

Viața Românească

Directori: C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

SUMAR

I. Agirbiceanu	<i>Poza Man (sfârșit).</i>
A. Toma	<i>Non moriemini....—Ploaie de vară (versuri).</i>
A. Philippide	<i>Un specialist român la Lipsca.</i>
M. Codreanu	<i>Sonete (Turnul Babel.—Cătră poezi).</i>
M. Sadoveanu	<i>Ulita Rădășenilor.</i>
D. Nanu	<i>Înfrânge-te, o muză... (versuri).</i>
Dr. Const. C. Georgescu-Severin	<i>Aplicarea Legii învoelilor agricole (Rezultatele generale ale noiei legi.—Sfârșit).</i>
Simina Bran	<i>Cîntec.—Camelia (versuri).</i>
Ana Conta-Kernbach	<i>Pulbere...</i>
Ilie Bărbulescu	<i>Din lumea balcanică (Bulgaria).</i>
Izabela Sadoveanu	<i>Cronica literară (Jean Moréas).</i>
Erato	<i>Cronica artistică (Stefan Popescu).</i>
T. A. B.	<i>Cronica științifică (Origina și natura cometelor).</i>
N. D. Cocca	<i>Cronica teatrală („Necunoscută” și „Duelul”).</i>
Gh. Topircianu	<i>Cronica veselă (Noaptea de Mai).</i>
G. Bucovineanu	<i>Scrisori din Bucovina (După degerile comunale)</i>
P. Nicanor & Co.	<i>Miscellanea (Björnsjjerne Björnson.—Mark Twain.—In extremul occident....—Insemnări privitoare la istoria culturii românești.—Pofte moscovite.—Un specialist român la....—Viena.—In afavă de literatură....—„Scritori și Curente”.—Cătră cetitori).</i>

Recenzii: Em. Gîrlăanu, „Nuoul lui Oğobac”; Ion Chira-Nanov, „Păcate vechi”; G. Tutoveanu, „Albastru”; M. Sadoveanu, „Povestiri de seară”; I. N. George Murnu, „Elcetra” (Sofocle).—M. J.—Dimitrie Negru, „Cum ne naștem? Cum trăim? Cum murim?”.—T. A. B.—G. Rădulescu-Codin și D. Mihalache, „Sărbătorile poporului cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele”; Dr. Andrei Iliescu (Lespezi), „Răvașele unui doctor”.—G. P.—Colonel Sc. Panaitescu, „Curs de topografie”.—N. P.—A. van Gennep, „La formation des Légendes”.—M. J.—W. Ostwald, „L'Energie”.—M. S.—Firmán Roz, „L'Energie américaine (Evolution des Etats-Unis)”; Paul Louis, „Le Syndicalisme contre l'Etat”.—M. C.—Marquis de Ségur, „Au Couchant de la Monarchie”.—D. X.—

Revista Revistelor: Luceafărul, Junimea Literară, Convorbiri Critice, Viața Socială, Cumpăna, Facla, La Nouvelle Revue, Mercure de France, La Revue, La Revue du Mois, Revue des idées, Revue de Métaphysique et de Morale, Nuova Antologia, Scientia, Deutsche Revue, Deutsche Rundschau, Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, The North American Review, Saturday Review.

Mișcarea intelectuală în străinătate.

I A Ș I

Redacția și Administrația: Str. Golia 52.

1910

Viața Românească apare lunar cu aproximativ 160 de pagini. — Abonamentul în țară: un an 18 lei; jumătate de an 9 lei. Numărul 2 lei — Pentru învățători, preoți de sat și studenți: un an 15 lei, jumătate de an 7.50. — Pentru Austro-Ungaria: un an 15 coroane; jumătate de an 7 coroane 50 h. Numărul 2 coroane — Pentru Basarabia: un an 8 ruble; jumătate de an 4 ruble. Numărul 1 rublă. Pentru străinătate: un an 22 lei; jumătate de an 11 lei. Numărul 2 lei 50 b. — Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Viața Românească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcția d-lor Prof. Univ. C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor : I. Agirbiceanu, C. Alimăneștianu, D. Anghel, prof. univ. I. Athanasiu, Jean Bart, N. Bașaria, G. Bogdan-Duică, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voinești, Vintilă I. Brătianu, Caragiale, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, I. Ciocirlan, N. D. Cocea, M. Codreanu, G. Coșbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, V. Eftimiu, Pompiliu Eliade, Elena Farago, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, C. Hogaș, C. Hoiescu, G. Ibrăileanu, căpit. N. Ionescu, G. C. Ionescu-Șișești, Nat. Iosif, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, Francis Lebrun, prof. univ. dr. N. Leon, V. Loichiță, E. Lovinescu, dr. I. Lupaș, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicativă, Constanța Marino, I. Minulescu, I. Mironescu, S. Măndrescu, Const. Morăriu, St. Morărescu, V. G. Morțun, D. Munteanu-Rîmnic, G. Murnu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, locot. colonel Sc. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrășcanu, Horia Petra-Petrescu, N. Petrescu-Comnen, prof. univ. A. Philipptide, prof. univ. dr. D. Pompeju, Matilda Poni, Sp. Popescu, dr. St. Popescu (docent), D. Popovici-Bayreuth, prof. univ. dr. G. Proca (O. Carp), dr. N. Quinez, Ioan R. Rădulescu, I. Raian, George Rannetti, Radu Rosetti, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Santeleuici, Sever Secula, prof. univ. dr. V. Sion, dr. Alex. Stătineanu, A. Stavri, maior Alex. Sturza, dr. D. Tătușescu, I. Teodorescu, D. A. Teodoru, George Tojan, Iorgu Toma, Em. Triandafil, Al. Tzigara-Samureaș, dr. A. Urechia, dr. Alex. Vaida-Voevod, Al. Vlăhufă, N. Volenti și alții

Condițiile de abonare

IN ȚARA :

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9 "
Un număr	2 "

Abonații care nu-și vor achita abonamentul în mod direct vor trebui să plătească în plus 4 lei pe an și 2 lei pe ½ an, ca indemnizare pentru încasatori.

Pentru învățători, preoți de sat, primari și funcționari sătești, studenți și elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceștia pot plăti în trei rate a câte 5 lei frimise cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA :

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 h
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de câte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA :

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rublă

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni câte 2 ruble, până la achitarea.

IN STRĂINĂTATE :

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 h.

Vezi urmare pag. 3-a copertii

• Mașinele de Cusut „SINGER” •

===== SÎNT CELE MAI FOLOSITOARE =====

OOOOOOO

NUMAI DUPA A-
CEASTA EMBLEMA
SE CUNOSC MAGA-
ZINELE IN CARE
SE VIND MAȘINE-
LE DE CUSUT
„SINGER”

OOOOOOO

OOOOOOO

MAȘINELE NOAS-
TRE N'AU NEVOE
DE RECOMANDA-
ȚIE, VA RUGAM
NUMAI A INGRIJI
CA ELE SA FIE
CUMPARATE DIN
ADEVARATUL LOC

OOOOOOO

Societ. pentru comerțul cu mașini de cusut „SINGER”

BOURNE & CIE BUCUREȘTI

CALEA MOȘILOR, 246. CALEA GRIVITEI, 84. CALEA VICTORIEI, 51.

===== BIROU STRADA I. C. BRĂȚIANU No. 28. =====

IAȘI:—No. 37, STRADA LAPUȘNEANU, No. 37.

Sucursale în toate orașele principale din țară.

Reteaua Liniilor de Tramvae

===== DIN CAPITALA =====

Prima Societate Anonimă Română de Tramvaiuri

OOOO **TRAMVAIUL VECHIU** OOOO

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

SOCIETATE ANONIMA ROMÎNA

Pentru Construirea și exploatarea de Căi Ferate pentru Tramvaiuri

OOOOOO **NOUL TRAMVAI** OOOOOO

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

Viața Românească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcția d-lor Prof. Univ. C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor : I. Agirbiceanu, C. Alimăneștianu, D. Anghel, prof. univ. I. Athanasiu, Jean Bart, N. Bațaria, G. Bogdan-Duică, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voinești, Vintilă I. Brătianu, Caragiale, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, I. Ciocirlan, N. D. Cocea, M. Codreanu, G. Coșbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, V. Eftimiu, Pompiliu Eliade, Elena Farago, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, C. Hogaș, C. Hoiescu, G. Ibrăileanu, căpit. N. Ionescu, G. C. Ionescu-Șișești, Nat. Iosif, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, Francis Lebrun, prof. univ. dr. N. Leon, V. Loichiță, E. Lovinescu, dr. I. Lupaș, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicatide, Constanța Marino, I. Minulescu, I. Mironescu, S. Măndrescu, Const. Morariu, St. Morărescu, V. G. Morțun, D. Munteanu-Rîmnic, G. Murnu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, locot. colonel Sc. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrășcanu, Horia Petra-Petrescu, N. Petrescu-Comnen, prof. univ. A. Philippide, prof. univ. dr. D. Pompeiu, Matilda Poni, Sp. Popescu, dr. St. Popescu (docent), D. Popovici-Bayreuth, prof. univ. dr. G. Proca (O. Carp), dr. N. Quinez, Ioan R. Rădulescu, I. Raian, George Rannetti, Radu Rosetti, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Santelevici, Sever Secula, prof. univ. dr. V. Sion, dr. Alex. Slătineanu, A. Stăvri, maior Alex. Sturdza, dr. D. Tătușescu, I. Teodorescu, D. A. Teodoru, George Tojan, Iorgu Toma, Em. Triandafil, Al. Tzigara-Samurcaș, dr. A. Urechia, dr. Alex. Vaida-Voevod, Al. Vlăhută, N. Valenti și alții.

Condițiile de abonare

IN ȚARA:

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9 "
Un număr	2 "

Abonații care nu-și vor achita abonamentul în mod direct vor

trebui să plătească în plus 4 lei pe an și 2 lei pe ½ an, ca indemnizare pentru incasatori.

Pentru învățători, preoți de sat, primari și funcționari sătești, studenți și elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceștia pot plăti în trei rate a câte 5 lei trimise cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA:

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 h
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de câte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA:

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rublă

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni câte 2 ruble, până la achitare.

IN STRĂINĂTATE:

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 b.

vezi urmare pag. 3-a copertii

• Mașinele de Cusut „SINGER” •

— SÎNT CELE MAI FOLOSITOARE —

○○○○○○○

NUMAI DUPA A-
CEASTA EMBLEMA
SE CUNOSC MAGA-
ZINELE IN CARE
SE VIND MAȘINE-
LE DE CUSUT
„SINGER”

○○○○○○○

○○○○○○○

MAȘINELE NOAS-
TRE N'AU NEVOE
DE RECOMANDA-
ȚIE, VA RUGAM
NUMAI A INGRIFI
CA ELE SA FIE
CUMPARATE DIN
ADEVARATUL LOC

○○○○○○○

Societ. pentru comerțul cu mașini de cusut „SINGER.”

BOURNE & CIE BUCUREȘTI

CALEA MOȘILOR, 246. CALEA GRIVITEI, 84. CALEA VICTORIEI, 51.

BIROU STRADA I. C. BRĂȚIANU No. 28.

IAȘI: — No. 37, STRADA LAPUȘNEANU, No. 37.

Sucursale în toate orașele principale din țară.

Reteaua Liniiilor de Tramvae

— DIN CAPITALA —

Prima Societate Anonimă Română de Tramvaiuri

○○○○ TRAMVAIUL VECHIU ○○○○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

SOCIETATE ANONIMA ROMÂNĂ

Pentru Construirea și exploatarea de Căi Ferate pentru Tramvaiuri

○○○○ NOUL TRAMVAI ○○○○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

Să nu lipseasca din nici o casă

Franzbranntwein

Alcool de vin cu sare de **D-ri KONIA** și Fiu chimiști.

Fricțiune întăritoare, infalibită contra durerilor reumatismale și la Gută
Întreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului.

FLACONUL ORIGINAL LEI 2.

Franzbranntwein

CU MENTHOL: Dr. KONYA

Se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor costale. Flaconul original 2 25

VINUL KONYA

∞ Tonic, Nutritiv și Reconstituant ∞

Cu principiile conținute în Kola, Coca, Guarana și Cacao reunite.

Indicațiuni: Debilitate, Anemie, Chlorosa, Hipocondrie, Afecțiuni cardiace, Maladii nervoase, Convalescență.

PREȚUL BUTELIEI 4 LEI 50 BANI

A se cere pretutindeni la Farmacii și Drogerii cu marca „Fortuna” depusă și semnătura. Unde nu se găsește se trimite contra ramburs prin *Depozitul general:* Farmacia Curții Regale.

FRĂȚII Dr. KONYA, Iași.

Cumpărați numai mașina de scris

Cele mai noul
distingeți la toate
Expozițiunile din
lume!

YOST

Adoptată de
CASA REGALĂ
Toute autorități și
casele mari de
comert

Singura care scrie fără panglici!

Cereți mașini de probă! Cele mai mari înlesniri de plată!

Orice furnituri pentru toate mașinile de scris

BUCUREȘTI, No. 54—Calea Victoriei—No. 54

Telefon.

• Ciocolata • • Zamfirescu •

SPECIALITAȚI: SYLVA—ALUNETA—CREMANT

COLECTURA „VICTORIA”

==== BOTOȘANI, — STRADA MARE — Telefon —====

Vesteste pe clientii săi, că onorata Direcțiune a loteriei prin certificatul eliberat, atestă în baza adeverinței, că până astăzi nu a avut de înregistrat nici o singură reclamațiune din partea jucătorilor.

Această constatare oficială o îndreptățește dar, de a se bizui și pe viitor pe concursul onor. public.

Prețurile oficiale pentru toate clasele rămân neschimbate:
UN LOS ÎNTREG 160 LEI, JUMĂTATE LOS 80 LEI, UN SFERT
■ ■ ■ ■ ■ 40 LEI, UNA OPTIME 20 LEI ■ ■ ■ ■ ■

Comandele din țară, însoțite de contra-valoare se execută fără întârziere

==== Onor. public este rugat a nota adresa: —====

COLECTURA „VICTORIA”, BOTOȘANI

○○○ FABRICA DE TESATURI ○○○

==== FOASTA LEO GELLER & Co. —====

SOCIETATE ANONIMA, IASI

==== Capital deplin vărsat 800.000 Lei —====

Instalație modernă cu 400 războaie mecanice, Văpsitorie, Albitorie și apretură. Furnizează tot soiul de țesături de bumbac, in și cî-nipă. Furnituri militare. Zefiri. Uniforme școlare. Barcheturi. Flanelă de bumbac. Doguri. Americi diverse. Albituri. Mexicane. Croydoane. Pinze pentru cizmari. Etc.

Băile Slănic

DIN MOLDOVA

STAGIUNEA ANULUI 1910

Băile Slănic din Moldova au o reputație bine stabilită atât prin bogăția și varietatea principiilor minerale, care conține, cât și prin marele număr de pacienți care s'au vindecat la Slănic. Analizele făcute au arătat că apele minerale de băut dela Slănic, ca compoziție chimică și ca efecte terapeutice, sînt similare cu apele dela Karlsbad, Vichy, Marienbad, Ems, Kissingen, etc. iar apele pentru băi sînt similare cu acele dela Kreutznac, Franzensbad, Aix-les-Bains, etc.

Izvoarele minerale dela Slănic sînt următoarele :

- A) *Izvoare alcaline clorurosodice bicarbonatice* No. I, III, VI pentru băut.— No. II, VI, VII pentru băi.
- B) *Izvoare alcaline feruginoase* No. VIII pentru băut.
- C) *Izvoare feruginoase* No. IV, V, pentru băi.

Indicații terapeutice.— Aceste izvoare se întrebuintează cu mare succes și dau rezultate admirabile în următoarele boli :

Tubul digestiv și anexe. Boalele de stomah și intestine : dispepsii, hyperchlorhidrie, gastrite cronice, dilatația de stomah, atonii gastro-intestinale, constipație obicinuită enterite muco-membranoase, diaree cronice, etc. congestia ficatului, stază în vena porta, gravelă etc. Aceste ape au așa reputație pentru boalele tubului digestiv încît multe persoane care au frecventat Karlsbad, Marienbad, Kissingen, Vichy etc. și-au găsit vindecarea numai la Slănic.

Aparatul respirator. Bronchite cronice, emfism pulmonar, pleuresii adese, cataruri nasale și laringee, faringite cronice, etc.

Aparatul urinar. Cataruri cronice, uretrite, blenoree, goutte militaire, cistite, pielite, nisip în rărunchi și urină, sifilis; boale de femei (metrite și exudate cronice).

Boale nervoase, boale generale și prin încetinire de nutrițiune. Artrism, reumatism, gută, obesitate, scrofulosă, anemie, cloranemie, neurastenii, histerie, surmenaj, migrene, nevralgii, nevrite, intoxicații alcoolice, etc.

Se vede dar că numărul izvoarelor este atât de bogat și întrebuintarea lor așa de multiplă, încît se poate afirma că este un adevărat miracol de a găsi la Slănic, izvoarele de la Vichy, Ems, Kissingen, Karlsbad, Marienbad, etc.

Pe lângă acestea, izvorul No. 1 este cea mai bună apă minerală de masă, băută simplă sau cu vin; este perfect digestivă și diuretică.

Pentru ca efectele miraculoase ale apelor de băut să nu fie diminuate întru nimic, restauratorii sînt obligați ca să pregătească bucate compatibile cu apele minerale, așa cum se face la Karlsbad și alte stațiuni balneare similare.

Hydroterapia.—Stabilimentul de hidroterapie va fi dirijat de Domnul Doctor Al. Brăescu, care a mai dirijat deja, cu mult succes, timp de opt ani stabilimentul de hidroterapie dela Slănic; D-sa în calitate de medic specialist în boalele nervoase și de stomach a vizitat și studiat pe loc, în mai mulți ani de-a rândul, cele mai mari stațiuni balneare și stabilimente de hidroterapie din Europa și în special din Scoția, Anglia, Franța, Germania, Svițera și Austria. D-rul Brăescu va aplica deci Hydroterapia după sistemele cele mai științifice și moderne ce a văzut și studiat în aceste țări.

Stabilimentul de Hydroterapie dela Slănic este din nou instalat pe baze absolut științifice și îndeplinește toate condițiunile cerute de Hydroterapie modernă: *apa este de izvor, are o temperatură de 10° R și o presiune de 3 atmosfere, presiune care variază după voință și este măsurată cu precizie cu ajutorul unui manometru. Amestecătorii dușurilor ecoseze sînt prevăzuți cu termometre care indică în mod precis temperatura apei ce se întrebuintează.*

Posedînd deci acești doi factori capitali în Hydroterapie (presiune și temperatură) aplicațiunile hydriale se vor face în mod riguros științific, iar rezultatele terapeutice vor fi foarte salutare.

Instalațiile băilor minerale calde.—Aceste băi sînt instalate în parterul hotelului Racovița: instalația este modernă și îndeplinește toate condițiile cerute de știința balneologică modernă. Sînt în total 56 de cabine foarte luxos mobilate, iar cazile pentru băi sînt în taianța.

Electricitate medicală.—Fiind că în boalele nervoase care sînt leziune la Slănic—energia electrică este un puternic agent terapeutic, de aceea s'a montat o completă instalațiune de *electricitate medicală* și anume: curenți faradici, curenți galvanici, o puternică mașină electrică statică, aceste din urmă foarte eficiente în neurastenii, surmenaj, reumatism cronic, etc. Se vor asocia deci efectele terapeutice ale electricității cu acele ale apei care sînt specifice în un mare număr de boale nervoase.

Aerul comprimat și inhalații.—În urma incendiului din vara anului 1908 care a distrus cabina de aer comprimat și inhalații, ce de altfel erau primitive, Epitropia a construit un local propriu, zidit cu piatră cărămidă și beton armat și inzestrat cu o instalațiune diolre cele mai practice și moderne și care este cea mai completă din Europa și cum nu există nici la Reichenhall.

Masajul.—Agentul terapeutic mecanic, *Masajul*, care este atît de eficient în cazuri de reumatism cronic cu tendințe la anchiloze, obesitate (îngrășare), atonii gastro-intestinale etc. se va practica pentru prima oară în România după sistemul dela *Aix-les-Bains*—adică masajul sub duș.

Distractiile.—Slănicul este cunoscut ca stațiune balneară cea mai modernă din țară, este Aix-les-Bains a României; la Slănic își dă rendez-vous toată lumea elegantă și selectă, care dorește să petreacă agreabil timpul de vacanță. Între distrații putem cita *Cazinul regal monumental* în care este cercul, sala de biliard, sale de conversație, separate pentru doamne și domni, căișori, cabinet de lectură cu jurnale străine și române;

Pentru copii până la etatea de 7 ani, prețurile băilor reci și ale inhațiilor sînt pe jumătate.

Ora oficială pentru Slănic este aceea indicată de orologiul dela otelul Răcovița, după care se vor regula toate serviciile băilor.

Taxa de cură și muzică.—Aceste taxe sînt:

Clasa I, pentru o familie	25 lei
„ „ „ o singură persoană	15 „
„ II, „ o familie	15 „
„ „ „ o singură persoană	10 „
În satul nou pentru o familie	20 „
„ „ „ o persoană	12 „

Taxa de cură nu se plătește de persoanele ce stau numai 3 zile în stabilimentul băilor, dacă la sosire vor fi declarat aceasta administrației băilor.

In rezumat: o stațiune balneară cu ape minerale incomparabile, cu instalațiuni complete a celor mai importanți și moderni agenți curativi, confort, economie și viață agreabilă iată ce este Slănicul din Moldova.

Medicii băilor.—Dr. L. Russ, medic primar al Spitalelor Sft. Spiridon, este medic inspector al băilor, și medic consultant.

Dr. Al. Brăescu, medic primar al Spitalelor Sft. Spiridon, este medic inspector al băilor, medic consultant și director al Stabilimentului de Hidroterapie

Sezonul băilor începe de la 1 Iunie și durează până la 15 Septembrie.

Dela 1 Iunie până la 25 Iunie și dela 15 August la 15 Septembrie prețurile camerilor sînt reduse pe jumătate.

Mijloace de transport.—Vagoane directe până la Tg.-Ocna cu 50% reduceri pe C. F. R.

Dela 1 Mai s'a pus în circulație noua șosea care leagă Tg.-Ocna cu Slănicul, astfel că, din anul acesta transportul va fi mai ușor și în același timp mai agreabil și mai scurt deoarece cu construcția noii șosele s'a redus lungimea dela 18 la 16 klm. și în același timp dealurile și văile sînt suprimate, șoseaua fiind cu desăvîrșire orizontală.

Trăsuri confortabile și elegante dela Tîrgul Ocna la Slănic, cu prețuri convenabile.

NB.—Prospecte se trimet gratis și franco, la cerere, de Epitropie până la 1 Iunie și de Administrația Băilor în timpul sezonului.

Exploatarea apelor minerale de băut se face de dl. I. Werner, farmacist Iași, furnisorul Curței Regale, căruia trebuie să i se adreseze toate comenzile.

SOCIETATEA ANONIMĂ

de **Basalt artificial** și de **Ceramică**
DE LA COTROCENI

BUCUREȘTI, STRADA CÎMPINEANU, 20

Capital social deplin vărsat Lei 2,500.000

Cel mai bun material pentru învelit acoperișurile este numai placa de ardesie

— Eternit —

Fabricată de Societate după Drevetul Hatschek.

Material foarte ușor și ieftin.

Rezistență absolută contra focului, vântului și intemperiei

INFĂȚIȘARE PLĂCUTĂ — DURABIL

Societatea mai oferă și celelalte produse ale sale, precum :

DALE ȘI PAVELE DE BAZALT ARTIFICIAL
CARELAGE

CARAMIZI SPECIALE, CARAMIZI REFRACTARE

Tuburi zmăltuite, Sobe de Teracotă
FAIANTERIE DE MENAGIU, DE FARMACIE

ASFALT ȘI BITUM, CARTON ASFALTAȚI

Cereți Prețurile-Corente speciale

AGENCIUL DE PUBLICITATE "ADARVILION AȘA IV"

MARMOROSCH, BLANK & CIE

SOCIETATE ANONIMA CU UN CAPITAL DE 10,000,000 LEI

STRADA LIPSCANI, 8, și Sucursală în CALEA
VICTORIEI 17, (sub Hotel de France)

BUCUREȘTI—BRAILA—CONSTANȚA—CALAFAT—GIURGIU
SULINA—TULCEA.

Efectuează toate operațiunile de bancă în general. Cumpără și vinde efecte publice. Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturor țărilor.

Avansuri asupra valorilor în depozit și orice fel de transacțiuni financiare.

Sucursalele din Brăila și Constanța afară de operațiile de bancă mai sus citate, se ocupă și cu vinderea cerealelor în comision.

THE BANK OF ROUMANIA LIMITED

Mai înainte Banca României, fondată în 1869.

Capital Lire Sterline 300.000 deplin vărsat
Fondul de Rezervă Lire Sterline 154,679

SEDIUL: LONDRA. — SUCURSALA: BUCUREȘTI

COMITETUL CENTRAL:

The Earl of Bessborough, G. V. O., C. B.

Domnul E. W. H. Barry

Demetre de Frank.

Viconteles Goschen.

Sir R. Hamilton Lang, K. C. M. G.

Domnul P. Naville.

BUCUREȘTI: E. E. Goodwin Director, Al. Lucsiewicz Director-Adjoint.

CENSORI: D-nii Jean Kalendero, Dem. I. Ghica și Arthur Green

Libraria Franceza N. Kohn

fost director al Librăriei *l'Indépendance Roumaine*,
situată în Calea Victoriei, **Pasajul Român** No. 19—București.

TELEFON 25/83

Este cea mai bine asortată în cărți de literatură, medicină, filosofie, sociologie, agricultură, etc. streine. Execută cu cea mai mare promptitudine orice comandă de cărți ce i s'ar cere și n'ar avea în depozit.

Toate revistee franceze se trimet a dom lociu chiar în ziua so-
sirei or de a Paris

Abonamente la toate ziarele și revistele străine.

Face abonamente la revista:

„VIAȚA ROMINEASCA”

și trimite acasă cu numărul la oricine i-ar face cererea.

Primaria Urbei Peatra

JUD. NEAMŢU.

PUBLICAŢIUNE.

Avindu-se în vedere, decisiunea Consiliului Comunal, din şedinţa de la 9 Februar 1910, se aduce la cunoştinţa publică următoarele:

Cu începere de astăzi, *Primăria va executa pe seama ei proprie, instalaţiuni electrice particulare cu preţuri avantajoase şi fixe*, după un tarif general de preţuri, votat de consiliul Comunal.

Pentru înlesnirea publicului amator de a-şi face instalaţiuni de lumină electrică Primăria a luat dispoziţiunea cea mai avantajoasă ca plata pentru instalaţiuni să se facă în

12 RATE LUNARE

cu începere de la punerea în funcţiune a instalaţiunii executate.

Instalaţiunile vor fi executate sub controlul serios al Primăriei; de către *montori speciali* şi în bune condiţiuni de funcţionare, după regulile tehnicei Germane.

Materialele pentru instalaţiuni, vor fi de cea mai superioară calitate şi vor corespunde sistemului adoptat.

Publicul din oraşul Piatra-N., este astfel garantat că executarea instalaţiunilor se va face în mod conştiincios, având în acelaş timp şi condiţiuni avantajoase pentru plata.

PRIMAR, **N. I. Ioaniu**

Secretar, **Mih. Grigoriu.**

Planul Loteriei a șaptea privilegiată pe clase a Regelui Romîn

60000 numere cu **30000** ciștiguri și **8** Premii

Clasa întâia Misa Lei 12 p. un bi- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.)		Clasa doua Misa Lei 20 p. un bi- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.)		Clasa treia Misa Lei 36 p. un bi- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.)		Clasa șasea Misa Lei 24 pentru un bi- let întreg (incl. chelt. de cancel. com. etc.)	
Tragerea la 11/24 De- cembrie 1910		Trag. la 11/24 și 12/25 Ianuarie 1910		Trag. 3/16 și 4/17 Fe- bruarie 1910		Trag. de la 9 April la 4 Mai (22 April la 17 Mai) 1910.	
Cîștigul cel mare în cazul norocos		Cîștigul cel mare în cazul norocos		Cîștigul cel mare în cazul norocos		Cîștigul cel mare în cazul norocos conform § 10	
Lei	60000	Lei	70000	Lei	80000	Lei	900000
1 Prem.	40000	1 Prem.	50000	1 Prem.	60000	sau	850000
1 Ciștig	20000	1 Ciștig	20000	1 Ciștig	20000	Lei	825000
1 "	5000	1 "	5000	1 "	5000	sau	820000
1 "	2000	1 "	2000	1 "	2000	Lei	820000
1 "	1000	1 "	1500	1 "	1500	sau	815000
2 " à 500	1000	2 " à 1000	2000	4 " à 1000	4000	Lei	825000
4 " à 300	1200	4 " à 500	2000	5 " à 500	2500	sau	820000
5 " à 200	1000	6 " à 300	1800	10 " à 300	3000	Lei	820000
25 " à 150	3750	15 " à 200	3000	15 " à 250	3750	sau	815000
60 " à 100	6000	69 " à 150	10350	62 " à 200	12400	Lei	815000
1400 " à 40	56000	2400 " à 85	204000	2900 " à 130	377000	sau	815000
1500 Cîștig și 1 premiu	136950	2500 Cîștig și 1 premiu	301650	3000 Cîștig și 1 premiu	491150	Lei	815000

Clasa patra Misa lei 36 p. un bilet întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.)		Clasa cincea Misa lei 32 p. un bilet întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.)		Premie Conf. § 10	
Tragerea la 26 și 27 Febr. (11 și 12 Mart) 1910		Trag. la 26 Mart. (2 Aprilie) 1910		4 Premie Conf. § 10	
Cîștigul cel mare în cazul norocos		Cîștigul cel mare în cazul norocos		1 Premie Conf. § 10	
Lei	90000	Lei	100000	1 Ciștig	
1 Prem.	70000	1 Prem.	80000	1 "	
1 Ciștig	20000	1 Ciștig	20000	1 "	
1 "	10000	1 "	10000	1 "	
1 "	5000	1 "	5000	5 " à 10000	
1 "	3000	1 "	3000	10 " à 5000	
1 "	1500	1 "	2000	25 " à 3000	
4 " à 1000	4000	4 " à 1000	4000	80 " à 2000	
8 " à 500	4000	10 " à 500	5000	200 " à 1000	
15 " à 300	4500	20 " à 300	6000	400 " à 500	
68 " à 250	17000	61 " à 250	15250	18775 " à 200	
1900 " à 170	323000	1400 " à 200	280000	19500 Cîștig și 3 Premii	
2000 Cîștig. și 1 premiu	462000	1500 Cîștig. și 1 premiu	430250	5500000	

Intrări

B I L A N Ţ

Esiri

60000	Losuri Cl. I-a à 8 lei	Lei	480000	1500	Cîștig. Cl. I-a și 1	Premie lei	136950
58500	" II-a à 16 "	"	936000	2500	" II-a și 1	"	301650
56000	" III-a à 32 "	"	1792000	3000	" III-a și 1	"	491150
53000	" IV-a à 32 "	"	1696000	2000	" IV-a și 1	"	462000
51000	" V-a à 28 "	"	1428000	1500	" V-a și 1	"	430250
49500	" VI-a à 20 "	"	990000	19500	" VI-a și 3	"	5500000
			Lei 7322000			Lei 7322000	

1000

2-2 OCT. 2019

Viața Românească

Viata Românească

Revistă literară și științifică

Directori: C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

I A Ș I

Redacția și Administrația: Str. Golia No. 52

1910

Popa Man

IV

Anii puseseră smocuri întregi de fire argintii în barba groasă și lungă a părintelui Man. În biserică, în odăjdiile sfinte, avea înfățișarea unui patriarh venit de departe, foarte liniștit și tare cuvios. Teleguțenii umpleau în fiecare duminică bisericuța de lemn, căci popa Man cînta tot mai frumos cu cît îmbătrînea, și spunea cazanii care mergeau drept la inimă.

Moșia nu și-o mai lucra dinsul. O dădu, în jumătate, oamenilor. El, toamna, n'avea decît să și deschidă grînarele, grăunțele-i veneau, trierate gata, în saci sătui, în carele Teleguțenilor. Era, de vr'o cincisprezece ani încoace, foarte blind părintele Man. Teleguțenii spuneau:

„Iată un om mulțămîit. Iată un popă detreabă“.

În vremea aceasta popa și zidise casă nouă, casa lui, de piatră și cărămidă, casă largă și luminoasă. Oamenii din Teleguța nu mai văzuseră încă așa ferestre mari. A cheltuit mult cu zidirea cea nouă, dar de bani nu se plîngea părintele.

„Ce de bucate vinde în tot anul popa nostru, măi oameni buni“—spuneau Teleguțenii.

Și vindea popa într'adevăr multe bucate, și nime nu știa unde pune banii cei mulți.

Îl vedeau că trăește bine, trăește din belșug. Deși îi încărunțise smocuri întregi din barbă și păr, obrazii lui stăteau să crape de atîta sănătate, de svîcnirea undelor calde ale singelui. În ochii lui era o duiosie, o moliciune, care-i împrumuta multă blîndeță feții lui bărboase.

Oricare Teleguțan îi era prietin. Cînd întîlnea pe vr'unul pe drum, îl oprea, sta cu el de vorbă și-i da sfaturi. Ajuta chiar pe cei săraci și multe îngropări a făcut de cinste.

Trecuse vremea ca Firuța să se mai mărite a doua oară. Bădicul Ioniță și nevastă-sa stăruiră destul, dar n'au izbutit.

„Cum să-ți mlîninci tu așa tinerețele, fată hăi. E rău că s'a întîmplat așa. Dar n'avem ce face. Morții cu morții și vii

cu vii. Aşa-i legea din lume. O țină de avere ai, harnică ești, tinăra ești, nu mai aștepta“.

Dar fata nu-i asculta.

„V'am ascultat odată și, vedeți, n'a eșit bine. Acum lăsați-mă să umblu și de capul meu“.

La biserică, la morți, la toate serbările creștinești însă Firuța era totdeauna de față. Cind era ger de crăpau stejarii și ouăle de corb, cind era vifor cu lapovișă, cind era prin sat o tină de să se îngloade carul gol, Firuța, cit ce auzea clopotul, pornea la biserică.

„Bună femeie văduva lui Nicodim“ — spuneau Telegușenii, cind o vedeau cu atita rivnă pentru cele sfinte.

Și tot la șase săptămîni Firuța ridica un parastas pentru sufletul lui Nicodim, și împărțea pomană la săraci.

„Cinstită văduvă“ — ziceau acum Telegușenii, privind cu sfială la femeia aceasta, care s'a schimbat atit de mult in cei zece ani de văduvie. Obrazii ei căpătara o mare frăgezime, iar in ochii ei plutea o induișoare stăpînită, dulce.

Popa Man, pe lîngă obiceiul ce și-l ținea de mai înainte de a cutriera noaptea sămănăturile, mai luase un obicei acum. De multeori in zori, dar mai des după-amiezile, își lua copoul și pușca și pleca după epuri. Eșea cu pușca 'n spate pe drumul prăfos, și chipul lui voinic apărea cind într'o parte, cind într'alta a hotarului. Alteori însă, mai rar, se duceau fără copou. Și atunci își alegea același loc de pîndă. Era in partea dinspre apus a Telegușei o pădure, la poalele căreia un Telegușan avea o luncă. In lunea aceasta se cosea mai întâi din tot cuprinsul Telegușei. Și îndată da otava moale, mai tot trifoiu, și aici, cit ce se insera, eșiau epurii urechiați, cu ochii holbați, să ronțăie din trifoiul tinăr. Eșiau din pădure, după ce țopăiau in restimpuri mari prin frunziș, ascultînd.

Aici, într'o cotitură de pădure, aștepta părintele Man cind venia fără copou. Dar rar se intimpla să impuște atunci ceva. Căci nu se așeza bine, și mișcarea ușoară a frunzelor îl făcea să își intoarcă privirea spre pădure, de unde venia Firuța.

De citeori nu cutezau să se intilnească noaptea la Firuța acasă, se intilniau aici, in cotul acesta de pădure. Era ascunzișul cel mai depărtat de sat, pe unde, îndată ce dau umbrele sării, nu mai umbla nime.

Femeea i se lăsa in brațe bolnavă parcă. Omul acesta pusese atita stăpînire pe inima ei, încă demult, decind era la ei in gazdă, incît Firuța, pentru o intilnire ca aceasta, era gata să umble ziua întregă pe cîmp, strecurîndu-se printre sămănături, pîndind să n'o bage de samă cineva, până ce ajungea in pădure. Iar aici, in apropierea cotiturii, ar fi așteptat un veac și nu s'ar fi clintit din loc până ce nu venia Man. Ca fată, ca nevastă și ca văduvă i-a fulgerat de multeori prin gînd intrebarea grozavă: „Cum te poți iubi tu cu un popă? Nu știi că-i față sfințită? Nu știi c'ai să ajungi talpa iadului?“

Dar șoapta aceasta de oprește îi ațîța și mai tare simțurile. Și după fiecare întîlnire se mai adăuga o verigă la lanțul ce o lega de Man.

Se întîmpla rar de tot ca la despărțire să-i dea lacrimile. Dar cînd se înduioșa astfel, popa Man trebuia să mai rămînă, cu primejdia de a-l apuca ziua la Fîruța.

Și totdeauna între ei urmau, atunci, aproape aceleași cuvinte:

— Mă tem, tare mă tem eu citeodată, părinte, de păcat. Să vezi numai, Dumnezeu n'are să ne erte.

Popa Man nu era niciodată bucuros de scenele acestea. Cerca s'o mîngie.

— N'ai grijă, fetițo! Ce facem noi, la urma urmei? Facem rău cuiva? Asuprim noi pe cineva? Ce facem noi? Iacă ne lăsăm duși de soarta care ne-a legat de-olaltă. Ce crezi tu, de nu era așa holărit, mă putea ținea cineva pe mine în Teleguța? Niciodată! Că eu, pîn' a nu te cunoaște pe tine, așa am fost ursit: să cutrec lumea. Hei, și cit am umblat eu, cit am alergat! Numai singur unul Dumnezeu știe. Și n' urmă a fost așa să ajung în sat și să te cunosc pe tine! Ei, bine, să-ți spun eu ceva, un lucru mare: omul nu merge de bună lui voie. O putere mare, ascunsă, neînțelegătoare poartă pașii. Ce m'a făcut pe mine, acolo înaintea bisericii, în ziua cînd mai întăi am văzut poporul din Teleguța, ce m'a făcut să-l aleg pe bădicul Ioniță de gazdă? Nu știu. N'am știut nici atunci. Vezi bine, tu ai fost, dar dece tu, asta nu o știu. Și cînd te-ai măritat, n'am mai înțeles nici atîta, ș'am crezut că nu mi e dat să ni se unească drumurile vieții. Ne-am întîlnit în sara aceia în vie și ni s'au unit. Cine ne-a pus să ne întîlnim? Am căutat noi întîlnirea aceasta? Ei bine, să-ți spun, tot puterea aceia neînțelegătoare care m'a făcut să aleg casa voastră. Și cînd nu ne-am vorbit ani de zile, cînd eu am trăit cu un singur gînd, cu al agoniseli, ți-aduci aminte cum ne-am înțeles îndată? Ai simțit tu atunci păcatul, te-ai gîndit la păcat? Nu. Nici eu. Îndeplineam ceia ce nu sta în puterile noastre să nu facem, și tu vezi bine că numai de-atunci are viața noastră înțeles. Să-ți însemni ceva, fetițo: puterea aceia neînțelegătoare e tare cuminte.

Vorbele acestea le spunea popa Man, privind în gol, destul de liniștit. Numai cînd femeia plîngea și mai departe, se scutura de-odată și glasul i se schimba:

— Acum e de ajuns, înțelesu-m'ai? Acum e o prostie să mai bocești. Ce tot păcat și iar păcat, știi tu ce-i păcatul? Știe vr'un om în lume ce-i păcatul? Îți spun eu că nime nu știe! Toți vorbesc de el, dar nu știu ce-i. Dacă orice slăbiciune o iau de păcat, atunci bieții oameni gem cu toții sub povoaara cea mai grea ce se poate închipui. Atunci eu ar fi trebuit să cad zdrobit de nenumărate ori pînă acuma. Și toți oamenii. Dar tu vezi că eu trăesc, alții cași mine încă trăesc.

Cerca s'o cuprindă ușor, s'o apropie de sine. Dar femeea, cu toate deslușirile ce i le da popa Man, răcea, înțepenea, și ochii, îngreuiți de o adîncă tristeță, priveau în pămînt.

Man nu putea răbda. Se scula și da să plece. Dar atunci femeia dintr'o săritură era în gîtul lui, îl giugiulea, îl săruta, îi muia inima, și el se opria.

— Ți-e drag de mine și acum? Așa-i Man? Ah! cît ar fi de bine să fii numai Man, să-ți pot zice numai așa, să nu-ți mai zic părinte. Vorba aceasta mi-e grozav de grea.

— Bine, nebuno, nu'mi mai zice niciodată părinte, zi-mi pe nume, zi-mi atunci Emanoile, cum mă chiamă din botez.

— Da—zicea femeia—numele acesta e tare frumos. Da, Emanoil am să-ți zic.

Și începea să-l mîngie iarăși.

— Știi ce-ași mai dori, Emanoile? Să nu se mai lumineze niciodată. Să nu-ți mai văd barba, să nu-ți mai văd haina preoțească. Să te simt numai aproape, să te știu al meu.

Popa Man, la cuvintele acestea, simțea junghiuri reci. De mult băgase de samă că preoția lui e un sloiu de ghiață, un caer de întuneric, care de multeori învăluie inima muerii.

Ș'avea o senzație ciudată la gîndul acesta. Totdeauna se deschidea parcă o întrebare în sufletul său, o întrebare pe care o simțea amară, dar pe care n'o pricepea, n'o vedea. Femeia însă nu-l lăsa acum să cadă pe gînduri. Il înlanțuia cu brațele moi, pline, și-l întreba:

— Tare mă iubești tu, Emanoile?

— Dece mă întrebi?

— Ai mai iubit tu vr'odată, Emanoile?

— Nu, n'am mai iubit—răspundea el acum. Și cu cit răspundea mai des așa, simțea tot mai mult că ntr'adevăr dragostele lui de până acum n'au însemnat nimic. Foc de pae. Nici durere, nici bucurie nu i-au adus acelea. Chiar și pe preuteasa lui n'a iubit-o, îi era numai milă de ea cînd se gîndea c'a lăsat-o în lume. Chipul îneuței lui i se ștersese cu totul din suflet. În patima ce'l stăpînea acum, de-alțiia ani, preuteasa era moartă pentru el. Cînd a venit mai întăi în Teleguța și s'a așezat aici, se gîndea cu milă la ea; cînd au început întîlnirile lui cu Firuța, se gîndea ca la un dușman, cu ură. Dar decînd s'a lăsat dus de patima dragostei ca de o apă mare și adîncă, la preuteasa nu s'a mai gîndit nici de cum. Cînd îi vine vr'odată în minte, umbra ei e așa de ușoară, așa de spălăcită, incît popa Man are impresia că vede un fir de trestie uscată, cum foșnește la adierea vîntului.

Cînd merge părintele Man cu copoul la vînat, nu se întoarce niciodată fără epure. Că sint mulți șoldani în cucuruzii satului. Trebuie să mergi numai pe drumurile crescute cu iarbă, printre lanuri, să lași cînele să se strecoare în mîndreța de verdeață și să stai cu cocoșul tras.

Cînd se întoarce cu vînatul acasă, popa Man e tare bucuros de vorbă cu toți drumetșii.

— Acum—zice el—oamenii spun că popii nu i-e îngăduit să umble cu pușca. Dar eu umblu. Moarte de om nu fac. Dar

moarte de dobitoc? Doar Dumnezeu deaceia ne-a pus mai mari pe pământ pe noi, pe oameni, să stăpânim sălbătăciunile.

Zimbește supt mustața mare, și-și vede de drum, iar Teleguțenii, când îl văd cu urechiatul, zic așa:

„Popa nostru țelește bine. Țsta să fie în bătae, știu că n'ar trimete gloanțele vintului“.

Dar totuși, popă ca ei nu are nime. Când se întilnesc cu Rominii din satele vecine, nu mai sfirșesc cu laudele. Popa nostru așa, popa nostru pe dincolo. Slujbă așa frumoasă nime nu mai cîntă. Cazanii ca el, nime nu mai spune.

În strană, în locul lui Ierotei diacul, cîntă acum un diecel bălan, cu glas de fată mare. E o sărbătoare acum să mergi la biserică în Teleguța.

Dar, femeea, Fîruța, de multeori are ginduri ciudate acolo în biserică. I se pare cîteodată ca popa cela mare, zdravăn, care e'n altar, nu-i Emanoilul ei. E atîta cuvioșie, atîta sfințenie chiar în mișcările, în fața și glasul lui... Dar când îi zărește ochii, tresare cutremurată. Ba da, e Emanoil. Și ea, nemernica, a făcut pe un om ca acesta să spurce altarul, să batjocorească locașul Domnului! Mare pedeapsă are s'o ajungă. Iată, toți oamenii stau cu capetele plecate când cădelnițează popa, toți privesc cu sfială la dînsul, și n'ar avea de ce, căci totul e o minciună. Da, ea ș'a bătut joc de tot satul.

De multeori, înfricată de gindurile acestea, n'ar fi voit să mai meargă la biserică. Și totuși, când auzia clopotul, trebuia să pornească. Ea trebuie să fie acolo, să observe ce femeie se uită mai deosebit la părintele, să-l apere, dacă Teleguțenii ar voi să-i facă vr'un rău. Căci de multeori, acolo în biserică i se părea că oamenii privesc zîmbind întai la ea, apoi la popa, de multeori credea că satul întreg cunoaște taina ce le unește sufletele lor păcătoase. Și atunci ura pe Teleguțeni și-i era milă de popa. Atunci l-ar fi apărat de tot satul pe părintele-Man.

Popa mult lucru nu avea în sat. Din ce trăi avea din belșug, și astfel peste zi gîndul lui pleca de multeori să colinde departe. Și ce gîndea peste zi, ce judeca, noaptea povestea Fîruții. Într'o sară o întrebă:

— Știi la ce m'am gîndit eu azi, Ietișo?

— La ce?

— M'am gîndit că dacă ai ști tu cine-s eu, popa Man, m'ai iubi tu încă?

Femeea se trase puțin dela el și-l privi cercetătoare.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Multe vreau să spun. Dar mai bine tac. Văd că tu de-acum te temi de mine.

— Nu mă tem, dar tu nu mi-ai pus niciodată întrebarea asta până acum.

— Ție frică, muere, văd eu că ți-e frică, și deaceia nu-ți spun. M'am gîndit că ar fi bine... dar acum judec altfel. În slrșit, nu-i lucru mare. Nici-un om nu cunoaște pe altul. Chiar

de ți-ar spune toată istoria vieții lui, ce-ai ști tu? Nu ți-ar putea spune o minciună? Și de n'ar fi minciună, în sufletul unui om poți ceti vr'odată?

— Tu ești popa din Vâlcea—zise femeea de-odată,

— Ei, iaca să-ți spun, nu-s popa din Vâlcea.

— Dar n'ai zis tu așa? Nu mi-ai spus tu?

— Am mințit,—zise popa zîmbind.

Femeea se luminează de-odată: „Văd eu că glumești. Vrai să mă sperii?”—„Cum—lăcu ea repede, înfiorîndu-se--tu vrei poate să mă sperii ca să mă părăsești?” Man începu să-i tilcuiască, dar numai frinturi din vorbele lui s'auziau. Plînsul, vorbele aprinse ale femeii umplură casa. „Ți-e dragă alla, asta ai vrut să spui” --gemu ea în urmă, zdrobită.

— Liniștește-te, nebuno, nu-i adevărat. Credeam că-i bine să știi istoria vieții mele, să văd de mai ții ș'atunci la mine. Cine știe ce se poate întîmpla. Se poate s'o auzi odată dela cineva. Dar acum nu-mi mai pasă. Acum știu că oricine ași fi, ești legată amarnic de mine.

Și Emanoil o îmbrățișă cu duioșie.

Dup' un restîmp zise popa: „Ce ticăloși sintem noi oame-nii cîteodată. Ni se pare că nu prețuim nimic, că numai putem nimic. Ș'apoi de-odată simțim iarăși putere de uriaș în noi. Dintr'o vorbă, dintr'un gînd, sufletul nostru crește, își ia zborul lui cutezător, și vedem că toate ne sînt cu putîntă”.

Tăcu un restîmp, dar femeea nu răspunse. „Noi—adause el—ne putem face fericiți ori nenorociți, după cum lăsăm aripele să zboare așa cum le cîrmuiește voința noastră care simte binele, ori după cum dăm cîrma minții. Crezi tu, femeie, în viața veșnică, dincolo de moarte?”

Popa puse întrebarea asta trist și abătut, ca purtat de gînduri depărtate și amare.

— Cred—răspunse femeea. Cum n'ași crede?

— Și trebuie să crezi. Dar spune-mi: pricepi tu ce va fi viața aceia? Asta n'o știi, asta suflet de om n'o poate ști. Eu m'am gîndit adeseori, dar n'am putut afla nimic. Ei bine, dacă nu poți ști cum va fi dincolo, să n'ai dreptul să ți-o trăești pe aceasta de acum, așa cum ași tu că-i bine?

Femeea nu pricepu. Ii zise:

— Dece mă întrebi astfel de lucruri pe mine?

— Nu știu nici eu. Dar n'am pe altul pe mine, și trebuie să te întreb. Dacă ai ști a-mi da un răspuns, mi-ai aduce o mare ușurare.

Firuța pricepu că-i popa supărat, începu să plîngă, și acesta fu tot răspunsul ce i-l putu da. Fu bine ș'atita. Popa Man o mîngîie, vorbiră apoi de alte lucruri. Și din sara aceia Emanoil Man se simți mai legat ca oricînd de văduva lui Nicodim. În-tîlnirile lor de cele mai multeori erau însă pline de bucurie. Rar se întîmpla să-i copleșască o tristeță neînțeleasă, o Irică, o presimțire de nenorocire.

Firuța își vedea, peste zi, de agoniseala sa, ținea slugă,

ținea car cu boi. Teleguțenii nu se mirau că văduva lui Nicodim e totdeauna bine îmbrăcată,—decînd era fată Teleguțenii tot așa o știau.

Casa ei, îndată ce se însăra, sătenii o înconjurau. Unii chiar credeau că vine, noaptea, Nicodim acasă, alții nu mai credeau, dar toți înconjurau primejdia.—De cele mai multeori popa venia de cu vreme, îndată ce se lăsa noaptea. Rar da de vr'o piedică, de trebuia să mai colinde cu murgul lui pe hotarul Teleguței.

Teleguțenii povestesc și acum ce-au auzit din bătrini. Zice că ntr'o sară din Cireșar sosi în Teleguța o jupineasă. Înaltă și uscălivă, trecea grăbită pe drum, nu da binețe nimănui, ci se îndrepta spre casa părintelui Man. Și nu peste mult deschise porțița și dispăru în curtea popii. Oamenii nu știau cine-i, nu știau ce caută la popa. Dar părintele Man era acasă în sara accia, femeea intră la dinsul, și ușa n'a mai deschis-o nimeni până dimineața.

„Vre-o rudenie de-a popii”—sopteau slugile prin curte.

„Vr'o soră poate”—ziceau alții.

Iar pe drum, pe la porțițe, încă în sara accia Teleguțenii începură să creadă tot mai tare un zvon, o vorbă ce-o stîrni o bătrînă din sat:

„Asta-i preuteasa popii Man”.

Și începură să se gîndească la ceea ce până acum n'au luat în samă. „Popa a trebuit să aibă o nevastă—își ziceau. Nu ne-a vorbit, nu ne-a amintit o singură dată de ea. Unde-a lăsat-o, de ce-a părăsit-o? Cum a stat aproape douăzeci de ani singur, fără nevastă? Ce suflet e în popa acesta?”

Și de-odată oamenii începură să se neliniștească, începură să cerce a pătrunde în tainele vieții părintelui. Și de-odată omul acesta, cu care se obișnuiră de-atîta vreme, care le plăcea, apăru ca un străin înaintea lor. Cași cînd acum le-ar fi căzut mai întîi în sat.

În noaptea accia părintele Man nu eși nicăiri. Firuța în zădar îl așteptă, în zădar se frămîntă toată noaptea cu gîndurile.

Emanoil Man nu pricepu ce caută jupineasa accia la el acasă. Crezu în urmă că-i o străină care vine să-i ceară un sîlat, ca la un duhovnic, și o conduse în odaia lui, unde-și avea cărțile. Femeea părea venită de pe un drum tare depărlat. Era ostenită, vestmintele ei erau terfelite, pline de praf, slirticate.

Șezu pe-un scaun, și ochii ei tulburi rătăciră prin casă. Apoi zise cu silă:

„Ce mai faci, Emanoile?”

Popa tresări, privi nedumerit la străină. De unde îl cunoaște? De unde știe că-l chiamă Emanoil? Nu putu răspunde.

— Ce mai faci, Emanoil Manovici?—il întrebă a doua oară femeea, cu glasul plin de silă și de durere.

— Ce să fac, bine. Dar cine ești d-ta, de unde-mi știi numele, ce cauți la mine?—răspunse acum repede popa.

— Hei, cine să fiu! Iaca o muere, iaca o muere necăjită. Umblu și eu așa prin lume. Ce să fac? Umblu prin lume.—Și privirea ei rătăcită se purta greoiu prin casă. Nu căuta la popa, nu privea anumit la ceva. Sta plecată din spate.

-- Să-mi dai ceva de mâncare—zise ea. N'am mâncat de azi dimineață. Și simt așa o rozătură ciudată iac' aici,—și arată cu mina, cu degetele încrîlgate, spre pîntece.

— Dar cine ești tu, femeie—zbieră acum popa cu glasul schimbat de groază, cu fața palidă ca de mort.

— Nu striga așa tare—zise femeia, adunîndu-se ca un ariciu. Nu zbiera că mi-e frică. Dă-mi tu, Emanoile, ceva de mâncare.

Popa-i aduse repede bucatele. Ce nenorocire, Doamne, se gîndi el, să-mi cadă o nebună la casă acum în puterea nopții! Se trase de-oparte, pe-o laviță, și privea la femeia care îmbruca cu lăcomie. Ochii, gura, obrazii ei, toate păreau cuprinse de zgîrciuri.

Dar îndată ce se sătură, pe fața ei se așeză o liniște mare, o indestulare plină de pace.

— Acum îți mulțămesc—zise ea. Tare mi-a fost foame. Acum ți-ai făcut o pomană cu mine. Dumnezeu are să-ți răsplătească.

Se ridică încet, își luă cirja în mînă, plecă, dar cînd să iasă pe ușă, se întoarse de-odată înapoi, spre spaima popii.

— Era să-mi uit. Era să mă duc. Dar eu am venit aici c'o treabă mare. Nu șade aici, Emanoil Manovici, popa din Teleguța?—Și privi la popa cași cînd acum l-ar vedea mai întăi în viață.

— Aici, muere, aici locuiește. Eu sint Emanoil Manovici. Jupneasa privi voioasă la el, surise.

— Așa? tu ești? Da, adevărat. Iată că acum te cunosc. Bine! Ce mai faci tu, Emanoile?

Pe popa Man îl cutierau fiori reci, și sudoarea îi îmbrôdi fruntea. Ce să facă el cu femeia aceasta? Ca o volbură de teamă îi umplea din cînd în cînd sufletul, apoi sufletul îi rămînea gol, rece.

— Ce pot să-ți dau, cu ce să te ajut?—zise el.

— Pe mine? Cu nimica. Eu am venit aici. Acum eu nu mă mai duc dela tine. Bine că te-am aflat.—Și zîmbi iar cu mult amar.

— Ce vei face tu aici la mine? Săracă femeie! Dumnezeu știe ce-i avea pe suflet. Se poate că mari păcate...

Femeia se ridică de-odată; ochii ei priveau speriați acum, se părea că vrea să scape pe undeva.

— Da—zise ea ascuțit, cu glasul schimbat, frint. Eu am făcut mari păcate ș'am venit la tine să mă spovedesc. Auzi, Emanoil Manovici, ce am să-ți spun. Am să-ți spun lucru mare, dar tu să taci, tu să nu strigi, în casă vreau să fie liniște.

Ea șezu din nou, ridică un deget lung, slab, spre tăcere, și începu:

„Eu am ucis un om. Dar nu un om cu păcate, ci un copil nevinovat. Copilul dormea în pat lângă o femeie, și era copilul acela tare frumos, dar femeea era tare nenorocită. Fusese frumoasă odată, avea ochi albaștri ca o cicoare, și un păr... Doamne ce mai păr.—Femeea își duse o mână la cap, pipăindu-și părul prin broboada veche și spălăcită.—Fusese femeea frumoasă și-i era drag bărbatul. Dar el, mișelul, o înșelă, o părăsi și plecă în lume. Rămase femeea cu lacrimi pe obraz, și lacrimile ei nu se mai uscau. Il dorea pe cel dus, il aștepta cu patimă să se întoarcă. Dar el nu mai venia. Oamenii începură să scoată veștile de cel dus, începură să-l ocărăscă. Femeea lui, pe care eu o știu, se topia văzînd cu ochii. Eu băgam de samă ce se întimplă în casă. Vedeam bătrînii începărași, vedeam copilul nevinovat cum suridea în așternut. Începuse să zică „mama” și nu știu cum începuse să zică și „tata”. Tată-tău, se gîndia femeea, aceia, e un mișel și un ticălos. Dar îi plăcea cînd pruncul spunea vorba asta. Își amintea de cel dus și lacrimi îi porneau dela inimă, căci cu toată inima îl iubise pe cel depărtat.

„Eu urmăream de aproape durerea acelei femei. Și cu cît vedeam că ea e mai perită, simțiam o mare ură pentru copil. Sămăna leit cu tatăl-său. Imi pusesem în gînd să răzbun amar pe femeea aceia. Și astfel m'am hotărit să-i omor copilul, s'oscap de amintirea celui dus, iar eu să plec în lume, și să tot merg, până unde voi întîlni pe fugar. S'ascultă acum, Emanoile, ce-am făcut*...—Femeea sări de pe scaun, privi aiurită în jur de sine, căzu frîntă la loc, și zise:

„Într'o noapte dormia și femeea și copilul, și era o liniște de moarte în casă. Eu mă scol tiptil de unde păzeam și dintr'o săritură am fost la pat. Ghiarele mele se încleșară adînc, ca de uliu, în grumazii albi și fragezi ai copilului. Cînd strigă mama desnădăjduită, cînd săriră bătrînii din somn să pună mîna pe mine, eu nu mai eram. Rătăceam undeva departe. Plecasem ca pe aripi de vînt să-l caut, să-l aflu pe tatăl copilului. Hei! suflet de om nu poate ști ce s'a coborît în sufletul acelei femei, după ce 'și văzu copilul ucis. Din părul ei frumos abia mai rămăseră cîteva smocuri, tot și l-a smuls, și în zbierătele oamenilor care căutau pe ucigaș, de frică își perdu mințile. Cu mine-are noroc. Dacă eu n'ași fi, mișelul acela de bărbat al ei ar trăi mereu în liniște undeva, cași cînd nimic nu s'ar fi întimplat. Ea sărmana, după ce 'și perdu mîntea, nu mai putea să-l caute. Dar eu trebuie să-l aflu, trebuie să-l găsesc*.—Aici femeea privi mai întîi pe popa Man în ochi.

Il privi îndelung, cu sete, cu dor, cu patimă, și de-odată zvonii depe scaun în hohot de ris:

„L-am și aflat. Asta-i! Tu ești Emanoil, tu ești popa cel fugit*.”

Și după hohotul de ris, în care spusese cuvintele, o copleși un plîns zguduitor. Săreau zdrențele pe dinșa, și lacrimile-i curgeau pîrae.

Popii Man, declinând își începu străina povestirea, i se puse un junghiu la inimă. Și cu cit înainta cu vorba femecea, junghiu acela îl înțepa, îl strângea tot mai tare, oprindu-i inima să mai bată. La glasul cu care povestea jupineasă 'i veni o amintire tare depărtată. Cunoștea ceva din glasul acesta. Dar de demult, vor fi douăzeci de ani de-atuncea. Când însă femecea îl pironi cu ochii ei tulburi, junghiu acela 'i pătrunse de tot inima, și părintele Man albi cum-li varul, și capul îi căzu pe piept, barba lui groasă, căruntă, se respiră în neorânduială, și un suspin, ca de un animal înjunghiat, îi eși din piept.—Pe jupineasa această abia acum o cunosc: era Lenuța, preuteasa lui.

Femecea, după ce isprăvi cu plînsul, se ridică, se apropie de popa Man, și-l atinse pe umăr:

„Scoală Emanoile—li zise—eu n'am să-ți fac nimic. Eu o să te apăr de vrăjmași. Eu n'am să încep acum a răzbuna pe biata Lenuța, preuteasa.”

Emanoil Manovici însă nici nu se ridică, nici nu putea zice o vorbă. Sta așa frînt, întemnit, cu pleoapele lăsate.

Femecea începu să-l mîngie pe frunte, pe păr, pe barbă. De-odată se opri și zise:

— Ai îmbătrînit, Emanoile. Barba ta-i căruntă.—Suspina și-l mîngie din nou.—Ah! săracul Manoilul meu, cit-li el de supărat acum. Durerea i-a legat limba și i-a uscat lacrimile.

Popa auzia cuvintele, pricepea glasul cunoscut, și ca într'un vis urît, își deschise puțin pleoapele, arătîndu-și luminile tulburi.

— Ce-ai pățit tu, sărmană femece?—zise el cu glas adînc.

— Eu?—strîgă dinșa—eu n'am pățit nimic. Cu mine nu-i nimic. Dar a pățit cealaltă, lenuța, săraca preuteasă. De dinșa-i rău. Preuteasa s'a pierdut mințile.

Emanoil Manovici se trezi greu. Tot trupul și-l simțea moale, ca bătucit, abia și putea ridica brațele și picioarele. Se șterse la ochi, privi în casă, cași cînd ar vrea să știe unde se află. Stătu apoi mult pe gînduri. Cerca să afle un razim, căci simțea cum se afundă ca'ntr'o prăpastie. Gîndul mintuitor i se ivi întăi ca o slabă diră de lumină. Dar lumină aceea creștea năpraznic, i se păru că inundează de-odată casa întregă. Astă nu-i preuteasa lui, nu-i lenuța! E o biată nebună care s'a rătăcit la dînsul. Ah! cum nu s'a gîndit mai de vreme că-i cu neputință să ajungă până la el o femece din așa depărtări! El nu-i trimis de nici un vlădică aici în sat, pe el nime nu-l cunoaște, nime nu știe cine-i. Chiar să fi plecat lenuța în urma lui, cum iar fi putut afla?

Și lumina ce-i străbătu toată ființa, îl încălzi, îl întineri parcă cu zece ani. „Iată—își zise el—o femece nenorocită. A umblat prin lume, a auzit de un Emanoil Manovici, atîta tot.”

— Femece—zise popa, ridicîndu-se. Stai și ascultă-mă acum tu. Ceia ce spui, eu nici nu cunosc, și nici nu știu. Am lăsat să crezi că-s Emanoil Manovici, ca să te liniștești. Nu mă poți cunoaște. Pe mine nime nu mă știe. Ți-am dat de mîncare, iată niște bani de drum, pleacă în știrea Domnului.

N'apucă să-i dee banii. Femeea plesni palma întinsă și banii se durigară, țâncănind, pe podele, pe supt pat.

— Hei, tu tot ticălos mi-ai rămas, Emanoile—zise, liniștindu-se în grabă.—O tristeță mare, ca'n fața unei gropi iubite, se așază în ochii și pe fața femeii. Și tristeța aceea limpezia tot mai mult privirile ei. Plingea acum domol, suspina ca un om în toată firea.

— Crezi tu, Emanoile, că nu te cunosc?—Incepu femeea privind-l cu tristeță.

Așa cum se uita femeea la dînsul, cum spunea cuvintele, nu mai arăta cu nimic că i-ar fi mîntea tulbure.

— Visezi, biată femeie—răspunse popa înfiorat.

— Nu visez, Emanoile. Pe tatăl tău l-a chemat Petru și a fost neguțator de porci.

— Da, tata a fost neguțator mare. L-a cunoscut multă lume. Ai putut auzi și d-ta ceva—răspunse popa cercînd să se liniștească. Lumina de mîntuire în care se înneacă o clipă, incepu să se clatine.

— L-au putut cunoaște mulți—continuă femeea—dar nime nu știe cum a murit. Eu știu.

— Cum?—întrebă popa privind-o țintă.

— L-au împușcat. L-au împușcat cînd trecea Dunărea.

— De unde știi asta, nenorocito?—răcni acum părintele sărînd depe scaun ca mușcat de șarpe.

— Tu mi-ai spus—zise femeea cu durere. Știi, ne plimbam odată prin grădina noastră. Plouase o săptămîină încheiată și vadul, care trecea pe la fundul grădinii, venia cu valuri mari. Ne-am oprit să-l privim. Tu ai început să tremari, ochii ți s'au întunecat, și eu te-am întrebât cu inima neliniștită ce ai. Atunci mi-ai spus istoria lui Petru. Ne întorceam spre casă, și mi-ai spus că tu...

Popa îi astupă însă gura cu palma lui lată: „Destul, destul, ajunge, nenorocito“. Glasul lui avea asprimea vîntului, în obrazii lui părea că s'au implîntat ghiarele paseri de pradă, și ochii lui de păcură încremeniră aprinși, ca doi ochi de lup flămînd, în noapte.

Razimul ce-l crezuse că-l află mai înainte, îi lunecă pentru totdeauna de sub picioare. Îi păru pe-o clipă că trebuie să-și adune toate puterile să se țină în aer, cu o putere supraomenească, pentru că pămîntul s'a fost deschis să-l înghită. Într-o clipă, ca o fulgerare, avu simțimîntul acesta, dar în clipa următoare, înnebunit, izbi cu pumnul încheștat în capul femeii, care sta plecată pe scaun înaintea lui. Izbi cu sete, ca'ntr'un dușman, pe care i-a reușit să-l pună supt genunchi.

Femeea gemu de durere și căzu întinsă, cu fața în jos, pe podele.

În clipele care urmară în odae fu o tăcere de moarte. Flăștitul domol a merilor dela fereastră pătrundea prin ferești, prin pereți chiar, ca niște șoapte depărtate, reci. Popii Man îi fulgeră

de-odată prin cap să deschidă fereastra, să sară în noapte și să alerge, să nu se mai oprească. Dar ce se va întâmpla cu femeea? Nu-i moartă, o vede cum se cutremură din cînd în cînd. Femeea aceasta e într'adevăr nevastă-sa. Cearcă să se gindească la trecut, dar nu poate. Nu poate cugeta nimic. Stă așa înmărmurit, așteptînd să se prăpădească lumea.

Intr'un acces de furie femeea sări acum drept în picioare, și cu privirea rătăcită alergă spre ușă.

— Stai, muere. Stai, nenorocito—zise popa, prinzînd-o. Unde vrei să mergi? Stai aici. E noapte afară.

— N'ai să dai din nou?—întrebă femeea cutremurîndu-se, privind mina mare a lui Man.

— Nu. N'am să mai dau.

— Nici n'ai să mai strigi—întrebă din nou, aiurită, mergînd după popa care o trăgea dela ușă.

— Nu—răspunse acesta.

Ea se așeză pe scaun, umilită, ca un cîine hămesit, căruia i-ai rupt spinarea.

— Dela mine tu nu mai poți pleca—li zise popa. Aici ai să rămîi cîte zile vei mai avea.

Femeea-l privea, fără să-l mai cunoască. Se ridică în silă și zise:

„Eu trebuie să plec. Trebuie să aflu pe Emanoil Manovici“.

Dar popa, arzînd de friguri, o luă de mînă, o duse într'odăie vecină, și încuie ușa.

Popa rămase privind în gol, privind stăruitor și încordat. Ședea după masă, și simțea cum i se răcesc picioarele, cum îi înghiață spatele.

Trecuse miezul nopții cînd se trînti îmbrăcat în pat. Vreme îndelungată un singur gînd îi stăruia mereu în minte: cît de repede înnebunesc oamenii! I se părea ciudat că-i așa liniște în casă, afară, în gîndul și în inima lui. I se părea ciudat că'n loc de cap are un uriaș glob de sticlă, rece, înghețat, prin care poate privi. Oricine ar veni, ar putea pătrunde cu privirile prin capul lui. Și inima lui, inima nici nu-i mai bate. Se pipăie la stînga, n'o mai simte; se pipăie la dreapta, n'o află nici acolo. Nici nu se putea gîndi să doarmă. I părea că niciodată nu va mai ști ce-i somnul. Dar afară se izbi ceva frîngîndu-se lîngă fereastră. Popa tresări, își zise: nu-i nimic, a căzut o figlă depe casă.

Ca o ușurare, ca o mîngiere, după zgomotul acela, prin mintea popii Man începură se apăra icoane sfioase lîntăi, apoi tot mai clare, tot mai luminoase, care se închegau într'un șir lung, nesfîrșit parcă,—crîmpée din viața lui. Și popa Man se minuna cum le poate vedea așa de limpede, mai clare ca un lucru ce-i stă înaintea.

Incepu deci să se gindească la viața lui, nu numai s'o vadă, ci să și judece asupra întîmplărilor.

Se trezise, copil, într'un sat bănățean, aproape de granița țării sîrbești. Tatăl său era sîrb de neam, unul Petru Manovici, neguțător de porci, iar mamă-sa romîncă. Satul lor era mare și

puternic, și avea școală vestită în toată împrejurimea. Aici a umblat popa Man mai întâi la școală. Pe când el se așeza, în sările de iarnă, în patul de lângă cămin, văzu de multeori fețe ciudate de oameni bărboși, fețe străine, la ei în casă. Povestiau încet, ling'un pahar de vin cu tatăl său, povesteau cu capetele unul într'altul. Mamă-sa venia rar în odaia aceasta, când erau oamenii cei străini acolo, aducea vinul și mîncarea, și iar eșia afară. Dacă se'ntîmpla vr'odată să și facă de lucru prin casă, să vină la băiat, la Emanoil, bărbatul privea urit la ea, și dacă rămînea și atunci, popa Man își aduce aminte cum răcnea tatăl său:

„Muere, nu te duci odată? Aici nu-s vorbe pentru mueri“

Atunci nevasta eșia, iar Petru Manovici se apleca iar la bărbații cei bărboși. Vin, își aduse aminte popa Man, se bea mult în serile acelea la ei în casă, dar ortacii dela masă nici-odată nu vorbeau tare. Popa Man a văzut mult bănel pe masa aceea vopsită galben, mult aur și multe hirtii, care se împărțeau între ortaci.

Cînd străinii se depărtau, Petru Manovici îi petrecea totdeauna, dar băiatul Emanoil nu auzi niciodată porțița scrișînd. Mamă-sa se vedea că nu era bucuroasă de vizitele acestor străini. Totdeauna, cînd sosiau, îngălbenea și părea că o scutură frigurile.

De multeori, între bărbat și femeie, după ce se duceau străinii, băiatul Emanoil auzia vorbe aprig rostite, sfezi aprinse.

— Petre, Petre—ii zicea femeea—lasă-te de oamenii aceștia, că n'are să ne fie bine pe urma lor.

— Ți-am spus să nu te amesteci. Eu is bărbat la casă, eu poruncesc. Un cap de femeie ce și poate pricepe?

— Priccep atîta că nu-i bine. Cu acești tîlhari...

Dar Manovici, îndată ce auzia cuvîntul acesta, își eșia din fire, zbiera, amenința cu pîmîntul.

Băiatul Emanoil se aduna ca un ariciu în colțul patului, și asculta îngrozit. Dar mamă-sa, se vede, era o femeie cuminte: nu mai zicea nimic, ci eșia în curte și plîngea cu lacrimi amare, blăstămîndu-și viața.

Emanoil la început încă se îngrozia de străinii aceia, cînd veniau la ei. Dar încetul cu încetul s'a dedat cu ei, ba aștepta cu patimă serile de întîlnire. Cînd vedea grămăgioarele de aur pe masă, ochii lui se aprindeau și o veșnicie ar fi tot privit la strălucirea aceia caldă.

Petru Manovici lipsea cu săptămînile de-acasă. Umbla după negoțul lui și cutriera multe sate, multe orașe. Cînd se întorcea era totdeauna mulțămît, vesel, și aducea copilului jucării.

Popa Man își amintește că de citeori venea tatăl său acasă spunea femeii:

„Tu muere, pe Emanoil o să-l văd popă. Acum eu sint așa cum sint, dar pe băiat mi-l vreau popă. E bun lucru azi să fii popă“.

Și după ce-a isprăvit cu școala dela ei din sat, Emanoil

se trezi, fieceor de cincisprezece ani, că-l ia tatal său într'o dimineață în căruță, o umplu cu strae, cu de ale mîncării și eși din curte, pectînd mamă-sa plîngea la porțiță.

— Am să te duc la oraș, Emanoile, și am să te fac popă —li zise Manovici după ce eșiră din sat.

Popa Man își aduce apoi aminte de anii petrecuți la o mănăstire afumată și părăsită. Abia erau șase călugări și trei-patru candidați pentru preoție. Aici învăță în scurtă vreme sirbește și începu să priceapă slujba din biserică și vorbele călugărilor.

Viața de aici însă, la început nu-i plăcu lui Manoil. Dar îndată ce învăță sirbește, îndată ce i se deschiseră ochii să vadă ce-i în mănăstire și ce-i în jurul ei, băiatul lui Manovici se simți la largul lui. În scurt timp cunoscuse toate tainele mănăstirii, adică a călugărilor. Călugării văzîndu-l isteț, și-l făcură repede prietin și părtaş al petrecerilor lor.

— Al dracului copilul contrabandistului Manovici — zise într'ozie egumenul — are simțuri de vulpe bărină.

Emanoil auzi cuvîntele, dar nu pricepu ce-i vorba aceia: contrabandist, și era tare bucuros că sfîștitele-lor începură să se teamă de dinsul. Aceasta o simțea el, căci altfel călugării nu l-ar fi luat de tovarăș la petrecanii.

Popa Man vede și acum bețiile ce se trăgeau la mănăstirea aceia întunecoasă și veche. Ce vinuri, Dumnezeuule, ce ra-chiuri și ce mîncări!

Călugărașul Emanoil nu era legat de mănăstire. Putea eși cînd voia, putea sta cît îi plăcea. Și de cîteori se 'ntorcea din colindările lui prin oraș și prin preajma mănăstirii, prin sate, avea totdeauna o veste pentru fiecare părinte.

El a înțales în grabă că oamenii aceștia cu haină lungă n'au nici-un Dumnezeu, și-i incurca de multeori în peripeții lumesti, de li se aprindea obrazul de rușine.

Își aminti popa Man de cea dintâi aventură tinerească, avută la mănăstirea aceia, din care se puse pe picior de război cu un frate în Hristos. Dar n'apucă să se limpezească treaba de va mai rămînea și pe viitor prietin al călugărilor, cînd într'ozie după-amiază se trezește cu mamă-sa, plînsă și amărîta.

— Să vii acum îndată, Emanoilul mamei, acasă.

Pe Petru Manovici îl impușcaseră cînd da să treacă Dunărea din țara sirbească. Trupul lui s'a cufundat în apa verzie, — hrană peștilor.

Mamă-sa suspină cît ținu drumul, și din cînd în cînd îi zicea lui Emanoil: „Am știut eu că așa arc să se întimple. Cît i-am tocat la ureche să se dezbară de tilharii aceia“.

Acasă, tînărul Emanoil Manovici nu avea stare. În trupul lui tînăr, vițjos, parcă umbra argint viu, și ochii lui ardeau neliniștiți. Mamă-sa cerca să-l pună la lucru, să-l dedea cu traiul de-acasă, dar Emanoil se ura cu toate, și umbra lela prin sat cît-li ziulica.

Și într'ozie sară se trezește Emanoil cu trei bărbați, străini

după port și după vorbă, că intră în casă, peclind mamă-sa era la o vecină.

— Bună sara—ziseră noii sosiți. Dacă nu ne înșelăm, tu ești Emanoil Manovici, feciorul lui Petru.

— Așa-i,—răspunse acesta.

— Ascultă, Emanoil Manovici—zise tot cel dintâi. Pe tatăl tău, pe Petru, l-au impușcat pe Dunăre și trupul lui l-au mncat peștii. Ți-a fost drag ție Petru Manovici?—Și-l ținui din doi ochi de păcură.

— Drag—răspunse feciorul, cutremurat de amintirea mortului.

— Acest Petru Manovici a fost ortacul nostru cel mai prețuit. Noi intram în foc unul pentru altul. Dacă ți-a fost drag prietinel nostru, tu, Emanoil Manovici, trebuie să-l răzbuni. Trebuie să ne ajuți nouă să-l răzbunăm.

În inima feciorului zvieni o undă puternică, și zise:

— Am să vă ajut și cu viața.

Își strinseră mina, și încă în noaptea aceea peri cu străinii și trecu riul învaluit în ceață.

Mamă-sa a început să-l bocească ca pe un mort. Simțea dinșa unde a dispărut feciorul ei. Decând îi văzu luminile acelea jucăușe în ochi, o săgeată amară o străpunse, simțind cum seamănă cu tatăl său. Dacă întrebau oamenii, vecinii, unde-i Emanoil, le spunea că s'a întors la mănăstire. Doamnă, cit ar fi fost și pentru ea de liniștitoare vorba aceea, dacă ar fi fost adevărată! Cit ar fi dorit ea s'ajungă feciorul său popă, să slujască țeturgbia în biserică. Și și făcea muștrări că nu l-a lăsat la mănăstire. Dar ea atunci, la vestea cea grozavă, își perdu capul, și simțea că trebuie să și țină copilul lângă sine.

Vr'o trei ani a rătăcit prin lume, cu ortacii tatălui său, continuând negoțul bătrăului.

Odată, își aduce bine aminte popă Man, ș'a simțit moartea tare aproape. Într'o furtună pe Dunăre, periră toți soții lui în valuri, și el abia scăpă cu viață.

Atunci s'a făcut o mare schimbare într'nsul. Singele i se potolise, gîndul i se luminează, și-i veniră mai întăi pe buze cuvintele: „sărmana mamă!” S'a simțit pe sine într'o prăpastie plină de glod, cu sufletul ticăloșit, și cel dintăi gînd de îndreptare i-l aduse amintirea mamei sale.

Se scutură odată; se ridică, și după multă cale, ajunsese acasă.

A doua zi s'a dus într'alt oraș, unde era vlădica și i-a spus ce are pe suflet: că a stat peste doi ani la mănăstire, știe slujba bisericii și ar vrea să se preoțească.

Vlădica-l privi mulțămît pe tînărul acesta înalt și frumos. Luptele sufletesti din zilele din urmă îi dădură feței sale tinere multă cuvioșic.

— Se poate, fiule. Numai întăi să'mi aduci adevărînță dela sfințitii părinți, și vezi să te căsătorești. Ori poate călugăr vreau să fii?

— Nu, Sfinția ta, popă la sate vreau să fu.

N'au trecut trei luni, se însură, se preoți șiși câștigă și parohie.

De partea aceasta a vieții lui, popa Man ar fi voit să nuși mai aducă aminte. Trăise bine un an și jumătate cu preteasa lui. Femeea lui îl iubea cu patimă, și se alipia de ființa lui puternică, ca edera tânără de stejar. Preteasa lui, Lenuța, era fată de preot, avea trupul gingaș, părul mătășos, și doi ochi ca doi picuri mari din seninul cerului. Poporenii țineau la el, căci avea glas frumos, sluja minunat, și era un om harnic.

Dar era aici în sat un logofăt la moșia boerească, și logofătul acela avea o spălătură de nevastă. Frumoasă femeie, dar a dracului. Își pusese ochii pe popa, și cum bărbatul său era puțin pe-acasă, căuta în toate chipurile să și-l apropie pe popa. S'a dus întâi fără să bănuiască nimic rău, s'a dus apoi, atras de o putere mare, cași când ar fi înlănțuit de lanțuri tari și grele. Și'n urmă fugi cu ea în lume. Cît au trăit la olaltă? Mai nimic. Dar pornit odată, nu s'a mai întors acasă. Ș'a făcut cărți minciunoase ș'a început să colinde prin lume, adunînd milă pentru biserici. Astfel ajunse în urmă și în Teleguța, în apropierea sfintei Invieri. Aici a dat cu ochii de Firuța. Frumoasă fată, voinică fată.

Amintirea Firuții îi aduseră popii deodată toate gîndurile acasă. Abia acum începu să simtă toată nenorocirea ce îl lovide în noaptea aceasta. «Ce-o să facă el acum? S'o lase, să fugă din sat, să se spînzure? Simțirea îi se trezise puternică, aprinsă.

Sări din pat. În ferești băteau zorile dimineții. „Eu aici am să rămîn” — zise popa cu glas tare. „O viață de om nu se sfarmă pentru un nebun ce ți-a eșit în cale”. Cine-a venit la dînsul? O femeie nenorocită. Ce-a făcut el? A alungat-o? Nu. Ca un creștin și preot adevărat a lăsat-o în casa lui, i-a dat de mîncare, i-a dat un loc de hodină. Așa vrea el s'arătē mila creștinească, să rămînă femeea la el acasă cît va voi, cît va avea zile. Și Teleguțenii or să zică: „Cinstit popă, popa nostru”.

Dar un ghimpe îl înțepa încă la inimă. Ce are să fie, dacă femeea, odată, se va mai limpezi la minte pe cîteva clipe, ca'n noaptea trecută, cînd a început să-i descopere viața părintelui? Are să spună la o slugă, la o vecină, are să desvăluie taina ce-i acopere. Atunci?

„Asta n'are să se întîmple” — zise popa cu glas tare.

Încă în dimineața aceea spuse slugilor că pe femeea ce-or vedea-o la casă să n'o poarte rău; că e o biată nebună, care nu va strica la nime nimic, și pe care el a luat-o la casă, să nu mai umble rătăcitoare prin lume.

Popa Man patru zile nu părăsi casa. Mergea des în odaia femeii, se auzia înlăuntru de mulțori glasul puternic al popii. Cînd eșia în curte, popa Man era tot mai bucuros de vorbă cu slugile. „E o femeie nenorocită. Are să mai iasă și prin curte. Nu strică la nimeni nimic”.

În cele patru zile Man se convinsese că preoteasa nu va mai spune o vorbă despre dușmanul pe care-l urmărește. Se făcuse blindă, aproape se tira la o vorbă, la o privire a popii. Părea că și uitase cu totul istoria aceia. Incepu să minince cu lăcomie, și trupul ei incepu să se învioneze. Ii făcuse popa rînd de ceva haine și femeea se bucura ca un copil, săruta straela noi, și de-atunci incepu să privească la Man cu dragoste, cu bunătațe, cu umilință.

Crezu părintele c'a isprăvit tot, și se simțea mulțămît, i se păru chiar că nimic nu se întimplase în viața lui tihnită.

Dar cînd eși mai întăi pe uliță, Telegușenii priviră mirați la el. Popa Man îmbătrînise tare. Părea că ceva-i frînt în el: umbla aplecat de spate, cași cînd ar duce o povoaară grea.

I se păru lui ciudat că ochii trecătorilor se așin după dînsul. Nici cînd pănă acum oamenii nu s'au oprit în drum să caute după dînsul.

Cînd crezu că de-acum își poate începe viața lui obișnuită, simți o mare neîndemînare, o slîngăcie ce-l umplu de teamă. Nu cuteza însă să cerceteze de unde-i izvorăște acea neîndemînare. Ca într'o nețărîmîrită depărtare simțea răs_punsul, deși nu cerceta.

Slugile se dedară cu străina. Umbla prin curte, trecea în grădină liniștită, tăcută, minunîndu-se de hainele noi.

— Să-i luați sama — le spunea popa — să nu iasă din curte, ori să nu sară gardul prin grădină. Ar fi păcat să mai rătăcească prin lume.

Telegușenii se mirară întăi de găzduirea asta, repede însă înțăleseră că un popă trebuie să fie pildă de bunătațe.

„Bun suflet de creștin“ — spuneau bărbății.

„Inimă miloasă“ — întăriau femeele.

Numai Firuța nu putea să creadă în istoria cu nebuna. Zădarnic cerca popa să o convingă. Firuța plîngea cu lacrimi îmbinate, și se zbătea în chinuri mari.

— Minți, Emanoile. Femeea e demult a ta, poate să-ți fie chiar nevasta.

— Înțălege, nenorocito — răspundea popa cuprîns de friguri — înțălege-mă că n'o cunosc. A cerut milă dela mine și i-am dat. Ce-ai fi vrut? S'o svîrl afară ca pe-un cîne?

— Dar îți place de ea — spunea țipînd Firuța. O ții la tine acasă. Dece o ții la tine acasă? Nu minți, Emanoile, că-i păcat. E mare păcat și are să te bată Dumnezeu.

Popa Man o părăsia atunci și pornia cu murgul în noaptea cîmpiiilor. Firuța, numai după ce cunoscă pe jupineasa aceia, crezu în spusele popii.

— Într'adevăr, Emanoile, ți-ai făcut o pomană cu dînsa. Sărmana, cit-ți de blindă și de bună. Și cum privește cîteodată la tine ca la un soare. Trebuie să fie nenorocită.

— Da — gemu părintele — e foarte nenorocită. Dumnezeu știe decînd umblă ea prin lume, fără nici un căpătăiu.

Cind mergea acasă, o afla totdeauna așteptându-l. „Gndiam că nu mai vii” — zicea femeea, gudurindu-se ca un cățel. Dar popa îi arunca o privire, și femeea se strecura în casă, cutremurată de groază.

În hainele curate, nouă, ce le avea acum, se înfățișa mai bine. Nu mai părea așa de perită.

Dar popii Man pe zi ce mergea îi era tot mai mare groază de dinsa, de casa lui. În silă pleca acasă de prin sat, și cind ajungea la poartă, un sloi de ghiață îi se punea la inimă. Mai ales serile simțea cum îl scuturau frigurile, cind se întorcea acasă. Cerca încă, se opintea din toate puterile, să fină departe simțutul realității. Dar acesta se apropia, ca o furtună.

În câteva zile obrazii lui îmbătrâniră, și o tristeță mare se așeza tot mai statornic, tot mai deplin, în ochii lui și în toate trăsăturile feței.

— Ești bolnav, Emanoile — îi zicea Firuța cind se întâlneau. Spune-mi ce ai pe suflet.

— N'am nimic, muere, dar nu poate omul ride întreaga viață.

— Tu ai o taină grea, Emanoile, haide spune-mi-o și mie.

— Ce taină? Ce să-ți spun? N'am ce-ți spune, tu, cap sec — zicea el mînios. Ce vrei tu cu mine? Vrei să mă chinuești, să mă pui la muncile iadului? Iacă aicea-s, lă ce vrei cu mine.

Cind auzia Firuța astfel de vorbe, începea să plîngă, să-l înlănțue cu brațele: „Săracul meu Emanoile. Arc el o durere, o durere mare”.

Acasă la popa slugile puteau spune puține vești despre jupineasa cea străină. Ea rătăcea toată ziua prin grădină, prin curte, și ochii ei tulburi căutau departe. Un singur lucru îi se păru ciudat slugilor: jupineasa totdeauna simțea apropierea popii Man. Atunci fața ei se lumina o clipă, și-l aștepta în prag.

Dar noaptea slugile auzeau în casa unde dormia străina, de multeori, plîns și gemete. Atunci, în odaia popii se aprindea lumina, și o umbră mare trecea mereu depe un părete pe altul, până cind se făcea liniște în odaia vecină.

Și după nopți de-acestea cu lumina aprinsă, popa Man era tare palid și abătut, și niciodată nu minca dimineața.

Dar popa Man, după vechea-i datină, dormia rar acasă. Slugile nu știau niciodată cind se întoarce. Nici nu-și bateau capul cu preumblările lui de noapte. Îl știau așa decind își lucra însuși moșia.

Care le fu mirarea, cind într-o zi femeea ce-a străină îi întrebă, cu glas așezat, ca un om în toate mințile:

— Unde merge calare părintele noaptea?

— Merge de-și caută sămănăturile — ziscră ei.

— Are sămănături?

— He hei! ba bine că nu.

— Și în toată noaptea se duce?

— Da, aproape totdeauna.

— Aşa ? Atunci e bine, atunci las' că ştiu, nu'mi mai spune nimic.

Şi de-atunci începu să-l spioneze, noaptea, pe Emanoil, cind pleca. Se strecura tiptil, ca o umbră, pe urma lui, şi cit ce eşia pe poartă părintele, dinsa se strecura uşor afară şi privea încotro apuca. Popa lua totdeauna drumul spre lanuri. Dar femeea îl urmărea numai pân'la capătul satului, apoi se întoarcea repede.

Povestesc Teleguţenii după spusele bătrînilor că n'au trecut şase săptămîni decînd a venit străina aceia la popă, şi părintele Man începu să bea în cîrciuma satului. Acasă nu-i plăcea 'să meargă nici peste zi, iar de umblat pe cîmp şi pe uliţele satului se săturase să tot umble.

Cînd merse mai întăi beat la Fîruşa, aceasta nu voi să'şi creadă ochilor.

— Vai de mine, Emanoile, tu ai băut mult astăzi. Şi după cit îmi pare, ai băut rachiul.

— Da, am băut. Şi de aici încolo am să beau mereu. Nu poţi tu şti cum eşi de fericit cînd începi să-ţi uiţi de toate. Şi de asta rachiul e băutura cea mai minunată.

Femeea se zbătea să-l abată dela gîndurile acestea, dar Emanoil o înlanţuia cu patimă.

— Să faci—zise el—tu nu ştii nimica. Eu pricep ce-i în lumea asta. Şi deaceia băutura şi pe tine n'am să vă părăsesc pînă la moarte.

Şi n'nt'adevăr, popa Man începu să fie gâsbele cel mai des al cîrciumei din sat. Bea dimineaţa pe inima goală, bea spirit tare, de i se roşau ochii, bea după amiezile, abia îmbucînd cite ceva.

Teleguţenii se mirau, elătinău din cap cu durere.

— Măi, dragii mei, oare ce să fi păşit popa nostru de s'a pus cu atita foc pe băutura ?

Abia apucau să vie duminicile să-l vadă treaz, să-i audă glasul domol şi plăcut de altădată.

Şi după cum se cufunda în patima aceasta, aţîţindu-şi mereu simţurile, legătura lui cu văduva lui Nicodim era tot mai puternică. De multeori răminea femeea incremenită, cînd nici nu se însera bine, şi se trezia cu popa în casă.

— Pentru Dumnezeu, Emanoile, are să te vadă cineva. Are să ne prindă cineva odată pe amîndoi.

— Prindă-ne—zicea popa surizînd. Pasă-mi mie de cineva în lumea asta ? Nu-mi pasă !

Aşa a dus-o vara şi toamna întreagă. Prin inimile Teleguţenilor, după fiorul de durere, trecu altul de nemulţămire, cînd îl văzură pe popa lor cum merge impletcindu-se pe două cărări.

— Un popă nu se cade să aibă așa o patimă—își ziceau ei și se gindeau cu durere la vremile acelea, cînd părintele Man se purta așa de cuvios, ca cel mai bun duhovnic.

Dar spre sfîrșitul toamnei, străina cea de-acasă începu să-l urmărească pe Manoil și pe cîmp. De multeori calul popii se oprea sforăind, ciulind urechile, cînd o umbră ușoară se pierdea în lanurile printre care mergea popa. Deseori chiar popa zărea negreța ce răsărea și ici și colo, pe unde-și purta el murgul. Și cînd a văzut-o odată bine, așa innaltă, cum se strecura, ca bătută de vînt, prin lanuri, sufletul i se cutremură de groază. „O stafie“—zise popa și împintenă calul, care porni nebun peste cîmp.

— Nu-i nimic, Emanoile, îl imbuna femeea lui Nicodim. Ți s'a părut ție. N-ai crede doar și tu în stafii.

Dar popa nu-și venise încă în fire, cînd de-odată ușa se deschise, și jupneasa cea străină intră ca o furtună:

— Tu-mi erai cățeaua, ha? tu-l purtai pe Emanoil prin lume! Ah, bine că vă aflu. Demult vă caut. Acum în urmă am s'o răzbun pe sāraca Ilenuța cea nebună. Și am să-i spun: „Nu mai plînge, muere. Nu-i vrednic să plîngi după el. Nu mai suspina, că iață prietîna la te-a răzbunat“. Și cu un hohot grozav s'a repezit ca o pasere de pradă asupra celor doi. Popa Man, în locul șirei spinării, simți că are o coloană de ghiață, dar și așa, zdrobindu-se parcă, într'o clipă o prinse cu brațele mari, care acum aveau putere de urias, și o aruncă afară, în drum.

Un vaet prelung, înfiorător, se auzi afară, iar în urmă liniștea se făcu iar stăpînă, o liniște grea, înădușitoare, cași cînd aerul ar fi fost din metal topit.

Dimineața slugile nu mai aflară pe jupneasa cea străină nicăiri. Cercetară, la porunca popii, până și'n fîntînă, dar zădarnic. Numai în spre sară niște Teleguțeni, care fuseră într'alt sat, cu simburi la o puiă, să stoarcă ulei pentru postul Crăciunului, aduseră o veste. Ci-că ar fi pescuit în satul acela pescarii din rîu o mohindeață îmbrăcată în haine nemfești. Era moartă, umflată și vinătă. Dar ochii îi erau deschiși. Indat' au cunoscut-o că-i jupneasa ce se așezase la popa dela ei.

„A scapat popa de nebună“—spuneau Teleguțenii, ca ușurați de o povoaară. Ei nu credeau în vr'o legătură dintre popa și ea, dar simțiră că viața popii a început să se schimbe decînd întimplarea adusese pe femeea aceea la dinșii în sat.

— Nu-i mirare că s'a apucat de băut. Cine l-a pus să trăiască c'o nebună supt un acoperiș—ziceau femeele.

V

În anul acela iarna se puse decuvreme. Nu trecuse două săptămîni în postul Crăciunului și neaua acoperea întinderile, ca un val nesfîrșit de giulgiu alb, strălucitor.

Teleguțenii își puseră vitele, oile, pe fîn, și prin fiecare o-

gradă se vedeau clăi de fîn descoperite. Mirosul de flori uscate adia prin aer ca o mireasmă dulce. Pe drum se arătau și ici și colo pilcuri de copii cu săniuțele.

Telegușenii nu erau bucuroși c'ă dat așa de iute alba'n sat. Le-a trece mult fîn, și cine știe de le va ajunge nutrețul, primăvara, la arat.

Popa Man rămase tare abătut în urma veștii ce i-o aduseră Telegușenii. Pe drum, prin cūrte, dar mai ales acasă, i se arăta mereu chipul celei fugite, așa cum spuseră oamenii: umflată, vinătă, cu ochii deschiși. Cînd auzise mai întăi vestea, i se păru că o piatră grea de moară i se luase depe inimă. În urmă n'are dece să se mai teamă, n'are dece să se mai păzească. Cît i-a stat nebuna la casă, trebuia să-și adune, în fiecare clipă, toate puterile, ca să nu vadă, să nu simtă realitatea. Avu senzația că'n restimpul acela a trebuit să plutească în aer, să nu atingă cu picioarele pămîntul. Acum, în urmă, putea să se razime.

Abia făcea cîtiva pași însă, și chipul moartei i se arăta, și atunci simțea cum pămîntul se deschide să-l înghită.

Popa Man cerceta tot mai des circiumele satului. Cu venirea nopților lungi de iarnă, Emanoil simțea tot mai tare puterea dușmanului nevăzut, care se apropia de el, îl puneă o mină de ghiață pe frunte, și cu cealaltă îl înțeștea de git. Cași cînd i-ar fi încolăcit un șarpe rece, așa grăbia pe drum, privind cu teamă în lături, până ce ajungea la circiumă. Aici începea să bea cu sete, cu patimă.

Nopțile de iarnă, lungi și monotone, s'nt prilej de multe rătății. În circiuma unde bea popa Man începură să vină regulat cîtiva Telegușeni, să se așeze la masa popii. Și Emanoil era tare bucuros de creștinii aceștia.

— Voi sînteți creștini adevărați — le zicea Emanoil, după ce se ameția puțin. — Voi nu părăsiți pe păstorul vostru niciodată. Nici în bune, nici rele. Așa poporâni îmi plac mie.

Popa scotea cîte-o hirtie de zece, de douăzeci, o puneă pe palmă, o izbea pe masă: „Hai, bădică Niculiță, hai și adu-ne vin. Am așa o sete!” Circiumarul aducea vin, și popa închina cu Telegușenii aceia până noaptea tîrziu.

Oamenii beau, rîdeau tare, pe_cînd popa începea să le spună istorii minunate dintr'alte țări, începea să le spună glume.

Cîteodată își ridică ochii, privea aiurit prin fumul gros de tutun, ce plutia prin casă ca niște nourași tăiați de vine groase, albastri. Atunci glasul lui ce schimba se înăsprea:

— De cine-mi pasă mie, mări? — striga popa isbind cu pumnul în masă. — Mie nu-mi pasă de nime. Nici de Dumnezeu. Ce are Dumnezeu cu mine? Nu-s eu om, nu-s eu popă? Da, mie de nime nu-mi pasă.

Telegușenii îl ascultau buimăciți de cap, nu puteau pricepe vorbele popii, dar, la început, se îngroziau de vorbele acestea. Mai tîrziu însă s'au deprins cu ele. Rîdeau, clătinau din cap a-probînd, pe_cînd rînjeau din dinții mari.

—Las' părinte, d-tale nu-ți are nimeni grija. Dumnezeu nu-ți-e dușman, și Teleguțenii țin mult la d-ta—zicea vr'unul din ei.

Ceata creștinilor care se aduna pellingă masa popii era tot mai numeroasă. Incepură, dela o vreme, să curgă vorbe murdare la masa aceia, cind dintr'o gură, cind dintr'alta. Emanoil. se bucura, asculta cu sete, se amesteca în vorbă, trăgea cu urechea la poveștile ticăloase ale beșivilor.

Și de multeori, cind eșia în puterea nopții din circiumă, clătintindu-se, popa Man nu'și mai lua drumul spre casa văduvei lui Nicodim, ci, povăfuit de vr'un Teleguțan beat, intra cind în curtea unei văduve din sat, cind într'alteia.

Nu trecu mult și prin Teleguța eși un cintec. Se auzea cind din gura unei neveste, cind din gura unui fecior. Cintecul era nou-nouț:

Cind tun ¹⁾ în biserică
Fetele'mi pun piedecă,
Și cind tun în țeturghie
Ele'mi trag cu ochiul mie.

Întâi eși cintecul acesta prin sat, și numai după aceia Teleguțenii începură să audă de isprăvile popii Man.

—Se vede că n'avem noi noroc la popă—ziceau unii.

—Stați măi, să vedem. Poate nu-i adevărat—spuneau alții.

Dar Teleguțenii zădarnic cercară să arăte mincinoase svornurile eșite prin sat.

Popa Man cit'a fiut dulcele Crăciunului nu s'a mai desbătut. La biserică venea pe două cărări, slujba o greșea, se o pria de-odată popa în altar, și diacul cel tinăr aștepta cu gura căscală în strană.

—Măi, așa n'are să fie bine. Cu popa nostru n'are să fie bine—spuneau Teleguțenii amărțiți, cu fetele triste, eșind din biserică.

Pe la Firuța popa Man da mai rar acum. Femeea, desnădăduită, îl aștepta în fiecare noapte cu groază, și totuși cu patimă.

—Pe unde umbli tu, Emanoile? Ce-i de capul tău, sărace?—il întreba.

Popa o privea cu ochii tot mai tulburi.

—Ce ai tu cu mine, muere? Ce vrei tu? Să mă ucizi? Vrei să plec în lume, să nu mă mai vadă puiu de om? Iaca, tu ești o nemernică. Am și eu o bucurie, și vrei să mi-o stingi. Vrei să mă sugrumi, Firuțo.

Cădea, gemind, pe-un scaun, pe-o laviță, și femeea nu mai cuteza să-i zică nimic. Vedeă cum se stinge, cum îl ticăloșeștebăutura. La urechile ei ajunsese tirziu cintecul cel nou. Il înfălese și-l crezu într'o clipă.

1) „Intru“.

Femeea, într'o noapte, începu să-l descoase. Dar abia atinse cîntecul cel nou, și Emanoil Man se ridică, o privi cu dușmănie :

„Tu ești dracul, femeie. Ce ai tu cu mine? Ce ai tu cu cărările mele? Ei, parcă mie-mi mai pasă de cineva. Acum nu-mi mai pasă de nime“. Se depărtă un pas dela ea, și începu să urle de-odată, eșit din fire. „Tu mă tragi la răspundere? Tu, căte! Că de n'ai fi fost tu, alt om ași fi eu astăzi. Tu m'ai nenorocit“.

Femeea îl asculta cutremurată. Plînsul începu s'o sguode toată. Suspinele ei se zbăteau între părății casei, cași cînd zdrențele unui vifor ar fi închise aici.

—Da, Emanoile--zise ea—eu am mare păcat. Pentru mine ți-ai părăsit femeea, pe preoteasa.

— Ce femeie, ce preoteasă?—strigă popa îngrozit. Eu n'am avut femeie, eu n'am avut preoteasă.

Izbi ușa, fugi în noapte, alungat de vedenia moartei. Casele popii Man aproape toată iarnă au fost părăsite. Rar da Emanoil pe-acasă, rar făcea foc în odaie. Cînd se întimpla să doarmă acasă, lumina nu se stîngea toată noaptea. Prin odăile vecine șuera mereu vîntul, se auziau glasuri stîmpe, treceau oftături, și popa asculta toată noaptea, cu ochii deschiși, mari, îngroziți.

Rar însă putea să aștepte dimineața acasă. Se scula în puterea nopții, și alergînd, părăia la circiumă—ori la vr'o văduvă din sat.

Popa se ticăloșise iute. Priindea femeele pe uliță, le pișca, spunea vorbe murdare. Dela o vreme se legase cu totul de o văduvă, una Măriuca, o femeie a dracului și bețivă. Apucase patima aceasta încă pînă nu aveau popă în sat. Și acum, nerușinată, umbla cu popa pe uliți, bea cu el în circiumă. Dar tot mai mult își duceau băutura la văduva acasă, șiși petreceau acolo.

Popa Man nu mai putea trăi treaz. Ziua la amiaza-mare nu se mai sfia de nimeni, mergea la Măriuca, și s'apucau de băut.

Venise postul Paștilor, și popa nu mai intra la biserică peste săptămîna, ca 'ntr'alți ani.

Numai duminica și'n sărbători ținea leturghie. Și atunci începu să aibă obiceiuri ciudate: după leturghie, chema în altar pe prietînii lui, cu care bea în circiumă, se apucau de povești, vorbeau tare, pecînd imbucau din prescură și beau din vinul de sînta taină.

Teleguțenii erau tot mai amărîți. Așteptau zădarnic îndreptarea popii, și se îngrozeau de batjocura ce o vedeau în bisericuța lor.

Pe la mijlocul postului, prin sat se răspîndi o veste nouă.

—Se 'nsoară popa nostru, măi oameni buni—vorbiau Teleguțenii, cu durere.

— Nu se poate! — spuneau alții.

— Ba iaca se poate!

— Unde s'a mai pomenit să se'nsoare un popă a doua oară? Ori n'a fost însurat? Dar nici atunci. Popă sfințit nu se poate însura.

Dar văduva cea bețivă, Măriuca, duse vestea în tot satul: ea va fi preoteasă! Și ridea cu nerușinare.

Fruntașii satului, la vestea asta, se adunară în grabă la sfat.

— Noi nu mai trebuie să suferim — începu un moșneag. Biserica noastră nu trebuie s'o lăsăm pingărită de păgâni. Popa trebuie să fie cel dintâi om în sat. Acum noi am răbdat că vi-ta'n jug, și rău am făcut. Popa bețiv nu mai are sfințenie. Cine să-l mai sufere în biserică? Noi l-am suferit, și rău am făcut. Apoi a început să umble după mueri. Trebuia atunci să-i încuem biserica. N'am încuiat-o, și rău am făcut. Acum, se vede că s'a abătut cu totul dela Dumnezeu. Oameni buni, să ne sfătuim, să isprăvim într'un chip cu popa.

Și fruntașii satului începură să vorbească cu durere, cu revoltă, cu desgust.

Cind se împrăștiară, hotărîrea era făcută: de va cerca popa să se cunune, își va mîncă popa în Teleguța.

Și Teleguțenii n'aură mult să aștepte. Într'o sară sosi un popă bătrîn în sat, trase la casele lui Man. Măriuca vesti îndată noutatea: aista-i popa ce-i va cununa.

În sara aceea Măriuca merse la popa Man acasă. Se auziră acolo cîntece, se auziră chiuțuri. În toată Teleguța era liniște mare. Niçi-un om nu umbla pe uliți că altădată.

Și 'ntr'un tîrziu cei trei eșiră și porniră spre biserică. Dar cînd dau să treacă prin cimitir, de după prunii negri se ridicară patru umbre, îl prinseră, îl umflară pe popa Man pe sus, și dispărură cu el în întuneric. Nu se opriră pînă în hotarul satului de-al treilea. Aici, în puterea nopții, ca la o comandă stătură.

— Nu știm cine ești. Nu știm de unde ai venit. Nu știm unde mergi — zise unul din feciori. Poate că ne-ai adus un nou blăstăm pe sat. Dar în Teleguța nu-ți vei mai pune piciorul. Nu tremura, că nu te batem. Ești, poate, față sfințită. Dumnezeu singur are să te judece.

Acum îl sloboziră din brațele lor de fier, și popa, răcnind ca o fiară rănită, sări în noapte ca într'o prăpastie.

De popa Man nici cei mai bătrîni din sat nu'și mai aduc aminte. Dar povestea lui o știu Teleguțenii și astăzi. În Teleguța s'au perindat de atunci un șir întreg de popi, unii mai buni, alții mai răi. Se 'mbulzau să ajungă la păstorirea acestei biserici, care avea o eclezie așa de frumoașă, — zestre rămasă dela popa Man cel de demult. Numai cit de pămîntul acesta, cei dintâi popi care veniră după Man, nu prea aură noroc. Rar anul, în care să n'o bată piatra. Și se 'ntîmpla să ploae picuri grei, plini de

roadă peste moșia Telegușenilor, numai eclezia o bătea grindina ca cu imblăciile.

Se mira popa cel nou, își punea minile 'n barbă să și-omulgă, dar Telegușenii nu se mirau.

— Are să treacă, părinte, și blăstămul acesta. Numai deocamdată trebuie să suferi paguba. Blăstămul se ia cu greu, dacă s'a pus odată.

Telegușenii erau convinși că, pentru păcatele și ticăloșia popii Man, vine și biciue ghița. Ba în anii cei dintâi, după ce s'au scăpat de Man, aflau pe hotar anume arsuri pe pajiște, prin lunci, într'o poiană din pădure.

„Și pe-aici s'a odihnit vr'odată popa Man“ — spuneau oamenii, înconjurând arsura.

Dar pe cum treceau anii și amintirea popii Man se întuneca, așa se micșora și blăstămul ce apăsa asupra ecleziei. Grindina vijlă tot mai rar de-asupra satului, și popii din Telegușă începură să'și umple coșarele.

Chipul părintelui Man nu mai înspăimintă azi pe nime, numai cînd se aude cîntecul ce trăește și azi până și 'n gurile copiilor :

Cînd tun în biserică
Fetele 'mi pun piedecă,
Și cînd tun în leturghie
Ele 'mi trag cu ochiul mie.

numai atunci încep Telegușenii să spună cîte-o ispravă de-alui Man.

Astăzi este biserică nouă în sat, cu turn înalt, strălucitor, e altă casă parohială. Dar femeii frumoase 'n Telegușă ca pe vremea popii Man nu mai sînt. Pămîntul azi e mai pușin, și munca oamenilor mai grea. Rar s'aude azi cîntecul plugarului, cînd ferul luciu al plugului răneste pămîntul. Azi, să dea pe-aici popa Man, nu s'ar mai opri în Telegușă.

(sfârșit)

I. Agîrbiceanu

NON MORIEMINI...

Destule Cinturi plinse 'n noaptea
Viers nou sfințește a mea gură—
Voi nu știți Crezul ce vestește
Isbinda razei de căldură.

O, dacă-ar fi în voi credință
Atît cît slăbul strop de soare,
Ce pîlpe 'ntr'un fir de iarbă,
Într'un fugar suris de floare!

Scnteia cea destemnițată
Nu-i stinsă,—nu, cînd foi se scutur':
Renaște 'n picul clar de miere,
Sclipește 'n vînt pe-aripi de flutur.

Oricit vrtej de visuri moarte
Pe pieritoru 'mi trai s'ar cerne,
Ascult cîntînd în adîncimea-i
Un imn al sevelor eterne,—

Cum simt, și 'n cîntul meu vremelnîc,
Un picur din puterea vie,
Ce 'ncununat-a codrii Doinei
Cu-o frunză—, verde pe vecie !

PLOAIE DE VARĂ

Era o rugare 'nsetată,
O lincedă, caldă dorire,
Sfioasă tinsoare de buze
De cităva vreme prin Fire...
...Dar azi, pe sub ceas de chindie,
Porni prin innalturi poruncă,
Și sute de mini neștiute
Largi vilnice sure aruncă
Pe cer și pe țărini și luncă; -
Vor parcă ferită să fie
De orice privire 'ntinată
O taină ce va să se ție
Măreață, în larg de țarie.

E-o grea adăstare 'necată
În toată făptura. Ci iață,
Șoptit, ca de-o gură ce 'mbie,
Întii fu un susur de bură,
Apoi o pripire de picuri,
Urzire zornită și deasă
De lungi arginții borangicuri
Ce parcă vor tainei să-i țeasă
Un vâl uriaș de mireasă.
Larg freamăt se 'nalță prin fire,
Un plns de fior și de bine,
Și mintea smerită priccepe
Că 'n zări nevăzute incede
O dumnezeiască nuntire
Durată 'ntre cer și 'ntre glie.
E-o sfintă luare în brațe,
Un spasm aiurit de cuprinderi,
Dulci cuminecări de iubire
Primire de dar pe întinderi;
Sărutări se pierd în suspine;
Un vaer de dor și beție
Se-avîntă spre sporul ce vine,
Și stuhuri se 'ndoaie spre stuhuri,
Și vînt către vînt, prin văzduhuri,
De svonul nădejzii cuvîntă -
De bună-vestirea cea sfîntă!...

...Dar iarăși se fac mai încete
Șuvoaele ploii destule...

Scăzu ropotirea—și stete.—
 O boare de hume sătule,
 Un miros al grtelor crude,
 Crescut din ogoarele ude,
 Răsufletul vine să 'mbete.

Pe-aici, pe acolo, rărite,
 Se rup pînzăturile ceții—
 Și'n ramuri e-un cintec de-odată:
 Că uite, și Domnul vieții,
 Stăpîn al tot sporului rodnic,
 Pe limpezi tării se arată
 Cu dulcea suridere-a frunții
 Și-i falnic și sfînt ca un mire
 Ce ese, zîmbind dimineții,
 Din cortul de taină al nunții !

A. Toma.

Un specialist român la Lipsca

IV

Precum vede onoratul lector, nu este greu să publice cineva un anuar de studii asupra filologiei romine, cind este așa de puțin scrupulos, incit publică până și monstruoziții ca 'Lateinisches *fi* und *ki*' a D-lui Sextil Pușcariu, și cind anuarul cuprinde alt de puternice momete pentru cele două felii de candidați la doctorat, pentru candidații care au de spus ceva și pentru acei care n-au de spus nimic. Candidații care au de spus ceva sint ademniți de publicarea gratuită a tezei și de subvenția de 125 de lei. Candidații care n-au de spus nimic sint ademniți pe de-asupra de faptul că vor căpăta doctoratul în filologia romanică prin publicarea unei teze de filologie romină, pe care nimeni nu va cęti-o și nimeni nu va controla-o. Nu Dl. Weigand, ci un par să fi fost șeful seminarului român din Lipsca, și disertațiile prezentate pentru a fi publicate în anuarul seminarului ar fi fost tot alt de numeroase. Și să fi fost într-adevăr un par șeful seminarului și disertațiile n-ar fi fost mai fără discernămint publicate. Ce scop a avut statul român cu înființarea seminarului din Lipsca? Să provoace niscași lucrări de valoare pe terenul filologiei romine? Dar tocmai pe Dl. Weigand și-a găsit să-l aleagă de conducător? Statul român a fost însă indus în eroare de reputația de savant a D-lui Weigand și ajungem acum la această importantă chestiune, cum este cu puțință ca un om atit de slab pregătit ca Dl. Weigand să se bucure de așa mare autoritate atit în țara noastră cit și în străinătate.

Mai întiū în noianul de docenți, profesori extraordinari, profesori ordinari, care se găsesc la cele vreo 20 de universități germane, se îngrămădește pe ici coala și citeun nechemat. Dar apoi Dl. Weigand, cind și-a pus în cap să se facă profesor universitar, a avut prudența să-și aleagă acea specialitate, care este mai puțin cunoscută în lumea apuseană, anume filologia rominească. Se găsesc, este drept, cęțiva romaniști în Germania și în Austria, care nu numai că cunosc limba romină, dar sint re-

lativ binișor orientați în privința tuturor chestiilor privitoare la filologia română. Astfel în fruntea tuturor trebuie citat profesorul H. Suchier din Halle a. S., care de zeci de ani ține cursuri asupra limbii și literaturii romine, singurele cursuri științifice de această natură care s-au ținut în Germania*). Inșă această ocupație, cu filologia română, este la dinșii numai o anexă, pentru că grosul activității lor se desfășoară pe alte terenuri ale romanisticii, mai ales pe acel al limbii și literaturii franceze. În asemenea împrejurări erorile D-lui Weigand, chiar dacă ar fi observate de unii filologi din patria D-sale, sînt trecute cu vederea, mai ales că, dacă noi Rominii îl suferim pe Dl. Weigand așa cum este și-l ajutăm chiar cu sume însemnate, ce nevoe să aibă compatrioții D-sale de a-i da pe față slăbiciunile? Și față de cine să-i dea pe față slăbiciunile? Cînd vorbești ceva, trebuie să fie cine să te asculte. Marea majoritate însă a romaniștilor germani habar n-au de limba rominească și, ceia ce e mai grav, directorii celor două reviste mai însemnate de filologie romanică din Germania, Dl. Gröber, directorul dela *Zeitschrift für romanische Philologie*, și, Dl. Vollmöller, directorul dela *Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie*, nu știu boabă rominească**). Pentru aceștia aceia ce spune Dl. Weigand este lucru sîntit. Mă rog, dacă Dl. Weigand este șeful „Institutului pentru limba rominească“, cel subvenționat cu zeci de mii de lei de statul român, dacă D-sa este membru corespondent al Academiei Romine încă dela 31 Martie 1892 (De abia publicase Dl. Weigand pe atunci lucrarea sa asupra Olimpovalăhilor, din care am cules noi atîtea frumusețe în studiul de față), dacă D-sa publică două volume, *Die Aromunen*, asupra Măcedorominilor (din care am cules atîtea superbe lucruri în acest studiu, și care „mișună de greșeli“), dacă publică apoi fără întrerupere 15 anșare, *Jahresberichte des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leip-*

*) Este de notat cu această ocazie că profesorul Suchier nu este nici membru corespondent al Academiei Romine, nici decorat al statului român. Gustul pentru filologia română a fost insuflat de profesorul Suchier și fiului său, Walter Suchier, care ca docent la universitatea din Marburg, începînd cu semestrul de iarnă 1908, ține regulat prelegeri asupra acestei materii înaintea unui numeros auditoriu.

**) Cît de slab este reprezentată limba română în cercul de studii al filologilor din străinătate, se poate vede și din următoarea împrejurare. Un candidat la doctoratul în filologia romanică dela universitatea din Berlin voia să-și aleagă ca teză o chestie din filologia rominească. „Niciodată nu voșu permite“, a zis profesorul Tobler, „să treacă cîeva doctoratul la mine cu un subiect din filologia rominească, pentru că nu știu rominește“. „Dar oricum“, a întîmpinat atunci candidatul, „D-le profesor, tot trebuie să fi avînd D-voastră oarecare cunoștinți asupra limbii rominești“. „Apoi așa“, a răspuns Tobler, „are să vie poate cîeva mină cu o teză dintr-o limbă africană. Și mi-a zice: ‘Tot trebuie să fi avînd D-voastră, D-le profesor, oarecare cunoștinți asupra ei’“. Pentru Tobler ori limba rominească ori o limbă africană tot aceea era! Numai cu limba latină, cu limba franceză și cu o leacă de italiană ori de provensală e ușor de făcut filologie!

zig (Din care am dat atâtea strălucite exemple și în care măcările publicate de Dl. Weigand însuș—exceptându-se *codex Dimonie*—trebuiesc notate ori cu cuvântul *neexactitate*, ori cu acel de *banalitate*, ori cu un semn de întrebare), dacă în sfârșit a publicat acel monument numit *Praktische Grammatik der rumänischen Sprache*, „cea dintîi gramatică obiectivă a limbii romine“, ei, dacă a făcut toate aceste isprăvi, cum n-au să creadă romaniștii care nu știu boabă rominească că Dl. Weigand este o autoritate în filologia romină? Dar cum se face că a ajuns Dl. Weigand o autoritate în țara noastră? Mai întîi noi Romîniî sîntem oameni speriași, cum se zice, speriași între altele de nume nemțești. De l-ar chema pe cineva Popescu, ori Georgescu, ori Tănăsescu, ori chiar Zamfirescu, și dacă ar scri ori ce lucru de samă pe terenul vreunei știinși oarecare (ceia ce de altfel e aproape imposibil, vezi *Specialistul Romîn în Viața Rominească* anii I și II), noi dăm din cap cu indoială. Îndată ce însă îl va chema pe cineva Schultze ori Meyer ori Müller, nî cetim cu admirare toate începuturile. Apoi Dl. Weigand a simțit cu o fineță, care nu poate să-i facă decît onoare, că este aici, în Romînia, un om care conduce, printr-un dar secret hărăzit de dumnezeu, opinia publică a cercurilor celor înalte (dar numai a cercurilor celor înalte) în ce privește activitatea științifică din țara rominească și depe restul globului pămîntesc, și s-a pus bine cu dînsul. Acel om fermecător, împotriva căruia orice forță se sfarmă ca sticla, este Dl. Ion Bogdan. Dl. Bogdan este un om blind și pașnic (cel puțin, așa-l arată chipul), are așa o înfătoșare că să zici: „Acesta? hm... Ce putere poate să aibă?“ Și cu toate acestea te înșeli. E grozav de puternic. Se întilnesc astfel prin romane sînte în aparență blinde, pașnice, un fel de oi, care însă invirtesc după placul lor pe toți oamenii cu care vin în contact. În romane acest dar este dăruit de poet, dincoace, la Dl. Bogdan, darul sigur că vine dela D-zeu. D-sa așa de încet vorbește, încît poți zice că mai degrabă șoptește, și atîl de puține lucruri spune, încît par că mai n-ar spune nimic, și cu toate acestea glasul lui, spusa lui farmecă precum fermeca glasul sirenelor. D-sa chiar are niște calupuri de vorbă, din care scoate la ocazie ediții nouă, dar stereotipe, precum: „lucrare ce se ridică mult deasupra lucrărilor obișnuite—dovedește stăpînirea domeniului de cunoștinți căruia aparține—competință în felicitările știinși ajutătoare—stăruință în urmărirea detaliilor celor mai mici—claritate în expunerea principiilor și faptelor grupate—soluțiunile ce se dau chestiunilor controversate și aprecierile ce se fac asupra teoriilor hazardate sînt cele mai potrivite și cele mai juste în starea de astăzi a cercetărilor—ultimul cuvînt al știinși—scriere senină—ultimele cercetări ale învățaților apusenî—dacă cîteva din opiniile D-lui *** sînt discutabile, această înprejurare nu scade întru nimic valoarea constatărilor făcute—nu pot întra în detalii—spirit strict științific—rezultatele traînice ale unui studiu temeinic—productul unui spirit distîns—face e-

pocă“. Aceasta cînd laudă. Iar cînd dezaprobă: „lucrarea nu se ridică mult deasupra lucrărilor obișnuite—nu dovedește stăpînirea domeniului de cunoștinți cărui aparține—lipsă de competență în feliuritele științi ajutătoare—lipsă de stăruință în urmărirea detaliilor celor mai mici—obscuritate în expunerea principiilor și faptelor grupate—soluțiunile ce se dau chestiunilor controversate și aprecierile ce se fac asupra teoriilor hazardate nu sînt cele mai potrivite și cele mai juste în starea de astăzi a cercetărilor—acesta nu este ultimul cuvînt al științii—scriere pătimașă—acestea nu sînt ultimele cercetări ale învățaților apusenii—dacă citeva din opiniile D-lui *** nu sînt discutabile, această împrejurare nu mărește întru nimic valoarea constatărilor făcute.—nu pot intra în detalii—spirit neștiințific—rezultatele șubrede ale unui studiu netemeinic—productul unui spirit ordinar—este departe de a face epocă“. (Vezi Convorbiri literare 1901 pag. 255 sqq. și Viața Rominească vol. III pag. 502). Cel mai hazliu din aceste calupuri este că „nu poate intra în detalii“. Din lipsă de spațiu! Și cu toate acestea, măcară scrie ori șoptește asemenea banalități, toți din cercurile înalte (dar numai din cercurile înalte) se uită în gura D-sale ca într-a unui prooroc. Poți să fiți cit de tare, poți să argumentezi cit de puternic, degeaba, Dl. Bogdan zîmbește și șoptește „face epocă“ și te înfundă. De ce fiți tu mai tare, de ce șoptește el mai încet și totuși te dovedește. Dar dela dumnezeu! Iaca, eu doar n-am vorbit în formule goale, în fraze banale, în generalități care nu spun nimic, în afirmări nebazate pe nimic, ci am probat prin exemple că Dl. Weigand își bate joc de limba rominească și ia pe Romini la sigur. So-coți că are să mă creadă cineva din cercurile cele înalte? În însăș Academia Romină, areopagul științii rominești, oricare nemuritor va lua studiu de laș și va căuta să înțeleagă ceva dintr-însul, se va adresa cu dînsul în mină D-lui I. Bogdan și-l va întreba: „Ei, ce zici?“ Și Dl. Bogdan va șopti zîmbind: „Dl. Weigand—autoritate europeană—stăpînește domeniul de cunoștinți—competent în feliuritele științi ajutătoare—soluții—chestii controversate—nu pot intra în detalii—face epocă...“. Și nemuritorul va mototoli în mină cu dezgust aceste pagini și va rămîne convins că eu vorbesc depe ceia lume. Ce poți face D-lui I. Bogdan? Cum te poți pune cu forțele supranaturale? Căci este evident că, dacă te dovedește cu așa de slabe mijloace, trebuie să fi avînd a face ori cu vreun dar din partea lui D-zeu ori cu vreunul din partea necuratului. Inșă dacă Dl. Bogdan este vrăjitor, nu trebuie să uite D-sa că este și Romin și că cu vrăjile D-sale poate să aducă pacoste țării întregi. D-sa este puternic, este extraordinar de puternic, și cercurile cele înalte, prin darul pe care i l-a dat dumnezeu ori ucigă-l toaca, fac tot ce spune D-sa. Inșă nu trebuie să abuzeze de această putere. Ar trebui să se gîndească că verdictele date de Domnia sa nu sînt ca ale noastre ale cestorlalți, care n-avem a face cu necuratul. Noi zicem de un lucru că-i bun, de altul că-i rău, și adesea pro-

băm spusele noastre cu probe puternice, dar cele spuse de noi se trec, se uită, ru în multă vreme; în timp ce vorbele D-sale au oarecum pecetea nemuririi. Nu trebuie Dl. Bogdan să se joace cu puterea D-sale. Dar dacă cumva se linguşeşte pelingă D-sa vreun om rău şi ajunge cu ajutorul D-sale la o putere pe care nimeni n-o mai poate sfărma (sigur, dela o putere mare altă putere mare rezultă), așa e că își va mușca minile de ciudă?

Și așa, pe de o parte din cauza ignoranței compatrioților, iar pe de alta cu ajutorul puterii supranaturale a D-lui I. Bogdan, a ajuns Dl. Weigand puternic, profesor, șef al seminarului românesc, celui subvenționat cu zeci de mii de lei de statul român, și redactor la *Kritischer Jahresbericht* al D-lui Vollmöller pentru filologia românească.

Care au fost consecințele că un om atât de slab pregătit ca D-sa a fost însărcinat să facă dări de samă asupra progreselor filologiei romine?

Mai întâiu D-sa se pune în dările sale de samă dintr-un punct de vedere atât de jos, atât de elementar, atât de analfabel, încit pentru restabilirea adevărului cineva trebuie să facă un curs întreg, în care să expună chestiunea sub toate fețele. Recenziile făcute de oameni competenți sînt de așa natură, că atînci cînd cineva ar vre să arate vreo scapare de vedere, vreo eroare a recensentului, are trebuință numai de o aluzie, de o indicație, deoarece lărenul pe care se mișcă atât recensentul cit și cel care răspunde recensentului este tot atât de bine cunoscut și unuia și altuia. Cînd însă recensentul e un ageamiu cu desăvîrșire și cînd în aceeași vreme, grație înprejurilor expuse mai sus, are atîta autoritate cum are Dl. Weigand, sarcina celui nedreptățit este penibilă. Știința nu este de așa natură, că s-o poți strînge în pachețele, pe care să le dai ca niște prafuri de doftorii pe la toți analfabeții ce ar prinde gust ori ar ave ocazie să te critice. Nu vi s-a întîmplat niciodată, fiecărui dintre D-voastră, lectorilor, în breasla lui, să primiți observații din partea ageamiilor în materie? Nu ți s-a întîmplat niciodată ca cineva (să zic că D-ta, lectorule, ești astronom) ca cineva care n-a învățat astronomie niciodată, să fi încercat a te convinge că pămîntul nu se învîrtește înprejurul soarelui și să te fi provocat a-l convinge de contrariu? Cum era să-l convingi? Să-l iai de o mincă și să te urci cu dinsul prin văzduh până dincolo de ecliptică? Aceasta nu se putea. Să-l convingi cu argumente științifice, cînd el nici elementele de aritmetică nu le-a învățat vreodată? Nu ți s-a întîmplat, poate, ca chiar să-ți fi bătut din pumnii și să-ți fi spus că te-a dovedit? Nu vi s-a întîmplat nimăruți nimic de acest fel niciodată? Fericii oameni! Mie mi s-a întîmplat, și pentru aceia am înălbit înainte de vreme. Dar n-aș fi crezut niciodată că mi s-ar pute întîmpla aceasta cu un redactor dela o așa de însemnată revistă, precum e *Kritischer Jahresbericht* a D-lui Vollmöller. Dl. Weigand îmi critică etimologiile pe care le-am publicat în *Festgabe für Mussafia* (*Kritischer Jahresbericht* IX, 80). Ei bine, hai să

mă sacrific, dar odată pentru totdeauna. Și lectorul să aibă răbdare, pentru că chestiunea este mai serioasă decît poate pãre la prima vedere. Nu este chestiunea aici cã aș vrea cã sã relevez o nedreptate ce mi se face, ci e o chestiune de adevãr și de dreptate în general.

Etimologiile publicate de mine în Festgabe für Mussafia sînt privitoare la elemente vechi grecești din limba romînã

lãtã cum stã lucrul cu elementele grecești din limba noastră.

Elementele grecești din limba romînã sînt de trei vrste: vechi grecești, mediogrecești și neogrece. Elementele vechi grecești s-au introdus pe vremea cînd încã nu exista limba romîneascã ca o limbã aparte romanicã, sînt elemente anteromînești. Nu este trebuință ca ele sã existe în afarã de romîna și în alte limbî romanice, pentru cã trebuie sã se aștepte cineva ca, dupã-cum pe celelalte terenuri, tot așa și pe acel al împrumuturilor din limba greacã, sã existe provincialisme, adecã fenomene marginite la un singur teritoriu. Ba trebuie sã se aștepte cineva a priori ca împrumuturile din limba greacã sã fie mai numeroase în romînește decît în oricare altã limbã romanicã, pentru cã Romînii, și înainte și dupã romanizare, au fost cei mai în contact cu Grecii dintre toți Romanii. Și iarãș este cu putință ca unele dintre aparentele elemente grecești sã nu fie elemente grece, ci elemente autohtone.

Sînt mai multe mijloace pentru a constata vechimea unui element grec din limba romînã.

1. Au avut loc schimbãri anteromînești de sunete. Pãnã acum a fost scoasã la ivealã numai o categorie de acest fel: Cuvînte care prezintã africãlizarea explozivelor. a) *k+i+vocalã accentuatã* — *č+vocalã accentuatã*, *g+i+vocalã accentuatã* — *ğ+vocalã accentuatã*, *t+i+vocalã accentuatã* — *č+vocalã accentuatã*; în toate aceste cazuri *i+vocalã accentuatã* este reprezentat prin *ú*, care s-a pronunțat *iu*. Despre aceasta a vorbit întîiu Miklosich în Beiträge Vok. III, 17: „*v* a fost reflectat odatã prin *iu*, ori mai degrabã a sunat cîndva în vreo perioadã veche ca *iu*. Pentru aceia *ğur*, zaconic *ture*: γῦρος... macedoromîn *anürzeasle* din grec. *μυρίσω* prin *mür-*, *nür*... *iu* pentru *v* se gãsește în vechiul sloven *egiptu aγῦρος*“. Beiträge-Kons. I, 78: „*čokan* Hammer: comparã *τοξάνη* Curtius Studien 4, 266; *čimbru*: θῦρρος... Amîndouã formele se bazeazã pe un mai vechi *iu*, ca *ğur* pe *giur*, γῦρος“. Dupã Miklosich am repetat cã explicarea lui *giur* din γῦρος prin pronunțarea *iu* a lui *v* în Principii 159: „*v=iu*: *ğur*—γῦρος“*). Apoi în Altgriechische Ele-

*) Cu această ocazie am făcut în Festgabe für Mussafia urmãtoarea observare: „Totuș afiu cu mirare dela Eugen Herzog, cum cã acest fapt a fost descoperit de Ovidiu Densusianu în anul 1901: «Explicarea lui *giur*—γῦρος este foarte nimeritã și pronunțarea grecului *v* ca *iu* își gãsește toc-

mente din Festgabe für Mussafia 46 sqq. am scos la iveală următoarele etyma: *cîurică*—*χωριακός*; *cîurilă*—*κόριλλος*; *cîunărat*, *cîunăresc*, *cîunăros*, *cîunurluesc*, *cîunurluială*—*χομοῦ ροή*; *cîunură*—*κότος*; *cîuc*, *cîucă*—*κόκλος*; *cîuciulesc*, *cîulesc*, *cîuciulete*, *cîuciuleț*, *cîul*, *cîulea*, *cîuleț*, *cîulică*—*κόλλω*; *cîmbru*—*θύμβρον*; *cîmel*, *cîumel*, *cîmulesc*, *cîumulesc*, *cîmilitoare*, *cîumilitoare*, *cîmilitură*, *cîumilitură*—*θύρος*; *cîoc*, *cîocan*—*τόκος*. La urmă G. Pascu în Arhiva Iași XV, 442, XVI, 423, XVII, 352 a dat următoarele etimologii: *cîmpoii*—*κόμψη*; *cîupă*—*κόπη*; *cîoplea*—*τοπλός*; *cîoric*—*τόλος*; *cîot*—*χότος*; *cîulihoe*—*κόλλος*; *cîută*—*τοτθός*; *cîucîur*—*κόκλος*; *cîupesc*, *cîoplesc*, *cîupelesc*—*τύπος*, *τοπῶ*; *știob*, *știubeii*—*στόπος*.

β) *k+i+vocală* precedate de accent—*t+vocală*: *muștafă*—*μοστάζια**). γ) Cuvinte care prezintă africizarea lui *c*, *g* înainte de *e* sonant, *i* sonant: *amăgesc*—*μαγεσίω* (Hasdeu); *argea*—*ἀργίλλα* (Hasdeu); *înger*—*ἄγγελος*; *știresc*—*σκιρῶ* (G. Pascu în Arhiva Iași XVI, 428); *urgie*—*ὄρη*.

2. S-au păstrat sunete vechi grecești. *u=u*: *martur*—*μάτορ*; *papură*—*πάπυρος* (Miklosich Beiträge Nok. III, 16); *stuf*—*στόπος* (G. Pascu în Arhiva Iași XV, 446); *croambă*—*κορόμβη* (G. Pascu ibid. XVIII, 36); *trufie*—*τροφή*. *u=iu* (vezi exemplele de sub 1).

β=b: *bolea*—*βαπέλω*; *biserică*—*βασιλική*; *brîncă*—*βράγχος*. γ=k: *casc*—*κάσκω*; *creștin*—*christianus* (Columna Traian 1882, 607). *e=pe* *sterp*—*στέριφος*, *proaspăt*—*πρόσφατος* (Cipariu Gramatică, I 84).

Sunetele vechi grecești, care s-au prelăcut în neogreacă în niște sunete ce lipsesc limbii romine, nu le țau în considerare: *δ* (în vechea greacă *d*, în neogreacă spiranta Ionică îngleză *th*): *drac*—*δράκων*; *drum*—*δρόμος*. *θ* (în vechea greacă *t aspirat*, în neogreacă spirantă a Ionă îngleză *th*): *teaca*—*θήκη*; *lemeii*—*θεμέλιον*.

3. Cuvintele au accentul latin: *aer*—*ἀέρ*; *biserică*—*βασιλική*; *năfură*—*ἀναφορά*; *scorpion*—*σκορπίος*; *argea*—*ἀργίλλα*; *spîn*—*σπανός*; *prosop*—*πρόσωπον*; *creștin*—*χριστιανός*.

4. A avut loc o alunecare de sunet foarte veche rominească. *ă+n*—*î+n*: *brîncă*—*βράγχος*; *creștin*—*χριστιανός*; *înger*—*ἄγγελος*.

mai analogul în pronunțarea *iu* a Inglezilor care vor să vorbească franțuzește». Archiv für lat. Lexikographie XII, 599*. Herzog, care e foarte susceptibil, a și răspuns în Zeitschrift XXXI, 383: „Nu pot pricepe de felu cum s-a închisuit Philippide că eu aș fi susținut, că Densușianu a descoperit că γῆρος este etymon al rominescului *giur*. Binevoiască a se gândi bine la aceea ce am spus eu și va afla că eu vorbesc despre *explicarea vocalei*. Din acest punct de vedere se deosebește Densușianu de Miklosich complet*. D-apoi tocmai nu-i vorba despre aceea că *giur* s-ar deriva din γῆρος, ci despre *explicarea vocalei*, despre pronunțarea lui *u* ca *iu*, și anume tocmai despre pronunțarea lui *u* ca *iu* în gura Romanului. Miklosich spune doar lămurit: „*u a fost reflectat odată ca iu*“. Cum eu deja Grecii pronunțau așa, aceasta a afirmat-o Miklosich numai ca o posibilitate: „ori suna mai degrabă în limba grecească ca *iu*!!! Sigur că Herzog tot n-a înțeles.

*) Toate etimologiile, la care nu se citează autorul, au fost date de Cihac.

λος; *păringă* — φάλγγι- (Lambrior in Contemporanul VI, 349, VII, 275); *spîm* — σπανός.

5. Cuvîntul lipsește în neogreaca: ἀμολγός (romin *amurg* Hasdeu; în neogreaca perifrastic, ὁ καιρὸς τοῦ ἀμέλγειν τὰ πρόβατα); ἀργίλλα (neogrec ὑπόγειον); βράγγος (neogrec βράγγιασμα, λαϊμὰ τῶν χοίρων); ζέμα (romin *zamă*; neogrec γυμός, ζουμί); πρόσφατος (neogrec ἐγκαιρος); σπανός (neogrec ἀγένειος); στέρφος (neogrec ἄκαρπος, στειρός); φάλαγγε (neogrec κοντός, κοντάρι, κάμαξ, καμάκι); φρίκη (romin *frică*, neogrec φόβος, τρομάρα, δειλία).

6. Cuvîntul are în neogreaca cu totul alt înțeles. ἀναφορά, romin *năfură*, înseamnă în rominește 'oblata, hostia non consecrata, panis qui ad sacrificium offertur, ex quo pars quaedam ad illud conficiendum decerpitur' Ducange sub εὐλογία, și există în neogreaca, însă cu un înțeles cu totul altul, *relation, rapport, requête, pétition, supplique*, cu care înțeles a fost imprumutat de limba romină din neogreaca sub forma *anaforă*, un dublet al lui *năfură*. Cuvîntul neogrec corăspunzător rominescului *năfură* este εὐλογία. Numai mediogrecul ἀναφορά are un înțeles care se apropie de acel al rominului *năfură*, înseamnă anume 'panis ad sacrificium eucharisticum destinatus', adică 'illa pars quaedam quae ex hostia non consecrata decerpitur ad sacrificium conficiendum'. — πρόσωπον, de unde rominul *prosop*, essuie-main, Handtuch, înseamnă în neogreaca, ca și în vechea greacă, *față*, visage, Gesicht. Pentru *prosop*, essuie-main, are neogreaca cuvintele χειρόμακτρον, πετσέτα, πετσέρι. — τρυφή, de unde rominul *trufie*, orgueil, Hochmuth, înseamnă în neogreaca *plăcere*, délices, volupté, Wollust. Pentru *trufie*, orgueil, are neogreaca cuvîntul ἔπαρσις, ὑπερηφάνεια. — αγωνίζομαι, de unde rominul *agonisesc*, acquerir, erwerben, înseamnă în neogreaca *a se lupta*, combattre, lutter, kämpfen, ringen. Pentru *agonisesc*, acquerir, are neogreaca cuvintele ἀποκτάω, κερδαίνω, κερδίζω. — δράκων, de unde rominul *drac*, diable, Teufel, înseamnă în neogreaca *zmău*, dragon, Drache. Pentru *drac*, diable, are neogreaca cuvîntul διάβολος, de unde rominul *diavol*.

7. Cuvîntul e foarte răspîndit. Așa, de pildă, cuvîntul *frică* se găsește și în dacoromina și în macedoromina și în istroromina, în toate părțile ca un foarte întrebuițat cuvînt, începînd dela cele mai vechi monumente literare (praxiul dela Voroneț, psallirea șcheiană).

Niciunul din aceste mijloace nu î sigur.

1'. Africilizarea lui *k*, *g* înainte de *e*, *i* se găsește în multe dialecte neogrece (Pont, Cipru, Creta; multe insule din marea Egee, precum Amorgos, Thera, Naxos, Syra, Chios; apoi Atena, Megara, Aigina, Cume în Eubea, multe regiuni din Pelopones, Locrida, Italia de sud): *té* și *čé*—καί, *terós*—καιρός, *teri*—κερί lumînare, *eři*—ἐρεϊ, *șitome*—κείτομαι: staū culcat, *kuři*—κουρί bob, *úkuře* 3 persoană singulară dela *ἀκουα* am auzit, *știzo*—σίζω despîc, *čumóme* și *timúme*—κοιμῶμαι dorm, *čulía*—κοιλία

pintece, *șcivo*—σχήσω mă plec, *șcili*—σκολι cine; *ândzelos*—ἀγγελος, *undzistri*—ἀγρίστρι: (citește *unghistri*) cirilig. Thumb, Handbuch der neugriechischen Sprache 12.—Tot așa *ți*—*ți* se găsește în diferite locuri, mai ales în Pont și Capadocia: *klimașida*—κλημασις, *refini*—ῥητινη rșină. Thumb 19.

2' În multe dialecte neogrece, mai ales în Laconia, Aigina, Megara, Atena, *v*=*u* (sũko—σũκο zmochină, *mistri*—μυστριον mistrie, *ksurizo*—κσρίζω rad, *stuppi*—στοππιον cilți), orî=*iu* cu africativizarea lui *k*, *g*, întocmai ca în rominește (Exemple vezi supt 1'), Thumb 5.

3'. În ce privește accentul, este de observat că, dacă nu se mai adaogă și alte considerații, nu se poate pune bază pe un lucru atlt de schimbător, care prezintă o mare stabilitate numai în cuvintele băștinașe.

4'. Alunecările de sunet foarte vechi rominești ne pot duce în sus numai până la începutul perioadei rominești, nu mai departe.

5'. Poate că cuvântul a existat odată în neogreaca și pe urmă a dispărut. Trebuie să se ia apoi în considerație că tezaurul cuvintelor neogrece ni este în mare parte necunoscut.

6'. Cuvântul a avut poate odată în neogreaca înțelesul din rominește și apoi l-a pierdut. Aici iar trebuie să se ia în considerație chipul foarte necomplet în care ni este cunoscut dicționarul neogrec din punct de vedere semasiologic.

Așa, ca să dau un exemplu, în Festgabe für Mussafia 56 eu am considerat pe *ciocan* ca derivat prin *ain* din *cioc*—τύκος, iar pe bizantinul τρυκάνιον l-am considerat ca un împrumut din rominește. Se poate însă întâmpla ca limba neogreacă să fi posedat mai departe pe vechiul grec τρυκάνη=τύκος, să-l fi dezvoltat pe acel teritoriu, unde vechiul grec τρ devine neogrec *țiu*, în *țukani*, și apoi să-l fi pierdut, astfel că românul *ciocan* să fie un împrumut din neogreacă.

Nu mai unde toate cele 7 momente, orî macar mai multe din ele, se găsesc prezente, putem susține cu oarecare siguranță că avem a face cu un element vechiū grecesc. Însă ce fel de element vechiū grecesc? De pe vremea cînd Romnii erau încă Daci orî Traci? Orî de pe vremea cînd ei încă vorbeau latinește? Orî mai degrabă de pe vremea pecînd limba rominească începuse deja să fie o limbă romanică? *)

Criteriul 1 exclude numai momentul 'cînd limba rominească începuse deja să fie o limbă romanică'. Criteriile 2, 3, 4,

*) Pentru acest moment a propus Cipariu (Principia de limba 85) începutul secolului VII, cînd Phocas a alungat limba latină din cancelaria bizantină. Cu această epocă se potrivește și aceia pe care Grüber în Archiv für lateinische Lexikographie I 45 o hotărăște pentru limbile romanice în general: timpul cînd dispar într-o provincie cele depe urmă resturi ale stăpînirii romane. Meyer-Lübke în Grüber's Grundriss ed. I, I, 355 propune „începutul secolului VI, invaziunile Slavilor.“

5, 6 admit toate trele alternativele. Așa, de pildă, se poate ca *frică* să fie un cuvânt dac *), pentru că radicalul *frīg* = φριγ- se găsește și în latinește (*frīg-us*, *frīg-idus*, *frīg-ere*, *frīg-escere*), și nu se poate întîmpina nimic încontra posibilității ca el să se fi găsit și în o a treia limbă indogermană, de pildă în limba dacă. De altfel acest cuvînt se găsește în limba albaneză, sora limbii dace, *frikă*, nu ca împrumut din neogreaca, cum socoate G. Meyer, căci lipsește în neogreaca (vezi mai sus sub 5), ci ori ca un element vechi grecesc, ori mai degrabă ca un element autohton. Dar iarăși se poate—ceea ce cred că e mai probabil—ca rominul *frică* să fie un împrumut din vechea grecească, fără ca să se poată hotări dacă împrumutul s-a făcut din vechea grecească propriu zisă (înainte de împăratul Justinian), ori dela începutul limbii bizantine, dacă împrumutul a avut loc înainte de granița limbii rominești**), ori după dînsa.

Există oarecare aversiune față cu admiterea de elemente vechi grecești în limba rominească și încă o mai mare aversiune față cu admiterea de elemente romanice și vechi germane. După mine acesta e un prejudiciu care nu poate fi decît dăunător științei. Istoria veche a Rominilor este foarte obscură și toți sînt de părere că numai istoria limbii romine ar putea să aducă oarecare lumină în această privință. Dar ce lumină putem noi spera să căpătăm, cînd puțum cercetărilor granițe arbitrării, cînd din slabele noastre cunoștințe asupra preistoriei Rominilor scoatem argumente pentru anumite direcții în cercetarea limbii și nu permitem prezența în rominește decît a anumite elemente? Aș vrea să atrag atenția lectorului asupra unui punct. Cînd se lăgăduiește existența în rominește a niscăiva elemente vechi germane, se lăgăduiește prin aceasta existența și a oricăror elemente romanice, pentru că toate limbile romanice posed în mare măsură cuvinte vechi germane și este imposibil, dacă am ad-

*) Asupra părerii că Dacii ar fi fost stirpiți, că nu s-au amestecat Dacii cu Romanii, că nu s-ar putea proba că există vreun element dac în limba romină, s-a pronunțat deja Schuehardt (Vokalismus des Vulgärlateins III 42) în mod negativ contra lui Roesler. Această părere astăzi se poate considera ca definitiv probată falsă. Este cu atît mai de mirare că ea a găsit un nou apărător în Mohl, Introduction à la chronologie du latin vulgaire pag. 57, care tot se mai bazează pe afirmarea lui Eutropius că „Dacia diuturno bello Deceballi viris fuerat exhausta“ și pe opînia din Gröber's Grundriss I 410 a d-lui Gaster, „qui le premier a démontré (?) l'in vraisemblance de la soi-disant influence dace, à laquelle on rapportait jusqu'ici plusieurs des particularités du roumain moderne et que le savant romaniste attribue avec infiniment plus de raison (!) aux Bulgares touraniens qui au VII siècle envahirent la péninsule des Balkans et la troublèrent si profondément.“—Asupra încercărilor de a găsi elemente dace în limba romină, dela Kopitar începînd peste Schuehardt și Miklosich pînă la Hasdou, vezi a mea Introducere în istoria limbii și literaturii romine 21 sqq. De atunci nu s-a mai publicat asupra acestui subiect nimic nou.

**) Este lucru cunoscut că φ era reflectat în limba latină și prin *f*, de ex. φάρος — *farus*, φρύγες — *fruges*, și că această redare a lui φ prin *f* a avut loc în mod regulat dela a doua jumătate a secolului IV (vezi Stolz, Lateinische Grammatik în Iwan Müllers Handbuch, § 4). Dar chiar în vechea grecească în mai multe dialecte φ devenise deja *f* (Brugmann, Griechische Grammatik ibid., § 35).

mite împrumuturi din limbile romanice, să nu se fi strecurat în rominește și elemente vechi germane, indirecte, dar totuși vechi germane. Însă pe de o parte este imposibil de tăgăduit că nu s-ar fi găsit în rominește împrumuturi—nu numai indirecte, ci și directe—din limbile romanice (Și nu vorbesc, negreșit, înțelege doar lectorul, de neologizme, ci de împrumuturi străvechi, dinainte de veacul XIII), pentru că Românii au trăit mai mult încă în peninsula balcanică decât în Dacia, iar locuitorii acestei peninsule au fost totdeauna în contact direct cu popoare romanice, care, fără a mai vorbi de raporturile prietenești, au venit în peninsula ca cuceritoare și au fondat state, dintre care unele au durat până târziu încoace în timpurile moderne. Iar pe de altă parte, dacă un element vechi german s-ar fi strecurat în rominește prin mijlocirea limbilor romanice, ar fi adeseori imposibil de constatat că într-adevăr prin mijlocirea limbilor romanice s-a strecurat. Să dau un exemplu. Pe verbul *chitesc*, care înseamnă 'socotesc, mă gândesc, cred, plănuiesc, prubulesc, îmi trece prin minte, ochesc, pun ochiul, îmi aleg din ochi, fixează cu ochiul locul unde trebuie să lovesc, îndrept spre acel loc țelul armei mele, nimeresc la țintă, mă gîdesc la', eu îl pun în legătură cu istrorominul *hitesc*, arunc, țintesc, serbo-croatul *hititi*, arunc, neogrecul *χορτάω*, văd, mă uit, francezul *guetter*, italianul *guaitar*, privesc, provensal *guaitar*, pîndesc, observ, privesc, vechiul german *wahlên*, stau de strajă, *Wache halten*, faire leguet, și-l consider ca un element vechi german în limba romină. Să presupunem că acest cuvînt s-a introdus în rominește și în neogreacă prin vreo limbă romanică. Cum s-ar putea proba acest lucru? Nu este mai cuminte să stabilești numai apropierile și să lași hotărîrea pe socoteala unor timpuri mai fericite? Știu foarte bine că există un mijloc sigur de a eși din încurcătura, anume acela că să derivi cuvîntul rominesc din limba croată, pe cel croat din limba neogreacă, iar pe cel neogrec să-l consideri pur și simplu ca neogrec, ori din contra. Asemenea etimologii sînt însă prea cîtine. Asupra posibilității ca limba romină să fi făcut direct împrumuturi din limba veche germană nu este locul să vorbesc aici.

Cu mult mai ușor se pot proba elementele neogrece din limba noastră.

1. N-au avut loc în ele alunecări anterominești de sunete: *strachină*—*στραχίνη* (sic, accent neogrec), testacé, *schalenförmig*.

2. N-a avut loc în ele vreo alunecare de sunet foarte veche rominească: *folos*—*φέλος*, profit, Nutzen, cu *l* neprefăcut în *r*. Accentul s-a schimbat prin analogia sufixului *-ós*.

3. Există în ele sunete neogrece: *vârvar*—*βάρβαρος*; *pedep-sesc*—*επαίδεψα*, aoristul dela *παιδεύω*, cu fonetizmul neogrec *ps*—*vs* (*fs*).

4. Se păstrează accentul grec: *pătîmă*—*πάθημα*.

5. Cuvîntul lipsește în vechea greacă: *săltăr*—*σούταρι*.

Trebuie numai să se bage de samă la elementele neogrece dacă avem a face cu un împrumut direct, ori cu un împrumut indirect, de pildă prin mijlocirea vechei bulgare. Un mijloc de a hotărî asupra acestui punct este prezența vreunei alunecări de sunet imposibile în românește, cum este cazul cu *călugăr*, de exemplu, care este numai indirect neogrecul *καλόγερος* prin slavul *kaliger*, deoarece în asemenea împrejurări o accentuat nu se preface în u accentuat în limba română. O încercare de a separa elementele neogrece direct împrumutate de cele indirect împrumutate și în aceiași vreme de a scoate la iveală pe acele elemente care au fost împrumutate înainte de perioada fanariotă (după criteriul că cuvântul se găsește ori nu se găsește în limba veche românească), a făcut cu bun succes G. Murnu (Studiu asupra elementului grec antefanariot în limba română, București, 1894).

Dupăcum a împrumutat limba română din limba neogreacă, tot așa a împrumutat multe și limba neogreacă din limba română. Asupra acestui subiect vezi G. Murnu *Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen*, München, 1902*). La cele spuse de Murnu adaugă cu următoarele. Limba neogreacă mișună de vorbe latinești, ori romanice. Multe își vor fi trăgând originea din latinește, multe din italianește, etc., multe însă își trag originea din românește. Iată cuvintele pe care le-am găsit în textele scrise în limba neogreacă curat populară, așa numita *πρόσωπη γλώσσα* (limba *proastă*), publicate de Thumb la sfârșitul gramaticii sale: *verga*, *vergi*, diminutiv *vergula*, *vargă*, întrebuintat și despre o fată naltă și cu talia supțire, = dacoromin *vargă*, macedoromin *viargă*, albanez lipsește, italian *verga*, latin *virgu* (ules i *verges* în eđo, ke miă *vergula* p-a-apo. Toate fetele sînt aici, precum și fata pe care o iubes, 137 — ton perikalesan i *θιγατέρες* tu, i miă na ț feri ena fōrema indikō, i ali ena faktōli indikō, k-i mikrōteri to hrisō *vergi*. Il rŭgară fetele, una să-i aducă o haînă din India, alta să-i aducă un turban din India, cea mai mică să-i aducă *varga* de aur. 144). Aici aparține personajul de basmu și numele de familie *Χροσοβεργής*. — *vtlizo*, plndesc = dacoromin *veghcz*, maceromin *vegliu*, albanez lipsește, italian *vegliare*, latin *vigilare* (o Hāros ton evīrlisen apō psili rahūla. Hāros il pndia depe un virf înalt de munte. 131). — *đōlios*, nenorocit = dacoromin *dor*, macedoromin *dor*, albanez lipsește, dalmat *dul*, italian *doglia*, latin *doleo* (se fōnaxa o *đōlios*, na mu *đōkis oliři* voiθia. Te-am chemat, nenorocitul, ca să-mi

*) Murnu spune că unicul său premorgător în aceste cercetări ar fi Gustav Meyer, *Neugriechische Studien* II, Wien, 1894. Însă în același an cu Gustav Meyer a publicat Aron Densusianu în *Istoria limbii și literaturii romine*, ed. II, Iași, 1894, pag. 84—86, niște notițe asupra acestui subiect, marcând privitoare la elemente de deosebite foliuri și deosebite valori. Din studiile neogrece ale lui Gustav Meyer eu am putut cerceta numai studiile III și IV (Elemente latinești și romanice): Studiile II (Elemente slave, albaneze și românești) și I mi-a fost până acum imposibil să le capăt.

daî puţin ajutor. 159).—*kaveláris*, călăreţ=dacoromîn *călare*, macedoromîn *călar*, albanez *kaliuar*, *kaliur*, *kaliorás*, italian *cavallaro*, latin *caballarius* (ma na ton ke katévene ţu kámbus kaveláris. Dar iată, călăreţul se scobora deja la cimp. 131).—*kámbos*, cimp=dacoromîn *cîmp*, macedoromîn *cîmp*, albanez lipseşte, dalmat *küomp* şi *kinp*, italian *campo*, latin *campus* (isiha pu ineta vuná, isihi pu in-i cámbi! Ce liniştiţi sint munţii, ce liniştite-sint cimpurile! 129).—*karóţa*, trăsură=dacoromîn *căruţă*, macedoromîn *căruţă*, albanez *karrořa*, italian *carrozza*—*carrus*+*-ucea* (éna alóhtera... travúse ti psáða sa karóţa. Un cucoş trăgea rogojina ca o trăsură. 187).—*kuvénda*, convorbire=dacoromîn *cuvînt*, macedoromîn *cuvendá*, albanez *kuvánt*, dalmat *kunviant*, italian *convento*, latin *conventus*, *conventum* (na ho tus lóngus sindrofiá, me ta þerřa kuvénda. Să trăesc cu pădurile şi să vorbesc cu fiarele. 129).—*kuvendázo*, vorbesc=dacoromîn *cuvîntez*, macedoromîn-albanez-italian lipseşte, derivat imediat din *conventus*, *conventum* (ekuvendáşan polin óra. Aú vorbit multá vreme unul cu altul. 145).—*lianotrémulos*, uşor tremurător=dacoromîn *lin*, *tremur*, macedoromîn *lenis* lipseşte, *treambur*, albanez *lenis* lipseşte, *tránp* şi *treni*, dalmat *tremato*, italian *leno*, *tremolo*, latin *lenis*, *tremulus* (lianotrémuli spiřa. Scintee uşor tremurătoare. 161).—*parakunúşizo*, a se destáinui cuiva=dacoromîn *cinosc*, macedoromîn *cináscu*, albanez *konoşlis*, dalmat *konúask*, italian *conosco*, latin *cognosco* (altós apú tótis ki dóþi mi tu vasillá þen parakunúşitin. De aici înainte nu s-a mai destáinuit împáratului. 191).—*ponénde*, apus=dacoromîn *apus*, macedoromîn *apus* jos, albanez *ponent*, *piment* vînt dinspre apus, italian *ponente*, latin *ponens* (úlon ton kózmo ýrepsa, ponénde ke levánde. Toată lumea am străbátut-o, apusul şi rásáritul. 135).—*sařita*, săgeată=dacoromîn *săgeată*, macedoromîn *sădzeatá* (*sădzítez* Papahagi Basme, *sudziatá* Kavalliotis; *siřitá* Dalametra își trage originea din neogreaca), albanez lipseşte, dalmat *sařaitu*, italian *suella*, latin *sagitta* (aftá ta mávra máfia ótan t- aniyoklis kí- ótan ta hamilónis, sařites me varis. Cînd clipeşti din ochi şi scoborî ochii la pámint, imi arunci săgeţi. 139).—*séla*, şa=dacoromîn *şa*, macedoromîn *şao*, albanez *şaltá*, dalmat *siřala*, italian *sellu*, latin *sella* (o Hárondas... séni tus níus apó brostá, tus ýerondas katópi, ta triferá peðópula sti set aradňazména. Harondas tiráşte atirnaři, pe tineri înainte, pe bátrini dinapoi, şi pe fragezii copii la şa. 130).—*şkála*, scară=dacoromîn *scară*, macedoromîn *scará*, albanez *şkalá*, dalmat *skúula*, italian *scala*, latin *scala* (skála ston káto kózmo. Scara la ceia lume. 131).—*şkamni*, scáunaş=dacoromîn *scaun*, macedoromîn *scannu*, albanez *şkámp*, dalmat *skúain*, italian *scanno* (páre to skamni ţe kaře. Ia scáunaşul şi şezi pe dinsul. 186).—*travó*, trag,=dacoromîn *trag*, macedoromîn *trag*, albanez lipseşte, dalmat *truur*, italian *traggere*, *trarre*, latin *trahere* (énas balomatís... trávisé éna báto ke skótose saránda miřes. Un ciobotar cîrpaciú : a dat odatá cu talpa [propriu: a tras o talpá] şi a ucis patruzeci

de muște 151.—cna alóhtera... travúse ti psáŋa sa karóŋa. Un cucoș trágea rogojina ca pe o căruță. 187). Aici aparține *travisia*, lovitură (me mniá travisiá skótosa saránda psihés. Cu o lovitură am ucis patruzeci de suflete. 151).—*țekuriá*, lovitură de secure=dacoromin *secure*, macedoromin-albanez lipsește, dalmat *sčor*, italian *scure*, latin *securis* (i đraki... apéfasisan to vrádi na ton htípisun óli apó mniá țekuriá. Zmeii aú hotárit ca sara să-i dea toți o lovitură de secure. 152).

Dintre acestea *ponénde* (din Creta) este sigur de origine italiană. De ce origine sînt însă celelalte? Pe *viřlizo*, *kuvéliris*, *kámboš*, *karóŋa*, *kuvénda*, *kuvendiázo*, *sařila*, *séla*, *skála*, *skumni*, *țekuriá* Gustav Meyer le consideră ca împrumuturi din latinește; pe *verŋa*, *verŋila*, *verŋi*, *lianotrémulos* (pe care-l cunoaște numai în elementele sale constitutive *lenós* și *trémula*) le consideră ca împrumuturi din italienește; pe *đólios*, *parakunustizo*, *travó* nu le cunoaște. Pentru *kuvénda*, *kuvendiázo* s-ar pute revendica (chiar contra autorității lui Gustav Meyer) o origine rominească. *Conventus*, *conventum* numai în romina și în albaneza aú înțelesul de *vorbă*, *povestire*, *vorbit*, în toate celelalte limbi romanice, în special în limbile dalmată și italiană, și tot așa în mediolatină, însemnează *întrunire*, *înțelegere*, *măndăstire*. Dacă cuvîntul neogrec ar fi fost introdus nu din rominește, ci din latinește, probabil ar fi căpătat acelaș înțeles pe care-l are în celelalte limbi romanice, iar nu tocmai înțelesul pe care-l are în rominește. Să se mai observe că dintre limbile romanice numai limba romină posedă forma prezentului *-ez* din *cuvîntez* și că tocmai neogreaca posedă alături cu *kuvénda* un *kuvendiázo* (De altfel *-ázo*, *-iázo* sînt forme de prezent tot altă de întrebuințate în neogreaca, ca și *-ez* în rominește).

Așa stă chestiunea din punct de vedere al vreunor împrumuturi eventuale pe care le-ar fi făcut limba romină din limba greacă, antică, medie ori modernă. Cînd cineva cunoaște detaliile mai sus expuse, pentru cunoașterea cărora, negreșit, trebuie oarecare muncă și oarecare răbdare, dacă dă peste un cuvînt ca *cimbru*, al cărui etymon, direct ori indirect, este sigur grecul *θύβρον*, va judeca cuvîntul rominesc precum și reflexele sale slave (vechii bulgar *čabrŭ*, *čubrŭ*, polon *čóber*, *čóbr*, ceh *čabr*, *čubr*, *čibr*, serb *čubar*, rus și rutean *čaber*) din punctul de vedere al legilor fonologiei rominești și slave, și va constata că conform acestor legi din *ti-* dela începutul cuvîntului *θύβρον* se putea dezvolta sunetul *č* numai în rominește, pecînd în limbile slave trebuia să se dezvoalte, în vechea bulgară *št*, în polona *š*, în ceha *š*, în serba *š*. Și după ce va constata acest lucru, mergînd mai departe, fiindcă cunoaște detaliile mai sus expuse, nu se va speria de posibilitatea existenței a niscăiva elemente vechi grecești în limba romină și va conchide după toată dreptatea că *cimbru* este un cuvînt vechiu grecesc în această limbă, pe care apoi dela Romîni l-aú împrumutat Slavii și Ungurii (*čombor*), a-

fară numai dacă nu va admite că vechiul grec *thumbron* a devenit *čumbron* în vreun dialect neogrec dintre acele care africantizează pe *t* înainte de *i+vocală*, și apoi din acel dialect neogrec s-a răspândit la Români și la Slavi. O asemenea presupunere, macarcă puțin probabilă, mai ales că limba neogreacă nu cunoaște în marea ei majoritate decât pronunțarea *himbra*, tot n-ar fi așa de curioasă și de simplistă ca aceia că cuvântul românesc e împrumutat dela Slavi ori (încă și mai simplist) dela Unguri. Putea să o facă aceasta Cihac, pentru că pe vremea lui nu se cunoștea în acel grad ca astăzi raporturile limbii românești cu limbile învecinate pe de o parte și istoria limbii românești pe de alta. Dar astăzi, după ce-ți probez eu lucrul, să te scobori încă mai pe jos decât Cihac și să-mi spui că *cimbru* l-a împrumutat Români dela Unguri, iar Ungurii l-a împrumutat dela Slavi! „*cimbru* este ungerul săcuiesc *csömbör*, acest din urmă a venit dela Slavi, iar cuvântul slav a venit din grecește în timpuri vechi“! Scurt și cuprinzător. Cum să nu crezi, dacă spune Dl. Weigand? *Αβρός, έγγ.* — Din *čumărat*, minios, năcăjit (Avram Corcea, *Balade populare* 13), *čumăresc*, 'a lua gust amăricios, vorbind în special despre vin' (Laurian), *čumăros*, 'cum e gustul gutuei și al porumbelor' (Baronzi, *Limba română și tradițiunile ei* I, 105), *čumurluesc*, 'Români din Siret și înțeleg sub ghințuri nodurile ce se fac în corp, când singele din cauza recelei se încheagă, și care cauzează dureri și slăbăciune de nerve. Cind cineva capătă aceste noduri se zice că e *čumurluit*, că s-a *čumurluit*' (Marian Descintec 199), *čumurluială*, 'constă în o slăbăciune a trupului provenită dintr-o muncă forțată sau dintr-o beție năstrușnică, ce ține 3-4 zile de a rindul' (Șezătoarea III, 130), 'cind omul are această boală îl dor toate ciolanele, tot trupul' (Șezătoarea V, 57), eu am făcut o grupă și am pus-o în legătură cu italianul *cimurro*, 'O boală particulară a unor specii de animale patrupede domestice..., în urma căreia curge din nas într-una un fel de lichid ca apa. Se zice și despre om. A avea *cimurro* se zice despre unul care e în toane rele ori minios' (Tommaseo). Și să se bage de samă cum *cimurro* italian pe de o parte însemnează un soi de boală, și anume un fel de gutunar, iar pe de alta *toane r. le, minie*, și cum în românește *čumurluesc* pe de o parte înseamnă boală, iar *čumărat, čumăros, čumăresc* pe de alta înseamnă *minios, năcăjit, amărit, acru*. Este evident că acelaș proces semiologic a avut loc în vorba italienească *cimurro*, ca și în românescul *čumur*, dela care eu deriv toată grupa *čumărat—čumăresc—čumăros—čumurluesc—čumurluială*. Nu trebuie să vie în mîntea cuiva, care va judeca macar cit de cit asupra lucrului, că românescul *čumur*=italianul *cimurro*? Evident că da. Tot atât de natural trebuie să vie în mîntea unui om, care cunoaște raporturile dintre limba română și cea greacă, expuse mai sus, care nu se sperie ca de o gogoriță de, eventuale elemente vechi grecești în limba română, și care totodată

cunoaște fonologia romanică, în special pe cea română, că un grecesc γροῦ ποή, dezvoltat în γροῦόρροος supt influința analogului de înțeles κατάρροος, se potrivește foarte bine, și din punct de vedere al formei și din punct de vedere al înțelesului, pentru a explica originea italianului *cimurro* și a rominului *ciumur*. γροῦ ποή înseamnă *scurgerea sucurilor*. În grecește mai sint însă două cuvinte care însemnează scurgerea sucurilor, anume κατάρροή și κατάρροος. Supt influința lui κατάρροή - κατάρροος a căpătat și γροῦ ποή o formă alăturată γροῦόρροος. Din acest *kūmūrrus* tocmai *cimurro* trebuia să iasă în italie-nește din punct de vedere al sunetului, și tocmai *ciumur* trebuia să iasă în rominește. Înțelesul de *scurgerea sucurilor* s-a păstrat în italie-nește în mod foarte băfător la ochi. Macar că mai puțin băfător la ochi, acest înțeles de *scurgerea sucurilor* s-a păstrat însă și în cuvintele rominești, căci acea boală cu ghinduri și cu dureri în tot trupul, pe care o reprezintă cuvintele *ciumurluesc*, *ciumurluială*, a fost considerată de popor ca un *reūmatismu*, *rheumatismus*, ρευματισμός, adică tot ca o *scurgere de sucuri*. Cuvintul ρευματισμός într-adevăr și el tot *scurgere de sucuri* însemnează, și medicii greci printr-o *scurgere de sucuri* explicaū originea acelei boale care dela dînsii încoace tot *reūmatismu* se numește în toate limbile civilizate (afară de ungurește). Ce cauză vor fi dînd medicii de astăzi reūmatismului, nu știū, dar poporul romin i-a dat aceeași cauză cași medicii greci: o *scurgere de sucuri*. Asupra lui *ciumurluesc*, *ciumurluială* înainte de mine a cercat Tiktin să dea o etimologie (Pe *ciumărat*, *ciumăresc*, *ciumăros* el nu le cunoaște), anume le-a pūs în legătură cu *ceamur*, cuvînt de origine turcească, ce însemnă pămînt hleios frămîntat și amestecat cu pae tocate, care servește la facerea păreșilor unor case: adică se face cineva, cînd e bolnav de *ciumurluială*, moale ca *ceamurul*! Eū am dat etimologia de mai sus și am pomenit că cuvîntul romineșe *ciumur* a fost împrumutat de Unguri: *csömör*, *greață*, indispoziție. Atîta i-a fost de ajuns să aște Dl Weigand și a și găsit soluția din punctul său simplist de vedere: „Philippide spune lucrurile tocmai pe dos“, exclamă D-sa, „Rominii au împrumutat cuvîntul dela Unguri, nu din contra“! Da *ciumărat*, *ciumăros*? „Acelea sint derivate dela *ciumă*“! A face asemenea derivări, înseamnă a întoarce știința rominească cu o sută de ani înainte de Cihac. Eū nu zic că am numai decit dreptate, măcarcă etimologia propusă de mine e foarte probabilă, dar să afirm etimologia asemenea... (dacă aș fi delicat la vorbă, ca Dl Weigand, îndată aș găsi cuvîntul) cu atîta sînge rece, trece într-adevăr peste marginile inchipuirii.— În *cūrică*—*κυριακός* și *cūrilă*—*κύριλλος* eū am găsit două motive pentru care ar pute fi considerate ca elemente vechi grecești, pronunțarea lui *v* ca *iu* și africativizarea lui *k*. Dl Weigand face în timpinarea următoare: „*cūrică*—*κυριακός*, *cūrilă*—*κύριλλος* (cî înainte de accent se preface în *eu*: *cirească*, *ciurească*, etc. nu sint o probă pentru un vechi grecesc *v*)“. Prin acest încurcat

chip de a se exprima Dl Weigand a voit să spună că 'cîurică și cîurilă nu conțin nimic în ele care să probeze o pronunțare în a lui *v*, din cauză că în *cireasă*, și încă și în alte cuvinte, se observă o prefacere a lui *ci* în *cîu*: se zice de pildă *ciureasă*. Deci dela capul locului s-a zis *cirică* și *cirilă* și numai prin posterioara prefacere a lui *ci* în *cîu* au rezultat actualele *cîurică* și *cîurilă*. Cînd argumentează astfel, Dl Weigand uită că nu e vorba la *cîurică* și *cîurilă* numai de pronunțarea în a lui *v*, ci și (mai ales) de africilizarea lui *k*, de prefacerea lui *k* în *ç*. Dar vorba *nîta* nu-i justă, pentrucă implică o prealabilă *cunoaștere* a unui lucru: *Uși un lucru pe care l-ai știut*. Dl Weigand *nu știe nimic și n-a știut niciodată nimic* asupra chestiilor acestora de împrumuturi din grecește în românește și din românește în grecește. I s-a permis însă de Dl Vollmöller să facă recenzii în *Kritischer Jahresbericht* și mă înfundă, spre mai marea edificare a filologilor din Germania, cu *ciureșe*. Cum să mai stați de vorbă cu D-sa? Ce să-i spun? Ce să-i explic? De unde să încep?—

Despre *cîultură* eu zic așa: Substantiv. 1. Vas de lemn, cu care se scoate apă dintr-un puț. Hama, situla, modiolus; seau à puiser; Schöpfemer. 2. Vechiu român. Vas de lemn, cu care se aduce apă dela fîntînă. Hama, situla; seau; Eimer. Biblia 1688 pag. 16¹, 258², 260¹. 3. Un vas de lemn cu pîntecele turtit și rotund. Lagoena lignea; flacon plat de bois; platte hülzerne Flasche. 4. Partea dela coada pipei care se ține în gură. Prostomis; bouquin; Mundstück der Pfeife. 5. Vaisseau fixé de distance en distance à la circonférence d'une roue hydraulique pour recevoir l'eau motrice, auget. *Damé Terminologie poporană* 150. 6 O roată de moară de apă cu fusul vertical. *Librata rota aquaria*; turbine; horizontales Wasserrad. *Damé Terminologie* 148. 7. „Moaară mică cu roata în apă“ *Viciu Glosariu de cuvinte dialectale*. *Parvae molae aquariae*; petit moulin à eau; kleine Wassermühle. Cuvîntul se mai găsește în limbile turcă (*çiotra*), albaneză (*çiotră, çlultură*), sîrbă (*cîultura*), ungară (*çiultura*), neogreacă dela Paros (*çiotra*, G. Meyer sub cuvîntul albanez), în toate părțile cu înțelesul 3. Numai cuvîntul unguresc în afară de înțelesul 3 mai are și înțelesul 4. Foarte probabil la bază a fost înțelesul 3 ori ceva analog (*vas pinticos*): *kiütula*, deminutivul lui *kiütü vîtos* 'orice vas gol și pinticos' Passow. De aceiaș origine este italianul *çiotola*, cupă, pahar. Și iată ce întîmpinare face Dl Weigand: „*cîultură* (forma *cîtură* o lasă Philippide la o parte, pentrucă nu-i convine) sigur că nu este un împrumut direct din vechea grecească, pentrucă se găsește în toate limbile balcanice și s-a putut introduce în românește ori din limba ungurească ori din cea bulgărească.“ Așa proceda Cihac. Orîdeciteori găsea un cuvînt românesc prin vreo limbă străină, numai decît îl considera ca împrumutat din limba aceia. Foarte comod! Pe *cîultură*, de pildă, Cihac, dupăce i-a înșîrat reflexele din limbile turcă, albaneză, bulgară, neoslovenă, sîrbă, ruteană, ungară, l-a hotărît că-i turcesc. Sigur că a tras la sorți. Tot așa

a procedat și Dl Weigand, decît D-sa a scos din pălărie doi sorți, unul cu limba bulgărească și altul cu limba ungurească. Eū, cînd m-am hotărit să consider pe *ciutură* ca un cuvînt romnesc de origine veche grecească, pe care apoi îl vor fi împrumutat din romnește diferitele limbi balcanice precum și limba ungurească, am avut oarecare motive. Mai întîiu am avut motivul că din *kiutula* conform cu alunecarea sunetului rominească tocmai *ciutură* trebuia să iasă în romnește. Apoi am avut motivul că cuvîntul romnesc *ciutură* are șapte înțelesuri, în vreme ce reflexele lui din limbile străine au numai unul din aceste șapte înțelesuri. În sfîrșit am avut motivul că el se mai găsește încă într-o limbă romanică, anume în limba italiană. Ce motive au avut însă Cihac și Dl Weigand, cînd au considerat pe *ciutură*, unul ca de origine turcească, iar celălalt ca de origine bulgaro-ungurească? Poate Dl Weigand să probeze că *ciutură* este cuvînt băștinaș bulgăresc ori băștinaș unguresc? Ori, dacă-l consideră Dl Weigand pe *ciutură* ca împrumutat în bulgara și în ungureasca din limba grecească, poate D-sa să probeze că conform cu fonologia bulgară și ungurească ar fi putut eși din *kiutula* bulgărescul *ciutură* și ungurescul *ciutura*? Și dacă-l consideră Dl Weigand pe *ciutură* ca împrumutat în bulgara și în ungureasca din limba grecească, poate D-sa să ni explice cum se face că Bulgarii și Ungurii au derivat din grecescul *κύτος* pe *kiutula* cu ajutorul unui sufix *latin*esc *-ulus*? „Sigur”, zice Dl Weigand, „sigur că *ciutură* nu este un împrumut direct din vechea grecească pentru că se găsește în toate limbile balcanice și s-a putut introduce în romnește ori din limba ungurească ori din cea bulgărească.” Mai sigur nici că se poate! Sigur că pămîntul nu se învîrtește înprejurul osiei sale, pentru că de multă învîrtitură ar căpăta oamenii boala de mare! Dar notița că „forma *ciutură* o lasă Philippide la o parte pentru că nu-i convine” ce haz are? Forma *ciutură* se găsește numai în dicționarul lui Polizu, un dicționar suspect. Iar deminutivul *ciurea* se găsește numai într-un loc din Ispirescu Basme 330: „Să-mi cauți două *ciurele*, răspunse vulturul... Caută ursul *ciurelele*.” Adecă dacă citam forma *ciutură*, ce folos ori ce pagubă aș fi avut eu de acolo?— Despre *ciocan* zic eu între altele următoarele: „Neogrecul *ჭუკანი* a fost pus în legătură cu vechiul grecesc *κυκάνιον* Miklosich Türkische Elemente I 38), este însă mai degrabă=romînul *ciocan*, pe care Bizantinii l-au împrumutat dela populația romanică a peninsulei balcanice. Dela Bizantinii au împrumutat apoi Persii atît jocul cu mingea cit și cuvîntul”. La acestea întîmpină Dl Weigand: „Natural că lucrurile s-au petrecut tocmai din contră; căci, abstracție făcînd de motivele de fapt, nu poate cuvîntul pers *ciugan*, *ceugan* să fie un împrumut din limba bizantină”. Natural! Cum poate să fie un cuvînt persan împrumutat din limba grecească? Mai ales că sînt și „motive de fapt”!—Și acum știți care e motivul pentru care caut eu zădarnic elemente vechi grecești în limba rominească? Îl spune Dl. Weigand: „Philippide a

fost indus în eroare prin *jur*—*γῦρος* [sic], căci n-a băgat de samă că *jur* este un cuvânt moștenit din latinește." Va să zică, atunci cînd Miclosich explica pe *glur* din *γῦρος* prin reflexul în gura *Romanului* a lui *o* ca *iu*, *ei*, bietul, nu știa că *giur* s-a introdus în romînește pe vremea cînd limba romină era încă limbă latinească! Și cînd am scris eu în Festgabe für Mussafia pag. 50: „*giur* n-ar fi putut proveni din *γῦρος*, dacă *γῦρος* nu s-ar fi introdus într-un timp cînd latinul *g* încă nu începuse a se prefăce în africată *ğ*, cu alte vorbe dacă *glur* n-ar fi un element *anteromînesc*. De acest soîu, adevărate elemente vechi grecești *anteromînești* sînt cuvintele care vor fi discutate mai departe;” cînd am scris eu aceste lucruri, nu știam că *giur* este un cuvânt *anteromînesc*. Ziceam *anteromînesc*, drept, dar se vede că, după Dl. Weigand, eu numai ziceam, dar nu și cugetam! Și mă învață tocmai acum Dl. Weigand că cuvîntul *giur* este moștenit din latinește. Și doar Dl. Weigand recensiea *acelui articol* al meu din Festgabe für Mussafia o face în Kritischer Jahresbericht! Și doar în recensiea *acelui articol*, în care eu am spus că *giur* e un element *anteromînesc*, în recensiea locina, a *acelui articol* mă acuză că n-am băgat de samă că *giur* e un cuvânt *anteromînesc*. *Kolossal*, ar zice un Neamț. Nouă, Romînilor, ni vine pe limbă altă vorbă față cu o asemenea cinstită procedură, dar n-o putem spune. Știm noi, știm cu toții, n-aibă grija Dl. Weigand, că *glur* e introdus în limba romină prin limba latină. Ei, și ce iese de aici? De aici iese tocmai că, dacă s-a putut introduce *γῦρος* în limba romînească prin limba latină, apoi tot așa și alte cuvinte grecești s-au putut introduce în limba romînească prin limba latină, că adevărat e foarte probabil că vor fi existînd în romînește și alte elemente *vechi grecești*! Dar să nu ni mai pierdem vremea degeaba învîșînd pe un cal bătrîn la umblet. Să trecem la altă consecință mai gravă a faptului că un om ca Dl. Weigand a ajuns să aibă atîta influință.

Sînt oameni care nu trebuiesc să aibă putere, pentru că abuzează de dînsa. Așa li-i firea lor. O anecdotă privitoare la acest fapt povestește Miron Costin la a doua domnie a lui Radul Vodă cel mare: „Avea o slugă Radul Vodă încă din copilăria sa, căruia socotind că nu-i este hirea de boerie, îl socotea dea mină, iară boerie nu-i da. Ce el, văzîndu-se afară din rîndul altora, pe hirea omenească ce este pururea silitoare în viață să hie între cei de cinste și de frunte, s-au rugat mitropolitului și boerilor să grăiască Radului Vodă pentru dînsul, să nu hie uîtat, hîindu-i slugă de atîta vreme și așteptînd în norocul stăpînu-său să hie și el între oameni. Grăit-au boerii cu toții pentru el, să nu hie uîtat, ca o slugă veche ce era, că și slugile în nădejdea stăpînilor săi, să aghiungă și ei a hire între oameni, mai mult slujesc. Răspuns-au Radul Vodă boerilor: «Mie să nu vi se treacă cuvîntul vostru nu mi se cade. Iară eu știu hirea omului că nu-i de boerie. Iară iacă-l voîu boeri pentru voea domniilor voastre». Și a doua zi l-au chemat și i-au dat

vătăjia de divan, care era de cinst în zilele Radului Vodă, și aprozi de divan cit mai de cinst nice la o domnie n-au fost. Cu urșinice mulți și cu cabaniță cu jder și cu hulpi îmbrăcați, și ori la cine și la ce boerin mergea cu carte domnească, în picioare sta boeritul până ce ceia cartea. N-au trecut săptămîna, aū și venit jalobă din tîrg la divan dela niște femei pre acel vătav de aprozi nou, pentru silă ce le făcuse și le bătuse în tîrg. Aū căutat Radul Vodă la boeri și li-aū zis: «Aū nu v-am spus că acest om de boerie nu este?» Iară cătră dînsul aū zis: «Eū, mare, încă pe boerie n-am apucat a-ți zice». Și aū și zis armașului: «Ie-î girbacîul». Și aū pus de i-aū dat 300 de toege».

În două feluri se manifestează firea omului care nu merită să aibă o putere ori o influință oarecare. Mai întîiu se sparie de dînsa, își iese din fire, își pierde cumpătul. Apoi se servește de ea nu pentru a lupta pe față, ci pentru a lupta pe din dos cu șoapte și cu intrigă.

Di Weigand, cu defectuoasa cultură pe care a prins-o depe ici depe colea, înzestrat însă cu cea ce nu-i contestă nimeni—cu puterea de a străbate din luga calului dealuri și văi în curs de luni de zile în șir, ar fi putut fi un organ folositor în organismul vreunui stat, dacă i s-ar fi încredințat altă slujbă, nu aceia de șeful unui seminar filologic. D-sa, din cauza acestei intervertiri de roluri, și-a pierdut cumpătul. Așa se poartă, că pare că ar fi stăpîn în țara rominească, iar Romîni ar fi un fel de sâlbateci, care trebuie să asculte orbește de sfaturile și hotărîrile, care de care mai nesăbuite, ale D-sale. Dă pe Romîni, macedoneni Bulgarilor, dă sfaturi Academiei romine și vrea să-i impună publicarea a anumite opere, trimite felicitări acestei înalte instituții cu ocazia vreunor hotărîri luate de dînsa (care-i convin D-lui Weigand) și-i recomandă, fără să fie întrebat, colaboratori la dicționarul limbii romine, stă citeva ceasuri prin diferite localități rominești și aîlă cu toate acestea preciz că sînt 3000 de Bulgari în Buzău, 7000 de Bulgari în Ploeshi, 2000 de Bulgari în Coteana, 7000 de Bulgari în Alexandria, etc., schimbă numele localităților din rominește în bulgărește și preface pe *Putenic* în *Putenic*,... mă rog, ca în satul lui Cremene. Și se supără amarnic, dacă împlînă vreă împotrîvire, dă din picior și amenință. Vorbe grele, ca *nerușinat*, *stupid*, îi curg din gură. Un biet primar, intrigat poate de faptul că acest învățat, care de altfel călătoria înarmat cu toț felul de teșcherele dela autoritățile din București, se interesa mai mult de cîți Bulgari sînt prin diferitele localități, decit de alte chestii, l-a chemat la primărie să-i cerceteze încă odată hîrțile. „A avut *nerușinarea* (Unverschämtheit) să mă cheme încă odată la primărie,” exclamă Di Weigand. (VIII Jahresbericht pag. 242). Di. G. Pascu a avut îndrăzneala să-i scoată la iveală citeva din numeroasele slabăcîni. „Cine scrie asemenea *stupiditate* (Blödsinn) nu merită să fie luat la serios,” exclamă Di. Weigand cu ocazia unei nevi-

novate etimologice a D-lui G. Pascu (Vezi pentru aceste diferite fapte articulele D-lui G. Pascu din Arhiva Iași Noembre 1907, Ianuar 1908, și Dialekte der grossen Walachei von G. Weigand in VIII Jahresbericht pag. 234 sqq). Iar dela Lipsca vin fără încetare știri pela zărele românești despre activitatea D-lui Gustav Weigand. Una tipică s-a publicat în Universul din 4 Iulie 1909: „...Ce frumos ar fi fost să se vadă și Romnii în acest convoi istoric. Ne-ar fi văzut lumea țara și neamul în realitate, ne-ar fi văzut pe noi cei din regat, pe Transilvăneni, pe Bucovineni, Bănăfeni, Basarabeni, Macedoneni, ne-ar fi văzut în realitate în unitatea noastră etnică și culturală. Noi am fi fost mindri că în cele mai frumoase costume ce ar fi fost am fi reprezentat țara și neamul. Dar lucrul nu a fost să fie cum trebuie, nu doară că Romnii nu au fost invitați, dar pentru că cererea D-lui profesor Dr. Weigand de a se trimite costume dela teatrul național s-a lovit de un articol din legea teatrelor. Noi știm însă că în alte vremuri tot acest articol nu a fost atît de sever. Dacă intervențiunea D-lui profesor Dr. Weigand a rămas fără rezultat, adăugăm că D-sa s-a ostenit pentru aceasta numai și numai să vadă țara și neamul românesc, *pe care D-sa cu adevărat îl iubește*, cît mai frumos și cît mai demn reprezentate...” Dl Weigand iubește neamul românesc! Iaca o fericire, care trebuia în adevăr să se facă cunoscută tuturor Romnilor prin ziarul Universul. Domnul Gustav Weigand ne iubește! Pare că ar fi vorba de împăratul Napoleon!

Cu toată indolența noastră românească, devonită proverbială, care ne face între altele să suferim din din omere batjocurile străinilor, fipate uneori în gura mare chiar în propria noastră țară, cu toată indolența aceasta, tot s-a găsit pe ici colea citeunul care să releveze în treacăt slăbăciunile D-lui Weigand. Îi venise odată în gând, de pildă, că a descoperit Meglena, care fusese înainte de D-sa cunoscută și răscunoscută din toate punctele de vedere, și că am scos la iveală cam în bătaie de joc această ciudată pretenție. Altă dată Dl Iosif Popovici n-a mai putut suferi pătînirea cu care Dl Weigand vorbea despre Bulgari într-un așa numit seminar filologic românesc, precum și neexactitățile publicate de Dl Weigand asupra dialectului bănățean, și a protestat prin grai și prin scris. Altă dată Dl G. Pascu a înfruntat, în mod aspru dar drept, chipul defectuos în care a studiat Dl Weigand dialectele românești, pătînirea sa față de Bulgari, și în general slaba sa pregătire științifică. Ca să-și răzbune, Dl Weigand n-a găsit nimic mai bun de făcut decît, profitînd de influința pe care o are, să intervină prin scrisori calomniatoare pela diferite reviste în sensul ca să ne împiedice pe mine, pe Iosif Popovici și pe G. Pascu de a mai publica ceva prin revistele acelea. Mie, care nu pomenisem nimic despre Meglena pe vremea aceea și avcam trecere pela Convorbiri Literare, iată ce scrisoare mi-a trimis cu intenția ca să împiedice pe Iosif Popovici de a publica ceva în acea revistă. „Prea o-

norate Domnule Coleg, Ascară, pectind stam după ședința seminarială la un pahar de bere împreună cu elevii mei, am aflat dintr-un izvor sigur spre marea mea surprindere că D-voastră ați ajutat pe Popovici să-și publice articolul din Opinia. Acest articol eă nu l-am cetit și nici nu mă interesează să știu ce scrie un Popovici despre mine, imi este apoi indiferentă părerea pe care marel public o are despre mine și despre activitatea mea. Țin însă foarte mult la judecata și la părerea puținilor bărbați competenți, cu care se poate discuta în România asupra chestiilor filologice, și printre care pe D-voastră vă socotesc în prima linie. Fiindcă nu-mi pot explica procedarea D-voastră altfel decit că Popovici m-a calomniat cumva peltngă D-voastră, vă rog să-mi comunicați despre aceasta. Popovici nu va suferi aici din cauza aceasta niciun neajuns, pentrucă acest individ este prea *mizerabil* (der Mensch ist viel zu erbärmlich), ca să țin socoteală de dînsul. Nu pot admite ca între noi doi, care lucrăm în aceeași direcție, pentru a răspîndi adevăr și lumină asupra unor lucruri, asupra cărora stăpînesc încă în țara D-voastră părerile cele mai extravagante, să se ridice un zid din cauza intrigilor unui mizerabil calomniator (eines elenden Verleumders), care va fi desul de caracterizat atunci cînd vă voi spune că niciunul din compatrioții lui de aici nu este în relație cu dînsul (dass keiner seiner hiesigen Landsleute mit ihm verkehrt). Onoratu! meu coleg Suchier, cu care adesea am vorbit despre D-voastră, apoi Dl Grumăzescu din Iași, în slrșit oricare membru al seminarului de aici, Pușcariu, Stinghe, Rădulescu, Săvescu, etc. vă vor spune, dacă-i veți întreba, că niciodată n-am vorbit despre D-voastră decit cu cea mai mare considerație, și chiar acum de cîrînd mi-am exprimat bucuria că tocmai D-voastră ați fost însărcinat să lucrați marel dictionar. Aștept un răspuns prietenesc și sint al D-voastră cu totul devotat, Gustav Weigand. P. S. Ați primit al cincilea anuar al meu? Lipsca, 24 Ianuar 1899*. Eă nu m-am lăsat ademenit de lingușirile D-lui Weigand, și am trimes un manuscript al D-lui Popovici la Convorbiri Literare cu rugămîntea de a fi publicat, iar puțin timp după aceea am publicat în Omagiu lui Tit Maiorescu o notiță asupra pretenției D-lui Weigand de a fi descoperit America. La scrisoarea D-lui Weigand am răspuns, dar așa fel, că să-i dau a înțelege că nu mă voi lăsa înșălat de lingușirile D-sale la adresa mea, nici de insultele D-sale la adresa lui Popovici. Articolul lui Iosif Popovici însă a rămas îngropat în cartoanele Convorbirilor. Se vede că Dl Weigand lingușirile cătră mine le-a mai repetat și cătră alții. — Și a prins mare ciudă pe mine Dl Weigand și cînd a văzut că am publicat un studiu în Zeitschrift für romanische Philologie, pe care făgăduiam să-l continuu, a trimes D-lui Gröber o cartă postală cu următoarea scurtă întrebare: „Prea onorate D-le profesor, Vă rog să-mi spuneți dacă aprobați etimologiile pe care le-a publicat Philippide în Zeitschrift.“ Dl Gröber, care n-avea de unde să știe că în-

tr-o scrisoare către mine acelaș domn Weigand mă ridică în slava cerului—ceia ce i-ar fi deschis ochii poate—și care în aceeaș vreme e mai slab în bătăliile decât mine, a sărit în sus speriat și, ca să nu-l creadă cumva Dl. Weigand că-i prost, a și răspuns tot printr-o carte postală: „Ferească Dumnezeu, eu nu aprob etimologiile lui Philippide“. Dl. Weigand și-a frecat minile și în entuziasmul succesului a scris pe cotorul unui mandat postal trimis la Viața Românească următorul ordin: „Nu mai publicați prostiile lui Pascu, căci habar n-are de filologie.“ Ce fericit ar fi fost Dl. Weigand, cind ar fi reușit ca prin șoaptele D-sale către mine, către Dl. Gröber și către redacția Vieței Românești să ne împiedece pentru totdeauna de a mai publica ceva, și pe Iosif Popovici, și pe mine, și pe G. Pascu! Asta e o fericire depe vremea inchizitorilor, cind se ardeau cărțile pe ruguri. Dar cel puțin inchizitorii împiedecău pe lață pe oameni să-și publice gândurile, și nu din punctul de vedere al lor personal, ci din acel al religiei creștine. Istalt, profesorul de la civilizata Lipsca, vrea să încatuseze gindul liber al unui om din răzbunare personală, și pe ascuns, prin scrisorele și prin intrigă. Mai frumoasă purtare nici că se poate. Numele ce i s-ar cuveni ar trebui împrumutat vocabularului obișnuit d-lui Weigand. Dar este vremea să slăsim. Dacă-și aduce aminte lectorul, eu dela acest vocabular trivial al D-lui Weigand am plecat, cind mi-am propus să dau pe lață slăbiciunea științei D-sale și a școalei D-sale. Dacă cel puțin n-ar fi injurat oamenii, l-aș fi lăsat poate în piața lui D-zeu, pentrucă doar știu că inprejurările sint mai puternice decât mine și că cere marea cu degetul cind voesc să deschid ochii conaționalilor mei și compatrioților D-sale. Dl. Weigand însă injură oamenii și aceasta m-a făcut să-mi ies din săcite. Dintre lectorii mei sint unia care se vor fi convins de adevărul celor spuse de mine în privința activității științifice a D-lui Weigand, dar sigur că nu este nici-unul care să nu se fi convins că ar trebui Dl. Weigand să se ferească ca de foc de a mai da oamenilor epitetă ca—mi-i rușine că trebuie să le pomenesc—*stupid* (vezi V. R. vol. XV pag. 27), ori *nerușinat* (vezi mai sus pag. 52), ori *mizerabil* (vezi mai sus pag. 54).

Adaos

La cuvintul *vigheț* (V. R. vol. XV pag. 28): D-nii Iosif Popovici și Nic. Drăganu imi fac cunoscut că acest cuvint într-adevăr își trage originea din *wie geht es*, dar 1) nu-i de origine românească, ci ungurească, 2) nu-i de origine populară, ci e un termen de cărturari, născut și întrebuințat întâiu în birourile de comerț ungurești, 3) nu înseamnă 'Hausierer, marchand ambulat, colporteur, coropcar', ci 'Reisender, commis voyageur'. Va să zică *vigheț* cel real e un cu totul alt cuvint decât *vigheț* cel fals al D-lui Weigand. Acest din urmă, pe care

DI. Weigand ni l dă ca un cuvînt romînesc, popular și cu înțelesul de coropcar, este imposibil să-și tragă originea din *wie geht es*. Cel dintîiu, care e un cuvînt unguresc, cărturăresc, cu înțelesul de *commis voyageur* și născut în biurourile comerciale maghiaro-evreești, unde limba curență e mai mult încă nemțeasca decît ungureasca, cel dintîiu *vigheț*, ungurescul *vigécz*, e foarte posibil=*wie geht es*.

La cuvîntul *Tollapfel* (V. R. vol. XVI pag. 35): DI D. Russo imi atrage atenția că Tollapfel e Eierapfel, adică pătla-gea vinată, și trimete la Meyer's Konversationslexikon sub Solanum și Gemüsepflanzen III No. 1. Va să zică după DI Weigand 'nă lilice analtă, aroșă ca mirdzeane' ar fi însemnînd 'o floare [adecă o fată] înaltă și roșie ca o patlagică vinată'!

A. Philippide

SONETE

Turnul Babel

Cu îndrăzneală-un punct de întrebare
Sfruntă, pe vremi, a Cerului mistere;—
Să rabde, Dumnezeu avu putere,
Destul de mult, semeța'i încercare.

Dar îl opri din falnica 'nălțare
Cînd li simți nesocotita vrere...
Și orice gînd, de-atunci, zădarnic cere
Atît de sus să se ridice 'n zare.

—Babelic turn, măreața ta ruină
Născutu-s'a din setea de lumină
Ce pururea pe om va să'l ucidă,

Căci visul tău în veci o să rîvnească
Spre lumi, de unde să se prăbușească
Din cărămidă peste cărămidă.

Cătră poeți

Vă vreau, poeți, cu inimi frămîntate:
Doriți, urîți și ridetei, plîngeți. Fîrea
Să'și oglindească 'n voi nemărginirea
Alcătuirii sale variate.

Și sufletele fie-vă 'ncercate
De patimi cit de multe. Fericirea,
Durerea și mînia și iubirea
Să clocotească 'n voi amestecate.

Precum de fulgere se 'ncarcă norul,
Așa să vi se'ncarce 'n suflet, dorul
De-a vă 'nălța prin cunoștinți cuvîntul,

Ca 'n armonii să'i întrupați prisosul,
Slăvind un singur paradis: Avîntul...
Și-avînd un singur Dumnezeu: Frumosul.

Mihai Codreanu

Ulița Rădășenilor

Livezile de pe ulița Rădășenilor încep să înflorească, în primăvara aceasta, ca și acum șaiszeci de ani; dar dintre oamenii vechi cari au sălășluit pe aici puținii tare se mai bucură azi de lumina soarelui și de strălucirea florilor.

E foarte mult de-atunci; pe atunci era vremea lui Mogorogea, a lui Ion Creangă flacăuș, a lui Flămînzilă și Ochilă. Pe atunci umbla cu pași mărunți pe ulița noastră moș-Bodringă cu fluierul supt suman, și era fericit că-l încălzește un nou soare și-l mîngie vîntul primăverii. Se arăta cu un zîmbet trist, din umbra căsuții lui, și Pavel Ciobotaru. Vasile Fieraru își deschidea obloanele covăliei, ațîța focul și pornea foitul. Trecea cu potcap nou și în straele cele mai bune, pășind rar după tactul cirjii, părintele. Neculai Șoldănescu zis și popa Băliță. Și gospodarul Ion Savin și Dumitru Ploia și alții își arătau fețele cinstite la porți, ieșeau lingă podețuri și prindeau a vorbi despre roada cîmpului și a livezilor. Ciresii cei bătrîni dela căsuța «domnului Ernie» pe-atunci erau mai tineri, dar tot umbreau ulița și se umpleau de flori ca de o spumă ușoară; auz înflorit și azi, pe cînd oamenii cei vechi aproape toți dorm în întirimitul dela Oprîșeni.

Eri am mai feșit odată să văd strada nouă pietruită și întru citva civilizată. Pașii oamenilor sună sonor pe caldarîm; lămpi Washington se înalță trufașe în două ori trei locuri.

Mă întilnesc cu Ploiaoaia, femeie veche; cu părintele Ion Savel, om vechiu. Poate numai ei singuri mai stăruesc din lumea de altădată; au fost contimporani cu toate mișunatele lucruri povestite în «Amintiri»; au vorbit cu Ion Ștefănescu, zis mai tirziu Creangă, și cu crișmărița care a fost așa de frumoasă și de darnică, care avea vin bun și ochi frumoși. Toate acestea s'au petrecut cu citeva zeci de ani înainte de a ne naște noi.

Stau de vorbă cu acești oameni din vremi de altădată și la povestirile lor trecutul se reclădește. Iată casa cu No. 48. Aici a locuit în anii cincizeci Pavel Ciobotaru și au stat în gazdă ucenicii Cățichetului. Erau băeți dela munte, voinici și veseli. Dormeau pe lăiți așternute cu lăiceră aspre, făceau cu rîndul mincare pentru toți din tainul adus de părinți, umblau la școală și nu prea, și se năcăjeau cu *mi-fi-i-ni-vi-li*. Ciobotarul era un om sărac și cu sănătatea cam șubredă, ciștiga cu greu cițiva sorocovești cîștînd și bătînd în cuie ciubote de piele de vacă. Sara sta la taclale și la povești cu dascălii. Uneori noaptea suferea de năzbîtiile lor, căci flacăii erau oameni cam aspri, cu obicei-

iuri cam sălbaticc. Soba pe care au dărimat-o cînd cu poștele și-a făcut-o el singur la loc, ciopînd cărămida cu ciocanul ciubotăriei, și soba aceea strimbă și plecată într'o parte a mai durat multă vreme, dar n'a mai încălzit pe Pavăl, căci el de tînră a murit și l-a dus pe drumul tuturor, într'un sicriu siniliu, părintele Neculai Șoldănescu.

Despre această cuvioasă față bisericească, am aflat că era foarte iubitoare de cele sfinte și ținea la mare preț băutura, adică singele Domnului, precum și celelalte petreceri laice. Sfinția-sa locuia tot pe ulița noastră, într'o căsuță care azi s'a lăsat pe spate și caută spre pămînt, parcă a odihnă. Astăzi locuiește în ea domnul Andriescu, scriitor de jalbe. Pe atunci era împrejmuită cu un zaplaz lucrat cu meșteșug din fierăstrău; și părintele Buligă, care mai era un om cam ludul și lăudăros de felul lui, eșea în ogradă supt cele două răchiți bătrîne, se așeza pe un scaun și sta acolo cugetînd, ca un boer din vremea veche. Era îmbrăcat cu anterior de șuvaia, încins cu taclit, și stînd pe gînduri, fuma dintr'un ciubuc lung de trei coși și sorbea dintr'un felegean de cafea. Dar după cităia cunoscuții, lăleaua ciubucului n'avea tutun și felegeanul torcesc era gol; căci așa era fălos din firea lui, părintele Buligă. Uneori ieșea în straele-i frumoase și pășea marea pe ulița, avînd în mină o cirjă de protopop. Dar de multeori își lăsa mindria și boeria, și se incurca cu dascălii dela Pavăl Ciubotaru. Atunci își ridică poalele anteriorului în briu, se prindea de după cap, la joc, cu flacăii și ajungea ca cel mai din urmă dintre pravoslavnicii creștini. Iar moș Bodringă făcea de multeori drumul pină la crișmărița cu pricina, aducea vin de cel bun, nebotezat, zece parale oca, și cînta cuvioșilor din fluier. Se zguduia casa și biețul Pavăl se teme să nu i se dărîmă soba. Moș Bodringă, prietinel dascălilor, tovarășul lor de vremuri bune și rele, avea așezarea cam peste drum de ciubotar, și stăpinea o căsuță măruntă în fundul ogrăzii, și dela căsuță locul se lăsa repede și prăvălatic înspre ulița.

În ograda aceasta moș Bodringă, după moartea babei, la cîțiva ani, s'a gîndit să întindă un praznic, și după multă străduință, cu ajutorul prietinelor lui Humuleșteni și alții, a întins la soare, cam pe la Sfîntul-Gheorghe, o masă lungă încărcată cu străchini pline de plachic, sarmale și alte bunătăți. Pe cînd creștinii adunăți cîsteau un pahar dulce și prăznui, dintr'odată o năvală de nourî s'a îmbulzit de-asupra tîrgului și s'a rupt într'o ploae grozavă, și tot praznicul moșneagului l-a dus șuvoiul la vale, în mijlocul drumului. Așa, n'a avut parte moș Bodringă să prăznuiască amintirea babei lui, pesemne unde fusese răposata o femeie tare în clonț și făcuse zile fripte moșneagului cît trăise cu el. Și s'a mîngîiat moș Bodringă, gîndindu-se că precum tunau nourii cerului, așa tuna și gura fără măsele a babei lui, odată. Și cu prietini lui, Humuleșteni și alții, se ducea la crișmărița cea bună la inimă, care era fata vor-

nicului dela Rădășeni și care își petrecea tinereța cu voebună într-o crișmă ce și azi trăește la marginea unei dumbrăvi, între Oprîșeni și ulița Rădășenilor. Ce frumoasă era vieața, și cum uitău învățaceii gramatica și ohtocul cind ieșea llincuța cea frumoasă în dumbrava de mestecenî; și avea un tulpan verde pe cap și venea rîzînd cu mincile suflecate, aducînd chel și voebună, ochi șireți și vorbe cu înțelesuri.

Intr'un tirziu, cind lucea luna plină și sforăia străjerul în șanț supt un podeț, se întorceau cîntînd de inimă albastră. Și toți mahalagii dormeau, căci se culcaseră, ca de obicei, odată cu găinile; iar cîntecele nu-i puteau trezi; și cind contenea învățaceii, începea undeva privighetoarea și venea o adiere din livezile înflorite. Atunci se oprea Ștefănescu Ion, zis Creangă, și grăia: «Ia stați, măi băeți, ș'ascultați. I-auzi cum îi zice privighetoarea».

Astfel a petrecut moș Bodringă și și-a urmat prietini și la bucurii și la năcazuri. Prietin a fost cu ei și cind găzduiau la Vasile Fieraru, care era un om ciudat și sfădăuș ca și nicovala și ciocanele lui. În această casă, azi strada Rădășeni No. 36, au petrecut o toamnă. Și într'un rînd, pe vremea ploilor mocnite, la vreme de noapte, pe cind stăteau flăcăii la sfat cu fierarul și cu moșneagul, auz vaete și chemări. Es afară, și văd prin întuneric și ploaie, în mijlocul drumului, o momtiață. «Care-i acolo, bre? strigă fierarul. — Eu sînt, răspunde un glas de femeie. — Da' de ce strigi și chemi? — Vai de mine, oameni buni, m'am înglodat și nu mai pot ieși din hleiul. Auzînd această stinguire, a pășit în ulița, cu îndrăzneală, și cu ciubotele lucrate de Pavăl, gliganul Ion Mogorogea, și precum ridicase cîndya în spate un car de lemne, asemenea a ridicat și pe babă și a scos-o la liman. Iar botinele ei, care rămăseseră în hleiul, s'a dus și le-a adus Ștefănescu Ion.

Așa era strada noastră pe vremea aceia. Acuma s'a prefăcut. Totuși au rămas livezile cu frumusețile lor; și 'n nopți cu lună plină cîntă pustnicile privighetori; ș'au mai rămas cîțiva bătrîni ce-și aduc aminte de lucrurile și de oamenii despre care vorbește marele povestitor dela Humulești. Amintiri și morminte: asupra lor licărește un ochi și-o lacrimă; din negură și din necunoscut le scoate cu un zimbet cel ce-a fost Ion Creangă. Ceva din sufletul lui măi plutește parcă prin aceste locuri, de aceia poate i-a măi rămas străzii noastre ceva din poezia trecutului; de aceia poate măi cîntă în livezi privighetorile, și de asta mulți din cei cari dorm în țintirim la Oprîșeni încă n'au fost uitați.

Mihail Sadoveanu

INFRINGE-TE, O MUZĂ...

Infringe-te, o muză cu imnuri de aramă,
Ecou al legii drepte, din nepătruns noian,
Tu glas muiat în flacări, când furia te chiamă,
Sbucnind scintei din suflet, ca lava din vulcan !
Strunează-ți dtrz zăbala miniei... mai așteaptă.
Dar când suna-va ceasul, la rindul tău, vorbește.
La pindă pin' atunci te uită, stai deșteaptă,
Iar tremurul revoltei pe buze 'ți impetrestă :
Innăbușă în tine o dreaptă razvrătire !
În veacul ăsta 'n care ne risipim, sința
Ca apa 'n uragane spre ród sau pustiire,
Când nu vezi decât ura turbată și neputința
Cum cearcă 'n van să miște poveri în neclintire,
Când vezi zdrobiți Samsonii sub templele 'n cădere—
— E cel mai tare acela ce 'n iriu are putere.
Astfel ades' oceanul, un val abia 'ncrețește....
Ci până la furtuna ce stă 'n apropiere,
Culege-te, — tăria de-o stringi în irine, crește.
În fața tuturoră, sus fruntea desvălește.
Treci albă, o zeiță ce 'și poartă calm cununa,
Ce dă tirziu pedeapsa, — dar pentru totdeauna,
Ce forța 'ncordîndu-și în brațul ei de stîncă,
Să prăvălească poate oricînd, — dar nu vrea încă !

Mergi totuși, — soarbe lumea în ochiu-ți insetat.
Și toți acei ce 'n umbră urzesc vre un păcat
Vinturători de marfă de bilciu, drept artă mare,
Apostoli ai minciunii cu gânduri schimbătoare,
Cu răutatea 'nșiptă în inimi ipocrite
Cu merit de paradă în forme aurite.
Toți mici și mari ce poartă drept semn neîndoios-
Fațarnicia 'n zimbet ascuns, invidios,
Dela pigmenul vremii steril, coclit în fiere
Și până la tribunalul fricos ca o muere,

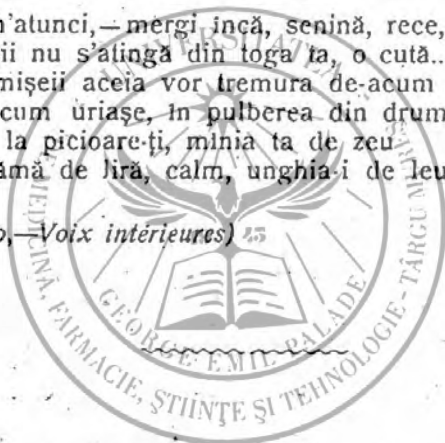
Ce-i gata la răspintii să pălmuiască-o lege,
 S'asmute jos poporul, să cenzureze-un rege.
 Toți cei ce zi și noapte simt patimii arsura,
 Și-și văd pe drojdii viața pierdută, răvășiță,
 Amicul ce te vinde sporind în dușmani ura,
 Toți, toți,—să te privească cum mândră, liniștită,
 Saluți, din mers de glorie, păduri în adiere,
 Tăcută,—fruntea 'n umbra gindirilor severe!

Privește 'n aste inimi cu ochiu-ți arzător,
 Și cînd se întreba-va, uimțit, cel blind popor:
 Pe cine o să cadă, din lumea risipită
 Al ochiului tău trăznet?—cu fruntea umilită
 Privindu-și fiecare nelegiuirea 'n sine,
 Cutremurat să-și zică: «de n'ar cădea pe mine!»

Dar pîn'atunci,—mergi încă, senină, rece, mută...
 De dinșii nu s'alîngă din toga ta, o cută...
 Și toți mișei aceia vor tremura de-acum
 Văzînd cum uriașe, în pulberea din drum,
 Culcată la picioare-ți, minia ta de zeu
 Ași reazămă de liră, calm, unghia-i de leu!

(V. Hugo, —Voix intérieure) 25

D. Nanu

Aplicarea Legii învoelilor agricole

Rezultatele generale ale noiei legi

Din cele ce am constatat în acest studiu, rezultă că noua lege a învoelilor agricole a dat rezultate multumitoare în primul an de aplicare și că a fost bine primită de săteni.

În primul rând, sătenii au câștigat prin noua lege un *funcționar foarte util lor, inspectorul agricol*, un protector la vreme de nevoie, căruia îi este încredințată supravegherea aplicării legii¹⁾. Tot inspectorul agricol este acela care previne conflictele agrare, și prin aceasta el aduce servicii reale întregii țări, asigurându-i liniștea de care are nevoie pentru o normală dezvoltare.

Legea a realizat un alt progres, după cum am văzut, prin înstituirea comisiunilor regionale, care și-au îndeplinit rolul cu mult tact, reușind să armonizeze interesele celor două clase și să prescrie în mod anticipat soluțiunea conflictelor agrare²⁾.

Islazurile comunale, iarăși, au dat rezultate multumitoare, după cum am probat cu cifre, și credem că cu timpul chiar sătenii vor cere să fie transformate în lucernării, mai ales că statul și-a luat sarcina de a distribui gratuit într'un șir de ani sămânța necesară pentru sămânarea islazurilor cu plante furajere.

În comunele unde s'au constituit islazuri comunale, sătenii au mai câștigat prin noua lege siguranța că vitele lor vor avea în viitor hrană, că islazurile nu vor mai fi sămânate cu altceva decât cu plante de nutreț.

Prin distribuirea gratuită a sămânței plantelor de nutreț și prin primele ce constituie legea, prin art. 58, tuturor agriculto-

1) S'au intentat de către inspectorii agricoli în anul trecut 1.687 acțiuni pentru contravențiuni la lege.

2) Sîntem foarte satisfăcuți că instituțiunea inspectorilor agricoli, precum și aceia a comisiunilor regionale, au fost găsite utile, aproape concomitent cu noi, de către un personaj atît de competent și cu autoritate ca d. Th. Rosetti, fost președinte al Consiliului superior. (Vezi discursul rostit la Senat, în ziua de 8 Decembrie 1909).

rilor. cultura acestor plante se va răspindi, așa încît în viitor va fi posibilă o creștere rațională a vitelor,—ceia ce vine tocmai la timpul potrivit, odată cu deschiderea granițelor către Austro-Ungaria.

Obligațiunea contractului scris nu numai că va pune mai multă regulă și mai multă siguranță în învoeli, dar va împedeca manifestarea multor neînțelegeri.

Pe lângă aceasta, contractele scrise vor forma un material foarte important de cercetat, pentru a cunoaște în amănunțime raporturile agrare dintre proprietari sau arendași și săteni.

Obligațiunea registrelor va împedeca pe viitor ca să se mai ivească discuțiuni cu ocaziunea răfuelii și va feri pe unii proprietari sau arendași de tentațiunea de a opri zile de lucru sătenilor, pe alții de a uita din zilele muncite de săteni.

În caz de conflicte, la judecată, registrele vor lamuri pe judecător asupra dreptății fiecăreia dintre părți.

Ceia ce încă n'am arătat până acum ca *rezultat absolut și netăgătuît al legii*, este că *dijmuîtul*, care da în trecut naștere la atitea conflicte, se face la timp, legea prescriind termene urgente, dela 15 zile la 30 zile pentru această operație, și pedepsind cu distituirea pe administratorul de plasă care n'ar proceda din oficiu la dijmuit, după cererea uneia din părți,—iar pe partea, din cauza carei s'a întirziat dijmuitul, supunind-o la o amendă de la 500—1000 lei.

Acesta este un punct foarte important cîștigat de săteni ca rezultat al noiei legi.

Intirzierea dijmuitului aproape a dispărut din țară. Nu se mai aude de dijmuit, ca sub vechiul regim, care să nu se efectueze până în Martie.

Proprietarii sau arendașii care sint încă recalcitranți au fost dați în judecată și au căpătat maximum de pedeapsă, 1000 lei amendă, plus plata daunelor cauzate sătenilor ¹⁾.

Deasemenea, au dispărut din partea proprietarilor și arendașilor, din cauza dispozițiunilor art. 5, actele arbitrare, ca acelea de a împedeca pe săteni de a-și ridica recolta deja dijmuită depe cîmp, opunindu-i alte datorii neprovenind din contractul de arendare a pămînturilor pe care recolta a fost produsă, sau pentru a forța pe săteni a se învîi la muncile respective în epoca cuvenită. Pedeapsa pentru astfel de contravențiuni este dela 200—500 lei; ceia ce desigur va împedeca pe proprietar sau arendaș a comite astfel de fapte arbitrare ²⁾.

1) Cităm ca exemplu cazul arendașului din comuna R., județul Argeș.

2) Cităm o amendă de 200 lei, luată pentru astfel de contravenție de arendașul din comuna B., județul Ilfov.

Au mai dispărut, grație dispozițiilor art. 54 și următorii, măsurătorile false, sistemul pogoanelor mari, cînd era vorba ca sătenii să muncească la proprietar sau arendaș, și al pogoanelor mici, cînd era vorba de a li se da pămînt în arendă.

Măsurătorile false ce s'au găsit pe aiurea au fost aspru pedepsite de judecători, după cererea părților sau a inspectorului agricol ¹⁾.

Legea, pedepsind aspru pe primarul care n'ar veghea la respectarea prescripțiunii din art. 96, anume aceia ca țăranul să nu poată fi executat pentru două zile ale săptămîinii, Vinerea și Simbăta, a curmat un alt mare abuz ce se comitea sub vechiul regim, cînd sătenii munceau săptămîni întregi de arînd numai pe tarlalele proprietarului sau ale arendașului, neglijînd cu desăvîrșire pe ale lor.

Ca rezultat al legii mai avem pe acela că *au dispărut toate actele arbitrare și abuzurile pe care le săvîrșeau proprietarii sau arendașii.*

Înainte vreme proprietarul sau arendașul era ca un senior feudal pe moșia lui. Cași seniorii Evului Mediu, *aveau o armată, oameni înarmați, Turci, care păzeau persoana și moșia sa. Proprietarul sau arendașul era și judecător, căci el decreta pedepsele pentru delictele sătenilor sau călcarea angajamentelor* ²⁾.

Tocmai aceasta este una din cauzele pentru care proprietarii sau arendașii critică legea cea nouă. Un proprietar, criticînd legea, ne spunea că astăzi, sub noul regim, dacă săteanul nu se învoește cu munca la el pe prețul ce i se impune, n'are nici un mijloc de constrîngere asupra lui. Înainte vreme îi da vitele afară din izlaz, sau îl amenința, că i confiscă recolta de pe cîmp. Azi nu mai sînt posibile aceste abuzuri, căci imediat țăranul reclamă inspectorului agricol, care fie pe calea judecătii, fie pe cale administrativă, împiedecă să se execute constrîngerea.

Înainte vreme, cînd proprietarul sau arendașul avea nevoie de sătean, îi promitea pămînt în condițiuni avantajoase și pentru mulți ani, dar, odată nevoia trecută, făcea uitată promisiunea, iar săteanul n'avea nici un mijloc să oblige pe proprietar a-și respecta angajamentele.

1) Cităm cazul arendașului din comuna C., județul Buzeu, care a fost condamnat la 3000 lei despăgubiri și amendă, al arendașului din comuna A., județul Iași, precum și al arendașului din comuna B., același județ.

Cunoaștem alt caz în jud. Argeș, unde proprietarul, amenințat fiind cu darea în judecată de inspectorul agricol, a despăgubit pe săteni, care și-au retras atunci reclamațiunea.

2) Găsim în contractele vechi dispozițiuni ca acestea:

Proprietarul va pedepsi, *cum va crede de cuviință*, pe fiecare locuitor găsit cu furturi sau făcînd stricăciuni.

Locuitorii, care nu vor munci bine porumbul sau nu vor curăți locurile date lor de mărăcini, vor da 40 lei de ha., fără nici o altă hotărîre judecătorească (Vezi contractele în vigoare în anul 1906, jud. Mehedinți).

Astăzi săteanul reclamă inspectorului agricol, care chiamă pe proprietar în judecată pentruca invoiala să fie respectată¹⁾.

Innaintea vreme săteanul executa orice i se pretindea de proprietar sau arendaș.

Azi însă, dacă săteanul se consideră neobligat, nu se execută decît în cazul cînd va fi găsit vinovat, pe cale judecătorească.

Cît privește rușeturile, putem spune că și ele sînt pe cale de a dispărea,—deoarece sătenii pe de o parte au devenit mai independenți, nu mai consimt a plăti rușeturi, iar pe de altă parte inspectorii agricoli sînt fără cruțare cînd descopăr existența unui rușfet²⁾.

O altă inovațiune însemnată a legii, care a dat rezultate fericite, este protecțiunea acordată *muncii naționale*. Se știe că innaintea vreme muncitorii agricoli străini năvăleau în fiecare primăvară în țară și concureau pe sătenii romîni la muncile agricole. Noua lege, prin art. 87, nu permite intrarea în țară a muncitorilor străini decît cu o prealabilă autorizațiune a Consiliului superior, dată în urma unei anchete făcute în localitate de inspectorul agricol.

Deasemenea, prin mijlocirea inspectorilor, se întocmesc liste de muncitorii disponibili din diferite părți ale țării, ceea ce ușurează cu mult angajarea lor de către marii cultivatori, pe a căror moșii nu se află brate suficiente.

Arenzile au scăzut și ele, chiar dacă nu până la maximum, însă s'au redus simțitor din ceea ce erau innaintea, după cum am văzut cînd am discutat rolul și activitatea comisiunilor regionale.

Salarile s'au ridicat prin efectul legii. Acesta este un lucru constatat de toată lumea. Se plătesc muncile chiar peste

1) Un caz în comuna O., județul Mehedinți, unde arendașul a promis că lasă ogoarele sătenilor. În toamnă însă le ia ogoarele (porumbiștele). Inspectorul reclamă și judecata obligă pe arendaș a-și ține angajamentul.

Alt caz, din comuna I., județul Argeș: arendașul face invoeli de pămînturi pe 2 ani, al doilea an însă, dă afară pe sătenii invoiți. Inspectorul agricol intervine, judecătorul obligă pe proprietar să respecte invoiala. Sătenii reintră în moșie pe cale judecătorească.

Abuzuri de acest fel erau numeroase sub vechiul regim, dar pe atunci săteanul nu avea nici un mijloc să le curme.

2) E destul să cităm cazul unui domn inspector din județul R., care, în una din inspecțiunile făcute în județ, a descoperit că sătenii secerau pe cîmp niște pogoane de rușfet, și a îndemnat pe săteni a nu mai continua seceratul, deoarece rușeturile sînt interzise.

Proprietarul, ca să nu-și vadă griul nesecerat, a fost nevoit să plătească sătenilor prețuri exagerate.

Un alt arendaș din comuna M., județul Buzeu, deși avea angajați pe săteni prin contract la munci de rușfet, sătenii declarînd că au primit banii la facerea contractului, cu toate că nu-i primise în realitate, și-a văzut contractul anulat, după cererea inspectorului agricol.

minimum¹⁾. În Romaniți s'a plătit hectarul de seceră și 24 lei, minimum fiind 16 lei.

Chiar cînd se transformă sumele datorate de săteni pentru arendări de pămînt în munci, săteanul nu mai este expus a se achita executînd numai muncile cele mai grele, seceră sau prașilă, căci comisiunile regionale, după cum am văzut, au hotărît ca săteanul să execute *proporțional din toate muncile* care constituiesc munca completă a unui fel de cereale.

Înainte vreme știm cît era de încărcat săteanul: toate sumele ce le datora pentru pășunat, pentru arendări de pămînt, pentru avansuri luate în iarnă, pentru cumpărare de nutreț vitelor sau hrană familiei sale, sau instrumente de muncă,—erau transformate în pogoane de seceră, prașilă sau cărat.

Din această cauză, el își neglija cu desăvîrșire muncile respective, care sînt și cele mai principale, pe pămîntul său, și cu toate acestea tot rămînea cu munci neexecutate, care i se socoteau peste valoarea reală, drept clauză penală²⁾.

Săteanul sau se achita, dînd tot numerarul ce-l avea, tot ce cîștigase într'un an, sau rămînea dator, și pentru aceste datorii i se stipulau dobînzii fabuloase³⁾. Chiar pentru sămînța dată de proprietar sau arendaș i se percepea o dobîndă de 30%.

Ca abuzuri care au mai încetat putem cita și acela că se rezerva o întindere ridicolă de izlaz, așa încît vitele n'aveau ce să pască.

Mai mult decît atît, se specifica în contracte clauze ca acestea: chiar sătenii care n'au vite sînt obligați a plăti erbăritul a două vite⁴⁾.

Astăzi izlazurile trebuiesc măsurate, vitele numărate de două ori pe an, conform art. 34, și e fixat de comisiuni numărul vitelor care se pot introduce la hectar.

Alt abuz care s'a suprimat este acela care privea sămînța în contractele de dijmă.

Înainte vreme în contractul dijmei la tarla, deși proprietarul lua toată recolta, totuși sămînța era procurată de sătean, ceea ce era nedrept. Astăzi comisiunile regionale au hotărît ca sămînța să fie procurată de proprietar, pentru partea ce i se cuvine ca dijmă.

S'a mai suprimat și abuzurile cu pîndăritul. Azi paza hol-

1) Vezi cazurile citate de d. inspector general Garoffid, în raportul său din Noembrie 1909.

2) În contractele vechi găsim că prețurile din contracte, drept clauză penală pentru muncile neefectuate, erau mai mari decît prețurile obișnuite chiar cu 200% (Vezi Ancheta agrară din 1907, învoelile agricole, p. VI-a).

3) D. *Leonescu*, fostul procuror general la Curtea de Apel din Iași, citează cazuri în care se luau dobînzii de 1200 la sută pe an. Azi legea, în art. 82, prevede că nu se pot stipula dobînzii mai mari de 5% pentru datorii.

4) Vezi ancheta agrară a Ministerului de interne, pag. XVI.

delor trebuie să se facă de oameni angajați de săteni. Nu se mai aude de ciorărit, șoricărit și alte taxe de acest fel.

In rezumat, principalul rezultat al legii a fost că au încetat abuzurile la care erau expuși sătenii și care prin vechimea lor deveniseră mai respectabile decât chiar drepturile, căci, după cum zice Voltaire, „nimic mai respectabil decât un abuz îmbătrinit“¹⁾.

Acest rezultat este foarte de samă, căci ceia ce exaspera pe săteni, sub vechiul regim, era nu atât creșterea arenzilor, cât mai ales abuzurile și actele arbitrare, tribulațiile ce sufereau.

Sătenii înțelegeau oarecum de ce li se percepea de către arendași arenzi din ce în ce mai superioare, căci știau că și aceștia plătesc proprietarilor arenzi din ce în ce mai mari, dar nu puteau să înțeleagă mizeriile din fiecare zi ce li se făceau, mai ales întârzierile de dijmuit, prin care pierdeau munca unui an întreg și erau expuși să capete pelagră, amenzile de tot felul ce curgeau pe capul lor, sau expulzările nejustificate din izlaz, răfuețile nedrepte²⁾, etc.

Protestau, din cind în cind, contra acestor abuzuri și acte arbitrare, prin revolte.

Este de sperat că, în viitor, abuzurile fiind în imposibilitate de a se produce, grație noii legi, țara va fi cruțată de nenorociri ca cea din 1907, căci cessante causa, cessat effectus.

In al doilea rind, ca efect general al legii avem pe acela că țărani, văzându-se protejați, au căpătat conștiința de personalitatea lor și nu se mai lasă a fi nedreptățiți³⁾.

Pe de altă parte, s'a petrecut o adevărată schimbare în mentalitatea lor, cind au văzut judecători amendind pe proprietari și arendași pentru contravențiuni la Legea invoelilor agricole⁴⁾. Până aici și-au închipuit, ceia ce era foarte periculos, că legile țării sînt făcute numai în contra lor și că judecătorii sînt plătiți să-i amendeze numai pe ei.

1) Pentruca cineva să-și facă idee de abuzurile ce sufereau sătenii, n'are decât să cetească din Ancheta agrară „invoelile agricole“, p. XVI și urm., clauze extrase din diferite contracte. Faptul că sînt trecute în contracte scrise ne arată că ele se considerau ca legitime.

2) Amenzi pentru răfueți nedrepte s'au dat multe sub imperiul noii legi. Cităm cazul arendașului din comuna L., județul Ilfov.

3) S'a zis că țăranul n'are curajul să reclame. Noi am avut ocazia să ne convingem că țăranul, sub imperiul noii legi, reclamă cu drept sau chiar fără drept, contra oricui.

Cităm cazul foarte tipic, cunoscut nouă personal, cind sătenii au reclamat pentru măsurători false pe unul din cei mai mari proprietari din țară și fruntaș politic. E regretabil că s'a constatat că reclamațiunea lor era fondată.

4) S'au pronunțat în anul 1909 de judecători amenzi de 33.611 lei în județele Dolj, Prahova, Ilfov și Iași. Numai în Dolj amenzile însumează 15.840 lei.

Proprietarii și arendașii n'au fost năpăstuiți prin noua lege. În ancheta întreprinsă de revista „România Agricolă”¹⁾, toți marii cultivatori răspund că legea le-a adus foloase, ca d. ex. siguranța executării muncilor angajate, posibilitatea de a încasa prin percepător datoriiile din pășunat, stabilitatea prețurilor; proprietarul e mai sigur sub toate raporturile, și în nici un caz legea nu l-a atins, adică nu l-a nedreptățit.

Un alt efect al legii a fost acela că proprietarii și arendașii au început să se obișnuiască cu ascultarea legilor și să nu se mai considere în afară de legi ca până acum²⁾.

Mulți proprietari, am avut ocaziunea să ne convingem, au intrat anul acesta de bună voie în legalitate, fără a mai fi nevoie ca inspectorul agricol să recurgă la judecată.

Teama de a nu-și pierde prestigiul față de săteni, prin chemarea lor în judecată, determină pe proprietari sau arendași să se conformeze legii.

Inspectorii agricoli nu s'au arătat dușmani marelui proprietar, ci au căutat să ție cu mâna dreaptă, călăuzindu-se de preceptul: *respect proprietății, respect muncii.*

N'au dat dreptate sătenilor, cu orice preț și în orice caz, după cum s'ar putea crede³⁾.

Se atribuie legii rezultate bune pentru săteni.

S'a susținut astfel că unul din rezultatele generale ale noiei legi a învoelilor agricole a fost acela că proprietarii sau arendașii au înlocuit arendările făcute sătenilor în dijmă, în județele unde se obișnuiește această cultură pe o scară întinsă, prin arendări în bani⁴⁾.

Vom arăta, în cele ce urmează, că cei ce cred că legea a avut acest rezultat se înșeală.

În adevăr, luând anii 1907 și 1909⁵⁾ și comparînd, după statistica Ministerului de Domenii, arendările în bani cu arendările

1) Vezi România Agricolă, Anul II-lea, No. 50, 51, 52.

2) Cităm cazul tipic al unui proprietar, care, urmînd concepțiunea veche, considerîndu-se în afară de legi, a reclamat d-lui prim-ministru pentru o amendă luată într'o contravențiune la Legea învoelilor agricole, cerînd ca reclamațiunea să-i fie pusă în discuțiunea Consiliului de miniștri, care să-i ridice amenda dată de judecător.

3) Cunoaștem cazuri, cînd inspectorii au stăruit pe lingă proprietarii a supune judecării pe țărani ce nu munciseră bine pămîntul, sau a îndemnat pe săteni să iasă la muncă, înfierînd pe sătenii ce nu-și respectă angajamentele.

Dealtfel și instrucțiunile primite de inspectorii dela Consiliul superior al agriculturii sînt în același sens. Vezi circulara No. 2799, pag. 11.

4) Vezi mai ales *Radu Mandrea*, op. cit., pag. 20.

5) Luăm acești ani, pentru că unul este anterior legii, iar altul posterior. În același timp n'avem statistici agricole după felul posesiunii decît pentru acești doi ani.

în dijmă, în cele 4 județe din țară unde acest din urmă mod de cultură este cel mai răspândit, obținem următorul tablou, care ne arată cu cât au sporit sau au scăzut fiecare din aceste învoeli în anul 1909 față de anul 1907:

Județul	Arendările în bani		Arendările în dijmă	
	Dolj	+5893 ha.	+22385 ha.	
"	Romanați	-1393 "	+10044 "	
"	Teleorman	-385 "	+33172 "	
"	Vlașca	+4315 "	+32745 "	

Acest tablou ne arată că, pe cînd *arendările în dijmă au crescut în mod constant*, cu cifre chiar foarte însemnate, cum avem d. ex. pentru județele Teleorman și Vlașca, învoelile în bani au crescut și ele în două județe, însă cu cifre foarte mici față de cele în dijmă, iar în alte două județe, cea ce e și mai important, au scăzut, cu puțin, este adevărat, însă scăderea devine foarte însemnată, fiind dat că în același interval învoelile în dijmă au crescut foarte simțitor.

Și curios e că tocmai în județul Romanați, de care ne vorbeste autorul mai sus citat, învoelile în dijmă nu numai că nu au scăzut, dar din potrivă au crescut cu o cifră însemnată, cu 28.7%, pe cînd cele în bani, de care autorul spunea că se înmulțesc în paguba învoelilor în dijmă, s'au imputinat cu 8.7%.

Fapt și mai caracteristic, și care probează că susținerea autorului de care vorbim nu poate fi exactă, este că cultura în dijmă a început să se introducă în ultimii ani, chiar în Moldova, în dauna celei în bani.

Astfel, în județul Tutova, cultura în dijmă a ocupat, în 1907, 5.138 ha. sau 36.88% din întinderile arendate de săteni, în 1909, a ocupat 8.656 ha. sau 39.92%, deci un spor de 3518 ha. sau 40%; pe cînd cultura în bani, de unde în 1907 ocupa 63.12%, în 1909 n'a mai ocupat decît 60.08% din întinderile arendate la săteni.

Mai mult de cît atît: chiar dacă considerăm țara întreagă, deși în Moldova cultura în dijmă e foarte puțin răspîndită, constatăm totuși că această cultură formează majoritatea.

Astfel în 1909, ultimul an pentru care avem o statistică agricolă, cultura în bani a ocupat 603.419 ha. sau 15.3%, pe cînd cea în dijmă a ocupat 603.992 ha. sau 18.2%, un plus de 2.9% pentru învoelile în dijmă.

Nu numai statistica, dar chiar logica lucrurilor ne obligă a considera ca neexactă afirmațiunea că învoelile în dijmă s'au redus sub imperiul noii legi.

În adevăr, prin noua lege s'a pus o limită arenzii în bani, pe cînd nu s'a pus și nici nu se putea pune vre-o limită prețurilor cerealelor, care tocmai în acești ultimi 2 ani au fost extrem de urcate.

Astfel în cit e foarte natural ca proprietarii sau arendașii să prefere a da sătenilor pământ în dijmă, luind o parte de recoltă, decît a percepe o arendă în bani, limitată prin lege ¹⁾.

De altfel încurajarea culturii în dijmă a fost urmată și de legiuitorul din 1907. Atît d. ministru de Interne, în expunerea de motive a legii, cit și mai ales raportorul legii la Cameră, se exprimă în termenii cei mai favorabili vorbind de acest contract, „ca prezentînd forma cea mai fericită a asociațiunii efective între proprietar și țăranul care cultivă pămîntul“.

Dar se va zice că contractul de arendări în bani rămîne totuși superior celei în dijmă, prezentînd pentru proprietar avantajul de a putea transforma în munci, conform, art. 3, ultimul aliniat, sumele datorite de sătean pentru arendă, munci care se execută pe tarlăua proprietarului sau arendașului. Grație acestei transformări, în loc să perceapă o dijmă de una și una, percepe o dijmă superioară, căci, după cum am văzut, cînd am vorbit de munca la tarla, aproape în toate județele, pentru un pogon primit, săteanul execută mai mult de un pogon cu desăvîrsire, aceasta fiindcă munca cu desăvîrsire a unui pogon de grîu, conform tabelelor comisiunilor regionale, valorează mai puțin decît arenda unui pogon de pămînt.

Se uită însă că, în acest caz, cheltuiala sămîntei o suportă proprietarul, adică o cheltuială aproximativ de 17 lei, pe cînd, în sistemul transformării banilor datoriti pentru arendă în munci, proprietarul sau arendașul cîștigă munca pentru $\frac{1}{6}$ de pogon, care valorează 5 lei.

Deci rezultă în favorul dijmei deavălmă un avantaj de 12 lei de pogon.

Dar, după cum am arătat, sînt județe, cum de ex. Brăila, Ialomița, unde munca cu desăvîrsire a unui pogon de grîu este mai scumpă decît arenda pămîntului în bani, așa în cit, dacă cele susținute de autorul mai sus citat ar fi exacte, ar trebui tocmai în aceste județe să se răspindească sistemul dijmei, ca fiind mai avantajos.

Ori, cercetînd statisticele, vedem, contrar, că în aceste județe invoelile în bani au sporit și cele în dijmă s'au imputînat.

Astfel găsim în statistica Ministerului de Domenii :

1) Admițînd o producțiune de 1 kilă $\frac{1}{6}$ de grîu la pogon, cu prețul de 100 lei kila, prețul mediu al grîului din ultimii ani, avem pentru regiunea I., pămînturile de cea mai bună calitate, d. ex. Doljul :

	Partea proprietarului	Partea săteanului
In sistemul dijmei	62.50 + $\frac{1}{2}$ din coceni	62.50 + $\frac{1}{2}$ din coceni
In sistemul în bani	30 lei (maximum reg. I-a)	125 lei + coceni de pe întreg pogonul

Deaceia un proprietar de pe Valea Buzeului, care arenda înainte de lege numai în bani, ne-a afirmat că, sub imperiul noiei legi, nu dă pămînt la săteni decît numai în dijmă.

Județul	Anul	In bani	In dijmă
Brăila	1907	16080 ha.	69.109 ha.
	1909	43222 „	42.391 „
Ialomița	1907	26254 „	80.298 „
	1909	61724 „	49.835 „

Aceste cifre ne arată că răspîndirea sistemul arendărilor în bani în dauna celor în dijmă, sau vice-versa, nu se datorește raportului dintre arenda în bani a unui pogon și prețul muncii cu desăvîrșire a unui pogon, ci sint alte cauze care hotărîsc felul învoelilor.

În primul rînd, arendările în bani se răspîndesc în regiunile cu populațiune puțin deasă, unde arendașii și proprietarii caută să și asigure munca prin aceste transformări, căci cu modul acesta țăraniî sint siliți a se învoi cu prețul minimum din tabele.

Tot această cauză ne explică de ce arendările în bani sint mai răspîndite în Moldova.

În al doilea rînd, învoelile în bani se răspîndesc în dauna celor în dijmă pe moșile latifundiare, unde operațiunea dijmuitului devine extrem de grea și cere un personal numeros de supraveghere. De aici vedem că în Brăila și Ialomița învoelile în dijmă s'au redus cu mult în interval de doi ani, în aceste județe găsindu-se cele mai numeroase latifundii ¹⁾.

În al treilea rînd, modul în care muncesc sătenii pămîntul, priceperea acestora, încurajează cultura în dijmă.

Astfel am văzut că în județele unde sătenii muncesc bine pămîntul, cum d. ex. în Dolj, unde sătenii sint adevărați artiști în modul de exploatare a solului, cultura în dijmă progresaază și a ocupat anul trecut 83,50% din întinderea dată la săteni ²⁾.

Avantajul sistemului în dijmă, cînd pămîntul se lucrează bine de săteni, este că fără capital în risc, nici măcar al sămînței, proprietarul sau arendașul poate realiza beneficii frumoase.

Mai este o cauză care ne explică pentru ce transformările banilor în munci nu se respîndesc prea mult, anume aceia că, după cum ne spunea un mare proprietar din Dolj, atunci cînd este lăsat săteanul să muncească în comptul arendeî, munca lui nu este atît de productivă, căci țaranul muncește a lene, își închipue că muncește „pe degeaba”, așa încît este preferabil din acest punct de vedere, al productivității muncii,—care e foarte importantă în agricultură, muncile trebuind repede executate,—a se plăti muncile cu bani gata, decît a se scădea săteanul din arenda ce o datorește.

1) În județul Ialomița se găsesc 40 de moșii, iar în județul Brăila 23 de moșii, mai întinse de 3000 ha.

(Creangă. Proprietate rurală, pag. LXX).

2) Cunoaștem un mare proprietar, din regiunea cea mai fertilă a județului Dolj, care dă la săteni întreaga sa moșie de 1500 pog. în dijmă.

Dar chiar admitînd c a arendările în dijmă s'ar imput na, sau chiar ar dispărea cu des vir ire, aceasta nu ar fi în paguba săteanului.

 n adevăr, după cum am văzut, în sistemul dijmei, partea săteanului este de 62.50 lei + $\frac{1}{2}$ coceni de pe un pogon, pe c nd în sistemul arendării în bani partea lui este de 125 lei + cocenii depe întreg pogonul.

Are în plus, în sistemul arendării în bani, marele avantaj, foarte apreciabil, că păstrează nu numai toată recolta, dar  i *toți cocenii* ¹⁾.

Dispari iunea culturii în dijmă n'ar fi de regretat, nici din punctul de vedere al prop sirii agriculturii.

Autorii sînt unanimi în a condamna sistemul de exploatare în dijmă, ca fiind un sistem arhaic, care împiedică orice progrese tehnice în agricultură ²⁾.

Roscher, în tratatul său de economie rurală, explică foarte lămurit aceasta ³⁾ :

„Cel mai de samă viciu economic al culturii în dijmă, zice Roscher, este acela că nici cultivatorul  i nici proprietarul nu sînt interesa i a face sacrificii considerabile pentru exploatare, căci fiecare știe că jumătate din sporul recoltei ce s'ar ob ine prin aceste amelora iuni apar ine celuilalt, care n'a făcut nici un sacrificiu pentru aceasta”.

Vom căuta a ilustra cele scrise de Roscher prin exemple: Să presupunem un p m nt care are nevoie de iriga iuni. Să presupunem că dijma este una  i una, produc ia unui ha. de porumb valorind 84 lei, partea proprietarului este de 42 lei.

Lucrările de iriga ie costă pe proprietar o anuitate de 40 lei pe ha.. Presupunind că recolta ar fi  ndoit , prin facerea iriga iunilor, adică ar valora 168 lei, partea proprietarului ar fi de 84 lei, din care reducind 40 lei cheltueli, beneficiul său s'ar urca la 44 lei numai.

Proprietarul deci nu are interes să realizeze această amelora iune.

Să v dem dacă  ranul are interes să imbun t teasc  cultura. Admit nd un p m nt de o calitate mijlocie, a cărui produc iune în porumb ar valora 84 lei, fiecare, cu dijmă una  i

1) A a se explică de ce  ranii preferă arendările în bani.

Se primesc multe reclama iuni la inspectorate, prin care sătenii se pl ng, cu ocaziunea încheerii invoelilor, că proprietarul vrea să le ia dijma, pe când ei voesc să plătească arenda în bani. Cunoa tem un caz, între altele, din jud. Vileea, com. B., unde, nefiind contract scris, diferendul a venit înaintea judecătorului, care a dat dreptate sătenilor, hot rind ca proprietarul să perceapă arenda în bani.

2) *D. C. Garoflid*, un cunoscător adinc al problemei agrare, în toate operele sale condamnă acest sistem de cultură. Vezi mai ales *Păreri în chestia agrară*, pag. 57  i urm t. *D. Poponici-Lupa* este de părere a se interzice acest mod de cultură chiar prin lege, căci p m ntul cultivat în dijmă produce din ce în ce mai pu in  i chiar dacă partea luată de proprietar nu s'ar mări, totuși nici  ranul  i nici agricultura nu pot să prop seasc . Vezi *Reforme pentru săteni*, pag. 21.

3) *G. Roscher*. *Traité d'Economie politique, rurales* pag. 238   60.

una, ar lua 42 lei. Dacă țăranul ar face ogor de toamnă și ar întrebuința îngrășăminte chimice, valoarea producțiunii ar putea crește cu 63 franci.

Dar cum țăranul trebuie să împartă acest spor cu proprietarul, nu ar beneficia decît de 31 lei 50. Cheltuelile l-ar fi costat 40 lei, și el ar încerca o pagubă. Deci nici țăranul n'are interes a face sacrificiu pentru a mări producțiunea.

*

S'a mai susținut că un alt efect al legii a fost acela că cultivatorii mari numai arendează sătenilor locuri pentru grîu ¹⁾

Statisticele Ministerului de Domenii ne arată că această susținere este lipsită de temei.

În adevăr, cultura grîului s'a mărit la săteni dela 42.29%_o din totalul culturii acestei cereale în 1907, la 46.07%_o, în 1909,— pe cînd la marii proprietari a scăzut dela 53.93%_o, în 1906, la 53.71%_o în 1909.

Cultura totală a acestei cereale, la mari și mici cultivatori, de unde era de 30.89%_o din totalul culturilor de cereale din țară, a scăzut la 28.36%_o.

Deci nu se poate pretinde că cultura grîului a crescut la săteni în mod relativ, ci în mod absolut, deoarece întinderea cultivată a acestei cereale n'a crescut.

Pe de altă parte, nu se poate pretinde nici că săteni și-au înmulțit cultura grîului pe pămînturile lor proprii, de oarece cultura pe pămînturile proprii nu s'a mărit în 1909 față de 1907, din contra a scăzut dela 68.80%_o la 66.5%_o din întinderea totală cultivată de săteni.

Deci cultura grîului s'a mărit pe porțiunea luată dela proprietar, care a crescut în același interval dela 31.2%_o la 33.5%_o din întinderea cultivată de săteni.

Este însă adevărat că cultura porumbului se găsește foarte puțin răspîdită pe marea proprietate, și că, din contra, proprietarii sau arendașii cultivă aproape numai grîu și păioase pe rezerva lor ²⁾.

Aceasta însă nu este efectul legii, ci o tendință naturală și foarte explicabilă la marii cultivatori, fiind dat că grîul are o valoare comercială mare, formînd cereala prin excelență de export, cu muncă relativ efiină, pe cînd porumbul are o valoare comercială mică și cere muncă scumpă.

Poate că și săteni n-ar cultiva decît grîu, dacă porumbul n'ar forma baza alimentării lor.

1) Radu Mandrea, op. cit., pag 19.

2) Statistica culturilor anuale a Minist. de Domenii ne arată că în 1909 porumbul a ocupat la săteni 85.47%_o din cultura întreagă din țară, iar la marii cultivatori 14.53%_o.—Grîul și păioasele ocupă 81%_o din întinderea cultivată cu cereale de marii cultivatori.

Am constatat la sătenii tendința, mai ales sub influența prețurilor mari din ultimi ani, de a cultiva din ce în ce o mai mare întindere de pământ cu grâu. Chiar în regiunile unde săteni n'aveau obiceiul să cultive această cereală, au început și ei s'o cultive ¹⁾.

Noi credem că, dacă s'ar reduce sătenilor locurile de porumb, spre a li se da de grâu, sătenii cei dintâi ar fi nemulțumiți, căci n'ar avea unde cultiva cantitatea de porumb necesară pentru hrana lor și a familiei lor.

Aceasta s'a văzut în primăvara aceasta, când, din cauza întârzierii sămănăturii de grâu făcute astă toamnă, au fost mai puține locuri disponibile pentru porumb decît în alți ani ²⁾.

*

Un alt rezultat funest, care se atribuie noiei legi a învoelilor agricole, este acela că *a dezvoltat munca în regiie*, adică se susține cum că proprietarii și arendașii, din cauza condițiilor nefavorabile în care se găsesse sub imperiul noiei legi, au mărit rezerva lor, adică partea din moșie exploatată pe sama lor, micșurînd ipso facto partea ce o arendau la săteni, fie în dijmă fie în bani, așa încît legea a înrăutățit situațiunea țaranilor, căci sub vechiul regim vor fi fost săteni exploatați și li se va fi perceput arenze mari, însă de bine de rău căpătau pământ în care să producă hrana necesară lor și familiei lor, pecînd azi sint expuși a muri de foame, încît o fi fost rău ca răul de atunci, dar este de o mie de ori mai rău azi, cînd sint lipsiți de pământ.

Să verificăm întru cit această afirmațiune este exactă.

Dezvoltarea muncii în regiie este un fenomen adevărat, însă efectul noiei legi a învoelilor agricole.

În adevăr, tendința proprietarului de a-și mări rezerva este un fenomen vechiu, care s'a manifestat cu mult înainte de aplicarea legii.

D. Radu Rosetti, cel mai profund cunoscător al chestiei țărănești, ne arată ³⁾ această tendință manifestîndu-se încă după tratatul dela Adrianopole din 1829, care, decretînd libertatea co-

1) Am constatat la un mare proprietar din Dolj, comuna R., că, de unde acum 3 ani în urmă nu da de loc locuri de grâu la săteni, a început să dea în ultimii ani.

Pe alocuri în jud. Argeș am constatat că, deși proprietarii ar voi să dea sătenilor locuri de grâu, aceștia nu primesc sub motiv că n'au sămînță, sau, chiar dacă au, riscă o sumă prea mare.

Am putut constata că, în jud. Dolj, aproape toți proprietarii dau locuri de grâu sătenilor.

2) S'au primit la inspectoratele agricole în primăvara aceasta sute de reclamațiuni în acest sens.

Pe alocuri proprietarii, ca să satisfacă cererile sătenilor, au fost nevoiți a le da izlazurile să le samene cu porumb.

3) *Radu Rosetti*. Pentruce s'au răscolat sătenii, p. 99 și urm.; pag. 209 și urm.

mertului pe Marea Neagră și pe Dunăre, a avut efectul de a mări prețul cerealelor și, prin aceasta, a încurajat la marii cultivatori cultura în regie pentru comerțul extern. De atunci încoace această tendință a mers accentuându-se datorită împrejurărilor economice în care s'a găsit țara noastră.

„Când numerarul se substituie produselor în natură, în economia națională și cînd renta fonciară crește, agricultura capătă caracterul unei industrii speculative.

„De aceea constatăm, în orice țară, în care împrejurările mai sus arătate se reunesc, o vie tendință la marii proprietari de a dezvolta exploatarea în regie și de a retrage, prin aceasta, locurile de pămînt ce ei acordau micilor cultivatori ¹⁾“.

Răspîndirea căilor de comunicație în mod prodigios după 1870, înmulțirea capitalurilor, eftenirea mașinelor agricole ²⁾, au contribuit în largă măsură la introducerea muncii în regie.

Dezvoltarea muncii în regie este azi un fenomen aproape general în agricultura noastră, recunoscut de toată lumea ³⁾.

În ancheta întreprinsă, cu ocaziunea expoziției din 1906, de d. C. Scraba, aproape toate răspunsurile la întrebările puse primăriilor au aceeași concluziune: „mizeria țăranilor provine din faptul că partea cultivată de moșie de către țăranii se micșorează mereu, marele cultivator cultivînd din ce în ce mai mult pe sama sa“.

Această tendință *veche* la marii cultivatori și-a atins *apogeul* în ultimii ani, sub influența *prețurilor exagerat de urcate ale cerealelor*.

Kila de grâu atingînd prețul de 120 lei, desigur că marele cultivator are tot interesul a înări rezerva sa, mai ales cînd se prezintă și toamna așa de favorabilă pentru sămănarea acestei cereale, cum a fost toamna lui 1909. Să nu atribuim deci noii legi dezvoltarea muncii în regie, căci sînt alte cauze mai profunde care explică acest fenomen. *Cu sau fără lege, celelalte împrejurări existînd, munca în regie tot s'ar fi dezvoltat.*

Pe alocuri s'au arendat moșii în întregime la săteni și aceasta a îmbunătățit în mod simțitor starea locuitorilor depe acea moșie.

Aceasta nu însemnează însă că sătenii din întreaga țară și-au îmbunătățit starea, mărindu-și întinderea de cultură.

Din potrivă, *fenomenul general* și care trebuie să ne dea de gîndit, este că sătenii din întreaga țară *în imensă majoritate* își văd întinderea moșiilor ce capătă dela cultivatori reducîndu-se în mod relativ, dacă nu chiar în mod absolut.

1) Roscher, op. cit., pag. 222.

2) Cu sau fără legea nouă, mașinile agricole tot s'ar fi introdus. Aceasta este un fenomen universal și natural în agricultură. Chiar sătenii au început să se servească de mașini agricole.

3) Noi am văzut multe moșii, din care nu se dau sătenilor de cit $\frac{1}{4}$ spre cultură, restul se exploatează în regie.

Inmulțirea populațiunii agravează situația.

Cunoscut este că țărănimea noastră este foarte prolifică.

În ultimii 10 ani populațiunea a sporit în mediu cu 90.460 suflete pe an. Dacă mortalitatea n'ar fi așa de mare, sporul populațiunii ar întrece cu mult această cifră.

Acest fapt ne explică de ce, cu toate că întinderile pe păminturile proprii a sporit ¹⁾, totuși sătenii sînt foarte strîmtorați în ceia ce privește locurile de cultură.

Populațiunea rurală s'a înmulțit în acest interval de 3 ani cu 270.000 suflete, pe cînd întinderile exploatate s'au mărit cu 100.000 ha., ceia ce revine la 2 ha. de capi de familie, întindere insuficientă pentru a hrăni o familie și pentru a-i procura toate veniturile necesare care să facă față cheltueleur, — impozite, îmbrăcăminte, etc., — din ce în ce crescînde.

A trebuit deci, pentru ca să se completeze fiecărui sătean cel puțin 4 ha., să se taie dela învoii vechi, așa încît chiar pe moșile unde marii cultivatori n'au redus întinderile cedate sătenilor, ba chiar le-au mărit, partea cuvenită fiecăruia s'a micșorat prin înmulțirea învoilor ²⁾.

Unii cred că munca în regie va atinge limita proprietății, adică se va întinde pe întreaga suprafață a moșilor.

Noi vom căuta să respingem, în cele ce urmează, această credință, adică posibilitatea pentru marii cultivatori de a-și exploata moșile fără a da nici o porțiune sătenilor, fie în bani, fie în dijmă.

Intr'adevăr un proprietar poate exploata moșia sa prin următoarele sisteme:

1. Sistemul dijmii, arendînd moșia la săteni în dijmă.
2. Sistemul în bani, arendînd moșia la săteni în bani.
2. Sistemul regiei, impropriu numit, cu vitele și instrumentele sătenilor.
4. Sistemul regiei, propriu zis, cu vitele și instrumentele moșiei.

Am vorbit deja de cele două sisteme, și am arătat beneficiile proprietarilor în amîndouă sistemele.

Avantajul cel mare ce prezintă aceste sisteme de exploatare este că rizicul se reduce la zero, rizic care în agricultură este foarte frequent.

Sistemul cel de al 3-lea presupune iarăși arendarea de pămînt la săteni, căci, dacă marele cultivator va înceta de a da pămînt la săteni, aceștia nu vor mai avea interes de a întreține un capital de exploatare așa de mare, fiindcă, dacă azi sătenii întrețin un capital de exploatare, vite și instrumente, cu mult

1) Această suprafață a trecut dela 2.504.439 ha., în 1907, la 2.623.900, în 1909, adică a sporit cu 119.560 ha.

2) Un proprietar ne spunea că, de unde acum 20 de ani fiecare sătean căpăta pe moșia sa 10 pog., azi numai capătă decît 6 pog., deși întinderea ce cedază sătenilor în total s'a mărit.

mai numeroase decit au nevoie, cu care se lucrează moșia marului cultivator, aceasta o fac în schimbul avantajului ce-l au de a primi pământ dela arendaș.

Dispărînd acest avantaj, va dispărea și acest capital de exploatare, sau, în cazul cel mai bun, va fi în mod simțitor redus.

Prin această reducere a vitelor și instrumentelor de exploatare, învoilele de munci se vor urca cu mult.

Cît privește sistemul al 4-lea, exploatarea cu vitele și instrumentele proprii, este aproape imposibil de gîndit ca vre-o dată proprietarii latifundiari din țara noastră ar putea suporta imensele cheltuieli ce necesită acest sistem.

Dacă latifundiile din țara noastră ar fi trebuit să se exploateze de proprietari, cu vite și instrumente proprii, demult ar fi dispărut.

Ceia ce face rentabilă și chiar posibilă exploatarea latifundiară în România, este arendarea în dijmă și în bani a unei părți din moșie, restul ei fiind cultivat cu vitele și instrumentele sătenilor.

Cifrele ne arată cu prisosință că acest sistem este mai dezavantajos decit cele 2 sisteme dintîi ¹⁾.

D. Garoflid, în extrem de interesanta sa carte „Problema agrară și soluțiunea ei”, ne arată că deficitul care ar rezulta din înlocuirea sistemelor de exploatare întrebuintate azi, prin sistemul exploatării în regie, ar atrage pentru marii cultivatori un deficit de 74 milioane și $\frac{1}{2}$ lei, care ar acoperi aproape valoarea rentei ²⁾.

Cu o singură condițiune o moșie se poate exploata complet în regie, cu aceea de a nu depăși o întindere de 500 ha.

Ori, în cazul acesta sînt prea puține din proprietățile mari, 21.42% din întinderea proprietății mari ³⁾.

Rămîne deci stabilit că, în întinderea actuală, moșiile nu se vor putea exploata fără a se arenda o parte la săteni.

*

Chestiunea mare care se pune este de a ști dacă întinderea ce se arendează la săteni este suficientă.

Am arătat că, sub presiunea populațiunii, chiar dacă marii cultivatori nu și-ar fi mărit rezerva, partea ce se arendează la săteni din marea proprietate tot n'ar fi ajuns.

Innaintea vremei sătenii se plingeau că li se da pământ prea

1) Vezi calculul făcut de d. C. Garoflid, Problema agrară și soluțiunea ei, pag. 61, notă.

2) Vezi calculul amănunțit în C. Garoflid, Problema agrară și soluțiunea ei, pag. 61, și urm.

3) C. Creangă, Proprietatea rurală în România, pag. LXXII.

seump; de aici înaintea se vor găsi nemulțămiiți mai ales că nu le ajunge pământul ce li se cedează din marea proprietate.

Problema ce se pune azi este mai gravă decât în trecut, și este regretabil că nu s'a rezolvat, după revoluțiune, cînd împrejurările erau favorabile. Va trebui să fie rezolvată cit de curînd de către oamenii noștri de stat, *dacă nu voim să avem o mișcare și mai singeroasă decât cea din 1907.*

Cum se va infrîna tendința proprietarilor de a mări rezerva lor?

Chestiunea este prea vastă pentru a răspunde acum la ea. Ne rezervăm pentru a o trata în o altă lucrare, cu toată amănunțimea ce o comportă.

E destul să spunem depe acum că două soluțiuni ni se prezintă :

- 1). A stabili o servitute pe marea proprietate.
- 2). Sau a cumpăra o parte din marea proprietate spre a o vinde la săteni ¹⁾.

Modificările și completările ce se impun a se aduce Legii învoelilor agricole.

Ca orice lege, noua Lege a învoelilor agricole este lovită de imperfecțiuni și lipsuri, pe care practica zilnică le indică și pe care legiuitorul va trebui să le îndrepte într'un viitor cit mai apropiat.

Noi semnalăm mai multe modificări și completări, ce se impun a se aduce legii.

1) Credem, în primul rînd, că trebuie să se acorde inspectorului agricol toată autoritatea cuvenită.

Să se înscrie în lege, în mod formal, dreptul inspectorului de a controla registrele proprietarilor și arendașilor.

Să i se dea mai ales puterea de a pedepsi aspru organele administrative, în caz cînd ele refuză a-i da concursul ²⁾, fără de care el nu poate să-și îndeplinească misiunea, avînd o circumscripție foarte întinsă și neavînd subalterni direcți. Această reformă e cu atît mai necesară, cu cit administrațiunea fiind în mina oamenilor politici, fatal va căuta a sprijini pe proprietari și arendași.

2) Toate contravențiunile în materie de înveli agricole ar

1) Problema cerînd o rezolvare urgentă, nu se poate aștepta a fi rezolvată numai prin Cassa rurală sau obștii.

2) În legea actuală există un singur deziderat în acest sens, fără sancțiune, în art. 77. S'ar întări deasemenea autoritatea inspectorului, dîndu-i puterea de a da amenzi proprietarilor și arendașilor. Căci de ce ar avea dreptul un jandarm să dea amenzi și nu un inspector agricol, care oferă mai multe garanții de imparțialitate și seriozitate?

Să nu se zică că s'ar da o putere prea mare inspectorului agricol, fiindcă partea ce s'ar simți pe nedrept amendată, ar avea drept de apel la judecătorul de pace.

trebui judecate, în prima instanță, de inspectorul agricol, care va fi obligat să motiveze pe larg hotărîrea ce va da.

Partea nemulțumită cu hotărîrea va face apel la judecătorul de pace respectiv.

Dar se va putea obiecta: ce folos ca să judece inspectorul, cînd la urmă tot judecătorul va hotărî?

Răspundem că ideea ce emitem ne-a venit văzînd în practică cît de greșit se judecă contravențiunile la Legea învoelilor agricole în sistemul de astăzi, cînd judecă numai judecătorul de pace, care, oricît s'ar sili, nu poate interpreta și cunoaște motivele de drept și de fapt, în mod mai amănunțit, ca inspectorul agricol. Din această cauză multe dispoziții din lege, luate în sprijinul sătenilor, se întorc contra lor.

În sistemul nostru, inspectorul, motivîndu-și cu amănunțime hotărîrile, în caz cînd părțile vor face apel la judecător, acesta va avea la îndămină tot materialul necesar și se va putea călăuzi de considerentele inspectorului, așa încît *erorile de judecată vor fi imposibile*¹⁾.

În orice caz, chiar dacă nu s'ar admite această modificare, se impune însă ca inspectorul agricol în mod obligator să fie citat și să asiste la judecata contravențiunilor la Legea învoelilor agricole, — el fiind un procuror agricol, — spre a susține acuzațiunea și a da lămuririle necesare.

3) Să se ridice maximum de întindere și vite, ce intră în prevederile legii, la 10 vite mari și 20 oi, căci în sistemul de azi legea neocrotind decît 5 vite mari și 10 oi, toate prisoasele sînt taxate de proprietari cu prețuri fabuloase, și în acest mod se eludează în mod indirect maximum.

4) Să se suprimă art. 36 din lege, care prevede că învoelile de munci, făcute cu 30 zile înainte de începerea muncii respective, nu intră în prevederile legii, — deoarece acest articol lasă o portită foarte mare, prin care se poate eluda minimum de salar.

În adevăr, care e scopul minimumului de salar?

De a împiedeca salariile să cază sub o anumită cifră. Și în ce regiuni salariile sînt depreciate? Tocmai în regiunile unde populațiunea e prea deasă și în regiunea dealurilor, unde cerea e mică.

Ori, prin art. 36, legea lasă tîrgul muncii liber tocmai acolo unde această libertate ar trebui să fie îngrădită. Căci, în regiunile unde brațele sînt rare, desigur că și fără intervenția minimumului salariile tot ridicate ar fi.

1) Pentru o mai multă garanție, am fi putut cere ca comisiunile regionale să judece în prima instanță, însă ideea aceasta trebuie respinsă prin imposibilitatea de fapt de a se convoca membrii consiliilor regionale la fiecare moment și din considerental că o jurisdicțiune inferioară nu se poate compune din mai mulți membri decît una superioară.

Această generalizare a minimumului se impune cu atît mai mult, cu cît din ce în ce oferta de brațe în agricultură se mărește, în mod natural, prin sporul populațiunii, și prin restrîngerea porțiunii date sătenilor din marea proprietate, în mod artificial.

Existența acestui articol permite proprietarilor sau arendașilor din regiunile populate să nu mai invoiască pe săteni la munci în timpul ernii, așa încît se taie creditul sătenilor, în plus că, în momentul muncii, proprietarii sau arendașii plătesc muncile sub minimum.

Se mai eludează minimum grație acestui art. 36, prin aceea că muncile ce execută sătenii, ca să se scadă din datoriile contractate față de marii cultivatori, pot fi considerate de aceștia ca intrînd în prevederile art. 36, nefînd angajate prin contracte, așa încît pentru pămînturile arendate de sătean el plătește maximum, însă muncile i se socotesc sub minimum.

5) Să se interzică soldaților a se angaja la munci agricole, Teama de soldați obligă pe săteni ași angaja munca pe preț derizoriu.

6) Să se prevadă amenzi penale pentru toate contravențiunile la Legea invoelilor agricole și să se proporționalizeze pedeapsa cu contravenția comisă.

În legea actuală sînt contravenții, toate contravențiunile din întreg articolul 52, d. ex. rușfeturile, invoelile verbale, pîndărit, care nu se pedepsesc. Numai cît proprietarul sau arendașul ce se constată că ia rușfeturi, este obligat a plăti muncile săteanului, sau a face contract scris, sau a restitui pîndăritul.

Noi credem că o amendă în plus e absolut necesară pentru a face să dispară cu desăvîrșire aceste dări ilicite.

Este necesară amenda, mai întăi, fiindcă este un principiu de drept, că infractorul nu numai că trebuie să despăgubească pe partea lezată, dar trebuie să ia o pedeapsă, fiindcă a tulburat societatea și n'a respectat o lege.

În al doilea rînd, fiindcă în sistemul de azi arendașii sau proprietarii pot repeta în fiecare an același joc, prevăzînd în angajamentele verbale rușfeturi, neîncheind invoeli scrise, etc, fiindcă știu bine că, în cazul cel mai rău, cînd este prins de inspector, va fi obligat numai a plăti muncile la săteni sau a face invoeli scrise.

Decretîndu-se amenzi severe, proprietarii sau arendașii vor înceta de a contraveni la lege, știut fiind bine că amenda e serioasă și că va trebui să o achite. Legea se va aplica oarecum în mod automat.

7) *Maximum și minimum să se stabilească pe comune*, iar nu pe regiuni, aceasta ca să se acomodeze mai potrivit condițiunilor locale și ca să se evite inconvenientul ce există azi, cînd în toate comunele dintr'o regiune se percepe chiar maximum sau se plătește chiar maximum din tabele, deși comisiu-

nile regionale au avut în vedere, la stabilirea maximului, comuna cea mai avantajată din regiune, iar la stabilirea minimumului, comuna în care salariile sînt cele mai joase din regiune.

8) Să se hotărască că, în arendările în dijă, cocenii sau paele să aparțină toate sătenilor. Aceasta ca să se împiedece specula ce se face de proprietari sau arendași cu vînzarea părții lor de pae sau coceni, căci aproape totdeauna sătenii, avînd trebuință mare de coceni, cumpără dela proprietar partea ce li se cuvine lor¹⁾

9) Să se permită, în comunele unde s'au constituit islazuri comunale, ca proprietarii sau arendași să nu aibă învoeli de pășunat, decît pentru vitele ce n'ar putea să hrănească în islazul comunal.

Azi proprietarii după ce vind islaz comunii și degrevează astfel moșia, fac concurență nepermisă islazurilor comunale.

Din această cauză învoelile în islazul comunal sînt foarte puțin numeroase, astfel încît comuna nu poate achita islazul din învoeli, ci e nevoită să atace și fondul comunal.

10) Islazurile comunale să fie scutite de impozite, statul trebuind să facă și el sacrificii în favorul acestei opere de utilitate generală.

11) A se stabili în mod clar²⁾ servitutea de pășunat pe miriștele, porumbiștele și cositurile moșilor, „la vaine păture”, cum se numește, în favorul sătenilor învoeliți în moșie, fie cu munci, fie cu locuri.

Aceasta întrucît n'aduce nici un prejudiciu proprietarilor și întrucît ar fi o mică compensare pentru sarcina cea mare impusă în mod indirect sătenilor, de a și întreține un capital viu atît de însemnat.

Neexistînd această servitute, se poate eluda maximumul de pășunat, prin aceia că s'ar putea percepe pentru pășunatul miriștilor niște prețuri exagerate, care ar urca cu mult învoiala peste maximum.

12) Să se înscrie în lege obligațiunea pentru proprietari de a face oferte de islaz atît pentru clăcași, cît și pentru moșneni³⁾

Concluziune generală.—Noua Lege a învoelilor agricole aplicîndu-se în modul în care am arătat și dînd după un singur an de aplicare roadele ce am văzut, ce concluziune putem trage?

Trebue să mărturisim că e departe de noi gîndul că această lege a rezolvit în mod definitiv chestiunea învoelilor agricole la noi în țară.

1) D. Th. Rosetti a citat în discursul rostit la Senat, în Decembrie 1909, cazul unui proprietar care și-a făcut munca pe 4000 de pogoane în acest mod.

2) În legea actuală există o dispozițiune în acest sens la finele art. 55, dar din cauza proastei redacțiuni servitutea nu reese destul de clar.

3) Moșnenii în legea actuală sînt excluși, ceia ce este nedrept, deoarece foarte adesea moșnenii au o situațiune mai precară decît clăcașii. Apoi această deosebire numai are azi rațiunea de a exista.

Însă trebuie să constatăm că regimul libertății în materie de învoială agricolă a fost încercat și am văzut că ne-a dus la catastrofa din 1907.

Era nevoie deci de o lege intervenționistă, căci regimul intervenționist, orice s'ar zice, a reușit, în occident, să îndulcească raporturile dintre capital și muncă.

Noua Lege a învoelilor agricole fiind pătrunsă de acest spirit, e nevoie să fie experimentată cu sinceritate într'un șir mai lung de ani.

După cum am arătat deja, de abia în anul trecut, —nu numai sătenii și marii cultivatori, dar chiar organele însărcinate cu aplicarea legii,—au pătruns mecanismul ei și au avut la îndămină toate elementele necesare ca să o aplice în mod serios.

Cum se poate vorbi, așa dar, de falimentul unei legi, care nici nu și-a căpătat măcar o complectă aplicare?

Că legea a fost criticată, aceasta nu ne miră, căci există vre-o lege pe lume, de care să nu se poată zice decit bine?

E regretabil însă că nu s'a criticat într'un spirit de absolută independență și imparțialitate.

Desigur că noua Lege a învoelilor agricole nu poate fi considerată ca ceva definitiv, căci nimic nu este definitiv în materie economică și socială.

Principiul este de a ne îndrepta din provizoriu în provizoriu către soluțiunea cea mai bună.

Ca orice lege, și noua Lege a învoelilor agricole este susceptibilă de corectări.

Dar nu se poate nega că constituie un progres în materie de reglementare a învoelilor agricole.

Credem pentru aceasta că noua Lege a învoelilor agricole atinge idealul? Nu.

Idealul negresit că este în libertatea convențiilor. Dar după cum se suprimă libertatea politică, în anumite momente de efervescentă politică, cind această libertate ar deveni periculoasă, tot așa în materie economică se impune citeodată a se suprima libertatea, recurgându-se la legi intervenționiste.

Rezolvarea definitivă a chestiunii învoelilor agricole nu se va putea da decit prin dispariția oricărui raport de dependență între săteni și marele cultivator.

Suprimarea acestui raport, în mod trecător numai, se va realiza de către obștile de arendare de moșii, cind ele se vor răspîndi în toată țara, iar în mod definitiv, prin trecerea chiar a proprietății latifundiare, în cea mai mare parte, în minile micilor cultivatori.

Casa rurală pe de o parte ¹⁾, sătenii prin cumpărături făcute direct, sau poate chiar o lege de expropriere până la o anu-

1) Casa rurală, în forma ei actuală, are o singură mare vină, anume că lucrează prea încet, așa încît ar trebui să așteptăm prea mult, ca ea singură să schimbe repartițiunea fonciară.

mită întindere a marii proprietăți pe de altă parte, vor săvârși această operațiune.

Schimbarea fundamentală a repartițiunii proprietății funciare în România este operă de „longue haleine”, care cere timp.

Deaceia, orice lege, care reușește să previe conflictele ce ocazionaază învoelile agricole și să curme motivele de nemulțumire ale uneia din părțile contractante, până la desăvirșita rezolvare a chestiunii agrare, este o lege binevenită.

Privită din acest punct de vedere, noua Lege a învoelilor agricole ne apare ca realizând un progres netăgăduit.

(sfârșit)

Dr. Constant C. Georgescu-Severin

CÎNTEC

Tot uitîndu-te la mine
Cu privirea visătoare,—
Am simțit că'n piept odată
Mi-a crescut o albă floare.

Mă uimea, văzînd cum crește
Dintr'o undă de lumină,
Și simțeam că tot mai tare
Prinde floarea rădăcină.

Dar cînd s'alintă mai bine
Pe tulpina ei subțire,
Tu 'ncepeai s'ascuți de-odată
Alte cînturi de iubire.

Și de-atunce floarea cea
Nu trăiește, nici nu moare;
Ochii tăi cînd se îndură
Să-i trimeat' un strop de soare,

Ea se 'nalță—parcă 'nvie,
Tremură și iar se-inclină,
Cînd o lași uitată'n umbră
Fără picur de lumină.

* * *

CAMELIA

Cu briu de flori să 'ncinge iar rodnicul pământ,
Și între flori mai albă — camelia răsare.
În nopțile cu lună tu strălucești mai tare,
Dar singura podoabă ți-e albul tău vestmint.

Tu nu ești floarea cea pe care o poartă'n sin
Fecioarele, ce'n inimi ascund a lor iubire,
Frumoasele fecioare cu mijlocul subțire...
Tu n'ai simțit fiorul acelu vis păgîn,

Ce-n nopți fierbinți sărută petalele de crin.
Asemeni unui suflet care-a trăit o viață,
Înfășurat în golul simțirilor de gheață,
Și n'a știut ce-i plînsul, în veci i-a fost străin,

N'a 'mprăștiat în juru-i o undă de parfum,
Nu s'a încălzit în focul din razele de soare.
Asemenea cu dînsul ești tu, sărmană floare.
Mireazma ta pe nimeni n'o să oprească'n drum...

Și nechemat doar cine se va îndura să stea?
Tu, albă, tristă floare, tu floare ca de ceară,
Tu strălucești zădarnic în nopțile de vară,
Cu singura ți podoabă, — vestmintul tău de nea.

Simina Bran

Pulbere...

Dacă gândirea poate să nu fie durere, reflecțiunea e totdeauna o suferință. Mulțumiți pot fi deci numai aceia, care viețuiesc din traiul altora și nu și-l adîncesc niciodată pe al lor.

*

Nu face ca ceilalți: ți s'ar lua în nume de rău imitarea; dar, mai presus, nu face *altfel!*

Nimic mai nestatornic ca bunele intenții; nimic mai șubred ca hotărârile cumiți...

Venite pe drumul lung și migălos al reflecțiunii, ele se văd la tot pasul înfrînte de spontaneitatea proteică a instinctului.

Chipul mai sigur să te înțelegi cu semenii tăi, este, până acuma, tot tăcerea...

Cadruul unui nume :

Din toți cîți îl stimează, eu singură-l cunosc;
Din toți cîți îl cunosc, eu singură-l stimez...

*

Virtutea pe care n'o pretindem—ba nici o îngăduim!—de-cît nouă înșine, este mîndria.

*

Care-i măsura valorii individuale? Bunurile aduse mulțimii?

— Rămînem toți pigmei...

Birfelile aceluiași mulțimi?

— Eșim toți uriași....

Teorii sociale, care să-și fi găsit o înfăptuire dăinuitoare sînt singure acele create de judaism : legea talionului, forma elementară a concepției de dreptate și legea lui Crist, de deplină anihilare a individualității. Celelalte toate sînt scurte popasuri ale minții în drumul dela una la alta, ori stadii trecătoare către o doctrină care va să se găsească de aici înaintea.

Bărbații sînt mai artiști decît femeile : prea puțini s'ar găsi să joace rolul lui Iosif față de Putifar. Și ce-i arta decît chipul de a pară loviturile ridicolului ?

Nimic nu schimbă viața, ca mersu-i neclintit...

Maternitatea e marele distrugător al individualității.

Orice vîrstă e frumoasă în perspectiva viitorului ori a trecutului ; nici una în actualitate...

Care să fie esența propășirii de până acuma ? Să nu fie egalitatea în fața mediocrității ?

O nenorocire doare mai tare în două momente : cînd ne amenință și cînd simțim că amintirea ei tînde să se stingă...

Să nu vorbim de rău pe nime ? Doar acesta e subiectul de-apururi neistovit....

Ana Conta-Kerubach

Din lumea balcanică

Bulgaria

După cele din urmă date statistice, (tipărite 'n Ianuarie 1908 de profes. Petrovski în revista rusească din Petersburg: „*Zurnal Ministerstva narodnago prosvěštenija*”), numărul total al populației regatului Bulgariei era în acel an de 4.158.409 locuitori; dintre aceștia: 3.312.547 numai Bulgari, iar restul de aproape 850 mil erau Turci, Greci și alte naționalități. Aceeași statistică mai spune că, în afară de acest număr al Bulgariei propriu zise, ar mai fi trăind statornic 100.000 Bulgari în România. E interesant, poate, a observa că T. Florinskij, profesor la Universitatea din Kiev, în cartea sa „*Lekcii po slavjanskomu jazykoznaniju*”, tipărită în acel oraș la a. 1895, așa dar cu 13 ani înainte de studiul statistic al lui Petrovski, scria (în vol. I, p. 59) că atunci erau în România numai 30.000 Bulgari. Și e interesant a se arăta aceasta, pentru că apoi, comparativ cu statisticile noastre, să se vadă de nu cumva e vreo exagerare panbulgărească sau panslavistă la Petrovski.

De altfel datele statistice ale studiului lui Petrovski sînt considerate astăzi de Bulgari ca mai exacte decît ale lui Florinskij; de aceea ele sînt reproduse și de calendarul lor „*Slavjanski kalendar*”, apărut în bulgărește la Sofia între Noemvrie 1909 și Ianuarie 1910.

Fie oricum această numărătoare, dar „Buletinul lunar” al Serviciului statisticii din Bulgaria, (buletin care apare 'n fiecare lună la Sofia 'n franțuzește și bulgărește sub titlul: „*Mesečni statističeski Izveštija*”), ne arată ceva ce-i, poate, mai puțin supus bănuelii, și anume că în a. 1909 veniseră în România din Bulgaria, la lucru, 2.774 supuși Bulgari.

Viața politico-socială a acestor peste 4 milioane de suflete ale Bulgariei se mișcă în cadrul a cel puțin 6 partide politice de guvernămint organizate și a votului universal.

E interesant a observa că, diferențierea acestor partide s'a făcut acolo nu după niscaiva Idei economice sau de alt soi principiale, ci mai cu seamă după autoritatea unor persoane cu influență 'n mulțime.

Firește, și'n Bulgaria sînt oarecari curente sociale cu Idei conser-

vatoare, liberale, radicale, progresiste, socialiste—cum e la noi sau în Serbia; dar în Bulgaria nu aceste idei constituiesc individualitatea partidelor ei politice și pare că nu ele dau directiva mișcării acestor partide, ci mai mult anumite personalități politice. Astfel că, chiar dacă un partid pare a avea mai mult idei conservatoare, el, totuși, se numește „partidul Stoilovist“, după numele șefului organizator al lui. Tot astfel, un alt partid, care pare a avea mai cu seamă idei liberalo-progresiste, se numește „partidul Tancovist“, după numele șefului care l-a organizat. După aceeași normă, altul e „partidul Radoslavist“, iar altul „partidul Stambulovist“, acesta după numele vestitului șef al său, Stambulov. Mai este și un „partid Karavelist“, după numele lui Karavelov, deși acesta e în mare parte micșorat prin crearea altui nou partid. La a. 1907, Malinov crează, din multe elemente Karaveliste, un partid, care deocamdată pare a stăruia să aibă drept temelie a individualității sale nu o persoană ci o idee; acest nou partid—care chiar acum e la putere—e acela ce se numește „partid democratic“, ai cărui membri se numesc pe sine „democrați“, și căruia, de altfel, chiar celelalte partide îi zic deocamdată tot așa. Cu o la fel acestuia apucătură mai modernă, s'a înghebat, și de fapt acum se organizează, —ca și'n Serbia și la noi—un „partid socialist“, care nu poartă, cum vedem, numele unei persoane și care și-a făcut chiar o revistă de doctrină, cu numele „Săuremenna Măsai“, adică, în traducere, „Gîndirea contemporană“.

Onoratul meu coleg, d. A. D. Xenopol, scria, într'un articol politic din „Noua Revistă Romînă“ dela 4 Aprilie 1910, că diferențierea vieții politice în mai multe partide de guvernămînt ar fi o evoluție firească și semn al maturității vieții publice la un popor; dîndu-ne pildă de așa diferențiere pe Anglia sau Franța, își încheia gîndirea astfel: „necesitatea neapărată a îmbogățirii vieții de partid în toate statele în care această viață are un rost, și deci nevoia neapărată ca și în România să înceteze jocul de basculă între cele două partide așa numite istorice: conservatorii și liberalii, și înghețarea *nouei* vieți politice să se facă pe existența *mai multor* partide, reprezentînd fiecare un mînunchiu de interese deosebite“.

Dar mulțimea partidelor politice din Bulgaria, dependența vieții lor de Rusia, alcătuirea individualistă și violența, pe care le vom vedea, a luptelor dintre ele, ne-ar arăta, poate, că nu această mulțime ci altceva ar fi, în adevăr, un semn al maturității vieții publice. Firește însă că e nevoie oriunde de un partid democratic în compozițiune, progresist în tendințele sale, dar reprezentînd fonclaramente ideile de conservăție socială.

Activitatea vieții politice și sociale a Bulgariei, pornind din cuprinsul acestor partide de guvernămînt și al Constituției, se sintetizează; cu privire la politica externă, în ceea ce mai cu seamă regele face, iar în politica internă în ceea ce personalitățile partidelor pun la cale. În

amindouă însă, pare că Rusia regulează totul,—ceea ce nu se vede nici în Sîrbia nici în Muntenegru.

Bulgaria e o țară cu deosebire practică și realistă, prin chiar temperamentul bărbaților ce o conduc; de aceea, în mare parte, umblă și după reclamă. Ea urmărește nu numai să lucreze, să se dezvolte, ci încă și ca această lucrare, progresele ei, să fie făcute cunoscut străinătății sub o formă cu mult mai mare decît sînt în realitate. De aceea, Bulgaria nu numai că deseori trimete în Europa misiuni de profesori și învățați, cari să vorbească elogios despre ea, dar încă prezintă și o altă curiozitate rezultată din aceeași tendință a politicei externe a ei. Anume, de ani de zile, regele Ferdinand călătorește mereu în apusul Europei, în același scop al politicei externe bulgare. Iar acest scop e considerat așa de integrantă parte din nevoile Bulgariei încît—cum spune și ziarul *Mir* dela 18 Aprilie 1910—de mulți ani, toate guvernele care s-au perindat au pus în Budgetul statului suma de 500 mii lei „pentru cheltuelile regelui pe căile ferate din Austria și Germania“. O curiozitate, care arată o puternică deosebire de mentalitate între noi și Bulgari, ba chiar între ei și alte state din Balcani.

Viața internă a partidelor se mișcă întrefesută de votul universal prevăzut de Constituție și, în deobște, de un filorusism care îi răpește aproape orice simț de realitate.

Potrivit votului universal, partidele politice din Bulgaria își au organizările și cluburile lor nu numai în orașe ci și la sate. Pentruca să se vadă cum lucrează politica în satele ei, să arăt aci acțiunea în ele a partidului lui Geșov care, împins de tendințele mai moderne ale democrațiilor și socialiștilor, a început a se numi „narodnata partiija“, adică, pe romînește, „partidul poporului“. În ziarul *Mir* se vede că acest partid (cași celelalte, de altfel) e condus în sate de: un birou numit „birou sătesc“, ajutat de un „sfat“ adică „comitet executiv“ cum am zice noi la oraș. Biroul se compune din: un președinte (uneori e, alături de acesta, și un președinte de onoare), un vice-președinte, un secretar și un casier; iar „sfatul“ se compune, după mărimea satului, de un număr de membri variabil între 9 și 5. Într-unele sate mai mari există, în organizarea partidului, și o „comisie de control“ compusă în deobște de 2 membri.

Aceste comitete conducătoare țin pe cetățenii satelor în curent cu mișcările politice ale partidelor dela Sofia și, în același timp, îi duc la luptă împotriva celorlalte partide. Cînd interesele electorale sau de alt soi cer, partidele provoacă întruniri publice mai mari în cite un sat, unde sînt convocate alte sate dimprejur. Astfel, ca să dau un exemplu, ziarul partidului poporului, *Mir*, din 11 Aprilie c., vestește următoarele: „Satul Glavan, din districtul Hîrmanlii. La 20 ale luni acesteia, a trei-zi de Paște, partidul va ține întrunire în satul nostru; la ea sînt convocați membrii și cei cari simpatizează cu „partidul poporului“ din satele

vecine: Vojvodovo, Mădrec, Vladmirovo, Stražari, Mednikarevo, Pomožnik, Nabožna, Cerepovo și Bălgarska-Poljana. Va vorbi d. Iv. Minzev: despre situația partidului poporului și despre organizația lui.

Dar cu toată această organizație și acțiune a partidelor politice la sate, și cu tot votul universal, pe care ea se întemeiază, de fapt o opoziție de control lipsește în Bulgaria până acum. Dovadă că educația politică a masselor încă nu s-a făcut. Un istoric al Bulgariei actuale, George Bousquet, consilier de stat onorar acolo, spune, în cartea sa „Istoria poporului bulgăresc” apărută la Sofia în 1909, că: „lipsa unei opoziții parlamentare, care să tâlmăcească opinia publică și să lucreze spre a o deplasa, care să critice și să controleze faptele guvernului, așa ca să-i lumineze și modereze mersul, constituie de altfel o *regretabilă* lipsă în mecanismul vieții politice”. Așa scrie însuși un cetățean Bulgar și bărbat cu situație oficială. De altfel adevărul acestei spuse a lui Bousquet se și vede s. ex. într-un fapt. Anume, la a. 1907 partidul stambulovist era la putere sub președinția lui Petrov; atunci împlinea 4 ani de guvernare, așa că trebuia să facă noi alegeri generale pentru altă perioadă de 4 ani. Dar pentru că acest partid socotea că a guvernat destul acum, deși *majoritatea* Sobraniei îi acordă încredere nemărginită și cu toate că avea o mare majoritate, se retrage de bună voie. Atunci prințul acordă puterea partidului de curând format, democratic, al lui Malinov. Acesta face alegerile generale și, cu toate că în Camera precedentă Stambuloviștii aveau o *enormă* majoritate (spune însuși Bousquet la p. 357 a Istoriei sale), acum, grație presiunilor guvernului, *nici unul* din ei nu fu ales. Dar chiar și din șefii celorlalte partide nu izbutește a fi ales de cît Danev, șeful progresiștilor Tancoviști, el însuși îngădui, numai din anumite considerații.

Apoi o altă notă, care-i chiar foarte caracteristică a vieții politice a Bulgariei, e filorusismul *imperiios* al aproape tuturor partidelor ei. Aci guvernele nu se pot menține la putere, de cît dacă politica lor e în sensul vederilor și dorințelor Rusiei,—așa cum era la noi pela 1848 și în vremea Regulamentului Organic. Spre a invedera realitatea acestei afirmări, să dau câteva exemple, pe cari, de altfel, le povestește—deși cu alt scop—chiar pomenita carte a lui Bousquet.

În a. 1878, cînd se făceau încheerile de pace între Rusia și Turcia, după război, Rusia, prin tratatul dela San-Stefano crea o „Bulgariemare” în care intra și Macedonia și Rumelia Orientală. Dar la a. 1885, cînd principele Alexandru Battemberg, ajutat de ministerul Stambulov de atunci, printr-o lovitură revoluționară smulge Turciei Rumelia Orientală, Rusia, cea dintîi și energic se opune acestei încorporări. Faptele și știrile ce avem ne arată că acum Rusia se împotriva pentru că Stambulov era cel mai mare adversar al ei, și pentru că acea încorporare a Rumeliei se făcea fără ca Rusia să fi fost întrebată dacă convine politicii sale. Ba detronarea prințului Alexandru de Battemberg a fost tot efectul politicii lui antirusiești, pe care o făcea în sensul vederilor primu-

lui său ministru Stambulov. Prin preoții bisericii bulgărești și prin ofițerii ce avea în oștirea bulgărească, Rusia lucra ca nici un partid politic să nu poată face în Bulgaria altceva, de cât ce ea (Rusia) voia. Bousquet mărturisește aceasta, spunind că, chiar după plecarea principelui Battemberg, „ea (Rusia) nu se mulțumea numai cu demisia lui, *dacă* plecarea prințului nu ar fi fost urmată de o schimbare de sistem și de o *intoarcere la protectorat*”.

Dar singurul partid politic hotărît, grație nu atât sufletelor cari înalcătuiau, ci numai omului de fier care-l conducea, era partidul stambulosist. Acesta împotrivindu-se năzuirilor ambițioase de tutelare ale Rusiei, îi repeta mereu că „Bulgaria e numai a Bulgarilor” și că el vrea „să scape țara sa de tutela rusească”.

Stambulov, care, în acest sens, deci protivnic Rusiei, conducea puternicul său partid, voi să își îndrumeze țara tot astfel și după ce Bulgaria își aduse de prinț pe actualul Ferdinand. Rezultatul definitiv a fost că, toate celelalte partide și preoțimea ca și mare parte din ofițerime, aflați de agenții Rusiei, îi ajung neimpăcați dușmani; partidul lui, în cele din urmă, din pricina Rusiei, trebui să se retragă de la putere (ca și Battemberg), iar la 15 Iulie 1895, în sfârșit, pe la ora 8 seara, însuși Stambulov, fu omorît de cine-va „care n-a mai fost descoperit”.

Dar mai sînt și alte exemple din cari să se vadă conducerea Bulgariei după Rusia.

La cîți-va ani după omorîrea lui Stambulov și slăbirea relativă a spiritului antirusec din partidul lui, demnitatea națională bulgărească se ridică din nou. La 1901 prințul e nevoit să admită un minister sub Petrov și cu elemente stambuloviste. Acesta o duse pînă la 1906, slăbind oarecum nota antirusească a răposatului Stambulov. În acest an însă, accentuînd ceva mai tare demnitatea bulgărească față de Rusia, spune chiar Bousquet că fu nevoit să se retragă „în urma unei neînțelegeri cu agentul Rusiei, Ștegllov”.

Alt exemplu. În 1906, după retragerea cabinetului Petrov, vine în locu-i alt minister condus de Petkov. Acesta, împins de demnitatea națională, se purta rezervat față de Rusia și voia să-și ducă țara în bune legături și cu Austro-Ungaria. Rezultatul fu că celelalte partide, care sînt îmbibate de panslavismul rusesc, uneltesc împotriva-i greve, mișcări studențești și comploturi, și la 11 Martie 1907, Petkov, pe cînd se ducea pe jos dela Sobrație spre casă, fu omorît cu focuri de revolver, iar ancheta „a dovedit—precum se spune de obicei și în Bulgaria, cînd criminalul e prins—că „*asasinul era un detractat, care n-avea complici și care lucrase sub impulsunea urei sale personale*”. Așa explică Bousquet omorîrea lui Petkov, spre a spăla oarecum demnitatea Bulgariei; dar activitatea lui Petkov de o parte și împrejurările de alta ne arată că politica-i antirusească a fost adevărata pricină a omorîrei lui. Partidul lui Petkov—nici el—nu se putu menține la putere, deși nou-i președintele Gudev slăbi mult nota antirusească și chiar prezidă solemnitatea

inaugurării statuei „țarului liberator“. La 16 Ian. 1908 vine la cîrmă alt partid, acel așa numit democrat al lui Malinov, care guvernează și astăzi.

Dar și partidul lui Malinov pare-se că guvernează numai pentru că lovește în cei ce vor să se reliefeze împotriva năzuirilor de tutelare ale Rusiei. Revista din Sofia „*Bălgarska Sbirka*“, în numărul din Martie 1910, ne spune că: „însfîșit, după 2 ani de oscilări, majoritatea democratică [a lui Malinov] din Sobranie, care era împedicată de opoziție, primește cu aclamații ca să se facă anchetă cu privire la activitatea guvernelor *stambuloviste* Petrov—Petkov—Gudev și apoi ca aceste cabinete să fie date în judecată“. Propunerea de a-i da în judecată se întemeiază—spune „*Bălgarska Sbirka*“—pe următoarele învinuiri: a) că acele guverne *stambuloviste*, toate, în folosul lor personal, de multe ori au călcat constituția, b) că, mai mulți dintre miniștrii lor au delapidat sau mari din averea statului. Apoi, zice mai departe propunerea Sobraniei de a-i da în judecată, „afară de aceste învinuiri, *presa și publicul* mai fac acelor miniștri și alte acuzați, cari *încă sînt necercetate și nedovedite*, ca fabricare de hirtie, cumpărare de sare, abuzuri cu antrepozițiile băncei bulgare, schimbarea traseului nouilor linii de cale ferată, și altele“.

A crede că atîția miniștri au făcut așa de multe și mari hoții, cum pretinde ancheta Sobraniei, ar fi să plîngem în de obște pe poporul bulgar, care astfel de frunzăș dă din cuprinsul său.

„Dedesuptul“ anchetei e însă Rusia și tendințele filoruse ale partidului dela guvern al lui Malinov, cari ar voi să descompună și să distrugă partidul *stambulovist*; să distrugă partidul care inereu învață poporul bulgăresc că „*Bulgaria trebuie să fie a Bulgarilor*“, dar nu a intereselor Rusiei după cari conduce statul său, în vremea din urmă mai ales, alți regele Ferdinand și Malinov, —cum spune, între alții, ziarul din Sofia *Mir* dela 7 Aprilie 1910, care numește „regim personal al regelui“, bulgărește „*lîcnijat rețim*“, pe acesta democratic, și cum de curînd spunea chiar *Večerna Pošta*.

Aceasta e dar caracteristica vieții politice a partidelor din Bulgaria. Tot ca o caracteristică a ei, care o deosebește de noi, e încă și faptul că: un *întreg partid* de guvernămînt, acel „al poporului“ de sub Gešov luptă hotărît împotriva regelui Ferdinand; în ziarul *Mir*, zilnic îl învinește pe rege că își caută și aduce la cîrmă numai guverne personale, cari să țină socoteală numai de voința, ambițiile și interesele lui, dar nu vrea guverne cari să fie expresia curată a dorințelor și nevoilor poporului.

Iată dar atîtea elemente, prin cari viața politico-socială a Bulgariei se deosebește de a noastră, prezentîndu-se cu o formă și un fond cu totul particulare.

Ilie Bărbulescu

Cronica literară

— Jean Moréas —

„Ideile trec cu o repeziciune înspăimântătoare în secolul nostru“, zice Anatole France, aruncînd o privire melancolică asupra evenimentelor literare contemporane vieții sale.

În adevăr, e o prăpastie între ideile primilor maeștri : Flaubert, Gautier, Goncourt, Bouilhet, Baudelaire, cu conceptele lor abstracte despre un frumos pur, existînd „în sine“ și „veșnic“, despre o artă impersonală și în afară de viață, „divinitate monstruoasă, pe care artistul trebuie să o cultive și să o servească ca un ascet“, și ideile generației imediat următoare, Coppée, Sully-Prudhomme, Bourget, Anatole France, Melchior de Vogüé, etc., care au „învățat a ceti în cărțile lui Darwin, Spencer și Taine“. Dar iată că și această generație, care se măgulea că „a cultivat arta“ și a „studiat natura“, se vede la rîndul său dată în lături cu brutalitate de o nouă pleiadă de scriitori, simbolisții, care-i desprețuiesc metodele și-i nesocotesc idealul. Și pe aceștia însă îi privește acum Anatole France dela umbra „ultimilor plătani“ din drumul vieții lui, pierzîndu-se în veșnicia *Maiei*, ca niște umbre amăgitoare... Nu-i departe vremea, abia 1886, de cînd tînărul Atenian, Jean Moréas, pășește mîndru în arena luptelor literare și aruncă o sfidare îndrăzneată „parnasienilor și naturaliștilor“ cu manifestul simbolisților, publicat în coloanele ziarului „Le Figaro“. A venit vremea, strigă manifestul simbolist, să readucem în Franța „arta autentică“ în locul acelei „arte mijlocii“ a realiștilor, ce nu a dat decît o poezie oboșită, sau josnici oameni de meșteșug, fără scîntee de talent.

Romantismul și realismul au fost în adevăr mari revoluții literare în secolul nostru, ele au provocat certe și polemici violente, au zguduit puternic lumea cugetătoare și au modificat adînc gustul contemporanilor lor. Dar, în deosebi de simbolisți, au debutat cu opere de geniu, din care critica a descifrat și scos la lumină legile unei estetici noi, căci zice Anatole France : „critica nu poate instrui întru nimic pe un geniu, ci toată învățătura și-o trage dela el.“ Romantismul a lărgit cel

întâi orizontul sufletului modernilor, a dat adîncime, generozitate, avînt simpatic sentimentelor noastre, descătușînd forma și fondul de lanțuț greu al multor prejudecăți. Realistii ne-au readus spre natură, de care se depărtaseră prea mult romanticii în primul lor avînt; operele lor înseamnă triumful rațiunii asupra rătăcirilor imaginației și sînt în gustul spiritului pozitivist al vremilor în care s-au născut. Manifest au lansat și unii și alții, polemici și certuri vehemente, argumentări îmbelșugate, afirmări nesocotite au pornit și dintr-o parte și dintr-alta,—dar ce a rămas din toate aceste? Operele lor nemuritoare numai—și ceia ce aceste opere au creat în cultura și gustul modern, spre a da naștere la alte opere cu tendințe noi, perfectibile spiritului nostru. Manifestele, polemicile și acușările lor au dat naștere la ceia ce numim „școala naturalistă.” Discipolii, care sînt întotdeauna mai credincioși spiritului școlii decît maestrul care a întemeiat-o, au sîrșit cu „naturalismul”, „verismul”, etc., însîrșit cu o artă, care, chiar creată de oameni cu oarecare talent, e disgrățioasă, brutală, complet lipsită de perspectivă și idealitate.

Parnasienii și generația lui Anatole France au fost continuatorii primei mișcări „naturaliste”, pe care au desăvîrșit-o și au intelectualizat-o; nu sînt inovatori, ci urmași de talent ai acelei mișcări. Iată ce zice Anatole France despre generația sa: „Ne-am apropiat de adevăr cît am putut; am descoperit o părțică din frumuseța care, fără formă și fără culoare, dormea în pămîntul șgîrcit. N'am declamat niciodată, am fost artiști conștiincioși și poeți adevărați. Am vrut să învățăm multe, fără a nădăjdui să știm vreodată mult. Am purtat în sufletul nostru cultul oamenilor mari; ne-a lipsit desigur avîntul, îndrăzneala și geniul cercetător de căi noi, dar am fost stăpîniți, mi se pare, de simțul fineții încîntătoare și al desăvîrșitului.”

Aceasta însă nu le-o iartă simbolistii, numind mișcarea lor „încercare meschină și onorabilă” fără de nici o valoare, pentru că nu reînnoește întru nimic arta și gustul lumii contemporane, ci se mărginește la banala și palida imitare a predecesorilor. Ei fac însă greșala de a debuta cu manifeste și polemici vehemente, ciudățenii uimitoare, lungi considerații filozofice, în loc să creeze pur și simplu o operă de artă definitivă și puternică, prin care să impue „noua tendință a spiritului creator” contemporanilor lor, după cum au făcut-o naturalistii și romanticii. Simbolistii condamnă cu violență ca greșit și falș tot ce s-a făcut înaintea lor, afirmînd cu suficiență a fi ei cei chemați să restabilească „arta autentică”, și această atitudine e o imprudență față de o generație formată la școala unui Saint-Beuve, Taine și Anatole France, care e posedată de demonul îndoelii și are pulința de a înțelege și îngădui manifestările cele mai deosebite ale sufletului omenesc, cînd ele sînt realizate în opere de talent. Nu mai există fanatism literar, pentru că nu mai înțelege „bătălie de idei” pe terenul acesta, *cearta literară* nu mai e posibilă, și se primește cu indiferență manifestul cu graiu bizar, încîlcit și neobișnuit, care proclamă furios că va întrebuița o limbă plină: „d'impollués

vocables, la période qui s'arcoute alternant avec la période aux défail-
lances ondulées, les pléonasmes significatifs, les mystérieuses ellipses,
l'anacoluthie en suspens, tout trope hardi et multiforme"... Generația care
fusesse educată la școala subtililor cugetători, care „au desfășurat acea
inteligentă fericită ce îngăduie și impacă toate, admiră toate formele fru-
mosului," primește cu răceală pe acești novatori care vor să sfărime to-
tul, spre a alcătui din haosul ruinilor o artă alit de îndepărtată de con-
dițiile normale ale producțiilor literare, încît „armoniile se vor combina
cu culorile în simboluri, spre a reda legătura dintre lumea *aparențelor*
deșarte și cea *ideală, singura reală*, și a o face clară și inteligibilă
tuturor." Dela Homer încoace însă condițiile poeziei au variat prea pu-
țin, observă cu multă fineță Anatole France, iar cel mai bun mod de a
„inova“ este a inova puțin și fără voia și intenția expresă a ino-
vatorului...

Simboliștii, cu toată dorința lor arzătoare de a „reinnoi“ arta con-
temporană, cu toate aspirațiile lor nemărginite, s-au mulțumit însă a fi
îndrăzneți și răzvrățiți în intenții...

Operele lor, ca toate faptele din univers, s-au supus, cu voia sau
fără voia svăpăiaților lor autori, legilor veșnice ce ne ocîrmuesc. Ele
au inovat puțin, tot alit de puțin cași ale parnasienilor, fiindcă, dacă
parnasienii au fost *urmasi*, simboliștii sînt *predecesori*, premergători ai
acelui Mesia, așteptat încă de lumea noastră contemporană ca să ne
indice „noua tendință a spiritului creator.“

Jean Moréas, poetul mort alit de neașteptate acum decurînd, a
fost privit ca unul din șefii mișcării simboliste; iar manifestul său lan-
sat în „Figaro“ și comentat de Anatole France în „Le Temps“, precum
și al doilea răspuns al său lui A. France, alcătuiesc adevăratul *credo* al
școalei simboliste. În anul 1886, cînd a publicat manifestul, nu scrisese
decît două volume „*Les Syrtes*“ și „*Les Cantilènes*“, în care nu se gă-
sesc nici urme de „purul concept“ sau „idee în sine“. „*Les Syrtes*“ sînt
versuri de tinereță, scrise sub influența parnasienilor și mai ales a lui
Théophile Gautier, descrieri elegante, într-un graiu precis și cu expresiuni
directe. Tot simbolismul lor stă în exprimarea ideilor abstracte prin ana-
logii, în imagini concrete :

„Mon coeur est un cercueil vide dans une tombe.“

Iar limba nu prezintă nici o inovație îndrăzneată, decît predilecția
pentru unii termîni rari, neobișnuiți sau arhaici. Versul în genere e clar,
afară numai de cazurile în care vrea să-și ridă de celitor, sau să-și aplice
cu tot dinadinsul principiile de estetică pentru a zăpăci pe naivi :

Ai-je sucé les sucs d'innomés magistères ?
Quel succube au pied bot m'a-t-il donc envouté ?
Oh ! ne l'être plus, oh ! ne l'avoir pas été !
Suc maléfique, ô magistères déléterés !

„Cantileriele“ sînt versurile sale simboliste, sau scrise cu intenția de a fi simboliste. Dar și aici simbolurile nu sînt nici numeroase, nici obscure, de cele mai multeori metafore dezvoltate și multiple, exprimate în strofe întregi, uneori chiar în poeme, și devenind astfel alegorii, dar fără multe complicații și foarte ușor de interpretat. Cantilenele simbolizează mai ales sentimente complexe, stări de suflet vagi, plutitoare, ce nu pot fi analizate, nici exprimate în limbajul direct, care e prea brutal în preciziunea lui. Cîntările scurte sînt ca niște melodii, în care imaginile și muzica versului sugerează stările turburi din anumite clipe ale vieții sufletești :

Sous vos longues chevelures, petites fées,
 Vous chantâtes sur mon sommeil bien doucement ;
 Sous vos longues chevelures, petites fées,
 Dans la forêt du charme et de l'enchantement.

Dans la forêt du charme et des merveilleux rites...

Cea ce rămîne însă ca definitiv cîștigat, nu numai pentru simbolisti, dar pentru poezia franceză în genere, este o mare înmlădiere a artei de a versifica, prin care versul capătă multă muzicalitate. Totuși Jean Moréas nu a fost partizan al versului liber, ci al unui vers mai liber. Toată acea mare revoluție, în formă și în fond, anunțată în termeni alți de surprinzători, se reduce în definitiv la prea puțin lucru : fondul e, cum s'a văzut, foarte departe de metafizica germană ce a inspirat manifestul, iar forma abia îndrăznește să se ridice împotriva unor reguli ce încă atingeau cu lanțuri prea grele versul, între alte hiatus-ul și cezura, continuînd astfel evoluția începută de Victor Hugo și precizat mai tîrziu de Théodore de Banville.

Din toată profesia de credință, dintre toate principiile proclamate cu o așa pornire războinică în manifestul școlii simboliste, unul singur rămîne ca un principiu de activitate stabil în toată viața lui Jean Moréas : „libertatea formei pentru cea mai desăvîrșită libertate a cugetării“. Și iată-l pe acest campion înverșunat al simbolismului, pe partizantul cel mai hotărît al cosmopolitismului, acel ce s'a inspirat din izvoarele cele mai deosebite : Baudelaire, Gautier, Poë, Heine, Shakespeare, Cervantes, reîntors cu „*Le Pèlerin passionné*“ la tradiții, izvorul limpede al poeziei naționale, creînd o nouă școală : romanismul. Acest poet „grammairien“, cum îl numește M. Barrès, a fost întotdeauna atras de formele vechi ale sintaxei, lăsate în părăsire de graiul francez modern, iar dorința aceasta de a reinnoi limba actuală anemiata, sărăcită, curățită de atîtea expresii pline de farmec, de culoare și putere, ce făceau strălucirea limbii din secolul al XVI-lea, a fost odinioară preocuparea romanticilor, care însă, fiind oameni fără erudiție, n'au putut crea decît o „sintaxă descusută și

fără rasă". Moréas cunoaște limba franceză veche în perfecție, e un romanist erudit în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Din primele sale opere, apare pasionat pentru chestiile de limbaj, are simțul limbii, căci „pune mina dintr'o dată tocmai pe cuvîntul exact, pe imagina limpede și forma precisă”, zice Anatole France. Dacă e obscur pe unele locuri, aceasta e numai din cauza predilecției sale pentru formele vechi ale sintaxei, pentru substantive și infinitive ce nu se mai întrebuițează azi în limbă, și mai ales prin abuzul inversiunilor, elipselor și eliziunilor. Și astfel poetul naționalist francez, născut în Atena, începe lupta împotriva elementelor „barbare” din limba franceză modernă și proclamă întoarcerea la strămoșii scriitori din timpul Renașterii și al Evului Mediu, care sînt fiii și strănepoții Latinilor și Grecilor. În anul 1893 întemeiază Jean Moréas școala „romană”, scoțînd o nouă ediție a volumului „Le Pèlerin passionné”, din care înlătură toate poemele ce aveau în ele urme de simbolism. Zicem că a întemeiat școala romană, aceasta însă nu poate fi decît un fel de a ne exprima: „erudit ca un bătrîn umanist, spirit subtil, iubitor de lungi și frumoase dispute, lupte intelectuale”—zice Anatole France, nu e de mirare că a putut să grupeze în jurul său discipoli gata să-l urmeze, oricare i-ar fi fost steagul.

Se poate însă privi această încercare altfel decît ca un „joc și o plăcere de poet subtil”, cum zice Beaunier, și de erudit talentat? Se poate oare să încapă complexitatea sufletului nostru modern, și mai ales a sufletului modern francez, în formele arhaice, naive și stingace ale trecutului medieval? Moréas a izbutit, ce e drept, să creeze capo-d'opere în genul acesta și și-a însușit foarte bine această estetică creată prin o curioasă întoarcere îndărăt în cursul vremurilor; și-a însușit o clipă nu numai chipul și limba cavalerilor de-odinioară, ca romanticii, predecesorii lui pe această cale, ci și felul lor de a gîndi și a se purta; și-a pus toată știința și tot talentul a-și simplifica sufletul său hrănit de tot ce literatura omenească a produs mai subțire și mai desăvîrșit ca artă și meșteșug, și a-l aduce la diapazonul sufletelor acelora vechi, stingace și naive. Spirit critic, înzestrat cu un dar de observație ascuțită și cu o imaginație stăpînită întotdeauna de rațiune, el e mai mult intelectual decît poet. Aceasta a făcut posibilă desăvîrșita lui adaptare nu numai la întreaga literatură străină, așa încît versurile sale „Airs et Récits” ar putea fi privite ca o „legendă literară și artistică a secolilor”, ci și la spiritul și opera a trei-patru secole de veche literatură franceză, cu totul necunoscută, făcînd din „Le Pèlerin passionné” o operă de istorie literară, în care redă în versuri incîntătoare psihologia, ideile poetice, felul de a realiza în limba lor arhaică acest fond. Această operă înseamnă o erudiție și o muncă uimitoare; pentru a scrie „Le Dit d'un Chevalier qui se souvient”, cu descrierea tuturor iubitelor sale și felul cum acestea l-au trădat, a trebuit să cerceteze și să spieuiască peste

douăzeci de „romans”,—și iață această operă literară ținând un loc însemnat în critica literară franceză.

În toate producțiile aceste, sufletul lui Jean Moréas ne apare ca plâsmuit din tot ce a creat literatura omenirii de veacuri. El nu privește natura, nu simte iubirea, nu visează, nu dorește și nu regretă decît prin cugetarea și plămuirea poetică a lumii întregi, din toate clipele din timp și din spațiu. În versurile lui cele mai simple și mai ușurele sînt ecouri din vechile mituri grecești, frînturi din superstiții căzute în uitare, credinți moarte, legende roase de rugina vremii. Muza lui ia uneori atitudinea vechei muze ateniene, dar împrumută și podoaba sentimentalismului cam dulceag din pastoralele franceze, eleganța rafinată a poeziei Renașterii, gustul pervers pentru Lucifer, „cavalerul cu picioarele ca niște furci”, strigoi și piticii născuți din imaginația copilăroasă a poporului de pescari, urmașii de azi ai glorioșilor Atenieni. Cu această erudiție deosebită ce îl ține oarecum prizonier, cu logica spiritului său critic și controlul neîncetat al rațiunii sale asupra imaginației, care-l silește să păstreze măsura chiar în acele versuri în care ar vrea atît de nebunește să reformeze estetica, el nu putea să creeze opera sa definitivă decît ca inovatorul de care vorbește Anatole France, inovator ce inovează puțin și fără intenția de a inova, în măsura talentului său firesc.

În volumele „Stances”, din care publică două în 1899 și patru în 1901, revine din lungile sale peregrinații prin literaturile altor secole și, renunțînd de a mai crea o școală nouă, caută să-și regăsească și să-și exprime adevărata sa personalitate, revine la clasicismul sau parnasianismul primelor sale încercări.

Din toate studiile amănunțite asupra limbii la originile ei, în vocabularul și sintaxa ei, capătă o siguranță în deosebirea valorii termenilor și o așa perfecțiune în expresie, o așa măsură și precizie în alcătuirea frazei, încît, cu toată răceala și simplitatea lui, clasicismul lui Moréas e un clasicism din vremile noastre, un clasicism cum trebuia să fi fost la poetul ce a continuat a fi parnasian, a încercat a fi simbolist și romanist, a fost un atît de credincios și logic urmaș al romantismului în tendințele sale cele mai caracteristice.

Moréas și-o scos inspirația poetică din inteligență numai; în toată activitatea sa, i-a recunoscut precumpănirea în crearea și ordonarea lumii :

Esprit astucieux, adorable puissance
 Qui sans cesse guide ma main
 Sur la corde sonore et nargues l'innocence
 De mon entendement humain,
 Ah ! ne te lasses point d'éclairer les ténèbres
 De ma vie au sombre détour
 Et de faire germer dans ses fentes funèbres
 Les fleurs plus belles que le jour.

(Stances II).

El a proclamat-o întotdeauna ca principiu renovator al artei moderne sub formă de *pur concept* mai întâi și apoi a confundat-o cu frumuseța :

.... Que l'intègre Beauté
Pénètre notre esprit avec tranquillité
Ainsi que l'eau reçoit un rayon de lumière...

Ei îi datorește simțul măsurii, cumpătarea, în care s'a perfecționat cu timpul și care l-au făcut să dea durerii, desnădejdei sufletului său dezamăgit, accentul acela de tînguire stăpînită, atît de mîndru și calm, atît de depărtat de izbucnirile violente obișnuite altor poeți, ce-și cîntă durerile și deziluziile, în versuri :

Le coq chante là-bas : un faible jour tranquille
Blanchit autour de moi ;
Une dernière flamme aux portes de la ville
Brille autour de l'octroi.
O, mon second berceau, Paris, tu dors encore
Quand je suis éveillé
Et que j'entends le pouls de mon grand coeur sonore
Sombre et dépareillé.
Que veut-il, que veut-il, ce coeur ! Malgré la cendre
Du temps, malgré les maux,
Pense-t-il reverdir, comme la lige tendre
Se couvre de rameaux ?!...

Suferința lui se preschimbă în artă, în divină poezie menită :

A couvrir de beauté la misère du monde.

Viața lui întregă a fost stăpînită de puterea acestei inteligenți, el a trăit singuratic în mijlocul oamenilor și al zgomotului, legăturile sale de prietenie nu au fost decît legături de inteligență, lungi dialoguri platoniciene, discuții vii ce ridicau la înălțimea considerațiilor generale cele mai vulgare evenimente :

Que ce soit dans la ville ou près des flots amers
Au fond de la forêt ou sur le mont sinistre,
Va, pars et meurs tout seul en récitant des vers.
Ce sont troupeaux encore les cygnes du Caestre.

(Stances II).

Credincios vieții sale întregi, pînă ce a intrat în agonie a vorbit cu prietenii despre artă, care a fost preocuparea întregii sale activități și a murit zice Pierre Quillard, ca un erou care-și împlinește destinul, deși nu aștepta nimic nici de la Zei, nici dela D-zeu !

Cu Jean Moréas s'a stins în lumea literilor o nobilă fire de intelectual și un poet, dela care rămîne „Les Stances“, capo-d'operă uimitoare prin perfecțiunea și simplitatea sa, și care realizează în chipul cel mai desăvîrșit legătura dintre ritm, graiu, stil și idee.

Izabela Sadoveanu

Cronica artistică

Ștefan Popescu

Spectatorul, după ce a rălăcit cât va timp nedumerit și cuprins de indoeli prin salele cu gust aranjate ale Expozițiunii *Tinerimii artistice*, printre operele altor simbolişti, poințiști, primitivi și etc., în care gustul, simțul culorilor și estetica sa au fost puse, adeseori, crud la încercare, se oprește, în fine, în fața operei lui Ștefan Popescu, în care găsește ideea inspirătoare și mijloacele de realizare, în armonie cu ceia ce s'a deprins a privi ca operă de artă consacrată. Pictura lui Ștefan Popescu nu e o enigmă propusă spre descifrare unui grup de inițiați și oameni de meșteșug, nu e o rafinare a bizarului și ingeniosului, ea se adresează marelui public, vorbește sufletului nostru întreg, inteligenții ca și senzibilității noastre. Artistul are conștiința unui ideal, credința în existența unei frumuseți adevărate, dorința de a o găsi și grija de de a o reda. De aceea opera sa e senină și pasională în același timp. Tehnica sa desăvârșită, instrumentul acela perfect pe care e așa de stăpîn, nu se scoboară niciodată la virtuozitate, la efectul căutat, voit, forțat, care lovește, siluește atenția spectatorului, fără a-i mulțumi gustul artistic. În operele sale se simte acea admirație pentru natură, nemărginită, fără preocupare egoistă, fără scopul voit de a o reda, admirația marilor peisagiști Corot, Turner, Toyon, despre care Ruskin zice că aduce uitarea urii, alinarea dorului de răzbunare, ertarea și credința. Cațifelarea umbrelor, mlădierea firească a liniilor, sînt făcute cu dragoste, parcă au fost dezmiardate de ochiul care le-a văzut și mîna care le-a zugrăvit. Știința lui de a compune, care i-a fost recunoscută de toți ca o calitate distinctivă, e tocmai în urmărirea și studiul îndelungat și pasionat al naturii, și astfel descopere poezia priveliștii celor mai obișnuite scene din viața cîmpului, un colț de pădure scăldat în lumina bogat colorată a toamnei, o cîmpie cu cîțiva pomi și tufani sub un cer jos în lumina întunecată și tainică cu străluciri neașteptate din timpul unei furtuni, sau acel simplu și obișnuit peisaj ce are atîta frumusețe în monotonia sa, sub cerul cu nouri rupți și altit de felurit luminați, din „După

ploae". Iubirea naturii îl face pe Popescu să îngrijască amănuntul în planul întâi, care apare întotdeauna conturat clar și precis, real și palpabil pe fondul, în care perspectivele se împletesc în linii deslegate, într'o nelămurire voită, pentru a da impresia depărtării, zarea largă, infinitul spațiului îndărătul clipei precise, a locului *văzut* alit de limpede și de exact de ochiul ascuțit al pictorului. Nici o dibuire, nici o ezitare în redarea acestor amănunte, ele par alit de bine prinse, încit penelul le zugrăvește dintr'odată, le desemnează dintr'o singură trăsătură. Grijă de amănunt, impresia aceasta de „tablou strîșit” în opoziție cu „poșadeli” obișnuite pictorilor noștri tineri, nu împiedică lărgimea facturii, libertatea penelului, și nu s'ar putea zice că Popescu e un pictor care „pignoșează”—maniera sa e vie și degajată. Simți însă că ai a face cu un artist care a lucrat mult, tocmai pentru ca să capete acea stăpînire a tehnicii, care dă libertate desăvîrșită artistului în tratare, puțința de a urmări natura în liniștea ei măreață și armonia ei firească și a o reda în fealitatea ei adevărată, așa cum o vede ochiul și o simte inima sa. Scopul său nu e a-și arăta dibăcia, măestría lui nu se scoboară nicăiri la virtuozitate de procedeu, ci e numai mijlocul care îi servește pentru a reda cît mai credincios viziunea entuziastă a naturii. De aceea în peisagiile sale nu alege priveliști de spectacol, iar țărani săi nu-și caută nicăiri atitudine pitorești și de efect, nu se grupează după necesitatea de a forma subiecte de tablouri, nu pozează nicăiri pentru a fi zugrăviți, ci, la muncă sau la odihnă, se mișcă sau stau grupați după normele vieții ce o au într'însii. Artistul urmărește planul naturii, caută să prindă, în orice ar zugrăvi, liniile acele ce exprimă esența firii, redînd ca într'un rezumat puternic întregul trecut în clipa prezentă și exprimînd ceea ce Ruskin numește „adevăr vital”. Alítea generații au repetat aceleași mișcări și au făcut aceleași gesturi în decursul alítor veacuri, și aceasta trebuie să le dea perfecțiunea, ușurința, naturaleța, frumuseța naturală și grația rustică alit de bine prinse și de viu redade de pictor la țărani și țărancele sale, la muncă, în „La secere”, „Bătutul porumbului”, ca și în odihnă, în „Cina muncitorilor” și în „Popas”.

Pînza cea mai însemnată, „Muncitorii la cină”, impresionează din primul moment prin puterea ei de adevăr. E măreață cu perspectivele acele fuginde din fundul tabloului și grupele de muncitori la cină, sămănate pînă în depărtare, evocă, nu o scenă din viața de la țară, ci această viață întregă, lumina, spațiul, munca, traiul zilnic, în linii mari și în amănunte, cum sînt acele unelte de gospodărie și mămăliga de sub cortul improvizat la stînga. Fiecare grup de țărani ce ospătează, chiar acele ce nu pot fi decît indicate în schițe prea ușoare din cauza depărtării, uimesc prin adevărul și naturaleța atitudinii.

În grupul de pe planul întâi fiecare personaj e viu și adevărat, e el în parte și țăranel nostru în genere, același și alit de diversificat în atitudini, în felul de a șede, de a duce lingura la gură și a bea din

oală. Un moșneag în slinga, cu o față isteasă de povestitor de iznoave și glume cu înțeleșuri, între o nevestă, căreia ștergarul îi așterne o umbră aurie peste frunte și ochi, și un Român smead, ce duce lingura la gură cu acea gravitate aproape religioasă a țăranului nostru, și toți bărbați și femei, văzuți din spete, din față sau din profil, au un fel de a șede, o mlădiere în faldurii de la camașă și de la haine, un relief și o realitate materială, care-ți dau iluzia că-i poți pipăi ca pe niște oameni aievea.

În peisagiile mici, același adevăr și naturaleță aceeași perspectivă de fond, care le face să apară ca o fereastră deschisă asupra infinitului vieții dela țară, aceeași grație a mișcării desăvârșit executată de o ființă, în care deprinderea de a munci la cîmp a devenit un instinct, felul obișnuit și firesc de a trăi ca o urmare a moștenirii atîtor strămoși, dar mai ales e de observat armonia încintătoare dintre ei și cadrul în care se desfășoară viața lor. Figurile omenești din aceste peisagii par a face parte din cadrul acela cîmpenesc tot atît de firesc ca și dealurile, colinele, tufanii, copacii și lanurile de grâu din cuprinsul cîmpurilor. Femeile par niște flori mari de cîmp în lanurile aurii, mai ales în acele fuste roșii de un roș atît de dulce în umbră și atît de triumfător și luminos în nuanțele deschise, atît de just ca ton lângă galbenul lanurilor și aurul porumbului din drăgălașul tablou „La bătutul porumbului“. De altminteri preocuparea constantă a artistului pare a fi justea tonului mai mult decît strălucirea culorii. Ce armonie în distribuirea luminii în acea liniștită și poetică scenă din tabloul „În fața bisericii“, ce egalitate în intensitatea diferitelor tonuri și ce umbre ușoare transparente, ce calm în lumină, în umbră, în tonul culorii, în alitudinile și mișcările oamenilor.—E toată evlavია și poezia zilei de sărbătoare în sat. În fiecare tablou artistul are o surpriză, cu același procedeu, cu aceeași manieră artistul izbutește să fie mereu altul, să-și desfășoare personalitatea în mod armonios, rămînînd mereu același, să arunce în fiecare nouă lucrare o lumină asupra sufletului său. „San Marc noaptea“ se înalță cu miile sale de podoabe și culorile ce se reflectă abia ghicite în întunericul transparent al nopților venețiene, o evocare a trecutului, un vis al lui Ocheanos, măreț și impresionant, cu umbrele Venețienelor svelte, ce se strecoară printre coloane învăluite în șalurile lor negre. În „La mare“ lumină, spațiu, strălucire, simplitate în priveliște. O singură observare în ceia ce privește cerul în genere: s'ar părea că artistul e obsedat de amintirea altor ceruri, la noi azurul, lumina de sus, aceea care se reflectă atît de frumos în tot ce pictează Ștefan Popescu pe pămînt, pare a fi mai albă, mai strălucitoare, mai francă decît cerul cu azurul cam stîns al peisagiștilor francezi, este singura „defaillance“ ce impresionează ochiul spectatorului în această operă atît de bogată și de desăvârșit armonioasă a pictorului.

Erato.

Cronica științifică

Origina și natura cometelor

În momentul când scriu această cronică, nu știu dacă pământul va trece sau nu prin coada cometei Halley; dar știu că posibilitatea acestui eveniment preocupă toată lumea, pe care ziarele o țin în curent cu tot felul de date.

Cometa Halley s'a bucurat în toate timpurile, când a apărut, de o deosebită atenție, din pricina mărimii și frumuseții sale. Ea a făcut așa impresie în lume, încît astronomii curioși au găsit notate, prin diferite scrieri și la diferite popoare, mai toate revenirile acestei comete de mai bine de două mii de ani încoace. Cea ce este interesant e că multe din aparițiile cometei au coincis cu evenimente sociale remarcabile. Dintre ele nu voi nota decît coincidența între căderea Constantinopolului și apariția cometei Halley din 1453.

Dar nu numai acestor coincidențe se datorește puternica impresie pe care cometele o fac asupra omului, ci mai cu samă faptul apariției lor neașteptate. În stabilitatea eternă a raporturilor aparente dintre astre și în regularitatea matematică a mișcărilor lor, vagabondajul cometelor pare cu totul nenatural, ca ceva extraordinar, în orice caz. Nu e dar de mirare că omul a legat, de multă vreme, întîmplările istorice de apariția „stelelor cu coadă“.

Astronomii au dovedit, însă, că și acești aștri rătăcitori urmează drumurile impuse de legile nestrămutate, universale; ba, pentru sute de comete, calculele sînt așa de precise, încît, în orice moment, un observator astronomic poate spune în ce parte a universului fără margini se găsește cutare sau cutare din ele. Întrebuițarea recentă a fotografiei în astronomie a pus în mîna observatorilor un mijloc de a descoperi cometele, chiar cînd, fiind la miliarde de km., nu pot fi zărite nici cu telescoapele.

Multă vreme cercetările astronomice s'au mărginit să determine drumul descris de comete, să calculeze reperiunea cu care ele își fac cursa

în jurul soarelui și să stabilească data exactă când ele vor trece prin fața soarelui.

În această epocă a studiilor astronomice s'au stabilit, pentru câteva comete, și abaterile ce le-au suferit în drumul lor din pricina influenței altor corpuri cerești. S'a mai stabilit apoi că între comete și meteori (stele căzătoare) sînt strînse, foarte strînse relațiuni.

Cînd spectroscopul a permis analiza materiei cometare, atunci cunoștințele asupra acestor musafiri au crescut considerabil. Astăzi, cînd, în ultimii 10 ani, concepțiunile noastre asupra structurii materiei și asupra formelor și transformărilor energiei universale s'au modificat simțitor, rezultatele studiilor amănunțite, ce se vor face asupra cometei, sînt așteptate, în lumea științifică, cu o vie și legitimă nerăbdare.

Nu e de mirat, prin urmare, că în vederea sosirii cometei Halley, s'au împărțiat zeci de savanți pe la observatoriile astronomice, presărate în diferite regiuni ale pămîntului. În fiecare din observatorii, cometa va fi supusă măsurărilor, analizei spectrale, i se va fotografia capul, coada și toate mișcările pe care va binevoi a le face, încît literatura științifică,—ce va apărea după marele eveniment dela 5/18 Mai a. c.,—va întrece, poate, toate scrierile publicate pînă acum asupra tuturor cometelor.

Problema care preocupă mult spiritele e aceea asupra originii și naturii cometei, de care mă voi ocupa în a doua parte a cronicii de față. În prima parte voi arăta cum s'a stabilit înrudirea cometelor cu stelele căzătoare.

Relațiunile dintre comete și stelele căzătoare. Meteorii sau stelele căzătoare sînt corpuri cerești, în genere mici, care, intrînd în sfera de atracțiune a pămîntului, cad spre el cu o iuțeală de peste 70 km. pe secundă. Pătrunzînd în atmosfera terestră, acești corpi cerești se încălzesc, devin luminoși. În unele cazuri corpurile aceste au un volum mic și din pricina căldurii, născută prin frecare, se topesc și nu ajung la pămînt. Existența lor o cunoaștem după urma luminoasă pe care o lasă în aer. În aceste cazuri avem a face cu *stele căzătoare*.

În alte cazuri meteorul e prea mare și nu se topește întreg, ci ajunge la pămînt. Asemenea „pietre din cer” sau *uranoliți* sînt astăzi mulțime prin muzeele statelor civilizate, și mulțumită lor ne putem da samă de compoziția meteorilor. Cînd uranolitul intră în atmosfera pămîntului, devine luminos și are aparența unui glob de foc. Sub această formă e numit *bolid*.

Compoziția chimică a uranolitelor e complexă; în genere, predomină în ele ferul, nichelul, cobaltul, siliciul, substanțe ce sînt și pe pămînt. Un fapt, care merită o deosebită atențiune, e acela că meteorii cuprind în masa lor cîtîmi mari de gazuri.

Stele căzătoare a văzut oricine; numai astronomii, care au notat toate fenomenele importante din existența lor, au ajuns însă să stabilească înrudirea dintre ele și comete.

S'a remarcat că sînt cîteva zile—noapți—pe an, în care numărul stelor căzătoare e foarte mare. Astfel în fiecare an între 10—14 August, cad mulțime de stele dinspre constelația Perseu. Ele au fost numite într'un cuvînt *Perseide*. Între 13 și 16 Noembrie, în fiecare an, iarăși cad multe stele, însă dinspre constelația Leului. Aceasta e epoca *Leonidelor*. În sfîrșit, între 23—27 Noembrie cad meteori dinspre constelația Andromedei (epoca *Andromedidelor*).

Avem, prin urmare, o periodicitate anuală în căderea meteorilor dinspre cele trei constelații citate. Dar s'a observat și o periodicitate mai lungă. Astfel, din 33 în 33 de ani, la epoca Leonidelor, e o adevărată ploaie de stele. Din 13 în 13 ani avem ploaie de stele la epoca Andromedidelor.

Astronomii, urmărind aceste fapte, au stabilit că în jurul soarelui se mișcă, pe anume drumuri, adevărate nebuloase de corpuri mici, sfărîmături ale unui corp ceresc mai mare. Drumul parcurs de aceste corpuri a fost cu precizie stabilit și el întretae drumul pămîntului. La epoca de întretăiere, unii corpi sînt atrași de pămînt și cad spre el. Pentru a ne explica ploile de stele dela perioade mai lungi, n'avem decît să ne închipuim că în afară de corpii mici, cam depărtați între ei, este, undeva pe orbită, un adevărat roiu de meteori. Acest roiu se întilnește cu orbita pămîntului la 13 ani (Andromedide), ori la 33 (Leonide), și din el cade ploaia de stele.

O dată acest lucru stabilit, astronomii au putut preciza timpul în care trebuie să cadă ploaia de stele, cum prezic și momentul trecerii cometelor prin fața soarelui.

Schiaparelli, marele astronom italian, studiind orbitele acestor meteore le-a găsit analoage cu orbitele cometelor și stabilește strînsa relațiune dintre meteori și comete. El afirmă chiar că unele comete sînt în legătură cu cîteva grupe de asemenea meteori, așa că descriu aceleași orbite. Schiaparelli mai afirmă, în sfîrșit, că stelele căzătoare sînt foarte probabil rezultatul dezagregării cometelor.

Cercetările de mai tirziu au confirmat această părere. Astfel, orbita Perseidelor e identică cu cea a cometei descoperită de Tuttle la 1862, iar obita Andromedidelor e tocmai cea a cometei Biela, dispărută din 1852. La epocile cînd ea trebuia să apară din nou (1872 și 1885), a căzut, la 28 Noembrie, o mare cîlimă de meteori.

Relațiile între meteori și comete sînt prin urmare de netăgăduit, și acum putem trece la subiect.

II

Astronomul *A. C. D. Crommelin* pune la punct,—ca să zicem așa,—în revista *Scientia*, chestia *originii și naturii cometelor* (the origin and nature of comets), și părerile lui le rezum mai jos.

Crommelin nu crede venit momentul să se caute o soluție completă problemei relative la natura și origina cometelor, dar socoate că e necesar să mărginească câmpul în care se pot căuta soluțiunile.

Crommelin arată că cometele periodice aparțin sistemului solar. Prin urmare, în sfera de influență a soarelui trebuie căutată origina lor. Asupra acestei chestiuni s'au emis trei ipoteze: 1. cometele rezultă din erupțiunile ce se produc în soare; 2. ele rezultă din erupțiunile ce se produc în planetele mari, gigantice, a căror stare e analoagă cu a soarelui; 3. cometele sînt fragmente rătăcite din nebuloasa primitivă, mama sistemului nostru solar; că, prin urmare, propriu vorbind, cometele nu sînt înrudite, direct, nici cu una din masele cosmice, care formează sistemul nostru solar actual.

a. Pentru ideea originii solare pledează două fapte: întâi, că erupțiunile de gaz, ce se observă pe soare, se produc cu așa iuteală, încît e sigur că ajung la depărtări foarte mari de acest astru; al doilea, spectrul cometelor e ca acel al fotosferei soarelui. Dar, pe de-o parte această origină nu ne-ar explica existența fierului metalic, solid, în simburile cometei; pe de altă parte, calculele astronomice precise dovedesc că, după un timp oarecare, cometa trebuie să ajungă iarăși pe soare, — ceea ce însă observația nu dovedește: cometa Halley e observată de acum peste 2000 de ani și nu dă nici un semn că va cădea pe soare. Sînt încă și alte dificultăți, care se opun ideii unei origini solare.

b. În jurul planetelor gigantice, cum e Jupiter, călătoresc, în sbor nebun, mai multe comete, și astronomii descopăr, în fiecare an, altele nouă. Pe lângă Jupiter mai au comete Saturn, Uran și Neptun. Chiar cometa Halley a fost cîndva în sfera de influență a acestei din urmă planete.

S'a susținut că materia cometelor ar fi rezultatul unor erupțiuni neînchisur de groaznice, pe lângă care catastrofa din 1883, la erupția vulcanului Krakatoa, ar fi un nimic. În sprijinul acestei idei vine faptul că în atmosfera lui Jupiter se petrec tulburări de o extremă violență și că o pată mare, roșă, permanentă, e semnul unui cataclism puternic. Apoi, niște rînduri de pete albe, în atmosfera aceleiași planete, ar fi semnul unor groaznice erupțiuni.

c. A treia ipoteză, privitoare la origina cometelor, pretinde că acești vagabonzi cosmici sînt fragmente desfăcute din nebuloasa primitivă și izolate de ea. La această ipoteză au ajuns astronomii căutînd să explice considerabila depărtare a cometelor de soare, chiar în timpul periheliei. Un lucru însă îngreua ipoteza: soliditatea simburului, care nu putea rezulta, așa cum este, din nebuloasa primitivă.

Ar trebui să admitem că nebuloasa primitivă nu era gazoasă, ci meteorică, formată din bolizi.

Meteorii sînt corpi așa de complexi, din punct de vedere al structurii și compozițiunii lor, încît ar fi greu să-l considerăm ca reprezentînd forma primitivă a materiei: ei ar fi mai curînd niște sfîrșimături din

lumi anterioare. Această idee ne conduce, în mod natural, la ipoteza recentă a profesorilor Moulton și Chamberlin, ipoteza planetesimală.

Această ipoteză se bazează pe existența unui soare izolat, care se răcise și prinsese coajă. De acest soare s'a apropiat, într'o vreme, un alt soare, sub influența căruiă cel dintâi a suferit enorme tulburări. Atunci s'a desfășurat în univers una din acele drame, de care nici idee nu ne putem face, și al cărui act final a fost însă constituirea sistemului nostru solar de azi, cu soarele, planetele, roburile de bolizi și deci cu cometele sale. Meteorii, astfel produși, păstrează proprietățile cojei soarelui izolat, coajă care cuprinsese în ea mulțime de gazuri (pe care le găsim în meteori).

Deși oarecare observațiuni astronomice sprijină ideia unor drame cosmice, ca cea descrisă mai sus, totuși, aplicată la comete, ipoteza Moulton și Chamberlin e mai curînd o concepție plauzibilă și nu o ipoteză care ar avea la bază măcar cîteva fapte observate.

Prin urmare, asupra originii cometelor, Crommelin nu găsește nici o ipoteză justificată pe deplin.

Asupra naturii cometelor, Crommelin s'ocote bine stabilit că nucleul e format din o cantitate mai mare sau mai mică de meteori.

E probabil că meteorii aceștia degajează un continuu micuș de gaze (cel puțin în vremea cînd sînt în vecinătatea soarelui). Păreră mai veche că în jurul sîmburelui cometar ar fi o atmosferă primitivă este inadmisibilă, deoarece, dacă ar fi fost, s'ar fi pierdut demult, cum s'a împrăștiat atmosfera lunii.

Citimea de gaze, cuprinsă în meteorii din capul cometei, e, desigur, limitată, deaceia la multe comete periodice s'a observat o micșorare a cozii pe măsură ce îmbătrîneau. Desigur că multe comete au rămas fără coadă și atunci au dispărut din vederea noastră. Aceasta a fost, după toate probabilitățile, soarta cometei Biela, de care am vorbit mai sus. Faptul că o cometă, cum e aceea a lui Halley, are o coadă enormă, ce pare că a rămas tot așa de mare vreme de 2000 de ani, ne-ar dovedi două lucruri: 1. că numai la perihelie—în apropiere de soare—cometele degajează mai multă materie gazoasă, altfel... fac economie, și 2. că bolizii ce formează nucleul sînt foarte mari. Prima părere ne face să credem că cu cit o cometă vine mai rar prin fața soarelui, cu atît își păstrează mai multă vreme coada.

În sprijinul ideei că nucleul e solid vine faptul că, la această masă, se pot aplica legile gravitațiunii universale, pecînd la coadă nu. Trecerea cometei Halley la 5 Mai prin fața soarelui va clarifica chestiunea solidității sîmburelui.

Ce forțe produc coada cometei? Pentru a explica pricina degajării gazelor din sîmbure n'avem nevoie să recurgem la altă forță decît căldura soarelui; dar, pentru a explica pentru ce coada e totdeauna în direcția depărtată de soare, adică pentru a explica repulziunea cozii de

cătră soare, s'au emis trei ipoteze: 1. repulziunea materiei cozii e produsă de presiunea luminii; 2. ea e datorită repulziunii electrice; 3. ea e rezultatul bombardării mecanice a electronilor sau particulelor de materie pe care soarele le aruncă cu violență în spațiu. După toate probabilitățile, fiecare din aceste trei forțe au partea lor de acțiune, cea din urmă jucând rolul cel mai important. Asupra primei ipoteze, care pare mai curioasă, voi da câteva lămuriri.

Teoria și experiența au pus în lumină presiunea pe care o exercită razele de lumină. Nichols și Hull au reușit, cu ajutorul unor proiecțiuni luminoase, să formeze un fel de cozi cometare din sporii foarte fini ai unei ciuperci, spori care cădeau dintr'un aparat asemănător cu un ceasornic de nisip. P. Lebedew anunță în „Scientia“ că a reușit să construiască un aparat, prin care se poate urmări, cu ochiul, efectul presiunii razelor luminoase, și crede că simpla presiune a luminii ar putea explica repulziunea gazelor degajate de simburele cometei spre a forma coada.

Dar se ivesc și alte dificultăți, din care cea mai importantă e următoarea: coada cometei nu e tocmai în direcția liniei ce ar uni centrul cometei cu centrul soarelui. Dacă direcția cozii ar fi determinată numai de forțele solare, coada ar avea această direcție. Ori, măsurătorile dovedesc că este destul de apreciabil unghiul pe care direcția cozii îl formează cu direcția soare—cometă. Această abatere ne face să bănuim niște forțe de repulziune în afară de cele cu origina solară.

Din cele spuse mai sus se poate judeca că de interesantă este problema cometelor și la câte întrebări cred că vor răspunde astronomii, fizicienii, chimiștii și filozofii, după studiile precise care se vor face asupra cometei Halley.

Oricite date se vor aduna, este probabil că nu vom ști mai mult asupra originii cometelor; vom avea, însă, informațiuni mai precise despre natura cometelor, grație progreselor pe care le-a făcut în anii din urmă fizica-cosmică.

T. A. B.

Cronica teatrală

„Necunoscuta” și „Duelul”

Stagiunea teatrală s'a închis. Ca toate lucrurile la noi, ambele teatre, deschise cu entuziasm, cu încredere, într'un moment frumos de întrecere și de emulațiune, s'au închis în nepăsarea generală. Aproape nu se știa că se mai joacă. *Necunoscuta* la Național, *Duelul* la Teatrul Davila, au fost parcă anume alese pentru înmormintarea stagiunii.

Necunoscuta e o melodramă care ar fi stors lacrimi generoase și respectabile generației de-acum 15—20 de ani. O femeie alungată de la căminul conjugal, ajunsă prostituată, apoi ucigașă, adusă în fața juraților, apărată de propriul ei fiu care n'o cunoaște, achitată, recunoscută de soțul ei de odinioară, ertată și murind în momentul împăcării, în sinul familiei. Iată toate elementele melodramei clasice. Adăogați problema morală pe care o pune autorul: dacă adulterul femeii trebuie să fie ertat sau nu, și veți avea icoana perfectă a piesei lui Bisson,

Această problemă morală se pune din actul întâi. Soțul înșelat și care și-a alungat soția necredincioasă e anunțat că o doamnă îl așteaptă în salon. Doamna nu-i altcineva decît soția pocăită. Rugăminți, lacrimi, fringeri de mîni, nimic nu e în stare să înmoae inima bărbatului ultragiāt. Deși o iubește, căci o iubește încă, el pune mai presus de sentiment, de dragoste, de pocăința celeia care a greșit, cinstea familiei. În numele cinstei acesteia, în numele moralei curente, care poruncește bărbatului înșelat să-și lepede soția sau s'o ucidă, eroul nostru, spirit mai calm și însufleșit de sentimente mai mult burgheze, se decide pentru prima soluție. Deci rugămințile vor fi zădarnice. Soția vinovată va pleca. Soțul va păstra copilul și, firește, și zestrea, o sută sau mai multe sute de mii de lei. După plecarea ei, cum era de așteptat, salvatorul moralei conjugale își va prinde capul între mîni și va cădea pe un scaun, doborît de lupta sufletească ce s'a dat într'însul. În această atitudine îl găsește un prieten din copilărie. Amîndoi se uită surprinși-unul la altul. Vai, cum au îmbătrînit!

Prietenul a iubit o femeie, n'a fost iubit, și-a plecat în lume să-și potolească durerea și să uite. El invidiază fericirea celuilalt. Dar a-

cesta rîde amar. Ii povestește tragedia lui casnică, îi spune cum adînioarea chiar soția trădătoare și pocăită i-a cerut ertare și cum el a avut tîria să fie neînduplecat.

În clipa aceasta problema se complică. Femeia pentru care prietenul a plecat în lume, e tocmai femeia alungată. În numele iubirii dedînioară el își impune nobila datorie să convingă pe bărbatul înșelat că trebuie să erte. După un șir de argumente sentimentale, și cu concursul binevoitor al autorului, bărbatul e convins. Ca în vremurile emoționante ale melodramei, amîndoi prietenii își strîng mîinile și-și șterg pe furiș lacrimile din colțul genelor. În momentul acesta solemn, se lasă cortina.

În actul al doilea sîntem cu vre-o douăzeci de ani în urmă. Soțul și prietenul nu-și putuseră pune planul în aplicare. Femeia apucase să se îmbarce pe un vapor pentru America. E destul s'o vedem intrînd într'o odaie sărăcăcioasă de otel, îmbătințită, veștejită, obosită, urmată de „tipul“ ei, un fel de craidon șgomotos, vesel, vulgar, ca să înțelegem tot ce s'a petrecut în acești douăzeci de ani. Trecută din bărbat în bărbat, alunecată pe povînișul viștiutului și al mizeriei, cu cît perdea farmecul și grația linereșii, venea acum, mînală de împlinirea oarbă, să debarce într'un port oarecare al țării ei natale. Ultimul ei amant, chemat de niște vechi prieteni în vederea unor afaceri rentabile și dubioase, o aducea cu dînsul. Acesta știa ceva foarte vag din viața ei. Bănuia mai mult că odată și-odată făcuse parte din lumea bună. Cînd prietenii lui îl caută la otel și-i spun despre ce este vorba, anume de-o societate care să fie în curent cu păcatele fiecărei familii bogate, astfel ca să se poată exploata teama lor de scandal, el se gîndește imediat la amanta lui. Iși aduce aminte că odată ea-i vorbise de o zestre mare. O întrebă pe departe, îi smulge citeva mărturisiri, dar face prostia să-i destăinuiască ce urmărește. Prostituita urlă ca o fiară rănită. Nu, asta nu. Nu-i pasă de zestrea ei. Nu vrea să știe de bani. Copilul ei, singurul ei copil, nu trebuie să afle ce-a ajuns mama lui. Amantul se încapățînează, îi strigă că știe acum destul ca să facă cercetările el singur. Și pe cînd, furios, se îmbracă și vrea să plece pe ușă, ea, prostituata pîngărită dar mamă neprihănită, se repede, ia revolverul, îi aține calea și, pentru că ei vrea să treacă cu orice preț, trage într'însul.

În actul al treilea o găsim în fața juraților. Judecătorul de instrucție n'a putut să-i scoată un singur cuvînt din gură. Recunoaște crima și atît. Zădarnic președintele îi pune întrebări peste întrebări, zădarnic îi arată că tăcerea ei absurdă îi îngreuiază situația. Incruntată și mută, ea așteaptă osînda. Numai cînd avocatul tînăr care o apără, o îndeamnă cu vorbe blinde de compătimire, ea se înfioară și parcă are o presimțire stranie. Dar deodată un țipăt strident ridică publicul în picioare. Președintele a pronunțat numele avocatului, și numele acesta e numele copilului ei. Căzută cu capul pe banca a-

cuzării, plângind cu hohote, nu mai știe nimic, nu mai simte, nu mai aude pledoaria care va smulge juraților un verdict de achitare. Scoasă pe brațe din sală, nu se va trezi decît în actul al patrulea, în casa soțului de altădată, între mobilele cunoscute, între prietenul, bărbatul și copilul ei. Inconjurată de dinșii, în ultima licărire de lumină a agoniei, ea-i recunoaște, primește ertarea unuia, sărută fruntea altuia și moare în apogeul virtuții răsplătite, cum se moare în melodramele serioase și cinstite.

Dacă vă întrebați: ce a vrut să demonstreze autorul în lungul celor patru acte, căci fără îndoială a vrut să demonstreze ceva, e greu de găsit un răspuns mulțumitor. Cel mult femeile măritate pot învăța că nu trebuie să părăsească niciodată căminul conjugal, chiar cînd dragostea, mai puternică decît toate legile morale și decît sărmanele convenții omenеști, le îndeamnă să-și caute fericirea în alte brațe, decît într'ale bărbatului legitim; iar bărbații pot scoate învățămîntul că niciodată nu trebuie să fie neîndurați cu femeia care a păcătuit și care se întoarce pocăită. Cum vedeți, o morală dulceagă, un fel de politică împăciuitoare pentru amîndouă sexurile, așa ceva ca o transpunere în domeniul sentimentelor a principiului politicianilor fricoși: armonia dintre clase.

După chipul și asemănarea piesei, așa a fost și interpretarea. Decorurile străvechi și uzate dădeau perfect de bine impresia vetuștii acțiunii și caracterelor. Am revăzut pentru a nu știu cîtea oară eternul salon, alb odinioară și azi cenușiu, care parcă privește zimbitor și ironic, cu ochii nenumărați ai spărturilor și găurilor de tot felul, opera artistică a direcției.

D-na Demetriad, așa de stearsă în toate rolurile stagiunii acesteia, a fost însuflețită și d-sa de desfășurarea intîlgii melodramatice. Insfîrșit a putut și d-sa să plîngă, să se vaete, să-și frîngă minele, fără teamă că va trăda intențiile autorului. Dacă d-nei Demetriad i-ar fi plăcînd să-și amintească epoca entuziastă a copilăriei, cu ce emoție trebuie să-și fi adus aminte de vremea cînd plîngea în stal la cele „Două Orfeline“. D. Sturza a fost declamator atît cît îi îngăduie rolul. D. Alanasescu a fost simplu și emoționant; fără exagerare. D-sa a reușit să dea o notă de realism modern pledoariei din actul al treilea. Păcat că în actul al patrulea nu s'a putut înfrîna și-a alunecat pe panta melodramatică. D. Constantinescu, în rolul tipului vulgar și vesel, foarte bine. În total, o interpretare care ar fi stors lacrimi cît pumnul generației contemporane războiului independenței, dar care, în vremea noastră de gusturi subtile și rafinate, n'a putut să miște decît sufletul veșnic tînăr al galeriei. Cu *Necunoscuta* la Național s'a întîmplat, într'un fel, ceia ce s'a petrecut cu *Duelul*, din alt punct de vedere, la Teatrul Davila.

Duelul e o piesă cu caracter strict local. Problema pusă de autor se desemnează într'un cadru nu numai local, dar specific unei clase, sau, mai bine, unei caste sociale. Cu toată pretenția de generalizare a

problemei : conflictul dintre știință și religie, duelul dintre ideile moderne, în ce privește iubirea și prejudecățile religioase, în privința aceleiași iubiri, Lavedan n'a izbutit să scoată altceva din cele trei acte ale lui decît o anecdotă interesantă în citeva scene, banală în cele mai multe și foarte puțin verosimilă în total, mai cu samă pentru un public cu desăvîrșire străin tradițiilor și preocupărilor religioase.

Inchipuți-vă o femeie, firește din lumea mare, și care se îndrăgostește de un om de știință. Doamna se ferește să-și dea pe față iubirea, are aerul că nu cată în intimitatea prietenului ei decît un sentiment vag și ideal de tovarășie intelectuală și, pe deasupra, își dă aere de liber-cugetătoare. Cași dînsa, omul de știință a rădat luni de zile în tăcere, fără să-și destăinuiască focul inimii, simțind instinctiv, cum sînt mai toți bărbații, că drumul cel mai sigur la desnodămîntul iubirii e o prietenie caldă și nebanuitoare. Cum însă prietenii acesteia dintre bărbați și femei se sfîrșesc de obicei cu declarații înflăcărâte de dragoste, eroul lui Lavedan nu va face nici ei excepții la regula generală. În actul întâi, asistăm la scena fatală a deslătuirii. Doamna, ca orice doamnă din lumea bună care se respectă, în primele cinci minute pare supărată și deziluzionată, în cele cinci minute următoare se revoltă și ia hotărîrea irevocabilă să nu-l mai vadă niciodată, iar în ultimele cinci minute, în fața durerii adevărate, a suferinții care face să tremure glasul grav de rugăminți și cald de făgădueli de fericire, se înduioșează, se înbunează și promite o întîlnire apropiată.

Din nenorocire însă, doamna liber-cugetătoare făgăduise întîlnirea fără să-și consulte duhovnicul.

Într'o anumită lume, ceremonia aceasta a consimțimîntului divin nu e o simplă formalitate. Ea face parte din dezvoltarea normală a intrigilor amoroase. Vă inchipuți prin urmare mirarea și nedumerirea publicului nostru, care un act întreg, actul al doilea, a trebuit să asculte sfaturile duhovnicului și să urmărească peripețiile premergătoare consimțimîntului divin. Cu siguranță, printre miile de Romîni care au azistat la reprezentațiile *Duelului* nu s'a găsit unul care să înțeleagă sau să admită amestecul preotului într'o afacere intimă de ordin lumesc; și așa pune rămășag că dintre miile de Romînce n'a fost una care să evoce în sufletul ei amintirea unui duhovnic binecuvîntînd cu un gest îngăduitor și bun inocentul păcat al unui amor nelegitim. Din fericire, la noi iubirile se leagă și se desleagă cu o incomparabilă ușurință. Probabil că aceasta a fost și pricina pentru care cea mai mare parte a actului al doilea a interesat foarte puțin publicul nostru.

Cea mai mare parte numai, căci sfîrșitul actului acestuia și citeva scene din ultimul act au izbutit să fie pe placul spectatorilor. În adevăr, în această parte a piesei, acțiunea se complică pe neașteptate. Grație intrucitva intervenției divine, intervenție secundată de concursul autorului, se întîmplă minunea că duhovnicul din actul al doilea e tocmai

fratele omului de știință. Ambii frați nu s'au văzut de ani de zile. Nici nu mai știu aproape de existența lor. În orice caz, omul de știință nu cunoaște locuința fratelui lui. Neliniștit însă ca toți bărbații care așteaptă prima întâlnire, temându-se că doamna nu se va ține de cuvânt, o așteaptă în preajma casei ei, o vede plecând într-o direcție opusă locuinții lui, o urmărește, o surprinde intrând într-o casă necunoscută, urcă scările după dinsa, bate furios la ușă, și-o găsește în momentul psihologic al spovedaniei, în chilia preotului și fratelui lui. Duelul începe. Preotul face apologia castității; omul de știință slăvește frumuseța glorioasă a iubirii. Duhovnicul arată penitentei lui calea spinoasă a renunțării și recompensa minunată a raiului ceresc; omul de știință făgăduiește plăcerile supreme ale voluptății și insinuiază zădărnica răsplatai dumnezeiești. Chiar după ce doamna pleacă, turburată și știind mai puțin ca oricând ce să facă, ambii adversari se măsoară cu ochii și continuă cu înverșunare duelul lor. Cuvintele sînt atît de pălimate, preotul apără cu-atîta înflăcărare drepturile incontestabile ale Mintuitorului asupra aleșelor lui, omul de știință, simțind că-i scapă prada, tună și fulgeră cu-atîta impetuozitate împotriva fălărnicii religioase, încît spectatorul prevede în fotoliul lui că, dacă nu intervine grabnic degetul lui Dumnezeu, duelul se va termina cu un cadavru. Spectatorul nu s'a înșelat. A doua minune se săvîrșește. Autorul a tras o altă sfoară. Duhovnicul s'a îndrăgostit de penitenta lui.

În actul al treilea ne-o mărturisește el însuși. Poate că nu mai era nevoe. Dar pentru că o confidență face totdeauna plăcere, o ascultăm fără prea multă nerăbdare. Aflăm așa dar în actul al treilea că în duelul dintre iubire și Dumnezeu, Dumnezeu, probabil cu o malițioasă plăcere, în vederea perpetuării speciei, s'a lăsat bătut. Doamna, vindecată de biserică, de raiuri și de duhovnici, va cădea în brațele omului de știință; pe cînd preotul îndrăgostit va lua toiagul misionarului și va porni spre continente mai prielnice propagandei creștine, să propovăduiască unor vagi triburi sălbatice principiile și deliciai renunțării. Așa se afirmă binefacerile civilizației: cînd nu mai poți să faci răul la tine acasă, te silești să-l faci aiurea.

În rolul preotului, d. Bulandra a pus mai mult patos decît căldură concentrată. D. Bulandra e prea tînăr și prea înflăcărat pentru rolurile impregnate și constrînse de disciplina bisericii: D. Manolescu neintrecut ca patimă sobră și comunicativă. Ceilalți au făcut ce-au putut din caractere cu desăvîrșire străine vieții noastre și dintr'o piesă absolut indisciplinată pentru un public sceptic și plin de-o filozofică nepăsare față de problemele religioase.

N. D. Cocea.

Cronica veselă

Noapte de Mai

Sărman cismar!
Ce demon te-a ursit să stai
Pe tripiedul tău barbar,
În noapte limpede de Mai?

O șoaptă prinde să 'nfioare
Umila ta singurătate.
Prelung și rar în depărtare
Un clopot, miezul nopții bate.
Coboară vremea, ca o apă
Nestăvilită 'n lunga 'i cale,
Și fiecare ceas îngroapă
Comoara tinereții tale....

*

Ca niște ritmice ciocane
Răsună pașii pe asfalt,—
Sînt ghetе mari „americane”
Și ghetе mici, cu tocu 'nalt...
Acum odaia 'ți pare mică,
Te uiți cu silă împrejur,—
Un fum subțire se ridică
Din lampa ta cu abajur.
Și iată, ca 'n alitea rînduri
Ai devenit sentimental,
Privind cu ochii duși pe gînduri
Pantoful delicat de bal.

În căptușala-i de mătăasă,
Te 'ndeamnă visul tău curat
Să pui o formă grațioasă
De picioruș aristocrat...

O vezi la bal... Așa, înaltă
Și elegantă ca o floare!

.....

În ploaia de confetti, saltă
Perechile dănțuitoare.

Și visul tău acum te-arată
Frumos, ca un locotenent,—
Cînd vii în fața ei de-odată
Și 'i faci ușor, un compliment:
—*Dansați cu mine, domnișoară?*
—*Mersi!* răspunde ea încet.
.... Și 'n luxul care vă 'nconjoară
O strîngi la pieptul tău, discret.

Te prinde redingola bine,
Sînt mîndre ghețele de lac,—
Zimbești, încrezător în tine...
Apoi, cînd muzicile tac,
Ușor vă strecurai afară,
Prin parcul nesîrșit,—să stai
Cu ea pe-o bancă sofiară,
În noaptea tainică de Mai.

Și 'ți tremură de-odată mîna
Cînd te gîndești c'aj săruta
În raza lunii, pe slăpina
Pantofului din mîna ta!

O, mîna ta rudimentară
Cu piele aspră de toval!

Acum în pieptul tău coboară
Revolta caldă,—ca un val:
Alungi vedeniile triste
Din lumea celor fericiți,—
Și mii de gînduri anarhiste
S'aprind în ochii tăi trudiți.
O, cum ai răscula norodul,
„Sărmana plebe care-asudă”—
Ai da nebun cu calapodul
În rînduiala asta crudă!...

Va trebui să vie-odată
Acel feeric viitor...
Și 'n mintea ta infierbîntată
Te vezi de-odată orator :
Inflăcărat rostești tirade,
Pornești mulțimea după line.
Se 'nalță mii de baricade
Și cad palatele 'n ruine.
Tu vezi, în noapte, mii de torții,
„Femei cu părul despletit“, —
Prin aer trece duhul Morții
Ș'al răzbunării vînt cumplit.

.....
Dar, pînă una alta, iată
Pe tripiedul tău barbar,
Cu fruntea 'n mină răzimată
Ai ațipit....

Sărman, cîsmar !

Gh. Topirceanu

Scrisori din Bucovina

După alegerile comunale

Una din cele mai priincioase legi realizată de dietă, a cărei mandat a expirat în anul acesta, a fost *reforma comunală*.

Reforma comunală a fost absolut necesară. Administrația comunelor noastre a fost și este încă una din cele mai rele ce poate exista undeva, într'un stat european. Comunele noastre erau administrate de clici ridicate prin diferite mijloace la cîrmă, care clici înțelegeau minunat de bine să risipească în scurt timp sume fabuloase. Aceste comitete comunale, în frunte cu primarul, erau în cele mai multe cazuri instrumente oarbe în mina notarilor comunali, lipsiți de orice scrupule. Acești notari erau ca niște pașale, care dictau fără să sufere vre-o contradicere. Dacă mai adăugăm și lipsa de control din partea statului, care se folosea de primarii încorecți ca agitatori și unelte electorale contra partidului român și aceeași lipsă din partea comitetului țării, organul prin excelență chemat să supravegheze asupra averilor comunale, vom avea în linii mari un tablou fidel al halului în care ajunseseră majoritatea comunelor noastre. Astfel au fost în scurt timp ruinate și sărăcite comune, care dispuneau de averi de milioane de coroane. Pădurile sătești, tolocile, toată averea imobilă a fost istovită într'un timp foarte scurt. Pe urma acestei istoviri a averii naționale au câștigat numai străinii, căci cei mai mulți primari încorecți și-au pierdut averea proprie, și au înfundat și pușcăriile.

Reaua administrație a comunelor pe deoparte, spiritul timpului, care nu mai sufere ca mulțimea poporului, care poartă toate sarcinile, să fie exclusă de la administrarea banilor ei greu agonisiți, cereau *imperios* o reformare a învechitei legi comunale, în primul rînd al legii electorale pentru comună și apoi a modului de administrație. Legea, care a fost primită în programul partidelor ce formau majoritatea dietei, care program e opera exclusivă a lui Aurel Onciul, a fost votată și sancționată după o luptă îndrjită cu elementele rele ale satelor conduse de Evrei speculanți.

Atunci deja strigau mulți că reforma nu e bună, că dă prea mari drepturi maselor, care n-au școală politică și că aceste mase ajunse la putere vor risipi și mai rău averile comunale, neavînd simțul responsabilității. Alegerile făcute după reformă s'au sîrșit și mulți din cei cu proorocirile se bucură afirmînd că s'ar fi împlinit prevederile lor. Cu toate aceste nu-i așa. E evident

că greșesc cei ce fac lucrul acesta acumă după primele alegeri și avind încă aerul a spune că o îndreptare nu există. E adevărat că alegerile prime n'au avut aceea reușită pe care o doriau și o așteptau unii din aderenții legii. Sint însă prea ridiculi cei ce pun această nereușită pe socoteala legii. Legea e bună și puținele lipsuri care se vor ivi în decursul anilor sint foarte ușor de îndreptat. Înțelege orișicine că nici cea mai bună lege nu poate da *toute roadele* după o singură aplicare.

Rezultatul alegerilor comunale, mai ales în ce privește comunele românești nu e tocmai satisfăcător. Dar acest lucru nu trebuie căutat în lege ci cu totul în alte împrejurări. E prea înrădăcinată la noi în țară *comoditatea și indolența*; e prea mare lipsa de organizare și nu e deci de mirat dacă rezultatele ori și cărei acțiuni sint mizerabile. La noi lumea așteaptă în adevăratul înțeles al cuvintului „mură 'n gură“. Activitatea marelui majorități se rezumă în a sta întins trîndav pe divan și a critica. Unul critică partidul că nu face nimic, dar el nu se mișcă, altul critică jurnalul că e rău redijat, dar singur nici nu-l cunoaște și așa mai departe. Acestea trebuie știute, căci atunci e evident că nu legea poartă vina pentru parțiala nereușită a alegerilor. Ca să ne dăm mai bine sama de acest rezultat vom vorbi mai întâi de alegerile din sate și apoi de cele din orașe. În cele mai multe din satele noastre noi formăm majorități zdrobitoare, așa că pericolul ca străinii să intre în reprezentanța comunală e esclus pentru cazul cînd conducătorii satelor își dau șilînța ca prin muncă dezinteresată să și câștige încrederea poporului, care, recunoaștem că e greu de câștigat, intrucît purtarea din trecut a claselor suprapuse a fost de așa natură că poporul a trebuit s'o piardă.

Din nefericire, această primă condițiune a fost implinită în prea puține locuri. În cele mai multe sate cărturarii noștri nu fac nimic sau aproape nimica pentru popor; sint cunoscute cazurile cînd preoți și învățători care stau cu deceniile într'un sat, nu numai că n'au făcut și nu fac nimic, dar descurajează și pe cei ce ar dori să facă ceva cu fraza stereotipă, că *în acest sat nu se poate face nimic*. Și mai rău e cazul cînd între învățătorii aceluiși sat domnesc certe, intrigi, din care ies articole de gazetă, batjocori și judecăți și nici o faptă de samă. Sînd astfel lucrurile, e explicabil că numai într'o parte mică a satelor noastre au reușit alegerile cum se cade. O primă greșală fundamentală și generală a fost *lipsa orișicărei organizații* în vederea alegerilor și deci și *lipsa de unitate*. Alegerile aceste, care sint un fel de pregătire pentru alegerile generale dietale care se vor face la toamnă, urmau să se facă sub *parolă anti-semită*: alungarea Evreilor din toate comitelele comunale. Lipsa de organizație a făcut că în unele comune Evreii, ca să contrabalanseze o eventuală acțiune contra lor, s'au aliat cu un grup de țărani contra clasei culte, — *desigur o mare rușine*. În cele mai multe sate Evreii, simțînd slăbiciunea poziției lor, au între-

buințat un truc, care a reușit de minune. Evreii au dat parola : *nici un Evreu, dar și nici o leancă, ci numai sumane* (țărani).

Acest infam mijloc de agitație a prins și astfel într-o serie de comune clasa cărturarilor a fost scoasă cu desăvârșire din reprezentanța comunală. In cele mai multe cazuri ea și-a meritat soarta, fie în urma indolenței arătate pentru interesele țărănești, fie că se angajase prea mult pentru clicele vechi, pe care masele, ajunse la putere, le urau din tot sufletul.

Dureros e numai că au fost loviți de aceeași soartă și cîțiva oameni de merit, ceia ce i-ar putea descuraja de a continua opera de luminare începută la sate. Celorlalți credem chiar că a fost bine că li s'a administrat o lecție bună; poate să le servească pe viitor. Dar va zice cineva că doară nu e rău ca administrația comunelor să intre exclusiv în minile țaranilor. Da, așa ar fi și nimene n'ar avea motiv să se supere dacă țărani noștri ar fi puțin mai luminați, dacă ar fi destul de maturi ca să-și facă singuri afacerile și dacă *în dosul lor n'ar sta Evreul cu sfaturile sale*. Aici e marele pericol! Mi-a fost dat să văd cu ochii cum comitete întregi comunale, neascultînd sfatul preotului și al învățătorului se lasă conduse de Evreiiși minori care au devenit de o obraznicie uimitoare. Și mai rău e în satele în care pe lângă țărani a reușit unul—și e destul numai unul—sau mai mulți Evrei și *nici un cărturar*. Astfel de sate sînt pierdute. Cu ocazia ultimelor alegeri s'a putut face o constatare foarte dureroasă. În multe sate s'a putut vedea că majoritatea colegiului al treilea, format din codășii satelor, din lucrătorii cu palmele sînt clientelă evreească. Și astfel Evreii sînt stăpîni astăzi pe colegiul al treilea, cum stăpîneau înaintea, în urma birului mare ce-l plăteau, colegiul prim. Aici e locul cooperativelor ca să scape această clasă din ghiarele cămătarilor. Lupta contra elementului evreesc, purtată deocamdată numai prin ziare, trebuie organizată și condusă cu sistem sau trebuie părăsită. Căci e evident că, așa cum e purtată în prezent, e numai în defavóruł nostru.

Sînt puține satele, în care Romnii locuiesc amestecați cu Rutenii, și în cele mai multe din aceste elementul romin a rămas biruitor la alegeri, scoțînd pe Ruteni cu desăvârșire din comitetele comunale. O dovadă că, bazîndu-ne pe Romnii din aceste comune și pe generația bătrînă desnaționalizată, am putea obține succese frumoase și pe alte terene, d. ex. pe cel școlar.

Interesante și pline de învățături pentru noi au fost alegerile din orașe. În orașele de pe teritoriul romin, neavînd nici o naționalitate majoritatea absolută, totul depinde dela alianțele electorale. O alianță electorală era dinnainte indicată prin situația politică generală: alianța Rominilor cu Nemții creștini-sociali, sau și pe bază mai largă alianța tuturor creștinilor contra Evreilor. *Această alianță însă nu s'a realizat*. Cu excepția dela Gura-Humorului, unde alianța a fost cinstită și a adus și un rezultat în colegiul al doilea și nu e altă vorba de rezultat—cit de

probarea alianței—în toate celelalte orașe ea a dat un *fiasco complet*.

Rău s'au purtat aliații noștri în Cimpulung, dar absolut miserabilă a fost ținută lor în Vatra-Dornei, unde alianța a fost tratată pe față. Întimplările acestea au o însemnătate mai mare decât numai pentru un moment; ele pot foarte ușor zdruncina puternic alianța existentă și pot forma punctul de plecare pentru o nouă orientare a politicii Românilor din Bucovina. E nevoie deci de câteva cuvinte explicative.

În Bucovina sînt două feluri de Nemți: *coloniștii* azezați la sate, țărani, care se ocupă cu agricultura și creșterea vitelor, separați de Români în sate proprii (în cele mai multe cazuri), și *clementul biurocratic* din orașe, compus din fel de fel de nemuri austriace. Aceștia formează majoritatea partidului Nemților naționali și sînt cei mai hotărîți dușmani ai Românilor, mai ales pe *terenul cultural*. Din fortăreața lor, de la direcția bunurilor—ce ironie a soartei: administrația moșilor mănăstirești, dăruite de domnitorii și boerii români, ajunsă citadela dușmanilor rominismului!—conduc prin organele lor, administratorii silvici, străini importați din afară, agitația pentru strimtorarea elementului român. O provocare nemaipomenită a acestor Nemți la adresa Românilor e cazul recent cu alegerile comunale din Vama (districtul Cimpulungului). *Minoritatea* nemțească din Vama și Prisaca (Eisenan), comună mică alipită în timpul din urmă la Vama a încercat speculînd neunirea Românilor, să scoată majoritatea din administrația comunală și, după ce-a fost bătută, strigă că i s'a făcut nedreptate. Acești Nemți de la orașe, întrucît nu sînt urmașii coloniștilor și ai țărănilor nemți, ci conglomeratul incolor de biurocrați centraliști și germanizători, ne sînt, numescă-se ei liberali ca pe timpul vestitilor preșidenți Pace sau Bourignon, sau naționali ca azi, ne sînt *cei mai mari dușmani*. Aceasta s'a văzut și cu ocazia introducerii limbii române în agendele citorva comune din Bucovina, împrejurare care i-a scos pe Nemți din sărite și i-a făcut să insceneze o violentă campanie ziaristică contra Românilor.

Din această scurtă analiză e evident că rezultatele ultimelor alegeri în comunele noastre, întrucît ele nu sînt satisfăcătoare, sînt de atribuit nu legii, care ar fi rea, ci neiscușinții noastre, faptului că n'am cunoscut împrejurările și n'am înțeles a ne folosi de ele. O pregătire temeinică a alegerilor, ținînd samă de toate împrejurările, ne va aduce cu totul alte rezultate. Aceasta o dovedește cazul Cimpulungului.

G. Bucovineanu

Miscellanea

Björnstjerne Björnson

Micul popor norvegian, care s'a impus lumii europene numai prin valoarea sa culturală, a pierdut luna aceasta pe cel mai mare scriitor și cetățean al său. Puține vieți omenеști au fost desigur, în epoca noastră, mai bogate, mai bine îndeplinite, mai frumoase, în armonioasa măreție a desfășurării lor, ca aceea a lui Björnstjerne Björnson. Fiu de pastor, Björnson s'a născut la 1832, la Kvikne, sat așezat într'una din regiunile cele mai aspre și mai sărace ale Nordului. De la părintele său, a moștenit vigoarea, seriozitatea, idealismul moral, darul de a conduce sufletele. Ca copil a trăit între țărani, a simțit și a gândit cu dinșii. Basmele și cantecele populare împreună cu legendele vechi norvegiene au fost primele lui lecturi. La universitatea din Cristiania și-a făcut studiile superioare și a cunoscut literatura daneză. Foarte repede a devenit cunoscut prin polemicile lui răsunătoare, prin activitatea lui de critic și jurnalist. Nuvelele sale țărănești, una mai ales, Synnöve Solbakken, apărută la 1857, răspindiră numele său în tot nordul. În aceste nuvele, viața țaranului era idealizată, Björnson o descria la lumina vechilor legende, dar în ele se oglindeau cîteva din trăsăturile cele mai profunde ale caracterului popular norvegian: religiozitatea adîncă, laconismul și concentrarea spiritului sub influența unei naturi grandioase și amenințătoare, dorința de a se innălța dincolo de orizonturile cunoscute. Urmară apoi poezii și drame în care individualitatea scriitorului apărea din ce în ce mai puternică de sub învălișul spiritului popular. Poeziile sale însuflețite de un lirism aprins,

de sentimentul viu al naturii și de dragostea pământului străvechi, au consacrat pe Björnson ca poetul național al Norvegiei. Ca director de teatru la Bergen și Cristiania, a scris: *Intre lupte*, Sigurd cel rău, Arnljot Gellinc, Hulda, Maria Stuart, piese istorice mai ales din trecutul eroic al Norvegiei, în spiritul romanțismului, false uneori ca psihologie, dar puternice, pline de poezie și de mișcare dramatică. Pe la 1870, Björnson devenise cel mai cunoscut și mai popular din scriitorii Norvegiei, dar concepția sa asupra vieții, pătrunsă de naționalismul clerical și șovinist al lui Grundtwig, era copilărească și naivă, orizontul său intelectual îngust. Se apropia de patruzeci de ani, și pentru unii, izvorul viu al inspirației sale părea istovit. Dar acest spirit viguros și bogat conținea puteri latente. Sub influența mișcării culturale daneze, pornită de Brandes, talentul său renăscu, și cu avântul unei tinereți nouă își manifestă adevărata lui individualitate. Ochii săi se deschiseră la lumina culturii apusene, orizontul său deveni mai larg. Björnson înțelese valoarea științei, învăță să prețuiască valoarea sufletească a omului, oricare ar fi nația sa și se pătrunse de spiritul vremii sale. Operile lui se resimțiră de influența realismului și de ecoul problemelor sociale și etice, care frământau conștiința neliniștită a epocii sale. *Falimentul*, una din piesele sale cele mai cunoscute, bicește moravurile negustorilor, *Redactorul* e o satiră singeroasă a presei norvegiene, *Regele*, piesă mult timp interzisă, e un atac împotriva monarhiei și-o apărare elocventă a crezului său republican, *Mănușa și Leonarda*, inspirate de rigorismul moral al Nordului, sint o pledoarie pentru drepturile femeii. Dar opera cea mai puternică și mai înaltă a lui Björnson, aceia care l'a impus lumii europene, e drama „*Mai presus de puterile omenesti*“. În prima parte, Björnson a descris nevoia imposibilului, încercarea sufletului omenesc, așa cum ea se manifestă în credința în minuni. Poezia melancolică a munților norvegieni învâluie caracterele și acțiunea acestei drame, în care intensitatea emoției crește din act în act, numai prin evoluția sufletească a personajelor. Poetul a pus tot geniul său în evocarea figurii impunătoare a pastorului Sang, care cade în clipa în care îndoiala îi pătrunde în suflet. În a doua parte a dramei, apărută în 1895, tendința spiritului omenesc de a trece dincolo de puterile sale se manifestă sub forma încercărilor brutale pe care le face anarhia, pentru a distruge ordinea socială actuală. Greva cu brutalitățile sale, cu mizeria, cu speranțele ei, cu înfrângerea sa finală se desfășoară în scene de

o mărime tragică. Autorul are credința că numai din sentimentul frățesc al durerii omenești poate eși împăcarea finală a adversarilor și vindecarea rănilor adinci de care singerează societatea actuală. Björnson nu are desigur în operele lui dramatice adîncimea lui Ibsen, marele său compatriot, nici puterea severă și aspră a gândirii lui. Găsim însă în ele o simțire mai omenească, mai multă sănătate morală, un orizont mai puțin întunecat. Pe cînd Ibsen lovește și distruge cu o logică necruțătoare și neîndurată, Björnson atacă instituțiile cu tot focul temperamentului său combativ, dar față de oameni el se arată blind, iertător, tolerant, chiar pentru acei care întrupează credinți opuse ideilor sale. Un optimism senin, o putere neînvinsă de viață și de veșnică tinerețe, însuflețește operele sale care, după cum spune Brandes, pare că răsfrîng în ele razele soarelui de April. Acest scriitor a fost și un mare cetățean. Activitatea literară a lui Björnson a fost strîns legată de activitatea sa politică și socială și de viața întreagă a poporului norvegian. Orator de o rară putere, șef al stîngii radicale, luptător neobosit, Björnson a contribuit mai mult decît oricare altul la independența Norvegiei și la triumful ideilor democratice. Mai bine de cincizeci de ani, cu condeii lui și cu cuvîntul său inspirat, Björnson a semănat în sufletul poporului său credințele și idealurile care i-au frămîntat mintea, trezindu-l la o viață mai intensă, mai conștientă și mai înaltă. Ideile mari și generoase ale vremii noastre au găsit totdeauna un ecou în marele său suflet, pe care cea mai mică nedreptate îl atîngea dureros. Clasele apăsate cași naționalitățile asuprite au găsit în bătrînul Björnson un luptător neobosit, care a pus în serviciul cauzei lor drepte toată căldura spiritului său entuziast și toată puterea autorității sale morale. Cu dînsul apune într'o lumină de epopee una din figurile eroice ale vremii noastre.

Mark Twain

Aproape neobservată în cercurile literare din Europa, înregistrată în treacăt de jurnale prin cîteva banale rînduri, a trecut moartea marelui scriitor american Mark Twain. Samuel L. Clemens, cum e adevăratul său nume, născut la 1835, a dus în tinerețe o viață anevoioasă și plină de peripeții, viață tipică de altfel pentru acea puternică generație de self made men, din care făcea parte. Ucenic într'o tipografie, apoi plutaș pe Mississippi, el fu nevoit să părăsească acest meșteșug, cînd traficul pe riuri

decăzu, și intră în jurnalistică făcându-și întâile încercări la Nevada. De aici trecu la San Francisco, făcând numeroase călătorii ca corespondent al unui mare jurnal de acolo. Tot în acest timp își publică el întâile sale schițe și impresii de călătorie. Devenind din ce în ce mai cunoscut ca scriitor, Mark Twain părăsi San Francisco și jurnalistica, trăi cîtva timp la Buffalo, apoi până la sfîrșitul vieței la Hartford.

A scris mult, schițe, nuvele, romane, impresii de călătorii. În toate predomină acea notă de indefinisabilă și exuberantă veselie, de un comic adînc și inofensiv în acelaș timp, lipsit de tăișul ascuțit al satirei, sau de ajutorul eflin al jocurilor de cuvinte, un comic nesilit, sănătos, lipsit uneori poate de fineță, dar care nu cade niciodată în bufonerie și cu atît mai puțin în acel gen suspect de istorioare picante, pe care și le strecoară bărbații la ureche între două pahare de vin spre sfîrșitul mesei, cînd fețele se înbușorează și ochii se aprind. Un comic dobîndit prin mijloacele cele mai simple, din care el a știut să scoată adeseori efecte extraordinare și care a fost denumit humor, cuvînt vag și neprecis, pe care unii își închipue a-l preciza mai mult adăugîndu-i calificativul de „anglo-saxon”. Humorist e, inadevăr, uneori Shakespeare, humorist e adesea Dickens, humorist e mai întotdeauna Mark Twain, totuși cîtă deosebire între ei! În scena groparilor din Hamlet surîsul spectatorului se termină într'un suspin. E în acea mică scenă evocarea întregii vieți, cu vîlmășagul ei crud, cu alternarea ei neînduplecată, oarbă, de clipe triste și vesele! Cînd sfîrșitul aventurilor onorabilului domn Pickwick, cetitorul își șterge pe furiș o lacrimă între două ultime hohote de rîs. Autorul descrie cu atîta induioșare tribulațiunile aceluia om prea cum se cade, a cărui inimă bună și fire copilărească, deși îl fac adeseori comic, îl împiedecă însă întotdeauna de a fi ridicol! Dar în isprăvile lui Tom Sawyer, eroul favorit al lui Mark Twain, sau în peripețiile furtului elefantului alb, cu greu se va putea găsi aceste trăsături. Mark Twain nu a fost un spirit satiric, sau, cînd a vrut să fie, nu a reușit prea bine,—dovadă „*Mai tare decît Sherlock Holmes*“. El nu are nici accente de duioșie decît în mod cu totul excepțional și cu atîta mai puțin nu are el ceva din ironia tragică shakespeareiană. Și totuși, toți acești trei autori sînt humorști. În adevăr, terminologia literară are uneori o elasticitate nebănuită. Comicul la Mark Twain e ceva obișnuit, firesc, e ca rîsul la copil. Copilul ride de o nimica, ride de o sticlă ce străluce, ride de o rază de soare

ce intră în odae, ride de un sunet, ride de o floare, care toate sînt transfigurate și iau proporții imense în bogata lui imaginație și putere de a se iluziona. Risul e la el ceva natural, organic, lipsa lui e un semn patologic, prezența lui e o trimbițare a vieții sănătoase, triumfătoare. Tot atît de natural, de firesc e comicul lui Mark Twain. Se poate spune că în el ride risul enorm al unui neam întreg, al neamului său tînăr și energic, care-și afirmă și în acest chip irezistibila lui vitalitate.

Dintre cele mai bune opere ale lui Mark Twain cităm: „*Aventurile lui Tom Sawyer*“, un minunat studiu de psihologie a copilului, „*Viața pe Mississippi*“ pe care o cunoscuse atît de bine în tinereță, „*Un Iankeu la curtea regelui Arthur*“, roman istoric, în care, cu prilejul unor povestiri glumete, e redată cu o rară pricepere și în o lumină de multe ori neașteptată viața de pe la începutul veacului de mijloc, „*Omul care a corupt Hadleyburg-ul*“, o farsă uriașă, gargantuescă, în care un om corupe un întreg oraș, celebru prin virtutea sa, însfirșit nenumărate schițe și nuvele, din care unele ca „*O noapte fără somn*“, „*Cun am redactat un jurnal de agricultură*“ etc. vor rămînea cu drept cuvînt celebre. O parte mai puțin cunoscută a scrierilor sale sînt impresiile din călătorii, care, dacă nu ne înșelăm, nici n'au fost traduse în vre-o altă limbă. Mark Twain, care a călătorit mult, a avut un neîntrecut talent de povestitor. Descrierile sale scrise cu o artă deosebită, au marea dar de a te face să vezi îndată localitatea și împrejurarea de care e vorba. E unul din rarii povestitori, care știu să redee în chipul cel mai fericit, prin citeva scurte trăsături numai, ceia ce se numește culoarea locală. Adevărate modele în această privință sînt descrierile sale din Noua Zelandă, din India, sau acea a citorva ședințe „furtunoase“ în parlamentul austriac. Cătră sfîrșitul vieții scria tot mai rar și operele sale din această epocă, deși încă pline de vervă, nu ajung la înălțimea aceloră din tinereță. Între aceste opere de declin putem cita: „*Tom Sawyer detectiv*“, „*Mai tare decît Sherlock Holmes*“ etc. Cu moartea lui, America își perde scriitorul cel mai de frunte,—lumea întreagă pe unul din cei mai mari humorisți.

În extremul occident...

Într'un ziar german dela 7 Maiu (24 April st. v.), am citit următoarea telegramă:

Londra, 7 Maiu.—Popularitatea regelui se vede din cuvîntarea, pe care a ținut-o eri într'o adunare conducătorul socialist *Will Brocks*, cu care o-

cazie a cerut auditorului să cînte imnul național. El adăogă apoi: „Simțesc și știu din adîncul inimii mele, că regele este cel mai mare om de stat pe care îl are acum lumea. Pacea lumii e cu desăvîrșire sigură în minile sale. Știu că el se îngrijește de întreg poporul ca și de bunăstarea omului sărman. De fapt el e tatăl nostru al tuturor. Mă rog din adîncul inimii, ca el să ne fie conservat“.

E vorba aici de un socialist englez.

E vorba aici de un socialist englez, repetăm și noi.

Și să se aibă în vedere și faptul că la 24 April încă nu se aștepta moartea regelui.

„Insemnări privitoare la istoria culturii românești“

Revistele „Falanga“ și „Semănătorul“, prin penele d-lor M. Dragomirescu și G. Vilsan ne-au pus la îndămină cîteva „insemnări privitoare la istoria culturii românești“.

D. M. Dragomirescu e nemulțumit că d. Mehedinți nu discută cu d-sa. D. Dragomirescu crede că d. Mehedinți îl tace din răutate. D. Dragomirescu n'are dreptate. D. Mehedinți, sintem siguri, e condus de sentimente mai onorabile. D. Mehedinți tace din prudență. D. Mehedinți, după o scurtă, dar concludentă experiență, a băgat de seamă că, oridecîte ori își expune „ideile“, calcă cu piciorul stîng. D. Mehedinți calcă cu acest nenorocit picior, chiar dela 'nceput, dela numele propriu străine. De aci și xenofobia sa progresivă: Cîm mai deteriorează un nume, devine și mai xenofob... Și așa, din nume în nume, a ajuns la xenofagie.

Înaintea de a fi scris celebrele sale cele două articole despre „americanism“, toată lumea vorbea de lada de fier a d-nei Humbert, în care d. Mehedinți își ținea închis tezaurul său de idei și de știință. Într'o zi, deschizînd lada din imprudență, s'a putut observa că ea nu închidea decît pe Kebias și pe Mihai Twain, zis și Samuil Klains.

Așa stă chestia, d-le Dragomirescu !

Dar crezînd că tăcerea d-lui Mehedinți vine din dispreț, d-ta tînjești de o mare suferință. D-ta ai vrea să fii numai decît injurat. O oră... să te injure, o oră, și să mori !

Degeaba tînjești, d-le Dragomirescu, căci d. Mehedinți nu te desprețuește, nu poate să te desprețuiască. Oricine te poate desprețui, afară de d. Mehedinți și de Junimea întreagă cu d. Maiorescu în frunte. Căci d-ta ai o situație admirabilă. Din partea aceia ești invulnerabil.

Junimea, cu toți d-nii Mehedinții ei, nu te poate desprețui, căci d-ta îi poți ținea Junimii următorul limbaj :

„Nu mă poți asasina prin despreț, căci ți'am fost director cinci ani. Pe unde e Mehedinți, eu am trecut“.

„Nu mă poți asasina prin despreț, pentrucă, acum trei ani, cind ai jubilat vrsta de patruzeci de ani a *Convorbirilor*, eu am scris în numele tău articolul-ditiramb intitulat: „Direcția noastră literară“, și nu Mehedinți“.

„Nu mă poți asasina prin despreț, pentrucă m'ai numit profesor de literatura romină modernă, pe care o predau la universitate și o analizez în revista mea.—Pe mine m'ai numit, și nu pe Mehedinți pe care l'ai desemnat ca geograf, nu ca istoric și critic literar“.

„Nu mă poți asasina prin despreț, căci unul din membrii tăi, profesorul P. P. Negulescu, a adus elogii nemărginite oprelor mele literare, în raportul de recomandare ca profesor“.

„Nu mă poți asasina prin despreț, căci, în ipostasul de Academie, mi-ai premiat două cărți“.

„Etc...“

Și multe alte lucruri i-ar putea spune d. Dragomirescu Junimii, reprezentată, să zicem, prin d. Maiorescu. Și ce-ar putea răspunde Junimea prin d. Maiorescu?

...D. Vilsan are un zimbet batjocuritor pentru d. Dragomirescu, cind îi amintește „desprețul“ Junimii... S'ar părea că d. Vilsan, care face parte din „cercul convorbirilor literare“, nu cunoaște nimic din defunctul amor al d-lui Dragomirescu cu Junimea.

Și totuși, un episod nu-i e necunoscut. D. Vilsan vorbește în „Semănătorul“ de ingratitudea d-lui Dragomirescu față cu foștii săi amici junimiști, care „l'au ajutat să ajungă“ profesor! Și care pentru acest slirșit, s'au strădănit așa de grozav! Căci, cum ne spune d. Vilsan, a fost nevoie de adus profesori cu birja de acasă, iar pe alții din străinătate, pentru a ajuta la recomandarea d-lui Dragomirescu ca profesor.

Ei, cind socoți pe cineva atît de indispensabil literaturii romine, îl poți desprețui? Il poți înjura? Il poți trata de sus?

Cu privire la această recomandare, d. Vilsan spune că d. Dragomirescu, ca să fie confirmat de ministrul de atunci, a fost nevoit să tradeze pe tovarășii săi și să treacă în partidul ministrului...

Cine e mai vinovat aici? D. Dragomirescu, ori d. ministru de atunci?—Admirabile „însemnări“ pentru „istoria culturii rominești“!... Și admirabile „însemnări“ pentru a surprinde asupra faptului ceia ce s'ar putea numi procesul de creare al „in-

telectualilor, savanților, scriitorilor“ și „idealiștilor“ români, cu care se mîndrea d. Maiorescu dăunăzi!

La rîndu-i, d. Dragomirescu ne furnizează „însemnări“ nu mai puțin interesante, în aceeași ordine de fapte și de idei.

D-sa denunță „cercul Convorbirilor literare“ că și-ar crea și apropria „intelectuali, savanți, scriitori“ și „idealiști“ prin premii, burse „lefcioare“, etc. — Înșirîșit, d. Dragomirescu acuză pe foștii săi amici de „cumpărare de suflete“. Gravă acuzație! Dar „cumpărarea“ asta de „suflete“ prin „lefcioare“ etc. se practică acolo numai de trei ani? Decînd și-a mutat cortul aiurea d. Dragomirescu? Pe vremea directoratului și colaborării d-sale nu se „cumpărau suflete“? Pe-atunci ținea d-sa piept cumpărătorilor? Și acum, d-sa plecat, nu mai are cine le ținea piept?... Hm!

Din toată polemica asta interesantă, a eșit unul insultat fără să aibă nici o vină. E d. Cerna. Nevoile polemicii l'au dus pe d. Dragomirescu să vorbească de „certificatul“, „premiile“ și „lefcioara“ d-lui Vîlsan și... de „mîncarea“ și „paralele“ ce i-a dat d-lui Cerna. Cu d. Vîlsan mai merge, deși nu putem admite procedeul. Zicem că mai merge, pentrucă polemica, așa cum au dus-o acești domni, nu se putea să nu ajungă aci: „Polemizezi“ azi, „polemizezi“ mine, și de la o vreme ajungi și la „lefcioară“ și „certificat“, la „trădarea“ „amicilor“, etc. Dar d. Cerna? Acest poet e tamponat pe degeaba... Și are un noroc nebun d. Cerna... Odată cu duelul Dragomirescu-Vîlsan, a mai fost să se întîmple alt eveniment literar considerabil: D. Lovinescu a rupt cu d. Dragomirescu. Și ce credeți c'a urmat de aici? Foarte natural: a fost izbit d. Cerna. În loc să-l primească cu „bine-ai venit“ în templul literaturii, unde face pe gazda, d. Lovinescu a fost nevoit să ia cam aspru pe poet, pentrucă acesta a fost laudat de d. Dragomirescu. D. Lovinescu știe bine că d. Cerna nu e „vinovat“ și „poate nici bucuros“ de acele laude, dar n'are ce-i face, nu-i poate respecta... neutralitatea, în războiul ce a pornit împotriva „bondarului“ dela *Convorbiri critice*...

Pofte moscovite

Cetim în „Universul“ următoarea telegramă, asupra căreia atragem atenția tuturor dușmanilor „germanofilismului“ politicii externe a Regatului român:

Chestiunea galițiană, scrie ziarul oficios Nowoje Wremja, are pentru Rusia nu numai un caracter național și confesional, ci și o însemnătate politică și strategică... Nu trebuie să se uite că cele două mari eșecuri suferite de Rusia în secolul trecut își au obârșia în greșala împărătesei Ecaterina, care n'a înțeles importanța anexării Galiției răsăritene și a Bucovinei.

Dacă Rusia ar fi stăpinit Carpații în 1854 n'ar fi abandonat provinciile dundrene etc.

...Trăiască Japonia !

Un specialist român la... Viena

În ultimul moment primim revista d-lui Weigand, în care un doctor,— dr. Ilie Bacinschi-Măidăneanu, Viena, Martie 1910,— ia apărarea „meritosului învățat german“.

D. doctor discută *una* din cele 115 greșeli semnalate de d. Philippide în gramatica d-lui Weigand, și cere achitarea „meritosului etc...“

E un strălucit specimen de cea ce s'ar putea numi „specialistul român în polemică“, acest domn doctor dela Viena !

Cît despre această *una* greșală, nu știm dacă d. Philippide va avea onoarea să... răspundă. Deocamdată d-sa și-a luat vacanța: ia parte la lucrările Academiei. Poate-i va răspunde cîndva d-lui doctor, ca să-l dămerească... cîndva, cînd va fi mai puțin cald. Poate nici nu-i va răspunde... *Forse che si, forse che non...*

Și acum: atențiune ! Un nou „îndrumător“ ! D. doctor gă-sind că „tonul“ d-lui Philippide e „regretabil“, se exprimă (textual) :

„Am dori să lipsească (acest ton) din cercetări *ce se pretind științifice*“.

Ai dori ? Dece nu dai un decret ? Dar, mă rog, cine ești dumneata, care „ai dori“ ?—Și ce fel de doctor ești, dacă nu știi să pui diagnoză ? Cînd „meritosul învățat german“ numește pe colegii săi : „*stupizi*“, „*nerușinați*“, „*mizerabili*“,—tonul „regretabil“ e al d-lui Philippide ?

În afară de literatură...

Un domn,—ocupația : aspirant la „fruntaș politic“,—al cărui nume e inutil să-l scriem într'o revistă literară, a afirmat la o intrunire publică din București, că... „Viața Rominească“ este o revistă *antimilitaristă* !

Pe estradă, într'un jilț înalt, trona d. Maiorescu („Progresul adevărului“ Critice, ed. Minerva, vol. II).

„Scriitori și Curente“

„Junimea Literară“ din Cernăuți, înregistrând apariția cărții d-lui Ibrăileanu „Scriitori și Curente“, spune că acest volum este „format din articole și recenzii publicate în *Viața Românească*“.—Ținem să rectificăm această informație: Numai articolele despre Brătescu-Voinești, C. Sandu-Aldea, Vlăhuță și o parte din cele consacrate lui Sadoveanu au fost publicate în „*Viața Românească*“. Celelalte : despre Momentele lui Caragiale, Curentul eminescian și articolul despre primele volume ale lui Sadoveanu, au fost publicate mai demult, în alte reviste.

Cătră cetitori

Anunțăm pe cetitorii noștri că d. *Oclav Minar* nu are nici o legătură nici cu redacția, nici cu administrația revistei noastre.

P. Nicanor & Co.

Recenzii

Em. Girleanu. *Nucul lui Odobac*. Nuvele și schițe. Minerva, București.

După atâtea volume de schițe și nuvele, este foarte caracteristic pentru d. Girleanu că nu a ajuns încă să aibă o atitudine literară proprie, hotărâtă, un fel al său statornic de a vedea lumea și viața, de a reda realitatea. Domnia sa este uneori romantică, în sensul eronat al ultimilor reprezentanți ai romantismului. Idealizează natura, adică compune ca pictorii ce lucrează fără model, din capul lor, „de chic” cum zic francezii. Atunci prezintă tipuri, care nu au nici o legătură cu împrejurările, violează legile vieții și creiază o lume neverosimilă, lipsită de acea „probabilitate posibilă”, fără de care nu poate să existe operă de artă de valoare.

Astfel e nuvela „*Nucul lui Odobac*”, piesa de rezistență din volumul de față, și te'ntrebi unde sînt și mai ales unde pot fi împrejurări de viață ca acele descrise de autor în satele noastre? Acestea sînt oare relațiile dintre sătean și sătean, dintre sătean și primar, astfel poate fi viața la sate, sau măcar este în acea nuvelă o viață a satului? Autorul compune bucățică cu bucățică și adeseori se vede unde a fost lipită bucățica, iar tipul întreg e lipsit de logică, de caracter și adevăr. Citi-torul bagă de samă îndată lucrul acesta, deși autorul caută, cu un belșug de vorbe, de gesturi și de afirmări, să te facă să vezi ca scamatorul la bilciu

ceia ce dorește. Moș Toader, eroul, e un om tare la trup și la suflet, ne afirmă autorul, e dintr'un neam de răzeși, oțeliți în lupte. Dar nici o faptă nu adevărește aceste afirmări, își bate nepotul cînd află că vrea să se însoare fără voia lui, schimbă citeva vorbe destul de banale în lupta cu noră-sa, Ruja, amenințări copilărești, încearcă să o omoare cînd află că vrea să-i răpue nucul și apoi se sinucide, spînzurîndu-se de erăcile nucului spre a muri odată cu el. Dar unde-i e tăria suferințescă?!... Mitru e o umbră fără nici un fel de realitate, cit despre Ruja e un tip alcătuit din reminiscențe: Carmen și Fulga lui Alexandri, și e nefiresc, teatral și cam ridicol. Nu mai vorbim de intriga care aduce deznodămîntul, și care-i copilărească... Cînd am zis că idealizează natura,—am vrut să zic că o aranjează cum îi place d-sale, fără să țină samă de adevărul real și fără să se întrebe dacă publicul o va putea primi așa cum i-o prezintă d-sa. Ce să mai zicem de „Petrecere”?! Procedeu acesta de a lua o anecdotă curentă și a o „dezvolta” sub formă de bucată literară, e un procedeu pe care poate să-l judece oricine. Dar se vede că autorul n-a avut niciodată prilejul să ia parte la o petrecere la țară și nici măcar n'a auzit „strigături” la horă, altfel s'ar fi simțit stingherit să pue în gura țărănilor spiritele acele fără sare, de cafeana de provincie.

Cînd nu e romantic în felul în care am arătat, e realist în sensul acelor veriști, epigonii realismului, care se strădănuiesc să copieze credincios în toate amănunțimile un tip banal sau o întimplare oarecare din viață. Pe cit de lipsită de orice control al rațiunii, de orice spirit de critică e imaginația autorului în povestirile romantice, pe atît de servilă e în copiarea acestei realități.—Nici o perspectivă, nimic care să dea relief, semnificație, culoare ca Oratorul, D-nul Seneca...

E foarte caracteristic că d. Gîrleanu, care are așa de slabe intuiții asupra psihologiei ființelor din lumea „unde se cuvîntă”, se încumetă a ne iniția în misterele sufletului „lumei în care nu se cuvîntă”. E drept că mijloacele noastre de control sînt mai mărginite pe acest teren. Totuși logica neîndurată nu primește ca bune decît acele producții literare, ale căror „realități probabile” dau dovezi de veracitate chiar în domeniul fantaziei. Lucrul se vede că nu e ușor nici chiar cînd e mult talont... dovadă „*Chanteclair*”... Domnia-sa pare a avea psihologia unui diletant, care privește literatura ca o distracție a orelor neocupate și nu-și dă samă ce grav e a substitui ceva din imaginație firii adevărate a lucrurilor, sau a-i adăuga ceva din această imaginație. Nu are evlavie și conștiința adevăratului artist pentru arta sa. Nu simți în cele de serie grija de a fi sincer, preocuparea de a pătrunde adevărul, de a-l lega de a psihologia și de a-l reda întreg cit se poate de întreg. „Eroarea în cazul acesta e că imaginația e o funcțiune ce nu dă ca rezultat decît mineiuni, cînd operația ei conzistă în a arăta lucrurile așa cum sînt”. (C. I. R. de La Sizeranne în cartea sa *Ruskin et la Religion de la Beauté*).

Scrie într'un stil curgător și cu o ușurință, căreia i se datorează în parte

lipsurile fondului și banalitatea adeseori întîlnită în stilul său.

*

Ion Chiru-Nanov *Păcate Vechi*. Nuvele și Schițe. „Biblioteca pentru Toți”. Editura Librăriei L. Alcalay.

Dl. Chiru-Nanov nu s'a convins încă de puterea dramatică a realității și de efectul ce se poate obține în povestire prin redarea simplă și cumpătată a acestei realități. Il atrage încă melodrama, exagerația, sentimentalismul fals, poza și atitudinea romantică. Aceste sînt „Păcate Vechi” într'o operă nouă.

*

G. Tutoveanu. *Albastru*. Edit. Minerva, București.

Versuri corecte și muzicale, imagini frumoase, dar așa de rar o cugetare ingenioasă sau o simțire mai vie, mai originală:

Un nor subțire 'mbrobodește luna
Ca pe-o sultană vîlul de matasă,
De după deal luceafărul se'nnață
Privind cu drag spre-a nopților crăiasă.

Un cîntec blind ca zis de mandolină
Șoptește clar pîrîu 'ntre răchite;
Blăcu și șiret, îl prind în ori ce sară
Dormind povești cîicoarelor iubite...

E în firea toată farmec și 'ndrăgire,
Și de pe cer sclipirile din stele
Revarsă pace zărilor senine,
Și-atîta chin singurătății mele.

(Seara).

*

M. Sadoveanu. *Povestiri de seară*. Ediția Minerva, București.

Atragem atenția asupra nuvelei „Ceasul al doilea”, din acest volum, care este al cincilea din seria ce s'a publicat dela Insemnările lui Nicolae Manea, ultimul despre care a vorbit Viața Romînească. Revista noastră nu mai are nevoie a vorbi publicului despre Mihai Sadoveanu, cititorii îl cunosc și apariția unui volum de el este în totdeauna un eveniment ce nu trece neobservat.

I. S.

**

George Murau. *Electra*. (Sofocle) tragedie în cinci acte, traducere. Biblioteca Teatrului Național. Minerva, București-

Anul acesta s'a întâmplat un eveniment artistic, care nu a fost relevant după importanța sa: una din piesele tragicului atenian a fost jucat pe scena Teatrului Național din București. Nu știm cum va fi fost primită piesa de public, ea a fost însă fericit aleasă, căci Sofocle, sirena atică, cum îi ziceau cei vechi, realizează tipul perfect de tragedie clasică, așa cum îl înțelegea Boileau. *Electra* e o minune în ce privește contextura fabulei, mersul progresiv al acțiunii și interesului, adevărul caracterelor, arta infinită din expunere, care ne face să cunoaștem într-un moment locul scenei, numele și planurile personajelor și ora când începe acțiunea. Subiectul piesei, care se raportează la teribilele întâmplări din Micena, după luarea Troiei, poate fi rezumat în câteva linii: Oreste, scăpat și trimis din patrie de *Electra*, când *Agamemnon* a fost ucis de *Clitemnestra* și *Egist*, soția și fratele său, se întoarce, însoțit de *Pilade* și de pedagog, să răsbune pe tatăl său. Necunoscuți, dinșii aduc vestea falsă că *Oreste* a murit la jocurile delrice; crezuți, pătrund în palat și ucigașii lui *Agamemnon* sint pedepsiți. Din acest subiect, prin o artă extrem de rafinată în simplitatea ei, Sofocle a făcut o sguuitoare tragedie, prin recunoașterile și peripețiile ce au loc. Să le arătăm pe scurt: După expunere, apare *Electra* în prada unei violente dureri; ea se teme că *Oreste* a uitat promisiunea de a veni s'o răsbune. Pe când vorbește cu corul, compus din fecioare miceniene, vine *Crisotemis*, sora sa, și o informează de un vis al *Clitemnestrei*, vis ce pare a'i anunța ceva fericit. Corul o întărește în speranță. Vine însă bătrîrul pedagog, care îi a-

nunță moartea fratelui și o cufundă în dureri și mai mari, pecînd *Clitemnestra* se bucură și o insultă. Mama sa conduce pe bătrîn în palat să'i ofere ospitalitate, și pe scenă apar doi străini, care aduc urna cu presupusa cenușă a fratelui ei; dar, induioșat de plînsurile desperate ale *Electrei*, *Oreste* nu se poate opri și se dă pe față. *Electra* trece dela o extremă durere la o extremă bucurie. Aceleași schimbări de situații brusce și isbitoare se întâmplă tuturor personajelor. *Clitemnestra*, înspăimîntată de un vis, caută să liniștească manii soțului iritat și să îmblînzească minia zeilor; dar, pecînd invocă pe *Apolon*, apar străinii ce-i vestesc moartea lui *Oreste* și ea se crede scăpată acum de temutul dușman, pe care-l recunoaște îndată, și moare ucisă de fiul ei. *Chrisotemis*, care a văzut pe mormîntul tatălui său ofrande ce o fac să creadă că *Oreste* s'a întors, vine veselă să anunțe știrea surorii sale, dela care află că fratele său a murit, și bucuria ei se schimbă într'o vie durere. *Egist*, în sfîrșit, aflînd dorita moarte a lui *Oreste*, aleargă spre casă, să se convingă, și, cînd ridică vîlul ce i se spune că acopere pe mort, vede cu groază cadavrul *Clitemnestrei* și pe *Oreste* viu în fața lui. Astfel, din toate părțile numai surprize, treceri neașteptate dela durere la bucurie, și dela veselie la desperare. Aristot considera felul acesta de piese, pe care îl numea implex, ca cel mai perfect și mai propriu de a provoca în spectatori teroarea și mila.

Despre calitățile de limbă, despre grația și eleganța stilului, e de prisos a mai vorbi; toți știu ce plăcere provoacă citirea tragediilor lui Sofocle.

Traducătorul *Electrei* a avut de învins multe greutăți în privința aceasta, și cu oarecare rezerve putem afirma că a reușit; d-sa a păstrat metrica originalului, ceea ce l-a ajutat să redea vioiciunea pasionată a dialogului.

M. J.

Dimitrie Negru. *Cum ne naștem ? Cum trăim ? Cum murim ?* Un vol. de 272 pag. în 8, cu 94 figuri. București. Minerva, lei 2.

O carte de știință popularizată ! Și'n-că bună, în tot înfălesul cuvîntului bun, și scrisă romînește !

Autorul, prosector la Facultatea de Medicină, un tînăr, care întrunește perfect două calități : știe despre ceia ce vorbește și expune limpede ceia ce vrea să spună, a reușit să facă o ade-vărată lucrarea de „știință popularizată“.

Incepînd cu o comparație foarte reușită între nașterea, viața și moartea unui stejar și a unui om, autorul își precizează metoda cu care va dezvolta chestiunile ce are de tratat.

În prima parte a lucrării se ocupă de studiul oului și-l pune în comparație cu ființele monocelulare. Apoi urmărește dezvoltarea oului la un animal inferior (amphioxus) și în urmă se ocupă de fazele principale prin care trece larva, embrionul, fătul omenească, pînă în momentul cînd capătă forma, chipul de om.

În partea a II-a se ocupă de organe, aparate, sisteme, descriindu-le forma, părțile, așezarea în corp, raporturile dintre ele. Un capitol deosebit e destinat dezvoltării organelor din foile embrionare, iar altul funcțiunilor organelor și aparatelor. Cu această ocaziune sînt atinse și chestiunile ce produc îmbolnăvirile organelor, precum și chipul cum se apără organismul contra bolilor. Foarte interesante sînt capitolele „Secrețiuni interne“ și „Funcțiunile de legătură cu lumea din afară“.

Partea III—„Cum murim ?“—începe cu constatarea că moartea e consecința vieții și arată cum se uzează organele, cum se pierd legăturile dintre celule. „Prin urmare, desfacerea vieții generale în toate viețile particulare care o formează, și urmările grave ce poate

avea această desfacere pentru acesta din urmă, constituie moartea unui organism“.

Autorul dă o deosebită atenție vieții celulare și tratează chestiunea altoilor sau grefelor animale. Oitez, ca titlu de curiozitate, cum ar putea cineva căpăta un nas... pierdut : „...unui om care și-a pierdut nasul, pentru a i-l face la loc, se sapă în mușchii dela braț o încăpăre pe care se lipește suprafața sîngerindă a rămășiței lui de nas. Se ține legate bine împreună și liniștit vre-o 10 zile și atunci se constată că carnea brațului s'a prins de nas. Se taie atunci în carnea brațului o bucată de forma unui nas și, desprinzînd-o de braț, bucată de carne rămîne prinsă de nas. Chirurghul o mai potrivește atunci, ca să-i deie o formă ca a nasului, o acoperă cu piele tot prin altoire și iată cum s'a făcut năs celui care n'avea“.

Autorul se pronunță pentru imortalitatea organismelor monocelulare și lămurăște cum viața ființelor pluricelulare se continuă prin elementele germinative.

„În natură se pare că ființa nu mai are importanță din moment ce a putut trece „făclia de viață“ ființei care o urmează.“

„De aceia moartea organismului e firească dela acea vreme, cînd rolul lui e sfîrșit : moare o grămădire de celule netrebuitoare, după ce a asigurat viața eternă celor principale“.

Figurile sînt bine alese și bine executate.

Felicităm autorul pentru lucrarea interesantă ce a dat la lumină și pentru curajul ce a avut s'o scrie și s'o tipărească, curaj cu atît mai de admirat, cu cît e bine cunoscut cu ce groază se apropie lumea cetitoare dela noi de cărțile de știință, fie și de „știință popularizată“.

T. A. B.

C. Rădulescu-Codin și D. Mihala-

che. *Sărbătorile Poporului cu obiceiurile, Credințele și unele Tradiții legate de ele.* Culegere din părțile Muscelului. București, Academia Română, 1909, 1 broș. în 8 de 122 pag. prețul 1 leu 50 b.

„Cele cuprinse în acest volum—spun autorii—sînt cunoscute și culese de noi de prin satele Negrești-Sgripești, Priboeni, Țigănești, Golești-Badi, Budișteni și Leordeni—in care o parte a satului sînt locuitori veniți din Mățău, lingă Cimpulung—toate aceste sate aflate în Muscel... Tot ce dăm aici la lumină e bine știut de noi“.

Volumul, publicat de Academie, nu cuprinde cuvenitul glosar. Academia, se știe, ține mai mult la aspectul ortografic al unei cărți și mai puțin la aspectul tehnic-științific.

Dr. Andrei Iliescu (Lespezi). *Răvașele unui Doctor.* București, Universala, 1910, 2 broș. în 16, prima de 106 pag., a doua de 125 pag., prețul fiecăreia 30 b. (No. 5 și 6 din 'Biblioteca pentru Popor' publicată de Casa Școalelor).

Alături de cărți de un folos contestabil, Casa Școalelor a început a publica o serie de cărți populare, a căror răspîndire printre săteni va fi de cel mai mare folos.

D. Dr. Iliescu, care de nouă ani de zile trăește printre săteni, dă prin aceste broșuri o serie de sfaturi igienice scrise într-un stil popular: Cuvînt către săteni, cine sînt puși să aibă grijă de sănătatea țaranului, Despre boalele de care ne putem păzi, Pentru ce țaranul se îmbolnăvește mai ușor și se lecuște mai cu greu decît țirgovețul, Pricinile pentru care mor copiii la țară, Creșterea copiilor, Despre hrană, Pentru moașe și cele ce au nevoie de moașe, Despre pelagră, Despre beție, Despre oftigă, Despre boalele lumesti.

D. I., care consacră o parte din tim-

pul său pentru a scri asemenea cărți, dă dovadă de un spirit în adevăr democratic și merită toate laudele.

Cu această ocazie dorim două lucruri: 1. Casa școalelor să ne onoreze și pe noi cu cîteun exemplar din toate cărțile pe care le tipărește;—2. Autorii moldoveni, ca d. I., să facă corectura cu cea mai mare îngrijire, deoarece, în textul autorilor, zătarii muntelui introduc adeseori muntenisme.

G. P.

Colonel Sc. Panaitescu. *Curs de topografie.* (Partea cetirea hărților). 1909 București. Institutul de arte grafice Eminescu.

Harta este socotită de școala de azi ca unul din mijloacele cele mai însemnate pentru învățămîntul geografiei. De aceia cele mai unile școli de sat, cași cele mai înalte, caută să poseadă hărțile necesare pentru predarea acestui obiect. Cu trebuința lor treptată, tehnica hărților a mers progresînd, încît hărțile de azi sînt un compromis de știință și de artă, atrăgătoare la studiu și plăcute la vedere.

Avînd însă harta ca scop principal de a ne reprezenta suprafața pămîntului, cu toate accidentele mai importante ale terenului, ea a devenit foarte complicată, iar înțelegerea ei nu-i dată oricui. De aceia una din problemele învățămîntului geografiei a devenit cetirea hărții, adică înțelegerea diferitelor semne convenționale, adoptate în decursul timpului, pentru reprezentarea prin desemn a suprafeții pămîntului.

Publicația de față se referă la cîteva, din lecțiunile făcute la Școala superioară de război despre cetirea hărților, și anume se ocupă cu starea lor actuală.

Se începe cu cîteva noțiuni generale asupra însemnătății cetirii hărților pentru militari, indicîndu-se și căile pentru

ajungerea acestui scop. Se dau apoi lămuriri cum s'a născut nevoia unui alfabet cartografic, numit atlas de semne convenționale, arătându-se și cerințele principale ce trebuiesc îndeplinite de acest atlas.

Importanța hărților militare e recunoscută de toți, și de aceea și caută armatele de azi să-și procure hărțile vecinilor, harta fiind un mijloc foarte bun pentru a judeca terenul și contribuind la evitarea surprinderilor și înlesnirea cunoașterilor.

De oarece operația cea mai frecventă e *marșul*, hărțile sint chemate să dea asupra marșurilor informațiuni cât mai complete, arătând obstacolele ce s'ar putea întîlni în cale, etc.

Trei sint mai ales chestiunile tratate în această broșură, cu destule amănunte și cu date precize: *desemnul planimetric, figuratul terenului și convențiunile scrierii cartografice.*

În capitolul despre desenul planimetric (cap. II), se expun cerințele principale, care contribuiesc la exactitatea și claritatea reprezentării. De aceea o hartă topografică trebuie să consemneze cât se poate mai multe date, figurate în majoritatea cazurilor prin semne convenționale, iar nu prin imagini reduse la scară. Semnele însă să fie astfel întocmite, încît desenul să nu încareze prea mult harta.

Examinîndu-se din acest punct de vedere hărțile militare topografice ale diferitelor armate europene, se vede neconținut urmărită aceeași idee de a reprezenta cât se poate mai multe informațiuni relative la marșuri, făcîndu-se o comparație între harta austriacă ($1/12.000$) și cea germană ($1/100.000$).

Întrebuințarea diferitelor culori pentru diferențierea diferitelor categorii de obiecte e explicată cu exemple bine alese. Diferitele accidente planimetrice se mai diferențiază după forma semnelor convenționale, avîndu-se în vedere că forma semnelor să ne deștepte ideea

obiectului reprezentat, construcțiunilor pomii, puțuri cu cumpănă, prin formelor).

Ca încheiere a acestui capitol se arată cum s'au aplicat toate aceste semne convenționale planimetrice pe hărțile noastre, la diferite foi, și pe hărțile ruse (Basarabia), bulgară, germană, austriacă, sirbească.

Capitolul III se ocupă cu *figuratul terenului.*

Studiul terenului, făcut prin ajutorul hărților, face posibil ochilor să îmbrățișeze o porțiune mare din suprafața solului. Din punct de vedere planimetric e de ajuns să cunoaștem semnele convenționale ale planimetriei, raportul de mărime reprezentat prin scară, ca să ajungem a regăsi pe teren indicațiunile date de hartă.

În ce privește însă figuratul terenului e mai greu a ne da socoteală de pe hartă, dacă domină cutare sau cutare formă de teren. De aceea studiul figuratului de teren cere o muncă mai mare la cetirea hărților. Se expune aici categoriile de hărți pentru reprezentarea formelor terenului: hărți *orometrice, modelate* și cele care sint un compromis din aceste 2 feluri, precum și pe ce se bazează fiecare din ele.

Se arată cum au fost aplicate semnele convenționale ale figuratului de teren pe hărțile noastre, începînd cu foaia din nordul Moldovei, ridicată la 1875-seria XI, coloana R., desenată de loc. M. Grozea, azi general. De asemenea se descrie cartografia străină, scoțîndu-se în relief atît calitățile, cît și defectele lor.

Ultimul capitol (IV) tratează *convențiunile scrierii cartografice.* Scrierea cartografică completează datele planimetriei și ale nivelmentului. Forma, orientarea și dimensiunile scrierii sint în legătură cu importanța localității sau obiectului denumit. Convențiunile scrierii cartografice fiind de a ușura cetirea hărților, se va stabili un raport lesne

de ținut în minte între genul, orientarea și dimensiunile literelor și între natura și importanța obiectelor. Se arată cum sînt clasate diferitele accidente, ce trebuie denumite pe hărți, după atlasul nostru de semne convenționale din 1902, precum și calea care a urmat-o institutul nostru geografic în ce privește dimensiunile și locul scrierii la diferitele obiecte. Și în acest capitol, ca încheiere, se studiază scrierea din cartografia străină.

După cîteva date asupra progresului cartografiei, realizat de institutul nostru geografic, dela 1905 încoace, se trece la ultimul capitol (VI), care cuprinde unele observațiuni drepte asupra studiului terenului în corpurile de trupă, ajungînd la concluzia că nu se dă destulă atenție asupra acestei părți delicate a instrucției militare. Deasemenea se atrage atențiunea asupra lacunii din școlile noastre militare, care nu pregătesc pe elevi cum trebuie să învețe ei la rîndul lor pe soldați.

Cum se vede din rezumatul chestiunilor tratate în această publicație, lucrarea e destul de serioasă, și face cinste autorului ei.

Totul e bine studiat și documentat. Deși cartea are un cuprins curat științific, totuși modul atrăgător cum sînt tratate aceste chestiuni, dealtfel aride, o face destul de interesantă.

N. P.

A. van Gennep. *La formation des Legendes.* 1910, Paris, Ernest Flammarion, un volum de 326 p., prețul 3.50.

Folklorul, care își are origina în romantism și în studiul literaturilor orientale, s'a dezvoltat în cursul veacului trecut cu o repezițiune uimitoare, grație politicii de naționalități și extensiei imperiilor coloniale, care, dînd posibilitatea de a se cunoaște mai de aproape credințele și legendele atîtor popoare, au răsturnat o mulțime de teorii relative la locul de origine, nașterea

și răspîndirea poveștilor, legendelor, miturilor, etc.—Școlile naturaliste, filologice, evemeriste, etc., au apus acum, și pe baza imenselor colecții de folklor se cearcă noi explicații, se fac noi teorii.

În volumul de față, directorul revistei de etnologie, van Gennep, ne dă vederile școlii etnologice și psihologice și discută cele cîteva legi ce se crede că prezidă la formarea, răspîndirea și evoluția legendelor.

Un prim fapt pus în lumină de cercetările etnografice e valoarea utilitară a legendelor și miturilor, care sînt necesare la menținerea și organizarea socială; în începuturile sociale, activitatea literară populară, departe de a fi un lux, o activitate estetică, este un element organic, o instituție fundamentală, fără care societățile semicivilizate și-ar pierde unul din elementele lor principale de coeziune. Acest lucru e caracteristic și povestirii morale, proprie semicivilizațiilor, oameni de o profundă moralitate, căci concepțiile amurale asupra lumii nu se nasc decît într'un stadiu de înaltă dezvoltare intelectuală.

O clasificare a diferitelor povestiri este aproape imposibilă din cauza înfînt de micilor deosebiri și pentrucă, evoluționînd, temele sînt aici mituri, aici legende, aici povești, după împrejurările externe și modificările sociale.

Un principiu de datare îl găsim în faptul că localizarea, individualizarea și utilitatea unui mit, a unei legende, este la începutul formării acestora; deasemenea, o legendă morală e anterioară uneia amorală.—Încercarea de a face o repartitie geografică a temelor arătată că producția tematică nu depinde nici de limbă, nici de rasă, nici de civilizație, că unele teme, cum e a obiectelor miraculoase, care corespund credințelor în magie, sînt universale, altele însă nu trec anumite limite, bine stabilite. Un alt principiu de clasare s'a găsit în ciclurile tematice, combi-

nații de teme simple, care sînt și ele supuse curentului de localizare și personificare, pe de o parte, și celui de delocalizare și depersonificare, pe de alta. În aceste cicluri, temele se combină în o ordine anumită, *sequențe tematice*, și comparația variației acestor sequențe ne poate da cheia multor probleme ridicate de studiul literaturii populare.

În cartea a III-a sînt studiate legende relative la lumea naturală, născută din cele trei concepții de a-și reprezenta formarea și organizarea universului: zoomorfică, antropomorfică și normală. Tustrele aceste concepții fiind primitive, și legendele explicative corespunzătoare sînt primitive, răspindite deopotrivă la toate popoarele, variind însă în proporție. Astfel, legendele cu personaje animale sînt mult mai numeroase, pe cînd legendele relative la lumea astrală sînt înfinit de puține.—Cînd aceste legende sînt explicative, obiecte de credință și rituale, ele sînt anterioare povestirilor ce urmăresc un scop pur estetic.—Studiul legendelor relative la lumea supranaturală este poate cel mai interesant, dar nu putem primi decât cu multe rezerve afirmațiile autorului. După ce arată caracterul actual și local al legendelor relative la demoni, evoluția divinității prin disociațiuni și precisiuni succesive dela totem la rou, autorul împarte în trei grupuri totalitatea acestor legende: rituale, cele mai vechi, religioase și istorice; în legenda rituală și dramatizată, în riturile magice și de inițiere vede van Gennep origina dramei actuale. Eroi civilizatori, născuți din totemi și strămoși, sfinții și martirii, au provocat nașterea a nenumărate legende; evoluția lor e fixată cu claritate. În afară însă de legendele relative la sfinți supranaturale, imaginate de teamă, utilitarism magic și economic, sau de sentimentul religios, sînt legendele istorice. Care este gradul lor

de veracitate? Limitele deformării adevărului în legende este variabil pentru deosebitule categorii logice; o exactitate istorică nu se poate atribui nici timpului, nici locului, nici indivizilor. Prin cercetări s'a dovedit că un fapt istoric nu poate fi reținut de memoria colectivă mai mult de 5—6 generații; cataclismele, emigrațiile, faptele de ordin cultural, etc., sînt mai multă vreme reținute, dar sau sînt transportate într'un trecut vag și confuz, sau sînt întinerite; raporturile temporale se deplasează continuu, fantazia și greșala fiind normale chiar la oamenii civilizați.

Asupra capitolului relativ la formarea epopelor, în care autorul exprimă idei ce ni se par contestabile, sperăm să revenim altădată.—Van Gennep crede că din *cîntecete-fabule* magice, prin diferențiere posterioară, s'a născut și proza și poemul religios și dramatic și epopeia; aceasta din urmă este, după părerea sa, totdeauna opera unui singur individ.

Terminăm, enumerînd cauzele de formare ale legendelor, care se nasc din observația unui fapt real, sau din vis, din halucinații provocate de dorinți, etc. șavem, în sfîrșit, legende iconografice, istorice și patriotice. Legendele, odată formate, sînt transmise din loc în loc de povestitori, soldați, negustori, pelerini, etc., și sufăr variațiuni fatale.

Legile ce cîrmuesc aceste schimbări nu-s încă bine stabilite; cîteva principii, deja indicate, sînt: localizarea, delocalizarea, individualizarea, dezindividualizarea, temporația, detemporația, convergența și disociația.—Alte legi formulate sau nu demonstrează nimic, sau se reduc la cele de mai sus.

În general luat, studiul d-lui van Gennep este o lucrare de sinteză admirabilă, care, dată fiind starea actuală a cunoștințelor noastre folklorice, prezintă desigur lacune, este însă indispensabil celor ce se ocupă cu literatura populară și, desigur, tuturor

acelor pe care-i interesează chestiile culturale.

M. J.

W. Ostwald. *L'Energie* (trad. din nemțește). 1910, Paris, 3 frs. 50.

Toate descoperirile făcute în diferitele domenii ale fizicii, dela Descartes pînă în zilele noastre, au avut la bază concepția mecanică a marelui filozof. „Mecanismul“ nu se mulțumește să cerceteze legile generale ale fenomenelor, exprimîndu-le prin relațiuni matematice între cantități observabile și putînd fi măsurate. Un fenomen îl consideră numai atunci pe deplin studiat, cînd îl poate „explica“, reducîndu-l la o mișcare de atomi materiali. Sub imperiul acestei concepții s'a creat și perfecționat teoria celor mai bine cunoscute părți ale fizicii: în primul rînd „acustica“, în care mecanismul vibrațiilor explică perfect înălțimea, intensitatea și timbrul sunetelor muzicale; apoi, prin analogie, „optica“, introducînd un mediu ipotetic, elastic, dar neponderabil, numit eter; în sfîrșit, teoria mecanică a căldurii, capilaritatea, etc.

Dela o vreme însă, decînd cu marile progrese făcute în studiul electricității și odată cu stabilirea principiilor termodinamice, o mulțime de fenomene noi se lăsau din ce în ce mai greu a fi reduse, potrivit pretenției lui Descartes, la „materie, figură și mișcare“. „Mecanismul“, după ce se arătase așa de fecund timp de citeva secole, devenea steril față de noile probleme. Misiunea lui părea sfîrșită și se simțea nevoia de a fi înlocuit cu altceva.

Acest altceva n'a întîrziat să apară. Pe de o parte, unii fizicieni au căutat să lărgească atomismul, prin descompunerea atomului de materie într'un roi de atomi de electricitate, animați de iuțeli de rotație vertiginose, identificînd astfel în ultimă analiză materia cu electricitatea. Această teorie nu făcea însă decît să amîne problema; pen-

tru a o complecta, trebuia găsită o teorie mecanică a electricității.

Mult mai adîncă, din punct de vedere filozofic, a fost crearea concepției „energetice“ a naturii, ca urmare a principiilor termodinamice. Lucrarea de față a celebrului profesor din Lipsca are de scop vulgarizarea, printre oamenii de știință, a acestei concepții, care, după dînsul, este menită să dea, într'un viitor foarte apropiat, rezultate însemnate, în toate domeniile: fizică, chimie, biologie, psihologie și... sociologie.

După ce expune în citeva capitole preliminară istoricul închegării principiilor de mecanică rațională, care au condus la ideea de conservare a energiei mecanice, inspirîndu-se mai cu seamă din clasică operă a lui Mach, autorul trece la descoperirea celor două principii ale termodinamice. Povestea descoperirii echivalentului mecanic al căldurii de către Mayer, este extrem de interesantă; cu deosebire, ideea de a reproduce textual primul memoriu al lui Mayer din capitolului o culoare foarte originală.

Mult mai important este însă capitolul următor, tratînd despre principiul lui Carnot, mai cu seamă fiindcă acest principiu n'a fost niciodată așa de bine cunoscut de oamenii de știință, ca cel dintîi, din pricina formei abstracte a expunerii lui Clausius. [Un exemplu frapant de necunoaștere a principiului lui Carnot este teoria cu totul greșită a „echilibrului nestabil al omogenului“, emisă de Spencer în „Principiile sale“. Importanța pentru „energetică“ a acestui principiu stă în aceea că el este într'o contradicție ireductibilă cu „mecanismul“ cartesian. Iată, în citeva cuvinte, în ce constă chestiunea:

După principiul lui Carnot, pentru ca să se poată transforma căldura în lucru mecanic, trebuie să existe o diferență de temperatură; transformarea nu se poate face decît printr'o transportare de căldură dela un izvor ma-

cald la altul mai rece, și nicidecum invers. Fenomenul este din acest punct de vedere ireversibil și conduce la o degradare a energiei, cum spun Englezii, adică, prin egalizarea temperaturii, energia calorică utilă, transformabilă în energie mecanică, devine din ce în ce mai mică. Ori, tocmai această ireversibilitate e în contradicție cu o explicație mecanică a căldurii; căci orice fenomen, care se poate reduce numai la mișcare de atomi materiali; este reversibil: n'avem decît să ne înclîpuiem toți acești atomi oprîți pe loc la un moment dat și lansați cu viteze direct opuse celor dintîi; sistemul va trebui să treacă, în ordine inversă, prin toate stările lui anterioare.

Capitolele următoare cuprind expunerea concepției energetice. După Ostwald, cusurul cel mare al „mecanismului” clasic este importanța pe care o dă materiei ponderabile, lăsînd pe un picior de inferioritate imponderabilele: căldura, lumina, electricitatea. Polemicele, violente uneori, ce le-a dus în jurul acestei chestiuni, sînt cunoscute de toată lumea științifică. În definitiv, spune el, prin ce ni se revelează nouă materia? Prin greutate, prin volum, prin formă. Dar fiecare din aceste proprietăți nu este decît efectul unei forțe, unei energii: energia de gravitație, energia de volum (presiunea), energia de formă (elasticitatea). Materia ne este cunoscută numai ca suport al acestor energii, fără de care ea nu mai păstrează nici o realitate. Dar de ce privilegiul acestor forme speciale de energie? Oare căldura și electricitatea nu sînt tot așa de accesibile simțurilor noastre?

Conceptul de energie este mult mai general decît acela de materie. Orice cantitate de energie cuprinde doi factori: unul de intensitate și altul de capacitate, numit și factorul material al energiei. Factorii de intensitate nu sînt adiționabili și măsurabili în sensul o-

bișnuit al matematicii; așa e presiunea ca factor al energiei de volum, înălțimea de cădere ca factor al gravitației, potențialul electric, temperatura. Factorul de capacitate, extensiv sau material, se bucură din contra de proprietățile materiei, puțîndu-se aduna și măsura: volumul, greutatea, cantitatea de căldură, de electricitate. Factorul de intensitate reprezintă numai un nivel la care se află factorul material. Cetorii care s'au muncit adesea în școală să deosebească noțiunile de potențial și cantitate de electricitate, temperatură și cantitate de căldură, etc., vor ceti cu o deosebită plăcere frumoasă expunerea a lui Ostwald din cap. VIII și IX.

Cu ajutorul acestei concepții, autorul caută să schițeze, în ultimile capitole, o teorie a vieții și activității psihice. Nu insist asupra lor, și nici autorul nu cred să fi avut pretenția de a fi făcut un pas important în cunoașterea mai exactă a acestor fenomene. Mă voi mărgini să citez, ca o curiozitate, aplicarea principiilor termodinamicii în sociologie.

Totă istoria civilizației este istoria perfecționării neîncetate a instrumentelor de muncă. Aceste unelte nu sînt însă decît niște mașini de transformare a energiei omului, sau a naturii, în energie utilă omenirii.

Aplicînd deci organizațiilor sociale criteriul de apreciere al mașinilor, putem spune că o organizație socială este cu atît mai superioară, cu cît transformarea energiei omenești în energie utilă se face cu mai puțină pierdere, sau cu un mai mare „rendement”, cum se zice în limbajul tehnic.

Cîte n'ar fi de spus, în privință „rendement”-ului inferior al mașinii militare, birocratice și parlamentare din zilele noastre!

M. S.

* * *

Firmin Roz. *L'Energie americaine*

(*Evolution des Etats-Units*). Paris, Ernest Flammarion, 350.

„Biblioteca de filozofie”, pe care biblioteca Flammarion o publică sub direcția lui Gustave le Bon, ne-a dat până acum două lucrări, în care se îmbărășează în linii mari, dar pe baza a numeroase fapte și observații, evoluția, starea actuală și perspectivele pentru viitor ale unor din țările însemnate ale lumii,—Japonia și Germania.

În volumul de față Firmin Roz face cam același lucru pentru Statele-Unite.

Autorul urmărește să puie în lumină „înălțuirea cauzelor și efectelor, totalitatea condițiilor excepționale din care au eșit trăsăturile caracteristice ale individului și ale societății, pentru a ne înfățișa mai ales, în dosul activității economice dezvoltate pe primul plan, puterea idealului care, punând în serviciul acestei societăți toate forțele vii ale religiei, ale educației și ale acțiunii sociale, o îndreaptă către un viitor ale cărui greutăți nu trebuie să ascundă ochilor noștri tăgăduințele”.

Potrivit acestui scop, autorul studiază în primul capitol (*Individul și societatea*) cauzele și modul cum s'au întrunit și combinat deosebitele elemente etnografice spre a forma un popor cu un caracter bine determinat; se ocupă apoi în al doilea capitol (*Evoluția economică*) de activitatea mare ca producător de bogății a acestui popor; caută în al treilea capitol (*Idealul național*) să arăte că, dacă activitatea economică ocupă așa de mare loc în viața poporului american, nu-l absoarbe însă cu totul, ci că acest popor are un ideal; că pe baza acestui ideal s'a creat geniul național american care se exprimă prin literatură și artă, care dacă în primele lor faze au fost cu totul dependente de literatura și arta Europei, capătă din ce în ce mai mult o fizionomie proprie (Cap. IV—*Evoluția intelectuală*). După ce scoate astfel în

relief formarea și caracteristica geniului american, autorul studiază în al cincilea capitol (*Evoluția politică*) modul cum s'a format și transformat conducerea politică și cum s'a constituit statul federal prin unirea diferitelor state particulare. În al șaselea capitol în stîrșit (*Problemele*), autorul cercetează chestiunea raselor, în special a Negrilor, și chestiunea socială, procesul dintre capital și muncă, probleme de a căror rezolvire atîrnă în mare parte buna dezvoltare a statului. În concluzie autorul compară Statele-Unite cu republicele sud-americane, arată condițiile deosebite în care s'au format și dezvoltat și rezultatele pentru viața a acestor împrejurări.

Toate chestiunile atinse de Firmin Roz în această lucrare sînt bine expuse, foarte clar redată și sprijinite pe informații bine alese.

În special capitolul intitulat *Evoluția intelectuală* e mai personal, mai original și poate și mai necesar, întrucît până acum s'a studiat mult mai puțin cultura Americanilor de cît activitatea lor economică.

În totul, cartea, foarte bine scrisă, se citește cu multă plăcere și e o contribuție însemnată pentru cunoașterea Statelor-Unite și pentru înțelegerea trăsăturilor caracteristice ale poporului american.

*

Paul Louis. *Le Syndicalisme contre l'Etat*. 1910. Paris, Felix Alcan, prix 350.

E foarte greu de rezumat un articol de revistă al lui Paul Louis: am simțit-o adesea, căutînd să rezumez admirabilele studii, pe care le publică din cînd în cînd în „*Mercure de France*”.

O carte însă e absolut imposibil. În stilul concis, în logica strînsă, în faptele bine alese și concludente, în forma lapidară în care-și alcătuește tot ce scrie, nu găsești un rînd, o frază, o vorbă parcă de prisos. Nu te poți

hotări să renunți la nimic. Tot ce pune în paginile sale e de un interes capital, și fiecare idee o așa de strâns legată de celelalte, încît nu poți lăsa nimic,—sau dacă lași, ai impresia că ai sfărmat o minunată construcție arhitectonică, pentruca să arăți cuiva cite o colonă frumoasă, cite o frescă, vre-un colț de zid, ori altă ceva din ruine...

Și apoi cum să găsești, pentru a prescurta, fraze mai scurte, expresii mai pline de înțeles, formule mai adecvate decît ale lui Paul Louis?

Iată deci nu vom da aici decît o idee generală de cuprinsul acestei extrem de interesante lucrări, fără a intra în amănuntele ei și fără gîndul de a scuti de cetirea cărții pe cetitorul acestor rînduri...

Cartea o alcătuie pe un plan foarte simplu; cuprinde trei părți, formate fiecare din cite o serie de capitole.

În prima parte—*Statul modern*—autorul analizează diferitele elemente ale statului de azi (puterea politică, parlamentarismul, armata, marina, justiția, bugetul, învățămîntul, legislația, etc.), arătînd originea, evoluția și rolul lor în statul modern, ca mijloace de ocrotire a intereselor clasei posedante și de apăsare a claselor dominate; în a doua parte—*Sindicalismul*—ne dă un studiu asupra acestei mișcări muncitoare, arătînd pricinile care i-au dat naștere, primele ei începuturi, evoluția și rolul ei economic-social; în sfîrșit, în partea a treia—*Lupta*—autorul ne arată antagonismul ireductibil dintre statul modern și sindicalism, primejdia pe care acesta o prezintă pentru stat și mijloacele sale de luptă.

Ideia centrală, firul conducător al lucrării e acesta:

Pecînd socialismul parlamentar, plecînd dela ideia greșită că ar putea transforma societatea, folosindu-se de factorii actuali de guvernămînt, caută să lupte pentru a cuceri puterea politică și a făuri legi în sensul tendințe-

lor sale,—sindicalismul revoluționar, convins că statul actual e apărătorul claselor posedante, știe că nu se va putea schimba structura capitalistă a societății decît prin distrugerea instrumentului de stăpînire, statul modern, cu toate mijloacele sale, funcționarism, armată, buget, etc.—și luptă în consecință.

Astfel, sindicalismul atacă chiar existența statului modern, punîndu-se față în față și direct în luptă cu el, luptă care nu îngăduie nici un fel de concesie, întrucît unul din luptători trebuie să fie numaidecît nimicît. Și sindicalismul e cu atît mai primejdios pentru stat, cu cît mai mare se face concentrarea muncitorimii, sub steagurile sale. Iar cînd sindicalismul va cîștiga și elementele sociale pe care se sprijină statul modern,—armata, funcționarii, etc.—căci păturile de jos ale acestora au și ele o soartă foarte rea și sint atrase spre sindicalism,—atunci el va determina dezagregarea statului și a structurii sociale capitaliste, pe care statul o reprezintă, și va organiza societatea pe baze nouă. Acesta mai ales va fi rolul asociațiilor muncitoare, iar lupta lor contra statului modern e numai „un preluțiu pentru un mare viitor“.

Dar schema aceasta a noastră e numai... o schemă și nu dă nici pe departe o idee clară despre valoarea cărții lui Paul Louis. Ba, redus la un simplu schelet, conținutul lucrării nici nu pare a eși din cadrul ideilor curente asupra chestiunii.

Cine va citi însă cartea lui Paul Louis va vedea că vina e numai a noastră, sau, mai bine zis, a rezumatului, care,—ca orice rezumat,—reduce la un simplu schelet un organism plin de viață, de vigoare și de frumuseță.

M. C.

Marquis de Ségur. *Au Couchant de la Monarchie*. 1910, tome I, Calmann-Lévy, prix 7.50.

D. de Ségur e un istoric „de race” în toată puterea cuvintului, pătruns de tradițiile școlii istorice franceze, crescut într-o atmosferă familială prielnică dezvoltării aptitudinilor ce moștenise dela un întreg șir de strămoșii, pentru cercetarea și lămurirea problemelor trecutului. D-sa e un profund cunoscător al oamenilor și împrejurărilor din acel secol al 18-a, asupra studiului căruia se ’ndreaptă în ultimii ani cercetările tuturor erudiților din vremea noastră, poate pentru asemănarea zorilor unor prefaceri sociale iminente ce caracterizează amîndouă epocile. Volumele sale asupra mareșalului de Luxembourg și a Luiei de Lespinasse, pe lângă multe alte lucrări, îi dau desigur autorului autoritatea necesară pentru a întreprinde opera deosebit de grea, a cărui început ni-l prezintă acum: a căuta să prezinte în adevărata lor lumină figurile atât de hulite de istoricii secolului trecut, a lui Ludovic XVI-a și a reginei Marie-Antoinette. Din domnia lui Ludovic XVI-a nu se cunoaște, în deobște, decît cei din urmă ani, acei ai tragediei ce și-a luat sfîrșit pe scările guilotinei. Începutul domniei e foarte puțin cunoscut, după cum sînt foarte puțin cunoscute eforturile memorocitului suveran, conștient de moștenirea apăsătoare, peste puterile sale, pe care bunicii sîu, Ludovic XV, i-o lăsase. Din aceste timpuri nu se cunoaște decît partea scandaloasă, cum e celebra afacere „du Collier”. Domnia lui Ludovic XV-a făcuse revoluția inevitabilă, și chestiunea era de-a se ști numai dacă schimbarea politică și socială se va face prin suveranul de drept divin, sau cu suprimarea lui. Domnia lui Ludovic XVI-a a fost epoca de tranziție, încercările zădarnice ale unui organism bolnav, ce’și dă samă întrucîtva de boala ce-l distruge, de-a împiedeca sfîrșitul iminent. Primii ani de domnie, a-

tunci cînd organismul mai avea încă puțința de-a lupta, au rămas în umbră față de anii desnodămîntului, și toate acele efortări bine intenționate au fost întunecate de patimile politice ce s’au deslănțuit odată cu revoluția și n’au ajuns încă a se potoli. Va mai trebui, desigur, încă multă vreme pentru a se recunoaște bunavoința, cel puțin, a ultimului rege absolut. Că suveranul n’a fost la înălțimea vremurilor, e de ne tăgăduit; acolo unde era nevoie de un geniu, nu se afla decît un om simplu, dar bun, cu bune intențiuni, conștient în mare parte de pericol și sincer în încercările sale de-a remedia răul. Între 1774 și 1781, timp ce autorul își propune a descrie, cu ajutorul lui Turgot și apoi a lui Necker, Ludovic XVI-a încercă în deosebite chipuri de-a îmbunătăți starea dezastruoasă de lucruri ce dănuia în regatul său. Primul volum povestește istoria ministerului lui Turgot, primul capitol al domniei, dîndu-ne o sinteză critică, ce lipsea până acum, a nenumăratelor memorii, monografii și pamflete ale timpului, punînd în lumină figurile caracteristice ale vremii și fatalitatea împrejurărilor. Actorii acestei tragedii singeroase, Ludovic XVI-a, Marie-Antoinette, frații regelui, Turgot, Malesherbes, Maurepas, Choiseul, precum și rolurile de-a doua mînă, cași mulțimea fără număr de figuranți din masele furtunoase ale poporului, sînt zugrăvite de autor cu o măiestrie desăvîrșită, într’un stil elegant, dar colorat și luminos, care mișcă și interesează pe cetitorul ce urmărește acele zădarnice încercări, zărirînd în fundul tabloului furtuna îngrozitoare ce avea să se deslănțuiască pentru a dărâma, îngropînd nenumărate victime, edificiul social pe care stăpînii se ’nceceau fără succes a-l consolida.

D. X.

Revista Revistelor

Luceafărul (No. 9 și 10). Ancheta asupra „poporanismului“ continuă. Priveliștea e interesantă. De fiecare număr, unul sau doi cugetători. De data asta un cugetător la două numere. Că e unul vast: e d. M. Dragomirescu, criticul obiectiv, care luptă pentru adevăr. Ce e poporanismul, nu prea știe bine d. Dragomirescu. Dar îl clasifică cu energie, cu înverșunare, cu entuziasm, cu frenezie: Poporanism primitiv, poporanism temperamental, poporanism tendențios, poporanism pozitiv, poporanism revoluționar, poporanism artistic, poporanism colectiv, poporanism energetic, poporanism formal... Nici nu bănuiește d. Dragomirescu ce humor sănătos are...

În No. 10, d. Tâzlaşanu publică un articol despre „Noul episcop al Caransebeșului“, dr. Miron Cristea, un bărbat înzestrat cu toate calitățile, ce le poate dori un om. Reproducem, din acest articol, cuvintele spuse de dr. Miron Cristea în fața altarului: „Făgăduiesc că credința și legea strămoșească, limba și cultura românească, vor fi stelele conducătoare ale activității mele. Și nu mă voi abate nici în viitor dela calea cinstită de bun Român și de convins ortodox“.— Se dau și două ilustrații, care înfățișează pe părintii noului episcop: un țaran și o țărăncă, în opinci. Ce mindru trebuie să fie dr. Miron Cristea de o-

riginea sa, care dovedește că tot ce este acum își datorește sie însuși! Și ne gândim ce ofensă arzătoare ar simți ca i se face, un „ajuns“ dela noi din Regal, cărui o revistă i-ar scoate la iveală pe părinții săi țărani! La noi loși au un ideal: să fie boeri, „elită socială“, și să li se uite, să li se ierte pata: originea țărănească, „măimutească“ cum zice d. Duiliu Zamfirescu.

Junimea Literară (No. 4). D. Iancu I. Nistor publică un interesant articol asupra *Legăturilor de comerț cu Bistrița*, ale Moldovei.

Converbi Critice (No. 3). Un critic al d-lui Dragomirescu, tratând cu o rară competență același „poporanism“, pe care dincolo îl hiperclasifică maestrul, ne acuză că *am plagiat...* pardon! ne acuză că am năruit pe Anatole France poporanist!!!... N'am afirmat niciodată asemenea lucru despre autorul lui Sylvestre Bonnard, cum nu l'am afirmat nici despre... Bergson. Apropo: d. Simionescu-Rimniceanu arată în *Luceafărul* c'a fost bergsonizat, și d-ssa, de criticul d-lui Dragomirescu. Și-l și pune pe două coloane.—Dacă lucrurile continuă să meargă așa cu cele două colane, apoi în curînd opera acestui „critic“ are să ia aspectul podului dela Cernavoda...

Viuța Socială (No. 3). Literatura, în acest număr, e reprezentată prin marele Baudelaire (o traducere), prin

d. Galaction, care nu e lipsit de talent, prin d. Tudor Arghezi care, cu siguranță putem spune acum, e ceva, și ar putea deveni cineva, dacă n'ar avea curioasa plăcere de a se exprima sibilin, prin d. Davidescu, care vrea din toate puterile să aibă talent, prin d. Demetrius, care s'a resemnat în această privință, și prin d. N. D. Cocea, scriitorul fin pe care-l cunoaștem.—E de remarcat că în această revistă și-au dat întâlnire mai toți acei ce reprezintă la noi ceea ce s'ar putea numi literatură „decadentă“.

Oare felul acesta de literatură să fie expresia ideologiei unei clase tinere și viguroase, care luptă împotriva îmbătrânitei și decrepitei societăți de azi? Ori poate, —deși fără nici o înrudire între ele, —literatura asta și idealurile sociale ale revistei au, totuși, ceva comun: revolta împotriva formelor tradiționale?

În ultimul moment primim No. 4 al acestei reviste. D. S. Labin, într'un articol despre Cestia evreiască, vorbește și de noi. Spicăm în grabă: d-sa se miră că în România chestia evreiască e privită altfel decât aiurea, chiar și de „democrați“. În adevăr, chestia evreiască la noi are cu totul altă însemnătate, decit aiurea. Cine s'a preumblat prin orașele și orașelele Moldovei, va pricepe imediat chestia evreiască, mai bine decit pe orice altă cale.—Dacă orașele Lyon, Marseille, Bordeaux, Toulouse, Toulon, Grenoble, etc., din jumătatea sudică a Franței, ar avea aspectul Moldovei, ar fi alcătuite dintr'o populație harnică și oțelită în lupta pentru traiu, dar cu o altă limbă maternă și de conversație decit cea franceză, cu un alt ideal cultural și național decit cel francez, oare „democrației“ din Franța nu i s'ar impune o dureroasă problemă, de care azi habar n'are? Și oare dacă un Jaurès ar vizita orașele Moldovei, n'ar începe să priceapă „barbaria“

„democrației“ romine? Teoreticianul socialismului german, *Cehul* Kautsky (și încă germanizat!) nu s'a despărțit de Marx asupra chestiei Cehilor, pe care Marx îi *malmena* în operele sale? Și crede d. Labin că sîntem fericiți noi, „democrații“, de această tristă situație: complicarea antagonismelor de clasă cu unul național?—Bine înțeles că în toată această discuție sînt excluși intelectualii care s'au *desevrezat*.—D. Labin amintește declarația d-lui Ibraileanu (diatr'o serisoare deschisă către d. Gherea) că, pe cînd era socialist, era împotriva acordării de drepturi la Evrei. Așa e! Dar întreg partidul era așa—și d. Gherea, căci, pentru noi, drepturi Evreilor însemna *întărirea burgheziei*, dușmana proletariatului. Din alte considerații teoretice, dar aceiași atitudine cași acum. Și o spunem, fiindcă e așa, nu ca să dovedim cu orice preț imutabilități intelectuale, care nu sînt întotdeauna semn de superioritate.—Și Evreii au o vină, zice d. Labin. Da! Dar altă vină. În loc ca intelectualii Evrei (răspîdiți pela ziare, unde dau tonul), să lumineze opinia publică asupra extravaganțelor d-lui Cuza („Cabalul“, „omor ritual“ etc.), extravaganțe care fac impresie asupra vulgului și stîrnesc o teribilă ură de rasă și religioasă,—în loc de aceasta, intelectualii Evrei își cheltuiesc talentul insultînd și calomniînd, exasperînd lumea, care, desigur pe nedrept, face pe toți Evreii vinovați de calomniile intelectualilor publiciști.—D. S. Labin reproșează d-lui Stere că păstrează o tăcere „puțin cavalerescă“ față cu un memoriu al Evreilor, în care e vorba de idei susținute de d. Stere în „V. R.“. Această „tăcere puțin cavalerescă“ e singura insultă din articolul d-lui Labin, scris de altmîntrelea foarte urban.. Dar d. Labin, dacă-l interesează scrisul d-lui Stere, ar fi putut constata ușor, că d. Stere n'a scris de multe luni în „V. R.“ (măcar

mica polemică cu d. Panu, ar fi trebuit să-l lămurească). Dar e ceva mai mult: d. Stere lipsește foarte demult din țară. Și apoi, dacă pe d. Labiu îl interesează așa de mult chestia asta, de ce n'ar admite că pe d. Stere ar fi putut să-l intereseze mai mult alte chestii,—chiar dacă era în țară și scria?

Dar această notiță a luat proporții teribile!

P.S. Și totuși... De cînd am scris rîndurile de mai sus, până acuma (la corectură), am găsit într'un ziar evreesc reproducă acea faimoasă statistică din memoriul cu pricina, pe care d. Stere n'a avut „cavalerismul etc.” Iată ce e: 30,000 meseriași Evrei, și 73,000 meseriași Romîni, în toată țara.—Apoi: 23,588 patentari Evrei, și 77,248 patentari Romîni în toată țara.—Imaginați-vă acum că în Franța ar fi 100,000 meseriași străini, și 200,000 meseriași Francezi;—100,000 patentari străini, și 300,000 patentari Francezi!!! Și statistica din memoria consolează pe Romîni cu cei 113,901... funcționari!

Dar dacă ar fi numai atât! Statistica vorbește de toată țara... Dar o parte din țară (Oltenia, o bună parte din Muntenia) nu e încă învinsă de Evrei. Sint rari Evreii în Oltenia; tot rari încă în Muntenia de apus și sud; mai mulți spre nordul Monteniei... Cei 30,000 de meseriași și 23,000 de patentari apasă mai ales asupra Moldovei! Care e proporția, în Moldova, între Romîni și Evrei?—Să vie d. Labiu să facem o preumblare prin Iași—și n'o să mai aibă nevoie de „statistică”... Ori prin Botoșani, Doroboiu, Focșeni, Piatra, Roman, Bacău, Bîrlad, etc., și toate orașelele Moldovei...

Și ce-ați dori d voastră? Drepturi politice Evreilor? Apoi în cazul acesta, fără să mai vorbim de alte consecinți, proprietatea mare din Moldova (și nu numai din Moldova) ar cădea în mina Evreilor.—Așa dar, meseriile,

comerțul, industria și proprietatea mare (și funcțiile) ar fi în mina lor. Și-am avea atunci jos o țărănime rominească, iar sus, cu teribila lor putere politică (chiar și dacă ar fi volul universal), clasele superioare evrești!... Ca'n acea parte din Galiția, unde țărănimea ruteană zace mizerabilă sub jugul străin polono-evreesc.

Cumpăna (No. 18). D. Sadoveanu răspunde cuiva, care a scris într'un ziar politic că *Răvașul poporului*, admirabila gazetă pentru țărani a d-lor Sadoveanu și Gorovei, ar fi fost un ziar politic „poporanist”!!! —In luna aceasta, poporanismul a obsedat pe mulți!—Interesant e că d. Gorovei face parte din partidul al cărui ziar afirmă că *Răvașul* a fost poporanist... Fără îndoială că ziaristul nici n'a văzut *Răvașul poporului*.

Pacea ne atacă în cinstea noastră de oameni. Ca ziar politic, e natural s'o facă. E o particularitate a presei noastre. Noi însă nu putem pași pe acest teren, cu atât mai mult, cu cît nici nu știm cu cine avem onoarea să stăm de vorbă, căci publicația aceasta, neavînd nici director, nici redactori mărturisii, nu putem ști cine e răspunzător de notițele *neiscălite*—afară decît în cazul cînd autorul lor ar fi „Societatea pe acțiuni *Adevărul*”, singura persoană oficială care-și declină numele.

La Nouvelle Revue (April, 1910).

Sub titlul Turci și Bulgari, *Louis Mèril* ne dă o privire generală asupra forțelor armate de care aceste două puteri din Peninsula Balcanică ar putea dispune într'un caz de războiu. Bazat pe faptul că Bulgaria, încurajată de ultimele succese față de Turcia, va căuta să devie o putere de primul rang în Peninsula Balcanică și că nu va renunța niciodată la visul ei de a cuceri Macedonia, autorul articolului crede că mai curînd ori mai tir-

ziu un războiu între Turcia și Bulgaria e inevitabil. În acest războiu Rusia și Austria, împăcate din nou, vor azista ca simple spectatoare și nu vor interveni decât la negocierile diplomatice dela finele ostilităților, însă forțele armate ale Turciei și Bulgariei sînt foarte disproportionate.—Turcia, cu cele 839 batalioane de infanterie, 523 escadroane de cavalerie și 271 baterii de artilerie ale ei, ridicîndu-se ca o putere armată formidabilă față de cei 315.000 de oameni pe care-i poate mobiliza Bulgaria în caz de războiu. Cu toate acestea șansele războiului nu ar fi așa de disproportionate, pentru că, cea mai mare parte din trupele tercești fiind în Asia, Turcia nu ar putea avea, înaintea de 25 zile dela mobilizare, decît 120.000 de oameni, pe cînd Bulgaria poate avea în 10 zile toată armata sa pe picior de războiu. Tot interesul Bulgariei ar fi deci să întrerupă relațiile brusc, să meargă imediat asupra Constantinopolului, să obție în primele 15 zile oarecare succese, după care diplomația europeană să intervie pentru a pune capăt conflictului. De altfel, Bulgaria își dă seamă de aceasta, și tocmai de aceea la proclamarea independenței a procedat brusc și prin surprindere, așa că Turcia nu a putut să se opue. Și aceasta va fi totdeauna tactica Bulgariei.

Pangermanismul în Belgia este titlul unui articol, în care *Henri Charriaut* scoate în relief progresele mari, pe care expansiunea germană le face în această țară „neutră”, progrese pe care le favorizează naționaliștii flamanzi, care luptă în contra răspîndirii limbii franceze și a spiritului latin, fără a înțelege că fac jocul Germanilor. Autorul e îngrijit mai ales de preponderanța economică, pe care Germanii o cîștigă din ce în ce mai mult în această țară și de influența lor tot mai puternică asupra spiritului public din Belgia.

Mercure de France (April, 1910).

Într'un articol intitulat opera și pasiunea lui William Shakespeare, *André Fontainas* expune în scurt viața marelui dramaturg, după reconstituirea făcută de Frank Harris, în lucrarea sa „*The Man Shakespeare and his tragic life story*”. Față de invențiile și de naivitățile adunate cu timpul asupra persoanei și chiar existenței lui Shakespeare, Frank Harris a căutat să reconstituie viața scriitorului din opera sa, controlînd datele și informațiile astfel căpătate cu puținele acte autentice ce au rămas de pe acel timp. Shakespeare a fost un om care a suferit mult și viața sa e rodată, mult mai mult decît se credea înaintea, în sonetele și piesele sale de teatru: Hamlet, Romeo, Macbeth au trăsături comune și reprezintă evoluțiile acelorași caractere, evoluțiile autorului însuși. Iar femeile din opera lui nu sînt decît imaginea cînd reală, cînd ideală a femeilor cu care a fost în contact ori pe care le-a iubit. În scurt, iată biografia lui Shakespeare reconstituită de Frank Harris: S'a născut din părinți bine situați, la 1564, la Stratford; a căpătat primele învățături de pe acele vremuri, apoi tatăl său—negustor—sărăcind și ruinîndu-se, Shakespeare a dus o tinereță grea și cam dezordonată; s'a însurat de tînăr cu o fată mai în vîrstă cu 8 ani decît el, pe care o sedusese și pe care nu a putut-o suferi toată viața, deși a avut dela ea două fete și un băel. Făcîndu-se actor și autor de piese, a ajuns bogat și la vîrsta de 34 de ani s'a înamorat de Mary Tilton, o damă de onoare a reginei, dar a fost trădat în acest amor și a suferit foarte mult, din care pricină s'a și retras la Stratford, unde și-a petrecut ultimii ani în tristețe.

Pierre Quillard publică un scurt articol, în care își arată impresiile asu-

pra operei poetului mort de curind, Jean Moréas. Sînt numai cîteva pagini, în care autorul, prin citații luate din opera poetului, caută să scoată în relief natura distinsă a lui Jean Moréas, sufletul lui înamorat de frumusețile naturii și ale trecutului.

La Revue (Maiu, 1910).

Jean Finot, directorul acestei reviste, publică un articol Carta femeii și societatea de mine, în care pledează pentru egalitatea de drepturi civile și politice între cele două sexe. Argumentele autorului sînt cele obișnuite: femeia nu e inferioară ca inteligența bărbatului, nici ca putere inventivă, dovadă numeroasele invenții foarte ingenioase datorite ei, nici ca putere de muncă în știință, de exemplu d-na Curio și d-na Ayrton; nu e inferioară nici în ce privește calitățile morale, ba din poltră. Chemată să colaboreze la formarea legilor, ea va da o viață nouă parlamentarismului, amenințat de faliment și vicii noastre politice și sociale. „Clășunile politice obișnuite își vor schimba conținutul și aspectul. Viața publică reînviată și purificată nu va mai fi domeniul exclusiv al polițianților de profesie, care trăsesc de pe urma libertății și o murdăresc”.

Pretulindeni, unde li s'au acordat aceste drepturi, s'a văzut influența lor binefăcătoare: criminalitatea, libertinajul, alcoolismul, delapidările, nepotismul s'au redus considerabil, familia și moralitatea a fost întărită; femeia, luînd parte în luptele politice, n'a pierdut nimic din caracterul său de femeie. Argumentul, cum că femeile sînt din fire reacționare, nu e justificat nici de istorie, căci femeilor se datorește răspîndirea creștinismului, marea revoluție dela baza lumii moderne, nici de practica actuală, căci femeile, acolo unde au dreptul, au votat, după interesele locale, fie cu socialiștii, fie cu partidul conservator.

Libertatea politică, acordată, va transforma profund și în bine personalitatea feminină.

Oricite ironii s'ar putea face pe socoteala tabloului ademenitor al d-lui Finot despre bunurile ce vor împresura societatea trăind sub regimul egalității sexelor, este însă o cerință de dreptate, care va trebui satisfăcută cîndva.

La Revue du Mois. (April, 1910).

Sub titlul de Trezirea conștiinței sociale și primele idei de reforme politice, *Gustave Lanson* ne dă un studiu asupra concepției politice a veacului XVIII. La drept vorbind, cea dintâi desmorțire a conștiinței sociale are loc între 1692, cînd se formează la Luxembourg, la abatele de Choisy, un fel de Academie de științi politice, și între 1723, cînd se deschid în piața Vendôme reuniunile clubului „de l'Entresol”. Și chiar ca opere literare, cele dintâi care încep mișcarea, din care va eși filozofia politică a veacului al XVIII-a, sînt: „*Les Caractères*” ale lui *La Bruyere* (1687), „*le Détail*” al lui *Boisguillebert* (1695), „*Iélemaque*” al lui *Fénelon* (1699) și „*Dime royale*” a maresalului *Vauban* (1707). Dar mai ales în cursul veacului al XVIII-a se dezvoltă conștiința publică și se întregesc doctrinele revoluționare, care au contribuit așa de mult la schimbarea organizației politice-sociale a lumii. Autorul articolului urmărește formarea și răspîndirea noilor doctrine în concepțiile unor scriitori ori oameni politici ca Fouguesolle, Boulainvilliers, Saint-Simon, etc., și conchide că dacă un *Voltaire* ori un *Montesquieu* au fost în Anglia, nu trebuie să se afirme că declarația drepturilor omului și ideile politice au fost importate din Anglia, ci că influența ideilor străine a intrat în Franța într'un curent deja format și sub presiunea stării de fapt care îi dăduse naștere.

Régis Michaud publică un mic studiu

asupra scriitorului american, mort de curind, Mark Twain. După citeva date biografice, analizind opera marelui umorist, autorul articolului caracterizează astfel această operă: Mark Twain nu-i numai un mare umorist, ci și un filozof; povestirile lui afirmă cu tărie idealul democrației americane; ca artist, el este, după Dickens, unul din cei mai mari caricaturisti ce au scris în limba engleză; el a dat adesea satirei forma unei epoei; sub travestirea humoristului, Mark Twain este Homerul democrației americane, care se oglindește întreagă în opera sa cu toate calitățile și defectele sale.

Revue des Idées. (April, 1910).

Gilbert Maire, analizind cartea profesorului Bouasse asupra învățămîntului secundar în Franța, scoate în lumină defectele acestui învățămînt, care nici nu e apt să dea elevilor culturală generală, nici n'are un caracter practic. Bouasse cere ca învățămîntul clasic să fie un învățămînt de lux, pentru elită, iar masei populare, să i se dea un învățămînt utilitar, după metodele pedagogice germane și engleze. În învățămîntul clasic, el e de părere să se dea o importanță mai mare ca acum retoricii și logicii, care sînt o gimnastică a spiritului, un exercițiu care-l prepară pentru asimilarea noțiunilor și pentru absorpțiunea lor.

Într-un studiu interesant asupra marilor sporturi cynegetice moderne, *E. Trouessart* crede că fauna bogată a Africii centrale e menită să dispară într-un viitor apropiat, înaintea colonizării care se întinde mereu pe vastul continent. Pretutindeni vînătul și erbivorele sălbatice au fost inimiile câmpiilor cultivate și după cum au dispărut în colonia Cap, vor dispărea și în Sudan.

Peste o jumătate de secol, marile vînători africane nu vor fi decît amintiri.

Revue de Métaphysique et de Morale. (Martie, 1910).

Într-un lung studiu asupra adversarilor democrației, *Guy Grand* arată opoziția ce există între filozofia tradiționalistă a unui Maurras sau Bourget și filozofia sindicalistă a unui Sorel. Filozofia tradiționalistă e în esența ei o filozofie spiritualistă sau teistă, inspirată direct de spiritualismul platonician sau de cel creștin. Raționalismul său e, cu toate pretențiile sale, de esență teologică; căci, după cum a arătat Nietzsche, nu e o deosebire de natură între lumea transcendentă a creștinismului și cea a lui Platon. Filozofia sindicalistă, e dimpotrivă ateistă, sau, cum spunea părintele său, Proudhon, antiteistă. fiindcă ea protestează contra tiraniei rațiunii teologice în numele empiriului.

Nuova Antologia (Martie, 1910).

G. Sergi. Cum poate școala educa. Cunoștințele învățat italian se ocupă în acest articol cu problema organizării școlii elementare. Cei mai mulți din acei care se plîng că școala nu educă, zice el, n-au știut să găsească adevăratele причини ale acestui insucces. Mulți cred, de pildă, că învățămîntul religios are puterea de a educa sufletele și yad în lipsa acestui învățămînt cauza scaderii. Ei nu bagă samă însă că modul de a preda religia în școale nu are nici o valoare și nu poate fi nicidecum izvorul unei educații morale și religioase, de oarece nu e decît o expunere seacă și neinsuflețită de dogme și precepte, care nu pot mișca nici o simțire în sufletele copiilor. Pentru a găsi adevărata cauză, e nevoie de a analiza calitatea copiilor, care frecventează școlile elementare. Din acest punct de vedere, ei se împart în două clase: copii din familii care au viața asigurată, fie prin avere personală, fie prin slujbe sigure la stat și copii din familii sărace. Cei dintâi găsese acasă grija părinților lor atît în ce-i privește pe dinșii, cit și în ce privește școala; cei de al doilea nu gâ-

sesc nimica. Părinții construnși să lipsească de acasă, îi lasă de capul lor, ei nu au nici cărți, nici caete în regulă; pot fugi dela școală cind vor, fără frică de control, duc o viață de stradă, care, tocmai în cartierele locuite de asemenea copii, e de cea mai demoralizatoare specie.—Dar între aceste două extreme mai există o clasă intermediară: sînt copiii micilor meșteșugari, care de timpuriu trebuie să fie meșteșugari ei inșiși, pe care părinții nu-i pot lăsa timp îndelungat la școală și care din copilărie trebuie să ajute la muncă. Pentru toți copii acestor două din urmă clase sociale, școala actuală nu e suficientă, căci scopul școlii ar trebui să fie pe de-o parte dezvoltarea intelectuală, iar pe de altă răsîndirea de cunoștinți utile vieții. Pe acestea din urmă copii claselor muncitoare nu le găsește în școală.—S-a introdus, e drept, de cîtva timp, lucrul manual, cu o oră sau două pe săptămîină; acest lucru mandal e un joc și poate fi util numai copilului care n-are să devie lucrător, ca o distracție dela muncă intelectuală. Importanță ar pulca avea dacă i s-ar acorda nu două ore pe săptămîină, ci două pe zi și dacă s-ar preda așa ca copilul să învețe un meșteșug care să-i servească în viață. Cu aceasta s-ar face și educația, căci munca educă. Școala trebuie să devie activă: o jumătate din orele ei pot fi destinate învățării limbii și celorlalte cunoștinți elementare, jumătatea cealaltă însă trebuie să fie consacrată învățării unui meșteșug. Această școală ar fi o preparație pentru școala superioară de arte și meserii, pentru acei care ar putea-o mai tirziu frecventa.

A da copiilor, care au să devină lucrători, aceeași școală cași acelor care au să-și continue studiile mai departe, cum se face astăzi, este—conchide Sergi—o greșală fundamentală, periculoasă pentru popor și pentru educația sa morală.

Scientia (Aprilie, 1910).

E. W. Maunder se ocupă de chestiunea canalurilor din Marte, despre care s'a publicat și în V. R.—în Ianuarie a. c.—un interesant articol. Maunder rezumă seria descoperirilor principale privitoare la această planetă, dela inventarea lunetei astronomice până astăzi. El stabilește că numărul cunoștințelor noastre pozitive e foarte restrins și că, dela 1830 încoace, nu s'a descoperit nimic cu totul nou.

La 1830, Beer și Mädler, servindu-se de luneta cu deschidere de 11 cm., au constatat oarecari pete, din care două mai însemnate, pe care le-au fixat în desemnurile lor. Aceste două pete, numite mai tirziu *Lacus Solis* și *Sinus Sabaeus*, au fost constatate și în observațiile de mai tirziu, precizindu-li-se numai conturul. Dela 1830 încoace, Dawes (cu luneta de 20 cm.), apoi Schiaparelli, cu o lunetă de aceeași deschidere și în sfîrșit Lowell (cu luneta de 45 cm. diametrul deschiderii) au descoperit și o mulțime de detalii acolo unde observatorii dela 1830 văzuseră uniformitate. Aceste descoperiri se datorese perfecțiunii instrumentelor și tehnicii observației. Existența canalurilor de pe Marte, susține Maunder, este o pură iluziune datorita imperfecțiunii instrumentelor și condițiunilor de vizibilitate a obiectelor prea departate.

Maunder, prin experiențele sale proprii și prin ale altora, asupra vizibilității la distanțe mari, stabilește că petele izolate par rotunde, oricare ar fi forma lor,—iar petele succesive, la distanțe mici, relativ dau impresiunea de linii drepte, de „canaluri“.

Prin urmare, „oazele“ și „canalurile“ lui Lowell n'ar fi decit aparente.

Considerentele sprijinite pe fiziologia ochilor n'ar sdruncina ipoteza canalurilor, dacă nu ar veni în sprijinul lor și observațiunile făcute în 1909, cind a avut loc o opoziție favorabilă pentru observarea planetei Marte. Într-o 20 Septembrie și 27 Noiembrie, a-

nul trecut, astronomul Antoniade, președintele societății areologice, a făcut observații la Meudon, cu luneta de 83 cm. Pe baza observațiilor sale, Antoniade formulează următoarele concluziuni:

I. Aspectul real al planetei Marte e un aspect natural, comparabil cu al celui al pământului și al lunii.

II. În condiții favorabile de observație nu se vede nici urmă de rețea geometrică, nici urme de canalizare, plănuită și executată de geniații ingineri bănuți de Lowell.

III. „Regiunile continentale“ ale planetei nu sînt uniforme, ci prezintă pete cam cenușii, care diferă mult între ele din punct de vedere al conturului și al intensității culorii. Grupuri răzlețe de pete fiind observate cu instrumente mai puțin puternice, dau iluzia de canale.

Antoniade adaugă: nu s'a văzut, fără îndoială, niciodată un canal real pe Marte și nu s'ar vedea nici depe Phobos, cel mai apropiat satelit al planetei.

Deutsche Revue (Mart, 1910).

Conoscutul astronom din Stockholm *Svante Arrhenius* publică în acest nr. un studiu asupra planetei Mart după cele mai nouă cercetări. Se știe că, după lucrările lui Flammarion (La planète Mars, 1892, și partea II, 1902) și ale lui Lowell (Mars as the abode of life, 1909), s-a popularizat foarte mult părerea că Mart ar fi locuit, ba încă de ființe înzestrate cu o inteligență superioară locuitorilor pământului. Părerile contrare, ale unor învățați mai sceptici, au rămas mult mai puțin cunoscute. Svante Arrhenius își propune să dovedească, bazându-se pe cele mai noi cercetări, că viața pe Marte, sub orice formă, o departe de a fi probată. Prima chestie e de a se dovedi existența vaporilor de apă în atmosfera planetei. Primele cercetări, făcute de Huggius,

Janssen și Vogel, părură a proba existența vaporilor de apă și ele serviră de bază credinței că Mart ar fi locuit. Dar cercetările mai tirzii și în condiții mai bune, ale lui Champbell și Marchand, ajunseră la un rezultat negativ. Astfel lucrul deveni îndoelnic. Lowell atunci și cu colaboratorul său Slipher porniră o serie de observațiuni în observatorul lor din pustiu Arizona, al căror rezultat fu că așa numitele „bandele de ploae“ în spectrul lui Mart se arătară mult mai puternice decît în spectrul lunii. Faptul părea acum sigur stabilit. Champbell însă, pentru a controla aceste rezultate, făcu împreună cu alți savanți o serie de observații, depe muntele Whitney în California, care înălțurind unele greșeli făcute de Slipher, se ajunse la rezultatul că între spectrul lunii și cel al planetei Marte nu există nicio deosebire în privința „bandelor de ploae“. A doua chestiune e aceea a temperaturii. Cercetările lui Cristianesen în Copenhaga au arătat că temperatura mijlocie pe Marte e—37 grade Celsius. Astfel credința că pe Mart ar exista o vegetație este numai o iluzie. Marile mister al planetei însă și formează așa numitele canale. Părerea lui Flammarion și Lowell, că ele ar fi niște colosale lucrări de inginerie, nu mai poate fi susținută față cu temperatura ce, cum acum se știe, domnește pe planeta. Părerea mult mai probabilă, deși mai puțin cunoscută, este că ele ar fi niște colosale crăpături în scoarța planetei, provocate de treptata răcire a interiorului planetei. În rezumat, deși Mart nu e un corp ceresc cu desăvîrșire mort ca luna, deoarece mai posedă încă o sursă atmosferă, este totuși o planetă înghețată, pe care nu pot exista ființe organice și cu atât mai puțin inteligente.

Deutsche Rundschau (Mart, 1910).

Iohannes Wendland—Die Gedankenwelt Leo Tolstols. Concepția de viață a marelui scriitor rus e răsărită din experiențele și simțirile sale personale. În punctul culminant al vieții sale, la 1879, el începe seria scrierilor sale filozofice cu opera „Spovedania mea”, în care el dă seamă publicului de propriile sale lupte sufletești, pricinuitoare de chinuitoarea întrebare: Care e sensul vieții? Marele vișător nu putea să-și trăiască, în mod naiv, zi cu zi viața, fără să-și dea socoteală de ce sens, ce valoare și ce scop are activitatea sa. El caută totă răspunsul la filozofi; studiază cu ardore pe Kant și pe Schopenhauer, care-l încintă, dar al cărui răspuns nu-l poate mulțumi, căci consecvența acestui răspuns era sinuciderea. Un moment Tolstoi ora să tragă chiar această concluzie; ideea sinuciderei îl urmărea așa de adine, încât el renunță de a se mai duce la vinat pentru a nu fi ispitit să-și îndrepte arma spre sine însuși. Un drum de salvare i se prezintă: religia. El simte că un adevăr mai adine trebuie să se ascundă în sincera credință, deoarece oamenii care o posedă, au un scop și găsesc un sens în viața lor. Atunci se pune el și învață limba greacă și cea ebraică pentru a putea citi vechiul și noul Testament în original. „Critica Teologiei dogmatice” și „Scurtă explicare a Evangheliei” sînt roade ale acestor studii. Acum i se luminează lui sensul vieții. Viața animalică, neînțeleaptă, e viața egoistă și setoasă de plăceri. Această viață duce în mod fatal la lupta tuturor contra tuturor și nu aduce niciodată mulțumirea dorințelor. Adevărată viață înțeleaptă se cuprinde într-un singur precept: iubeste pe-aproapele tău; aici poți găsi fericirea și această fericire nu-ți poate fi răpită de nimeni. Tolstoi găsește ca cel mai important în Creștinism tocmai ceia ce lui Nietzsche i se pare mai

respingător. Toate trăsăturile blinde, feminine, ale creștinismului: răbdarea, renunțarea, umilița, jertfrea de sine, atât de antipatice filozofului german, îl atrag pe Tolstoi, așa încît el pune ca piatră fundamentală a doctrinei sale principiul: „Nu trebuie să te opui răului”. Și radical și unilateral, urmărește el acest principiu, până în ultimele sale urmări. Iutrebarea e acum dacă în viața sa Tolstoi a fost consecvent cu învățăturile sale. Nu se poate nega că n-a avut voința cinstită de a o face: a părăsit Moscova, s-a retras la țară, a îmbrăcat haina țărănească, a început să ducă viața cea mai simplă, dar până la ultimele consecvențe n-a mers. După el, și proprietatea privată și banii sînt dușmani ai libertății individului, sînt mijloace de apăsare și totuși el e un mare proprietar. Trăește simplu, fără lux, dar nu așa cum ar cere teoriile sale. Adevărat e că aici s-a lovit de rezistența familiei sale și a trebuit să se supune acestui compromis. Principiile sale s-au sfărmat de rezistența cercurilor celor mai apropiate de el.

Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik.

(In Verbindung mit Werner Sombart und Max Weber) Tübingen Verlag J. C. Mohr. 1910. Apare în broșuri trimestriale de cite 300 pp.

În numărul de Ianuarie se găsește un articol interesant: Marx și Bakunin, de *Ed. Bernstein*.

Și interesul acestui articol, mai cu samă, constă în faptul că Bernstein, un cunoscător netăgăduit de competent al marxismului, și totodată unul din cei care au lucrat mai mult în sensul lui, se încearcă să reabiliteze pe Bakunin,—nu atât pe omul politic, cam utopist, cit caracterul lui,—față de criticele pătimașe, cu care nu l-a cruțat K. Marx.

Căci în aprinderea luptelor politice, în stîlul Internaționalei, cit și aiurea,

Marx l-a calificat pe Bakunin, de: Spion rus, spirit schismatic al Internaționalei muncitorilor, incorect în privința caracterului.

Bernstein arată cit de injuste au fost aceste atacuri, și ni-l înfățișează pe Bakunin, muncindu-se în sudoare să traducă în rusește „Capitalul” lui Marx, pe cînd acesta îl pune greea ca schismatic și aproape escroc.

Cînd, în anul 1848, popoarele slavone și populația romină, din țările habsburgice, s-au răsvrălit împotriva Germanilor și Ungurilor, care făcuseră revoluția liberală, Marx a luat apărarea Germanilor și Ungurilor în poziția populațiilor, care reprezentau contrarevoluția, adică contra Slavilor și Romînilor, pe cînd Bakunin, — democratul internațional, — a luat partea naționalităților asuprite, contra tuturor asupritorilor și a salutat congresul panslavist dela Praga.

Marx l-a acuzat că face jocul țarului din Rusia, căci mișcarea Slavilor, Romînilor, etc., o socotea o mișcare reacționară, conservatoare, care se opune occidentalizării imperiului austriac, și deci avangarda autocratismului rusec.

El socotea și pe Romîni între populațiile „mici și dobitoace” (stierkópâg), compuse din țărani și muncitori agricoli, sprijinitori ai reacționarii.

Și Bernstein spune: „Cine însă, democrat cosmopolit, ca Bakunin, se întemeia în prima linie pe apărarea tuturor apăsătorilor în contra apăsătorilor, și ca Rus opozant simțea o vie antipatie în contra Germanismului pe atunci puternic în birocrația Rusiei, la acela trebuiau să treacă complet pe ultimul plan punctele de vedere economice și istorice, care determinau aprecierea lui Marx, ba iotru cit nu-i rămîneau chiar complet incomprehenzibile sau nu-i păreau o marolă”. — „Mai mult încă, (poziția lui Marx față de Cehi) se întovărășește cu o repulzie proprie mai cu samă lui și prietenu-

lui și tovarășului său Fried. Engels în privința micilor naționalități, care pretind la o existență independentă între marele națiuni istorice, și care repulzie a rămas, fie că acele naționalități aparțineau familiei de popoare ori slave, ori romanice, ori germanice”.

K. Marx desprețuia atît de mult naționalitățile mici, neistorice, încît, după cum a arătat dl. C. Stere (Socialdemocratism sau poporanism), a fost jignit de aprecierile magistrului său chiar K. Kautski, cînd a fost atins la „cehie”.

The North American Review (April, 1910).

Marea influență pe care o are și astăzi religia creștină la popoarele Anglo-Saxone se explică nu atît prin însușirea de rasă a acestor popoare, cît mai ales prin puterea de adaptare a creștinismului la toate nevoile vieții zilnice. Aici n-a căutat să siluiască evoluția societății în direcția unui interes deosebit, ci s-a silit necontent să fie un factor viu și util realizării idealurilor sociale și o formulă practică în viața fiecărui individ. Aici religia creștină n-a căutat să-și facă drum deosebit de acel al societății laice, ci a străbătut în societatea laică să se identifice cu viața ei: într-un cuvînt, să se laicizeze. Preutul nu este un simplu funcționar bisericesc care transformă anvonul în biurou; cea mai mare parte din activitatea lui de cleric se desfășură în sinul societății laice, unde e privit ca îndrumător.

În acest No. episcopul *Chauncey B. Brewster* — Idealul Social și Biserica creștină — arată utilitatea religiei în societate. Societatea burgheză realizată după Revoluția Franceză se caracterizează prin *individualism*; principiul *asociației* era o idee necunoscută inspirațiilor oficiale ale Revoluției. Mai tirziu, secolul al nouăsprezecelea se caracterizează prin prin-

cipiul *asociației în naționalitate*. După cum secolul al nouăsprezecelea se caracterizează prin cooperarea politică, astfel secolul nostru începe să se caracterizeze prin cooperarea socială. Sintem, fără îndoială, în o stare de tranziție spre o societate democratică, în care rezolvarea problemelor politice implică factori sociali.

Oricare ar fi programele reformelor sociale susținute—fie pur socialiste, sau infiltrate de socialism—ele se resimt de progresul ideilor democratice. Religia creștină implică și ea tendința epocii. Sînt puncte de deosebire între socialism și creștinism, ca doctrine sociale, atât din punct de vedere al procedurii, cit și din punct de vedere al doctrinei morale; cu toate acestea însă nu există antagonism între spiritul doctrinei lui Hristos și a lui Marx. Creștinismul admite schimbarea societății prin evoluție nu prin revoluție, și nu cade în eroarea vizionarilor de a considera un curcubeu drept punct de trecere peste o catastrofă. Creștinismul își dă seama că a sfărma un obiect în bucăți e mai ușor decît a-l reconstrui, mai cu seamă cînd obiectul sfărmat e de o structură complexă. Mecanismul societății nu se poate îmbunătăți decît treptat. Această procedură poate fi stigmatizată cu semnele de oportunism, însă nu poate fi părăsită de creștinism și nu se poate contesta că în Anglia democrația a făcut progrese numai prin această procedură. Apoi, socialismul crede că statul e cel mai puternic factor în opera de regenerare a societății, pe_cînd creștinismul pune mai mari speranțe în rolul Familiei. Creștinismul învinuește socialismul de materialism și individualism și propagă solidaritatea socială și idealismul dezinteresat. Cu toate aceste deosebiri și învinuirii socialismul se asemănă cu creștinismul în curajul de a ataca pe față nedrep-

tățile sociale, în spiritul de jertfă și în idealul democratic. Problema care se pune acum creștinismului nu este de a creștina socialismul, ci de a socializa creștinismul pînă la punctul care va permite ca principiile ideale ale religiei să se transforme în norme concrete de conducere a societății. Este o datorie a creștinismului de a transforma idealurile sociale în realități actuale. Rolul creștinismului e de a se scobori din opera speculațiilor teologice și a interveni de fapt în cazurile concrete de nedreptate și neumanitate. Creștinismul este pentru oameni și orice este omenească nu poate fi strein de domeniul creștinismului. Sfera creștinismului se identifică cu însăși viața și implică intervenirea lui în toate problemele vieții contemporane. Datoria creștinismului e de a pregăti democrația secolului nostru, purificînd-o și înobilînd-o prin spiritul învățăturilor lui Hristos.

Saturday Review (Mai).

Proclamarea. În legătură cu moartea altă de regretată a lui Eduard al VII-a și cînsuirea pe tron a lui George al V-a, revista publică un interesant articol asupra modului cum sînt proclamați noii regi ai Angliei. Fapt caracteristic e că camera comunelor și chiar camera lorzilor nu intervin de obicei intru nimic cu corpuri parlamentare la proclamarea noului rege. Proclamația sună astfel: „Deci noi lorzii spirituali și temporali ai acestui regat, împreună cu acei din Consiliul Privat al defunctei Sale Majestați, împreună cu Lord-ul Mayor, cu Consilierii Comunali și Cetățenii Londrei publicăm acum și proclamăm....“ În adevăr lorzii au privilegiul de a proclama pe noul rege, dar nu în calitate de membri ai camerei lorzilor, ci ca pairi ai regatului. Istoria acestei forme de proclamație a suirii pe tron, datează din 1603, cînd coroana e trecută dinastiei Stuart. Pînă atunci fie-

care rege se proclama singur. El trebuia să întărească din nou pe toți funcționarii și demnitarii în posturile lor, căci cu moartea regelui anterior înceta și mandatul lor, așa că pînă la noua întărire ei erau considerați ca simpli particulari. Singurii demnitari cari rămîneau în toată țara erau pairii ereditari. Masacrul nobililor în timpul războiului celor două roze și politica așezată și cuminte a Tudorilor, îi lînu pe lorzi departe de cirna statului și în acest timp toată conducerea o avea regele și sfatul său privat. Aceasta era situația constituțională, cînd apropiindu-se moartea Elisabetei, sfatul privat începu să se pregătească în vederea proclamării noului rege. Alunci cîțiva pairi mai însemnați intervin amintind membrilor sfatului, că prin încetarea autorității regelui ei nu mai sînt decît persoane private fără post și fără autoritate. Lorzii invocau un document anterior războiului celor două roze prin care se specifica, că în caz ce regele e incapabil să exercite puterea sa, datoria de a o exercita revine lorzilor spirituali și temporali din regat. În consecință ei redactară o proclamație prin care vesteau suirea pe tron a lui James I

rege al Angliei, Franței și Irlandei și care samănă aproape întocmai cu proclamația citată mai sus, prin care se anunță suirea pe tron a actualului rege George al V-a. De atunci și pînă azi proclamarea suirii pe tron s-a făcut în acești termeni cu oarecare mici modificări afară de două excepții.

În adevăr Carol II a fost proclamat rege de parlamentul care detronase pe predecesorul său. Proclamația sună: „Deci noi lorzii și Comuna adunați acum în Parlament...“. A doua excepție e la suirea pe tron a lui Wilhelm de Orange, a cărui proclamare e făcută de lorzi, camera comunelor, Lordul Mayor, consilierii comunali și cetățenii Londrei. Interesantă e și originea acestui drept al pairilor ereditari de a proclama ca un corp aparte, deosebit de sfatul privat pe noul rege. Sir William Anson în cartea sa „Law and Custom of the Constitution“ crede că el își are origina în acele vechi adunări cunoscute sub numele de Witan sau Commune Concilium, care se adunau tot în scopul de a alege și de a proclama pe noul rege.

Mișcarea intelectuală în străinătate

FILOZOFIE, PEDAGOGIE

H. Brémond. *L'inquiétude religieuse.* Paris, Perrin et Co.

Autorul studiază cele două conversiuni ale lui Pascal, care după cum se știe a fost chinuit de problemele ce sînt în legătură cu credința religioasă.

Henri Chantavoine. *L'Education joyeuse.* Paris, Hachette, 3.50.

În subtilurile lucrării acesteia, autorul arată cum trebuie să se facă educația copiilor în vacanță și în familie, pentru ca să se unească plăcutul cu folositorul.

Georges Herbert. *Guide pratique d'éducation physique.* Paris, Vuibert et Nony, 8 fr.

Cartea aceasta bogată în ilustrații, în care se arată aspectul corpului omenesc în diferite activități, tinde să dea o nouă îndrumare educației fizice, prin aceea că propune să se aleagă pentru gimnastică acele mișcări obicinuite, care dezvoltă mai mult și mai armonie corpul.

ISTORIE

Théodore Blancard. *Les Mavroyeni, histoire de l'Orient de 1700 à nos jours.* Paris, Ernest Leroux, 2 vol., 15 fr.

E biografia fostului domn român Nicolae Mavroyeni și a descendenților săi săi, redată așa de pe larg și în legătură cu evenimentele timpului, înfățișând o adevărată istorie a orientului.

Camille Jullian. *Histoire de la Gaule,* tom. III: *La Conquête romaine et les premières invasions germaniques.*

Al treilea volum din marea lucrare a lui Jullian asupra istoriei Galiei, din care primele două volume apărute înainte studiau geografia, etnografia, constituția și starea socială a acestei regiuni.

ȘTIINȚĂ

Dr. Galtier-Boissière. *Hygiène nouvelle.* Paris, Larousse, 3.75.

Lucrare scrisă în spirit cu totul practic, putînd fi utilizată de părinții de familie, de profesori și de oricine.

Dr. P. F. Armand Delille. *Anti-corps, antigènes et déviation du complément.* Paris, Masson. 1.25.

O mică monografie în care sînt expuse cîteva noțiuni fundamentale relative la mecanismul imunității, vaccinații, etc.

SOCIOLOGIE, ECONOMIE POLITICĂ, DREPT.

William Fontalirant. *L'absurde souverain, étude critique du système électoral actuel.* Paris, Glard et Brière, 1 fr.

Un mic studiu în care se arată relele sistemului electoral actual în Franța și mai ales încurcăturile care rezultă din fracționarea și amestecarea partidelor și etichetelor politice.

Eugène Fournière. *La Sociocratie.* Paris, Giard et Brière, 2.50.

Expunerea unei doctrine economice care tinde la aceia ca societatea să se guverneze prin sine însăși, prin ajutorul asociațiilor.

ARHEOLOGIE, CĂLĂTORII

F. de Fossa. *Le Château historique de Vincennes.* Paris, H. Daragon, 2 vol., 50 fr.

Lucrare documentată, cu multe ilustrații, cuprinzând istoria acestui castel începând din timpurile cele mai vechi, de pe vremea lui Cesar.

Achille Ségard. *La Sicile.* Paris, Plon, 3.50.

Autorul ne dă impresiile sale din călătoria prin Sicilia, prezentându-ne monumentele și operele de artă, și urmela civilizației dispărute.

Baron et baronne Conrad de Meyendorff. *L'Empire de Soleil.* Hachette, 15 fr.

Impresii din călătoriile făcute de autori prin regiunile Boliviei și Perului; interesante descrieri de locuri și obiceiuri, precedate de o lungă introducere, în care sînt descrise populațiile primitive ale acestor regiuni.

CHESTIUNI MILITARE

Général Devaureix. *Notes et souvenirs sur la Campagne de 1870 (armée du Rhin).* Paris, Lavauzelle.

Sînt notele și impresiile scrise de autor pe (atunci locotenent) în timpul cît a fost prizonier în Germania, după capitularea dela Metz.

E. Lesueur. *Pour l'éducation du soldat.* Paris, Berger-Levrault.

O serie de conferențe asupra unor subiecte ca: organizația judiciară, legislația muncitorească, asociațiile agricole, etc.

CRITICĂ LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

Charles Drouhet. *Le poète François Mainard, 1583 (?)—1646. Etude critique d'Histoire littéraire.* Paris, Champion, 10 fr.

Lucrarea compatriotului nostru, d. Ch. Drouhet, profesor la universitatea din Iași, asupra poetului Mainard ne dă o bogată expunere a vieții și operei poetului.

Charles Drouhet. *Tableau chronologique du Poète François Mainard, accompagné de Lettres inédites.* Paris, Champion, 4 fr.

Autorul restabilește ordinea cronologică a scrisorilor lui Mainard publicate de Flotte în 1652 fără nici o metodă, și ne dă și citeva scrisori inedite.

Frédéric Lachèvre. *M. Charles Drouhet et le Problème des deux Mainard. Le Poème Le Philandre. Réponse.* Paris, Champion.

Frédéric Lachèvre face oarecare rezerve asupra lucrării d-lui Drouhet.

Albert de Bersaucourt. *Francis Jammes, poète chrétien.* Paris, Falque.

Un mic studiu asupra poetului Francis Jammes, cu privire mai ales la concepția lui religioasă, așa cum ea transpiră din poeziile sale.

LITERATURĂ

René Bazin. *La Barrière.* Paris, Calmann Levy, 3.50.

Un nou roman al cunoscutului scriitor, roman inspirat de chestiunea religioasă, atît de actuală încă în Franța.

Marcelle Tinayre. *L'Ombre de l'amour.* Paris, Calmann-Levy, 3.50.

Poveste de iubire nenorocită, în care transpiră aceleiași preocupări asupra credințelor religioase, cași în romanul lui René Bazin.

Compilator

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

AL

SOCIETĂȚII ANONIME

PENTRU

EXPLOATARE DE PADURI

și Cherastrae cu Vapor

Mai înainte: P. & G. GOETZ & C-ua
CAPITAL 10.000.000 fr. din care 8.000.000 Vărsați.

PREȘEDINTE:

VICE-PREȘEDINTE:

Decedat

DI. MORITZ PFLAUM

Șeful Casei Dutschka & C-ia
Membru al Consiliului
Bursel, etc. Viena

CONSILIERI DE ADMINISTRAȚIE:

Domnul Alex. Băicoianu, Director al Creditului Fon-
ciar Urban.

M. Blönk, asociat al Casei Marmorosch-Blank &
C-ia, București.

August Dell'Orso, bancher în Galați,

Georges Hersent, inginer în Paris,

Th. Nica, avocat.

Iuliu Secuțel, director general al Societății de
Asigurare „Dacia-România”, București.

Principe Barbu Al. Stirbey, mare proprietar.

Domnul Alfred Strasser, rentier în Viena.

Dr. Ludwig Westermayer, Consilier de Ad-
ministrație al Băncii Centrale Austriace de Cre-
dit Funciar, în Viena.

Em. A. Ziffer, inginer civil, Președinte al Soci-
etății Căilor Ferate Imperiale Regale Privilegiate
Lemberg-Cernăuți-Iași și al Căilor locale din Bu-
covina, etc., în Viena.

DIRECȚIUNEA.

Domnul Otto Maubach, Director Central, Viena.

Ludovic Horch, Director și Secretar General,
Viena

DIRECȚIUNEA DE MANIPULARE

DI. Robert Neuhaus, Galați.—**DI. George Frank**,
Cernăuți.—**DI. W. Renelt**, Buzeu.—Director forestier
DI. Henri Pecival, Viena.

SEDIUL SOCIETĂȚII:

București—Alea Carmen Sylva, No. 3—București.

ORARIUL

Linia Constanta-Constantinopol-Smirna

vapoarelor postale, pe liniile orientale, cu incepere dela 8 Aprilie până la 2 Octomvrie st. v. 1910

Călătoria	CONSTANTA		CONSTANTINOPOL		S M I R N A		CONSTANTINOPOL		CONSTANTA	
	Plecare Duminică 11.00 p. m.	Sosire Luni 11.00 a. m.	Plecare Luni 6.00 p. m.	Sosire Marti amiază	Plecare Joi 6.00 p. m.	Sosire Vineri 3.00 p. m.	Plecare Sâmbătă 3.00 p. m.	Sosire Mecuri 3.00 a. m.		
122 Rominia	23 Mai	24 Mai	24 Mai	25 Mai	27 Mai	28 Mai	29 Mai	30 Mai		
123 Rominia	30	31	31	1 Iunie	3 Iunie	4 Iunie	5 Iunie	6 Iunie		
592 Prințepesa Maria	6 Iunie	7 Iunie	7 Iunie	8	10	11	12	13		
593 Prințepesa Maria	13	14	14	15	17	18	19	20		
594 Prințepesa Maria	20	21	21	22	24	25	26	27		
595 Prințepesa Maria	27	28	28	29	1 Iulie	2 Iulie	3 Iulie	4 Iulie		
596 Prințepesa Maria	4 Iulie	5 Iulie	5 Iulie	6 Iulie	8	9	10	11		
597 Prințepesa Maria	11	12	12	13	15	16	17	18		
598 Prințepesa Maria	18	19	19	20	22	23	24	25		
599 Prințepesa Maria	25	26	26	27	29	30	31	1 August		
600 Prințepesa Maria	2	3	3	4	6	7	8	9		
601 Prințepesa Maria	8	9	9	10	12	13	14	15		
602 Prințepesa Maria	8	9	9	10	12	13	14	15		
603 Prințepesa Maria	15	16	16	17	19	20	21	22		
71 Dacia	22	23	23	24	26	27	28	29		
604 Prințepesa Maria	29	30	30	31	2	3	4	5		
605 Prințepesa Maria	5 Septem.	6 Septem.	6 Septem.	7 Septem.	9	10	11	12		
82 Împăratul Traian	12	13	13	14	16	17	18	19		
83 Împăratul Traian	19	20	20	21	23	24	25	26		
84 Împăratul Traian	26	27	27	28	30	1 Octomv.	2 Octomv.	3 Octomv.		

In caz de carantină în Turcia în contra preveniențelor din Alexandria, sau în Alexandria în contra preveniențelor din Turcia, Serviciul Maritim Român își rezervă facultatea de a face să plece vapoarele sale în, sau dela Port-Said, fără vreun aviz prealabil.

Comunicația cea mai rapidă și mai ieftină între Occident și Orient este via Constanta cu vapoarele Serviciului Maritim Român. În legătură la Constanta cu trenurile de lux Ostenda și Orient-Express și cu trenurile accedente pentru țară și străinătate. În legătură la Alexandria în trenurile exprese pentru Cairo.

Vapoarele Serviciului Maritim Român sînt prevăzute cu tot confortul modern, cabine de lux și cabine speciale, lumini electrice, calorifer, telegrafe fără fir, instalații frigorifice, etc. Restaurant de primul rang. Medie la bord. Confort, stowarzi, stowardesse etc.

Biletete de călătorie se liberează de agențiile Serviciului Maritim Român, de principalele stațiuni ale C. F. R., de agenția C-iei Vapoarelor de dormiți, Str. Vlonjei București, de Damnit Lr. de Rim & C-iei și Nicolae Buzășianu, București, Calea Victoriei.

N. MISCHONZNIKY

FURNIZOR AL

CURTII REGALE

7.—STRADA COLTEI—7 (Casa proprie)

CEL MAI VECHIU ȘI MAI MARE MAGAZIN DE

NOTE ȘI INSTRUMENTE MUZICALE

Reprezentant general pentru România a celor
mai mari Fabrici din lume.

PIANE SUPERANNE

Steinway, New-York; Pleyel, Paris; Julius Feurich; Blüthner,
Leipzig; Erard, Paris; Foerster; Schiedmayer et Sohne.

Piানে originale Schiedmayer sînt cel
cu marca Schiedmayer et Sohne, (adica bă
teful și fiu), Casa fondată la 1781 fapt apr o
bat și recunoscut de toate societățile mu
zicale din întreaga lume.

Nu le confundăm cu fabrica L. P. Schied
mayer Piano-forte Fabricarea le oferă con
curența drept renumite Schiedmayer în
tîrii, pentru ca astfel să înducă publi
cilor în eroare.

Preturi și condițiuni foarte
avantajoase.

Reprezentant general pentru
România al veritabililor

GRAMOFONUL Marca „INGER”

Cele mai perfecționate din lume, neîntrecute în claritate și sonoritate
Revizătorilor se acordă prețurile și condițiunile fabricii.

PREȚURI MAI EFTEINE CA ORIUNDE

CATALOGUL ILUSTRAT SE TRIMITÈ GRATIS ȘI FRANCO LA CERERE

Mare Economie
de Carbuni

se realizează numai prin celebrele :

SOBEDI CALORIFERE

Garantate Belgiane veritabile

Godin MODEL 1907
Cele mai ingenioase, ele
gante și solide.

Cele mai igienice prin construcțiunea lor
se găsesc numai la :

Marele Magazin de Lămpi, Sobu și Articole de Menaj :

M. LITTMANN: S^{SOR} I. WAPPNER

BUCUREȘTI,—Calea Victoriei No. 61—63—BUCUREȘTI

Vis-a-vis de Café Hig-Life.—(Telefon)

Cea mai frumoasă expoziție de Lămpi și Candelabre
pentru electricitate și gaz.

PENTRU PROVINCIE se efectuează orice comenzi conștiincios și prompt.

„Naționala“

Societate Generală de Asigurare în București.

Capital de acțiuni deplin vărsat Lei 2,000,000.00

Fonduri de rezervă Lei 18,160,435.46

Total Lei 20,160,435.46

Daunele plătite în ramurile elementare peste Lei 83,000,000.00

PREȘEDINTE:

A. BAICOIANU

VICE-PREȘEDINTE

P. GRADIȘTEANU

CONSILIERI:

DR. I. COSTINESCU

C. NACU

I. M. ELIAS

J. NEGRUZZI

O. GENTILOMO

EM. M. PORUMBARU

D. MARINESCU-BRAGADIRU

G. de ORMODY

PRINTUL BARBU STIRBEY

DIRECTOR-GENERAL

B. POPOVICI

SUB-DIRECTOR

I. A. BERENDEI

„Naționala“

asigură în contra incendiului, grindinei, contra daunelor de transport pe apă și pe uscat. Asigură asupra vieții omului în toate condițiunile usitate:

Caz de moarte, Supraviețuire, Zestre și Rente

Sediul social: Palatul societății str. Doamnei No. 12.

AGENTII ÎN TOATE ORĂȘELE ȚĂRII

Representanța generală pentru București se află în palatul Societății.

„CREDIT PETROLIFER“

Soc. pentru favorizarea dezvoltării industriei Petrolifere din România

CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT: Lei 6,000,000.

CAPITAL EFECTIV: Lei 5,000,000.

○ ○ ○ ○ Reprezentant General al Societății ○ ○ ○ ○

„ V E G A ”

Societatea anonimă Română pentru Rafinarea Petrolului

RECOMANDĂ:

Renumitele uleiuri de uis „Vacam“.

Ulei special pentru motoare Di sel „Vegolina“.

Păcură pentru ars.

Păcura specială subțire pentru ars.

Benzină pentru automobile (marca Motricină).

Benzină pentru lămpi, motoare, etc.

Petrol lampant, reglementar.

Pentru orice informațiune a se adresa Direcțiunii Generale,

BUCUREȘTI, STRADA LIPȘCANI No. 10.

„Steaua Română“

Societate anonimă pentru industria petrolului

Capital social: lei 30 000 000 pe deplin vărsați

Fabrică de petrol și a derivatelor sale, la

BUCUREȘTI, CONSTANȚA, CÂMPINA, MONTEORU.

Fabrică de bidoane de tinichea, la CONSTANȚA.

Produsele Fabriciilor

Petrol reglementar, Gazolină, Benzină

farmaceutică, Benzină pentru motoare, Reziduiuri de petrol

pentru ars și unșul căruțelor, Parafină, Ulei
pentru motoarele „Diesel“.

Uleiuri minerale de calitate superioară, Valvolină
pentru cilindre și mașini.

Ne avind nici un reprezentant în țară,

orice comandă de ULEIURI MINERALE sau alte produse trebuie
să se adreseze numai către:

Direcțiunea Generală, BUCUREȘTI, Bulevardul Carol No. 5

„Dacia-România“

Societate generală de asigurare în București

Cu un capital în acțiuni de 4.000.000 lei aur și cu rezerve
în sumă de lei 16.000.000.

Se recomandă Onor. Public pentru efectuarea de asigurări contra
daunelor de incendii, grîndină, transport fluvial și maritim, precum și pen-
tru asigurări de viață în toate combinațiunile.

Este cea-mai veche societate romîneasca de asigurare. „Dacia-Ro-
mânia“ a plătit dela 1871-1907, despăgubiri în toate ramurile de

Lei 186,669,731

Informațiuni și prospecte se dau atît la Direcțiunea generală din Bu-
curești, strada Vienei (Vămei) No. 3; cit și la toți agenții din țară.

Tapete

Linoleum

Covoare

Cele mai bogate assortimente din țară la

••••• **Wiedeman** •••••

BUCUREȘTI: Bu. E isabeta (telefon) Palatul Băilor Eforiei

0000 SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE 0000

A V I Z

Pentru a evita eventuale întârzieri de predări de cok pricinuite din preș mare aglomerare de comande de la începutul toamnei, și din timpul iernei.

SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE

se crede datorare a invita pe onor. Public ca să se aprovizioneze de pe acum cu cok

Cokul fiind actualmente foarte uscat, este un adevărat avantaj, și un simțitor folos pentru cumpărători dacă să grăbesc se adreseze Societății de Gaz și Electricitate comanda lor cât e timp frumos.

Prețurile sunt următoarele:

Cokul mare zis „Tout Venant” și Cokul mărunț No. 2, Lei 52 Tona. Cokul mărunț special No. 3, Lei 55 Tona.

Aceste prețuri se înțeleg loco Uzina de Gaz.—Pentru transportul la domiciliu în saci plumbuiți conținând 40 kgr. de cok nel, precum și pentru depozitul la locul de destinațiune, se percepe o taxă de Lei 3 de tona întreagă.

Comanda adresată fie Uzinei de Gaz, fie biroului din Calea Victoriei No. 60, se efectuează în timp de 24 ore.

Societatea de Gaz și Electricitate nu are nici o spursală: toate publicațiunile contrarii sunt menite a induce Publicul în eroare.

DIRECTIUNEA

0000 SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE 0000

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI, BRAILA, GALAȚI, CONSTANȚA

LOATION DE COFFRES-FORTS

SERVICE DES COFFRES-FORTS

Ce service est pourvu de tous les perfectionnements et entouré de toutes les conditions de sécurité que comporte ce genre d'installation.

Une clé spéciale est remise au locataire: il s'en sert au moyen d'une combinaison, connue de lui seul, qu'il établit et varie à son gré.

Il est mis à la disposition de la clientèle un grand choix de compartiments dont les prix varient suivant les dimensions.

BAUCHÉ CONSTRUCTEUR

REIMS, PARIS, LYON, BORDEAUX, MARSEILLE, NANCY, ALGER, GENÈVE

Medicul romin in Karlsbad

Dr. ENEA NICOLA

DE LA FACULTATEA DIN VIENA

Da consult și în Karlsbad, Haus Am Iyst.

„Generala”

Societate Română de Asigurări Generale

Capital social deplin vărsat Lei 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII CIRCA LEI 26.000.000

SEDIUL : BUCUREȘTI,

Piața Universității

AGENȚII : ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

ASIGURĂ CONTRA DAUNELOR DE :

Incendiu, Grindina și transport

(FLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURĂRI ÎN RAMURILE :

Viata

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantajoase.

Asigurări cu bonificare de 3% (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite etc.

Rente imediate și aminate.

Accidente

Accidente individuale cu și fără restituirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.

Asigurarea responsabilității civile.

Prospecte și orice lămuriri la cerere.

Reprezentanța Generală :

BUCUREȘTI, Str. Smârdan (Hanul Ghermany)

OFICIUL DE VINZARE DE HÎRTIE PRODUSA IN ȚARA

STRADA ACADEMIEI, 4

«La acest oficiu se găsesc spre vînzare, predabile imediat sau după condițiunile din comande, următoarele hîrtii:

«Hîrtia specială pentru documente, acelu și titluri; hîrtie specială de mină cu plicuri, cu și fără filigrane, în cutii speciale; hîrtie cu arabescuri și imitație de pînză cu plicurile lor în cutii speciale și în pachete; hîrtie specială pentru scrisori format „cabinet“ și de poștă simple, liniate și cadrilate cu sau fără filigrane.

«Hîrtie ministerială și velină cu «Marca Țarei», «Trei Stele», «Ursul» sau «Leul», simple și vîrgate, liniate sau cadrilate.

«Hîrtie sugătoare albă și colorată, groasă și subțire; hîrtie sugătoare gris pentru omorîi muște, hîrtie sugătoare pentru stereotipie.

«Hîrtie specială de desen și registre; hîrtie galbenă pentru cărți didactice și reviste ilustrate.

«Hîrtii fine colorate; hîrtie colorată zisă «natur».

«Carton a b pentru cărți de vizită, carton pentru cărți poștale; carton fin colorat, carton de iută, și carton colorat pentru dosare.

«Hîrtie de tipar și de afișe.

«Hîrtie pergamentată albă și colorată pentru împachetarea materiilor grase, vată, articole de droguerie și comestibile.

«Hîrtie albă de împachetat; hîrtie brună, înclcită și nînclcită, satinată și nesatinată de împachetat.

«Hîrtie rezistentă pentru împachetat; precum: Manilla (thauen) gris-fer, parchemint și hîrtie de celulosă.

«Mucavale: gris, brune și albe; mucava de paе.

„Primește comande de orice fel de hîrtie.

«Modele și catalogul se expediază franco după cerere.

Depozitul central, Str. Academiei No. 4.

BUCURESTI

Pentru Autori

Se aduce la cunoștința autorilor că manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază; în schimb, acei autori ale căror lucrări urmează să se publice în revistă, vor fi înștiințați, despre aceasta, cel mult într'o lună dela data primirii manuscrisului.

Odată cu trimiterea manuscrisului, autorii sînt rugați să ne comunice și onorarul dorit; în caz contrar, acesta se va fixa de către Direcțiunea Revistei.

Pentru tot ceea ce privește redacția: manuscrise, reviste, ziare, cărți, etc., a se adresa d-lui **G. Ibrăileanu** strada **Golia 52, Iași.**

Numai articolele științifice (științe naturale, fizice, chimice, medicale, etc.) se vor trimite d-lui **Dr. A. Slătineanu**, str. **Știrbey-Vodă, 111 bis, București.**

Pentru tot ceea ce privește administrația: cereri de abonament, mandate, inserare de anunțuri, etc., a se adresa **Administrației revistei „Viața Românească”** strada **Golia, 52, Iași.**

D-l **I. Botez** va continua a reprezenta revista noastră, avînd dreptul de a încasa sumele ce ni sînt datorite, și a face angajamente în privința anunțurilor.

Persoanele, care doresc să se aboneze la *Viața Românească*, sînt rugate să se adreseze **Administrației** prin mandat postal.

Au aparut in editura revistei „Viata

Romineasca“ si se afla de vnzare la principalele librării din țara, precum și la administrația revistei :

- I. Al. Brătescu-Voinești. *In lumea dreptății*. Nuvele. Un volum, în 8°, de 290 pagini.—Prețul 2 Lei.
- A. Philippide. *Specialistul Român*. Contribuție la istoria culturii rominești din sec. al XIX-lea. Un volum, în format mare, de 96 pagini.—Prețul 1 Leu 50 Bani.
- M. Lermontov. *Demonul*. Poemă tradusă de Ioan R. Rădulescu, precedată de o notiță privitoare la „Poetul Caucazului“. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 64 pagini.—Prețul 1 Leu.
- St. O. Iosif și D. Anghel. *Legenda Funigeilor*. Poem dramatic, în trei acte. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 60 pagini.—Prețul 1 Leu.
- G. Ibrăileanu. *Spiritul critic în cultura rominească*. Un volum, în 8°, de 267 pagini.—Prețul 2 Lei.
- G. Ibrăileanu. *Scriitori și Curente*. Un volum în 8° de 320 p. Prețul 2 lei.
- D. D. Părășcanu. *Schife și Amintiri*. Un volum în 8 de 292 pagini. Prețul 2 Lei.
- A. Stavri. *Luminișuri (Versuri)*. Pr. 2 Lei.

PREȚUL 2 LEI

GUSTAȚI

„Berea Bragadir“

și după ce vă veți convinge că este

Cea mai bună,

Cea mai gustoasă, și

Cea mai sănătoasă,

Cereți-o pretutindeni.